

สถานะและผลทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ใน
ประเทศ

นางสาวสุธาสินี เหล่าไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LEGAL STATUS AND CONSEQUENCES IN INTERNATIONAL LAW OF PEACE AGREEMENT
BETWEEN STATE AND ARMED NON-STATE ENTITY

Miss Suthasinee Laothai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws
Faculty of Law
Chulalongkorn University
Academic Year 2014
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	สถานะและผลทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและกลุ่มปฏิวัติในประเทศ
โดย	นางสาวสุธาสินี เหล่าไทย
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศารทูล สันติวาสะ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. นันทวัฒน์ บรมานันท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุผานิต เกิดสมเกียรติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศารทูล สันติวาสะ)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ชุมพร ปัจจุสานนท์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. จตุรนต์ ธีระวัฒน์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. วิสูตร ตูยานนท์)

สุธาสิณี เหล่าไทย : สถานะและผลทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ในประเทศ (LEGAL STATUS AND CONSEQUENCES IN INTERNATIONAL LAW OF PEACE AGREEMENT BETWEEN STATE AND ARMED NON-STATE ENTITY) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. ศารทูล สันติवासะ, 139 หน้า.

ภายหลังจากการเกิดการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพเพื่อเป็นตราสารที่แสดงออกถึงการยุติความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่สันติภาพอย่างถาวร เนื้อหาที่กำหนดในความตกลงสันติภาพจึงมีทั้งการวางระบบโครงสร้างทางอำนาจภายในรัฐ และการบรรจุหลักกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติตาม อีกทั้งยังได้มีการกำหนดกลไกการบังคับโดยฝ่ายที่สามอันได้แก่รัฐหรือองค์การระหว่างประเทศ จึงทำให้เกิดประเด็นถกเถียงในเรื่องสถานะและผลของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ

จากการค้นคว้าปรากฏว่า ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐอาจอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้หากความตกลงสันติภาพมีจุดเกาะเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศกล่าวคือ สาเหตุของความขัดแย้งเป็นการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของประชาชน หรือ ฝ่ายปฏิปักษ์ได้รับการรับรองโดยองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้นมีเงื่อนไขที่เข้าองค์ประกอบสองประการข้างต้น อย่างไรก็ตามประเด็นในเรื่องสถานะและผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพยังไม่เป็นข้อยุติ เนื่องจากได้มีการพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ กำหนดให้ความตกลงสันติภาพเป็นเพียงวิธีปฏิบัติการเท่านั้น ในขณะที่นักวิชาการจำนวนมากเห็นว่าความตกลงสันติภาพมีลักษณะเป็นตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่นักวิชาการก็ยังมีความเห็นในเรื่องระบบกฎหมายที่จะนำมาปรับใช้แตกต่างกัน กล่าวคือฝ่ายหนึ่งเห็นว่าสามารถหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิมมาปรับใช้ได้ ในขณะที่อีกฝ่ายเห็นว่าควรมีการสร้างระบบกฎหมายระหว่างประเทศระบบใหม่มาปรับใช้กับความตกลงสันติภาพโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เห็นว่า ความตกลงสันติภาพมีลักษณะเป็นตราสารตามกฎหมายระหว่างประเทศ และสามารถนำหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่แล้วมาบังคับใช้ได้ เพียงแต่ยังขาดประสิทธิภาพในเรื่องของการบังคับใช้ ทำให้ความตกลงสันติภาพยังมีปัญหาท้าทายที่ยังต้องพัฒนาต่อไปเพื่อให้การบังคับใช้ความตกลงสันติภาพเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5486046934 : MAJOR LAWS

KEYWORDS: PEACE AGREEMENT / NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICT / NON-STATE ENTITY

SUTHASINEE LAOTHA: LEGAL STATUS AND CONSEQUENCES IN INTERNATIONAL LAW OF PEACE AGREEMENT BETWEEN STATE AND ARMED NON-STATE ENTITY. ADVISOR: ASST. PROF. DR. SARATOON SANTIVASA, 139 pp.

After the end of Armed conflicts, peace agreement is signed by State and armed non-state entities. In order to establish true peace, the parties agreed that the peace agreement shall oblige them both in Domestic laws and International laws, and moreover, being monitored system by third parties. As the peace agreements are different from other international agreement, academics have been discussing their status and legal consequences.

The thesis found that a peace agreement between State and non-state entities could be an agreement under International law if the conflict either the right to self-determination, or the armed non-state entities are recognized by International. However, the issues concerning to the status and legal consequences of these agreements are far from definitive because International Court of Justice downgrades the legal status of peace agreements by treating them as mere “modus operandi”, while some academics disagree with the Court decisions and argue that the peace agreement can be an instrument under International law. Nevertheless, academics still have different opinions about legal consequences of these agreements, one side support for applying the doctrine of International Law to peace agreements. Another side represent a new category, *lex pacificatoria*, for preserving the legal character of peace agreements. The author support the first opinion but the drawback of this opinion is the lack of effective enforcement, so this will be a challenging issue of a more effective law enforcement mechanism that needs further development.

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2014

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการให้ความช่วยเหลือแนะนำของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศารทูล สันติวาสะ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาช่วยผู้เขียนเป็นเด็กในที่ปรึกษา รวมถึงสละเวลาอ่าน รับฟังปัญหา ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำข้อคิดเห็น ตรวจสอบ จัดหาเอกสารและแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด นอกจากนี้ยังช่วยผู้เขียนอย่างมาก ในการสอบปิดเล่มวิทยานิพนธ์ จนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จสมบูรณ์ไปได้ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์อย่างมากไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุผานิต เกิดสมเกียรติ ที่กรุณาให้เกียรติเป็นประธานโดยมี ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.วิสูตร ตวยานนท์ ศาสตราจารย์ ดร.ชุมพร ปัจจุสานนท์ และศาสตราจารย์ ดร. จตุรงค์ ธีระวัฒน์ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ ตลอดจน อาจารย์ ดร.วิโรจน์ วาทินพงศ์พันธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงเจ้าหน้าที่บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความสะดวกด้านอำนวยความสะดวก และประสานงาน ในการทำวิทยานิพนธ์ให้ผู้เขียนตลอดมาจนทำให้วิทยานิพนธ์ของผู้เขียนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้เขียนขอขอบคุณนางสาววิชฐา จันทรทิพย์ที่มาให้กำลังใจในวันสอบปิดเล่มวิทยานิพนธ์ รวมถึงสละเวลาสอนวิธีการใช้ระบบจัดทำวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์ จนทำให้การจัดทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนเพื่อนๆคณะนิติศาสตร์ ภาควิชากฎหมายระหว่างประเทศทุกคนสำหรับมิตรภาพในการเรียนนิติศาสตร์มหาบัณฑิตตลอดระยะเวลาสี่ปี

ผู้เขียนขอขอบคุณ นางนภสร เหล่าไทย มารดาของผู้เขียนที่คอยรับฟังปัญหาตลอดระยะเวลาที่จัดทำวิทยานิพนธ์ คอยเข้าใจ และให้กำลังใจผู้เขียนตลอดมาจนสำเร็จการศึกษา รวมถึงกัลยาณมิตรของผู้เขียนที่คอยอำนวยความสะดวก ให้กำลังใจ และเป็นທີ່ปรึกษาในยามที่ท้อแท้

ท้ายนี้ ผู้เขียนขอโน้มรำลึกถึงอำนาจบารมีของคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ในสากลโลก อันเป็นที่พึ่งให้ผู้เขียนมีสติปัญญาในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เขียนขอให้เป็นกตเวทิตาแต่บิดา มารดา ครอบครัวของผู้เขียน ตลอดจนผู้เขียน หนังสือ และบทความต่าง ๆ ที่ให้ความรู้แก่ผู้เขียนจนสามารถให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	10
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	10
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	12
1.3 สมมุติฐานของการวิจัย.....	12
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	13
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	13
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
บทที่ 2 ที่มาและการวิเคราะห์ลักษณะของความตกลงสันติภาพ.....	15
2.1 สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ.....	16
2.1.1 สาเหตุของความขัดแย้งจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง.....	16
2.1.1.1 สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองในเรื่องการขับไล่อาณานิคม.....	18
2.1.1.2 สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีใ้เรื่องการขับไล่อาณานิคม.....	19
2.1.2 สาเหตุของความขัดแย้งที่ไม่ใช่เรื่องการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง.....	26
2.2 คู่สัญญาในความตกลงสันติภาพ.....	30
2.2.1 รัฐ.....	31
2.2.2 ฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ.....	34
2.2.2.1 ประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ.....	35
2.2.2.2 หลักการรับรองฝ่ายปฏิปักษ์ในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ.....	39

2.2.2.2.1 การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบภายในรัฐ	40
2.2.2.2.2 การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐ	42
2.2.2.3 ผลของการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐ	49
2.3 ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ	54
2.3.1 วัตถุประสงค์ของการจัดทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ	57
2.3.2 กระบวนการจัดทำความตกลงสันติภาพ	58
2.3.3 เนื้อหาของความตกลงสันติภาพ	63
2.3.3.1 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภายในรัฐ	64
2.3.3.2 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ	72
2.3.3.3 องค์การติดตามควบคุมการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ	87
บทที่ 3 สถานะและผลของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ	71
3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสถานะของความตกลงสันติภาพ	72
3.1.1 ความตกลงสันติภาพเป็นเพียงวิธีปฏิบัติ (Modus Operandi)	72
3.1.2 ความตกลงสันติภาพที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ	76
3.1.3 ความตกลงสันติภาพที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ	82
3.1.4 การวางระบบกฎหมายใหม่ของความตกลงสันติภาพ: Lex Pacificatoria	84
3.2 ผลของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ	94
3.2.1 ผลในทางปฏิบัติของรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์	95
3.2.2 ปัญหาในทางปฏิบัติของความตกลงสันติภาพ	104
3.2.3 การยอมรับระบบ Lex Pacificatoria	110
3.3 บทวิเคราะห์	112
3.3.1 บทวิเคราะห์เรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพ	113

3.3.2 บทวิเคราะห์ในเรื่องผลบังคับของความตกลงสันติภาพ.....	119
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	123
4.1 บทสรุป	123
4.2 ข้อเสนอแนะ	129
รายการอ้างอิง	131
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	139

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ เป็นความขัดแย้งของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม สัญชาติ หรือสังคมแบบเดียวกัน โดยเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยอดีตที่เริ่มการเกิดของสังคมขึ้น และเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง และมีระดับความรุนแรงที่ทวีมากขึ้น โดยหากวัดระดับความรุนแรงที่มีจำนวนคนเสียชีวิตหนึ่งพันคนต่อปีในระหว่างปี 1816-1997 มีถึง 213 ครั้ง และ 104 ครั้ง ได้เกิดขึ้นในช่วงปี 1944-1997¹ แต่ถ้าพิจารณาตามฐานจำนวนคนที่เสียชีวิตน้อยกว่าหนึ่งพันคนต่อปีจะพบว่ามี การขัดกันทางอาวุธเกิดขึ้น 90 ครั้ง ระหว่างปี 1945-2007 โดยในปี 2007 มีการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นกว่า 20 แห่ง²

จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งที่นำไปสู่การขัดกันทางอาวุธได้เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง และส่วนใหญ่เมื่อเกิดขึ้นแล้วมักจะมี ความรุนแรงอย่างมาก ทั้งจำนวนคนที่เสียชีวิต และความเสียหายที่เกิดขึ้นในทางทรัพย์สิน ทั้งในรัฐที่เกิดความขัดแย้ง และรัฐอื่นๆไม่ว่าจะอยู่ใกล้เคียงในภูมิภาคเดียวกันหรือไม่ก็ตาม

จากความรุนแรงของความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงไปสู่การขัดกันทางอาวุธ ทำให้ สังคมระหว่างประเทศตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ และได้มีความพยายามสร้างหลักเกณฑ์เพื่อป้องกันคนหรือทรัพย์สินจากความเสียหายในการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ รวมถึงได้มีการออกมาตรการต่างๆเพื่อทำให้การขัดกันทางอาวุธยุติลงได้ โดยวิธีการหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งเมื่อคู่สงครามต้องการยุติการขัดกันทางอาวุธ คือ การทำความตกลงสันติภาพ

¹ Ann Hironaka, *Neverending Wars: The International Community, Weak States, and the Perpetuation of Civil War*, Harvard University Press: Cambridge, Mass., 2005, p. 3, ISBN 0-674-01532-0

² James Fearon, "Iraq's Civil War" in *Foreign Affairs*, March/April 2007.

ความตกลงสันติภาพที่สร้างขึ้นในปัจจุบันมีมากกว่า 640 ฉบับในกว่า 85 ประเทศ³ แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะมีการยุติสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธโดยวิธีการนี้ อย่างไรก็ตาม ความตกลงสันติภาพมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากความตกลงอื่น กล่าวคือ ความตกลงสันติภาพเป็นความตกลงที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ ซึ่งรัฐเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ฝ่ายปฏิปักษ์คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีสถานะบุคคลตามระหว่างประเทศและตามกฎหมายภายใน ส่งผลให้เมื่อมีการจัดทำความตกลงสันติภาพทำให้เกิดปัญหาและข้อถกเถียงเรื่องสถานะทางกฎหมายและเรื่องการบังคับใช้ เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา จนทำให้เกิดปัญหาว่าความตกลงสันติภาพสามารถเป็นตราสารที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญา กล่าวคือรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ได้หรือไม่

นอกจากนี้เนื้อหาของความตกลงสันติภาพยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบอำนาจการปกครองใหม่ภายในรัฐ และยังสามารถดึงหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศมาบัญญัติในความตกลงสันติภาพเพื่อให้เกิดการปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดปัญหาว่าหากมีการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพแล้ว ควรจัดให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้ระบบของกฎหมายภายใน หรือกฎหมายระหว่างประเทศ

ประเด็นที่สมควรพิจารณาอีกประการคือ หากความตกลงสันติภาพควรอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ด้วยลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพ ทำให้ต้องพิจารณาว่ากฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพหรือไม่ และหากไม่เพียงพอสมควรหรือไม่ที่จะมีการจัดทำหลักเกณฑ์ใหม่เพื่อมีการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพโดยเฉพาะ

ด้วยลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น นักวิชาการจึงได้มีการถกเถียงในประเด็นเรื่องสถานะและผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพ ทั้งฝ่ายที่สนับสนุนว่าควรมีสถานะอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศและไม่ควรมีสถานะอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ หรือแม้หากความตกลงสันติภาพมีสถานะอยู่ภายใต้

³ The Transitional Justice Peace Agreements Database. <http://www.peaceagreements.ulster.ac.uk/Search.html>

บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว จะมีผลผูกพันคู่สัญญาเพียงใด โดยนำระบบกฎหมายระหว่างประเทศใดบ้างมาบังคับใช้ หรือควรมีการสร้างหลักเกณฑ์บังคับใช้โดยเฉพาะ ในปัจจุบันการวิเคราะห์ถึงประเด็นดังกล่าวจึงเริ่มขยายกว้างขึ้นในสังคมนระหว่างประเทศ

เรื่องสถานะและผลของความตกลงระหว่างประเทศระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ แม้จะเป็นยังประเด็นเล็กๆในปัจจุบัน แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่สำคัญ ที่จะส่งผลถึงพัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทั้งหลักเกณฑ์ในเรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และอาจส่งผลถึงการพัฒนากลไกการนำกฎหมายระหว่างประเทศมาบังคับใช้ต่อตราสารที่มีลักษณะพิเศษดังเช่นความตกลงสันติภาพได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะและองค์ประกอบของบุคคลที่สามารถเป็นคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพ
2. เพื่อศึกษาว่ามีหลักเกณฑ์ใดบ้างที่ส่งผลให้ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐมีสถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และสามารถอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศได้
3. เพื่อศึกษาว่าระบบกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิมสามารถนำมาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ และการสร้างระบบกฎหมายใหม่เพื่อบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพจะมีข้อดีหรือข้อเสียประการใดบ้าง
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางปฏิบัติของรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐว่ามีแนวทางปฏิบัติเช่นไรภายหลังจากการจัดทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐแล้ว

1.3 สมมุติฐานของการวิจัย

ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ ไม่มีลักษณะเป็นสนธิสัญญา แต่มีผลผูกพันทางกฎหมายและอยู่ในบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และผลงานการศึกษาขององค์กรต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงสถานะของฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐว่ามีสถานะเช่นไรในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และจะมีความสามารถในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ภาพให้มีผลบังคับใช้ในระบบกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่

2. ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ อีกทั้งคำพิพากษาของศาล รวมถึงคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ เพื่อให้ทราบถึงสถานะ และผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพที่ทำขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษาทั้งหมดใช้วิธีการวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยศึกษาจากตำราภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ บทความต่างๆ บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ตั๋วบทกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนคำพิพากษาของศาลและของอนุญาโตตุลาการที่เกี่ยวข้อง นำมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และหาข้อสรุป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้ศึกษาความเห็นของนักวิชาการ ตำรา คำพิพากษาขององค์กรต่างๆ ในเรื่องสถานะและผลของความตกลงสันติภาพ ทำให้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการแนวคิดในเรื่ององค์ภาวะที่ไม่ใช่รัฐในทางกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของฝ่ายปฏิบัติที่มีบทบาทมากขึ้นในการจัดทำตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

2. เพื่อให้ทราบถึงลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐที่มีลักษณะที่แตกต่างจากความตกลงระหว่างประเทศอื่น รวมถึงเงื่อนไขที่ทำให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

3. เพื่อให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียในการการนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่มาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพ รวมถึงทราบถึงแนวความเห็นของนักวิชาการในการสร้างระบบกฎหมายใหม่มาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพ

4. เพื่อให้ทราบแนวทางการปฏิบัติของรัฐและฝ่ายปฏิบัติที่มีต่อความตกลงสันติภาพ อันจะส่งผลต่อเรื่องสถานะและผลการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพต่อไป

บทที่ 2

ที่มาและการวิเคราะห์ลักษณะของความตกลงสันติภาพ

ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา จะพบว่ารัฐต่างทำสงครามกันโดยมีวัตถุประสงค์อันเป็นสาเหตุในการทำสงครามที่แตกต่างกันไป ทั้งเพื่อขยายอำนาจ ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางความคิดในทางการเมือง ความขัดแย้งในผลประโยชน์ ความแตกต่างทางเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก จนกระทั่งเมื่อทั้งสองฝ่ายไม่ต้องการสู้รบอีกต่อไป และพยายามแสวงหาสันติภาพร่วมกัน จึงได้มีการจัดทำสนธิสัญญาสันติภาพขึ้น เช่นสนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซาย (Treaty of Versailles) สนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย (Peace of Westphalia) เป็นต้น ซึ่งเป็นตราสารตามกฎหมายระหว่างประเทศที่สร้างสิทธิและพันธกรณีแก่ตัวคู่สัญญาในการดำเนินการตามกรอบที่ตกลงไว้ เพื่อบรรลurposeประสงค์คือสันติภาพที่ถาวร

ในปัจจุบัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโลกมิได้เกิดขึ้นเฉพาะระหว่างรัฐกับรัฐเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งลักษณะของการสู้รบมีความรุนแรงมากขึ้นจนกระทั่งกฎหมายระหว่างประเทศเริ่มเข้าไปมีบทบาทกับการขัดกันทางอาวุธระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ นอกจากนี้ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในรัฐ แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งภายในรัฐได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพขึ้น เพื่อวางกรอบแนวทางให้แก่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการแสวงหาสันติภาพร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ความตกลงสันติภาพมีลักษณะพิเศษหลายประการ เช่นในเรื่องของคู่สัญญาที่ฝ่ายหนึ่งเป็นรัฐแต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ใช่รัฐ และมิได้มีสถานะทั้งตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน อีกทั้งลักษณะเนื้อหาของความตกลงสันติภาพที่มีความคาบเกี่ยวทั้งกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน จึงทำให้เกิดข้อสงสัยในสถานะของความตกลงสันติภาพว่าสามารถเป็นตราสารตามกฎหมายระหว่างประเทศดังเช่นสนธิสัญญาสันติภาพได้หรือไม่

อย่างไรก็ดี การจะพิจารณาว่าความตกลงสันติภาพสามารถเป็นตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้หรือไม่จะต้องพิจารณาว่าความขัดแย้ง รวมถึงความตกลงสันติภาพมีจุดเกาะเกี่ยวที่สร้างมิติในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้หรือไม่ ในบทนี้ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงวิเคราะห์จุดเกาะเกี่ยวระหว่างความตกลงสันติภาพและกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งสามารถแบ่งจุดเกาะเกี่ยว

ได้เป็นสองประเด็น กล่าวคือ จุดเกาะเกี่ยวในเรื่องสาเหตุของความขัดแย้ง และจุดเกาะเกี่ยวในเรื่องสถานะของฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ

2.1 สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ

ความตกลงสันติภาพเป็นตราสารที่เกิดจากความต้องการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐด้วยกันเอง หรือระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ ความขัดแย้งคือการมีความเห็นหรือมีแนวทางปฏิบัติในเรื่องต่างๆไม่เหมือนกัน ดังนั้นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐจึงมีสาเหตุหลักจากการที่ฝ่ายปฏิบัติมีความเห็นหรือมีเป้าหมายที่แตกต่างจากรัฐบาล ฝ่ายปฏิบัติจึงต้องมีการแสดงออกเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุวัตถุประสงค์ ความเห็นหรือเป้าหมายของตน เช่น การนัดชุมนุมประท้วง การก่อความไม่สงบรวมถึงการใช้กำลังทางอาวุธเพื่อบีบบังคับรัฐบาล

อย่างไรก็ดี ความหลากหลายสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติ ส่งผลให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐมีจุดเกาะเกี่ยวในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ กล่าวคือ หากความขัดแย้งระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐเกิดจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนง(The right of peoples to self-determination) ความขัดแย้งดังกล่าวจะเป็นความขัดแย้งที่มีลักษณะระหว่างประเทศ ส่งผลให้ฝ่ายปฏิบัติได้รับการยกระดับให้มีสถานะเป็นผู้ที่มีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่หากความขัดแย้งมิได้มีสาเหตุมาจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงแล้ว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐจะเป็นเพียงความขัดแย้งภายใน และฝ่ายปฏิบัติก็จะเป็นเพียงกลุ่มหนึ่งที่กระทำการเป็นปฏิบัติกับรัฐบาลภายในรัฐเท่านั้น

2.1.1 สาเหตุของความขัดแย้งจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง

สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง(The right of peoples to self-determination) คือสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเลือกรูปแบบระบบการปกครองที่ตน

ต้องการตกอยู่ภายใต้¹ รวมถึงการเลือกผู้ปกครองที่มีอำนาจในการออกคำสั่ง หลักนี้ได้ถูกใช้อ้างอิงมาตั้งแต่ครั้งสมัยสงครามปฏิวัติฝรั่งเศส สงครามเพื่อขับไล่อาณานิคม จนกระทั่งได้พัฒนากลายเป็นหลักทั่วไป อีกทั้งได้มีการเน้นย้ำหลักการดังกล่าวในกฎบัตรสหประชาชาติ² และ Universal Declaration of Human Rights ในเวลาต่อมา

ในช่วงแรก สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนจะใช้กับสถานการณ์การต่อสู้เพื่อขับไล่อาณานิคม สืบเนื่องจากพัฒนาการในการเดินเรือของชาติตะวันตก ทำให้ค้นพบดินแดนแห่งใหม่ที่เกิดขึ้นมากมาย เมื่อชาติตะวันตกได้ค้นพบดินแดนเหล่านี้จึงยึดครองถือเป็นดินแดนของตน เข้าไปพัฒนาและแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในดินแดนที่ตนค้นพบ ชาติตะวันตกจึงสถาปนาระบบการปกครองตนเองขึ้นเพื่อจัดระเบียบผู้อพยพด้วยตัวเองและปกครองกลุ่มชนพื้นเมือง ซึ่งไม่ตรงตามแนวทางปฏิบัติและจิตสำนึกของกลุ่มชนพื้นเมืองเดิม เมื่อเวลาผ่านไปชนพื้นเมืองเดิมที่เคยอยู่อาศัยในดินแดนที่ถูกยึดครองต่างต้องการสิทธิในการปกครองตนเอง จึงต้องการขับไล่เจ้าอาณานิคมเดิมออกไปจากดินแดนของตน ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น เช่น สงครามระหว่างสเปนและประเทศอาณานิคมในอเมริกาใต้ที่เริ่มต้นขึ้นจากการลุกฮือของโคลัมเบียในเดือนเมษายนปี 1810 และแพร่กระจายไปสู่บราซิลไอเรส ในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกัน ในปี 1811 ชิลีและปารากวัยได้ลุกขึ้นต่อต้านสเปน ส่วนเปรูกับกัวเตมาลาได้ลุกขึ้นต่อต้านในปี 1821³

เมื่อสิ้นสถานการณ์การต่อสู้เพื่อขับไล่อาณานิคม หลักการในเรื่องการกำหนดเจตจำนงของตนเองได้มีพัฒนาการโดยได้รับการตีความกว้างขึ้นให้รวมถึงบริบทที่มีได้เกี่ยวข้องกับอาณานิคมด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐยังมีหลายสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ความขัดแย้งในทางชาติพันธุ์ ความขัดแย้งทางการเมือง และความขัดแย้งทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งประชากรส่วนน้อยที่มีความแตกต่างอาจต้องการความอิสระในการปกครองตนเอง อิสระในการนับถือศาสนา อิสระในการพัฒนารวมถึงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งนำไปสู่ความเป็น

¹ Atlantic Charter, Principle 3: the right of all peoples to choose the form of government under which they will live

² Charter of the United Nations, Article 1(2): To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace.

³ Halabi, Sam Foster, Traditions of Belligerent Recognition: The Libyan Intervention in Historical and Theoretical Context. American University International Law Review, 27 (2012): P. 339.

เอกราช(Independence) การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่ง(Incorporation) หรือการสมาคมกับรัฐอื่น ภายใต้พื้นฐานความเท่าเทียมกันทางการเมืองของปวงชน⁴

ดังนั้นจากพัฒนาการของสิทธิในการกำหนดเจตจำนงดังที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่า ลักษณะของสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองสามารถแบ่งได้เป็น สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองในเรื่องการขับไล่อาณานิคม และสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีใช้การขับไล่อาณานิคม

2.1.1.1 สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองในเรื่องการขับไล่อาณานิคม

การล่าอาณานิคม เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากโคลัมบัสได้แล่นเรือออกไปค้นพบทวีปอเมริกา สเปนและโปรตุเกสจึงได้มีการต่อเรือเพื่อจับจองดินแดนอื่น การจับจองดินแดนโดยชาติตะวันตก นำมาซึ่งการเข้าไปจัดการระบบการเมือง พัฒนาสาธารณูปโภค และจัดการระบบเศรษฐกิจในดินแดนที่ถูกยึดครอง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนดังกล่าวจึงต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตก

ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตกบางส่วน ไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อำណัติของใครจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวของคนรักชาติ(Nationalist Movement)ขึ้น จึงได้มีการกำหนดคำว่า กำหนดเจตจำนงของตนขึ้นเพื่อเป็นเครื่องหมายว่าแต่ละชนชาติมีสิทธิที่จะก่อตั้งรัฐอิสระ หลักการกำหนดเจตจำนงได้เกิดขึ้นและมีการพัฒนาจากการเรียกร้องเพื่อขับไล่อาณานิคมในดินแดนหนึ่ง ค่อยๆขยายออกไปจนเป็นหลักการที่กลุ่มเคลื่อนไหวของคนรักชาติอ้างในการขับไล่อาณานิคม จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง หลักการกำหนดเจตจำนงของตนได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นหลัก 14 ประการของประธานาธิบดีวูดโรว วิลสัน(Fourteen Points of Wilson) และได้มีการนำหลักดังกล่าวมาใช้ในการเจรจาเพื่อสันติภาพ และได้มีการบรรจุหลักดังกล่าวลงในสนธิสัญญา

⁴ รอดชั้นเมือง, ทิฆัมพร. การบังคับใช้สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเองโดยข้อตกลงสันติภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการเกิด "สาธารณรัฐชุนได". นิตยสารธรรมมาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556. หน้า 15.

สันติภาพปารีส และองค์การสันนิบาตชาติในเวลาต่อมา แม้จะมีการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่หลักการกำหนดเจตจำนงของตนก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป⁵

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นจุดจบของยุคล่าอาณานิคม เมื่อชาติตะวันตกที่ได้รับความเสียหายอย่างหนักจากพิษของสงครามโลกต่างต้องการกลับไปฟื้นฟูประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตน ไม่ต้องการดูแลชาติอาณานิคมอีกต่อไป ประกอบกับประชาชนในดินแดนที่ถูกยึดครองต่างต้องการอิสระในการปกครองตนเอง หลักการกำหนดเจตจำนงของตนจึงได้รับการกล่าวอ้างอย่างแพร่หลาย มีการกำหนดหลักการกำหนดเจตจำนงของตนเองไว้ในเอกสารหลายฉบับ เช่น Atlantic Charter⁶ ในกฎบัตรสหประชาชาติ⁷ และในเอกสารสำคัญอีกหลายฉบับ และจากการที่หลักการกำหนดเจตจำนงของตนเองได้รับการบัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ จึงเป็นการยืนยันถึงความเท่าเทียมกันแห่งสิทธิของปวงชน

ตัวอย่างความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการขับไล่อาณานิคม เช่น สงครามประกาศอิสรภาพในแอลจีเรีย สงครามเวียดนามที่ปลดแอกการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

2.1.1.2 สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีใช้เรื่องการขับไล่อาณานิคม

สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีใช้เรื่องการขับไล่อาณานิคมเป็นพัฒนาการในเรื่องสิทธิในการกำหนดเจตจำนง โดยถือว่าประชาชนที่อยู่ภายในรัฐมีสิทธิกำหนดอนาคตของตน หากไม่ได้รับสิทธิดังกล่าวก็ถือเสมือนว่าประชาชนที่ถูกละเลยสิทธิตกอยู่ภายใต้อาณานิคมภายในรัฐ ดังนั้นสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีใช้เรื่องการขับไล่อาณานิคมโดยปกติจึงเกิดขึ้นภายในรัฐเพียงรัฐเดียว อย่างไรก็ตามในบางกรณีการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองอาจมีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่าหนึ่งรัฐ หรือผลสุดท้ายจะมีรัฐที่เกี่ยวข้องมากกว่าหนึ่งรัฐ ส่งผลให้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีใช้เรื่องการขับไล่อาณานิคมสามารถแบ่งประเภทออกเป็น

⁵ Thürer, Daniel and Burri, Thomas. "Self-Determination." In Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL], 2008.

⁶ Atlantic Charter, Principle 3: the right of all peoples to choose the form of government under which they will live.

⁷ The Charter of United Nations, Article 1(2) : develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace.

สิทธิในการกำหนดเจตจำนงภายนอก (External Self-Determination) และสิทธิในการกำหนดเจตจำนงภายใน (Internal Self-Determination)⁸

1) สิทธิในการกำหนดเจตจำนงภายนอก (External Self-Determination) คือ สิทธิของประชาชนกำหนดระบบการปกครอง สถานะทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นอิสระ และกำจัดการแทรกแซงของต่างชาติที่เคยใช้อำนาจในดินแดนที่เกิดความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการแทรกแซงระบบการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในประเทศของตน นอกจากนี้ยังรวมถึงอิสระในการกำหนดสถานะในประชาคมระหว่างประเทศด้วย⁹

ดังนั้น จากลักษณะนิยามของสิทธิในการกำหนดเจตจำนงภายนอกสามารถแบ่งได้เป็นสองกรณีคือ กรณีของการมีกองกำลังทหารของรัฐอื่นเข้ามายึดครองดินแดนโดยรัฐต่างชาติโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย¹⁰ เช่นกรณีของประเทศกัมพูชา ที่เวียดนามได้เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในและยึดครองดินแดนในกัมพูชา จนทำให้เกิดการขัดกันทางอาวุธที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนชาวกัมพูชาเป็นจำนวนมาก¹¹ องค์การสหประชาชาติจึงออกมามีมติเรียกร้องการสหประชาชาติหลายฉบับเพื่อรับรองการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองเพื่อผลักดันให้เวียดนามถอนกองกำลังออกไป และกรณีของการที่ประชาชนใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนในการแบ่งแยกดินแดนเพื่อก่อตั้งรัฐใหม่ ซึ่งก็คือการกำหนดสถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸ Weller, Marc, Settling Self-determination Conflicts: Recent Developments, The European Journal of International Law 20 (2009): 55, P. 164.

⁹ Gentian Zyberi, 'Self-determination through the lens of the International Court of Justice'. Netherlands International Law Review, (2009): p.430.

¹⁰ เมฆา, ญัฐกฤษตา, หลักการกำหนดใจตนเอง : The Principle of Self Determination. จุลสารความมั่นคงศึกษา 122 (2556), หน้า 17-18.

¹¹ กรณีความขัดแย้งในกัมพูชา มีสาเหตุหลักมาจากปัญหาทางการเมืองซึ่งผู้นำประเทศเดิม คือพระนโรดม สีหนุ ซึ่งปกครองประเทศในระบบสังคมนิยมได้ขัดแย้งกับกุนายพลนล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเดิมซึ่งมีนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ เมื่อนายพลนล ได้เป็นนายกรัฐมนตรีและดำเนินการปราบปรามคอมมิวนิสต์จึงส่งผลให้พรรคคอมมิวนิสต์ในชนบทเติบโตขึ้นมาเพื่อต่อต้านการปกครองของนล เหตุการณ์ต่างๆได้ลุกลามขยายใหญ่โตเมื่อมีรัฐอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องอันได้แก่ เวียดนามที่พยายามเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของกัมพูชาผ่านการติดต่อของนายพล พต และประเทศสหรัฐอเมริกาที่ต้องการเข้ามาแทรกแซงเพื่อทำลายคอมมิวนิสต์ จึงเห็นได้ว่าสาเหตุของความขัดแย้งในกัมพูชาเกิดขึ้นจากระบบการเมืองการปกครองเป็นสำคัญ ความตกลงสันติภาพจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและก่อตั้งระบบการปกครองของกัมพูชา

กรณีความขัดแย้งในติมอร์ตะวันออก เริ่มต้นขึ้นจากการที่ติมอร์ตะวันออกถูกปกครองโดยโปรตุเกส ซึ่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองชาวติมอร์ตะวันออกได้กระทำการต่อต้านโปรตุเกสเมื่อโปรตุเกสถอนกำลังออกจากติมอร์ตะวันออกในปี 1975 อินโดนีเซียจึงเข้าทำการยึดครองและได้ตั้งระบอบหุ่นเชิดขึ้นมา และผนวกดินแดนติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียในปี 1977 เมื่ออินโดนีเซียได้เข้ามาปกครอง กองทัพของอินโดนีเซียจึงเริ่มต้นที่จะสังหารหมู่ชาวติมอร์ตะวันออก ในปี 1978 กลุ่ม Fretilin จึงได้รวมกลุ่มกันเพื่อต่อต้านรัฐบาลอินโดนีเซีย

เนื่องจากว่าติมอร์ตะวันออกเป็นดินแดนแห่งอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่อาจจะถูกลามและเป็นอันตรายต่อ อินโดนีเซีย ซึ่งภายใต้การยึดครองของอินโดนีเซียนั้นได้ก่อให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความคิดขัดแย้งกัน ทั้งกลุ่มที่ต้องการกลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของโปรตุเกส กลุ่มที่ต้องการได้เอกราช และกลุ่มที่ต้องการอยู่ภายใต้อินโดนีเซีย ต่างลุกขึ้นจับอาวุธต่อสู้กันเองและเกิดการสูญเสียทรัพย์สินและชีวิตของ ประชาชนผู้บริสุทธิ์หลายแสนคน

ในปี 1992 สภาแห่งชาติของ Maubere Resistance ได้วางเป้าหมายเพื่อสันติภาพสามประการ นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติได้จัดการให้อินโดนีเซียและโปรตุเกสเข้าร่วมการเจรจา ในปี 1997 เมื่อถึงปี 1999 อินโดนีเซียได้ยอมรับประชาติที่ให้ติมอร์ตะวันออกมีอำนาจในการปกครองตนเอง รวมถึงยอมรับการที่ติมอร์ตะวันออกจะเป็นอิสระในอนาคต อย่างไรก็ตามรัฐบาลอินโดนีเซียนั้นถูกกล่าวหาว่าไม่ได้ปฏิบัติเพื่อให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชแต่อย่างใด องค์การสหประชาชาติจึงเข้ามามีบทบาทในเวลาต่อมา โดยเป็นผู้ดูแลการลงประชามติ จึงเห็นได้ว่าสาเหตุของความขัดแย้งในติมอร์ตะวันออกเกิดขึ้นจากความต้องการกำหนดเจตจำนงของชาวติมอร์ตะวันออกโดยมีการแทรกแซงทางอาวุธจากภายนอกได้แก่อินโดนีเซีย

กรณีความขัดแย้งในชูดาน ระหว่างรัฐบาลชูดานและกลุ่ม SPLM/A เกิดจากการมีเชื้อชาติและศาสนาที่แตกต่างกัน โดยรัฐบาลชูดานหรือชูดานเหนือนับถือศาสนาอิสลามกฎหมายในประเทศจึงเป็นอิสลาม ในขณะที่ชูดานใต้เป็นคริสต์ ดังนั้นกฎหมายแม่บทที่ใช้บังคับภายในรัฐจึงต่างกันนำไปสู่ความต้องการแยกตัวเป็นอีกประเทศหนึ่งของชูดานใต้ในเวลาต่อมา จุดประสงค์ของความตกลงสันติภาพจึงเป็นการยุติความขัดแย้งและนำไปสู่การแบ่งแยกประเทศ

กรณีความขัดแย้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก เริ่มต้นได้เกิดขึ้นจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของประธานาธิบดีโมบูตู เซเซ เซโค(Mobuto Sese Seko) หลายประการอีกทั้งยังปกครองในระบอบเผด็จการรวมอำนาจไว้ที่ตน จึงทำให้เกิดการประท้วงอยู่บ่อยครั้งแต่เหตุการณ์ได้ปะทุรุนแรงขึ้นเมื่อผู้อพยพชาว ฮูตู(Hutu) ซึ่งหนีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดาได้ทะลักเข้ามาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนเผ่าฮูตูและทุตซีส(Tutsi) และเริ่มบานปลายออกไปเป็นสงครามกลางเมือง เมื่อกองกำลังของซาอีร์ (Zairiam: FAZ) สนับสนุนชาว Hutu ให้ต่อต้านชาวคองโกที่มีเชื้อสาย Tutsi ที่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกของซาอีร์ ในทางกลับกัน กองกำลังร่วมระหว่างรวันดาและยูกันดาได้บุกรุกเข้าไปในซาอีร์ เพื่อเข้าไปช่วยเหลือชนเผ่า Tutsi ต่อสู้กับ Hutu และพยายามล้มล้างอำนาจของนายโมบูตูและคาดหวังที่จะเข้าควบคุมทรัพยากรธรรมชาติในซาอีร์

จนกระทั่งเดือนพฤษภาคม 2007 กลุ่มกบฏทุตซีสภายใต้การสนับสนุนของรวันดาและยูกันดาได้โค่นล้มอำนาจของประธานาธิบดีโมบูตูโดยให้โลรองต์ กาบิลา(Laurent Kabila) หัวหน้าชนกลุ่มน้อย Zairean Opposition Group เป็นประธานาธิบดีปกครองประเทศ ถึงแม้ว่านายกาบิล่าจะเข้ามาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกแล้ว แต่กองกำลังทหารของรวันดาและยูกันดา ยังต้องการอยู่ภายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกเพื่อเข้าควบคุมทรัพยากรจำนวนมากในประเทศ ดังนั้น กองกำลังทหารรวันดาจึงได้ถอนกำลังออกจากเมืองหลวง ไปตั้งมั่นที่เมือง Goma และจัดตั้งกลุ่มกบฏขึ้นใช้ชื่อว่า Rassemblement Congolais pour la Democratie (RCD) นำโดยชนเผ่าทุตซีสเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลนายกาบิลา ในขณะเดียวกัน ยูกันดาได้จัดตั้งกลุ่ม Movement for the Liberation of Congo (MLC) ขึ้น ซึ่งนำโดยผู้นำทางทหารของ DRC ชื่อ Jean-Pierre Bemba เพื่อต่อต้านอิทธิพลของรวันดาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกการต่อสู้ของกลุ่มกบฏทั้งสองนำมาสู่การเกิดสงครามกลางเมืองครั้งที่ 2 ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก นอกจากนี้กลุ่มประเทศ Southern African Development Community (SADC) ประกอบด้วย แองโกลา ซิมบับเว และนามิเบีย ได้ส่งกำลังทหารเข้าช่วยเหลือรัฐบาลสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยคงโกในฐานะเป็นพันธมิตรกลุ่ม SADC นอกจากนี้ ชูดาน ลิเบีย และชาติได้ส่งกองกำลังเข้าช่วยเหลือรัฐบาลนายกาบีลาด้วย¹²

จากข้อเท็จจริงข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคงโกมีสาเหตุหลากหลายทั้งเกิดจากระบบการเมืองการบริหารประเทศในยุคแรก ต่อมาความขัดแย้งได้มีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ นอกจากนี้ความขัดแย้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคงโกยังมีประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเกี่ยวโยงเนื่องจากประโยชน์เกี่ยวพันในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย ความตกลงสันติภาพจึงได้มีการวางโครงสร้างนอกจากเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคงโกแล้ว ยังได้วางโครงสร้างเรื่องการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศในภูมิภาคข้างเคียงอีกด้วย

กรณีความขัดแย้งในบอสเนีย เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ โดยแบ่งออกเป็นเซิร์บ บอสเนียและโครท¹³ โดยเซิร์บมีเชื้อสายของเซอร์เบียที่อาศัยอยู่ในบอสเนียและต้องการแยกดินแดนออกไปรวมกับเซอร์เบีย ส่วนบอสเนียนับถือศาสนาอิสลามและต้องการแยกประเทศบอสเนียออกจากเซอร์เบียและให้เป็นประเทศของชาวมุสลิม ส่วนโครแอทต้องการให้แบ่งประเทศออกไปเข้าร่วมกับโครเอเชีย ซึ่งความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ดังกล่าวนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้น ความตกลงสันติภาพเดย์ตันที่จัดทำขึ้นจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาติพันธุ์ที่หลากหลายสามารถดำรงอยู่ในประเทศเดียวกันได้

2) สิทธิในการกำหนดเจตจำนงภายใน (Internal Self-Determination) คือ สิทธิของกลุ่มปวงชนที่สามารถตัดสินใจสถานะทางการเมืองของตนเองทั้งการเมืองภายใน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างอิสระภายใต้กฎเกณฑ์ทางการเมืองและกฎหมายของรัฐ¹⁴

¹² ข้อมูลทั่วไปของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคงโก FIDH, "First decision on reparation: The International Criminal Court acknowledges the right to integral reparations for all the victims of Thomas Lubanga's crimes," (FIDH - Worldwide Human Rights Movement, 2012)., ที่มา <http://sameaf.mfa.go.th/th/country/africa/detail.php?ID=82>, ค้นคว้าวันที่ 19 มีนาคม 2558.

¹³ จากการสำรวจในเดือนเมษายน 1991 ประชากรร้อยละ 43.77 เป็นมุสลิม ร้อยละ 31.46 เป็นพวกเซิร์บ และร้อยละ 17.34 เป็นพวกโครแอท

¹⁴ Gentian Zyberi, 'Self-determination through the lens of the International Court of Justice'. Netherlands International Law Review, (2009): p.430.

โดยมิได้มีการแทรกแซงจากต่างชาติ และมีหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการประกันสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของประชาชนภายในรัฐ ยกตัวอย่างเช่น ชนกลุ่มน้อยอยู่ในดินแดนที่เกิดความขัดแย้ง โดยชนกลุ่มน้อยคือกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ที่ปกครองประเทศ โดยความต่างอาจเกิดจาก เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือสีผิว เป็นต้น ชนกลุ่มน้อยนี้จึงมักจะถูกกีดกันไม่ให้ได้รับสิทธิทางพลเมืองดังเช่นที่ประชาชนส่วนใหญ่ภายในรัฐได้รับ ทำให้เปรียบเสมือนคนที่อยู่ในอาณานิคมภายในประเทศของตนเอง จึงต้องมีการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิที่เท่าเทียมกัน หรือเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการปกครองตนเอง

ดังนั้นลักษณะของสิทธิในการกำหนดเจตจำนงภายในจะอยู่ในรูปแบบของการให้ประชาชนภายในรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมภายในรัฐ นอกจากนี้ รัฐบาลยังต้องให้การยอมรับทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ปราศจากการแทรกแซงจากรัฐอื่น โดยมุ่งหวังกลุ่มชนที่มีความหลากหลายสามารถดำรงอยู่ภายใต้เขตอำนาจอธิปไตยของรัฐเพียงรัฐเดียวได้

กรณีความขัดแย้งในฟิลิปปินส์ เนื่องด้วยฟิลิปปินส์ประกอบไปด้วยเกาะกว่า 7,000 เกาะ จึงมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชนกลุ่มน้อยที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ก็ต้องการที่จะมีความสามารถในการปกครองตัวเองได้ แต่เมื่อไม่ได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ชนกลุ่มน้อยที่ได้เรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองและกระทำการต่อต้านรัฐบาลฟิลิปปินส์มาอย่างยาวนานได้แก่ชนกลุ่มน้อยในมิดาเนา(Midanao) ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มด้วยกัน กลุ่มใหญ่ที่สุดมีชื่อว่า National Liberation Front(MNLF) กลุ่มใหญ่รองลงมาอีกสองกลุ่มชื่อว่า the Bangasa Moro Liberation Organization และกลุ่ม Moro Islamic Liberation Front ซึ่งรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ทำการเจรจาและทำความตกลงสันติภาพกับฝ่ายปฏิปักษ์แต่ละกลุ่มในแต่ละช่วงเวลา ความตกลงสันติภาพจึงมีเนื้อหาแห่งวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างสันติภาพและการให้สิทธิในการปกครองตนเองแก่ชนกลุ่มน้อย

กรณีความขัดแย้งในแอฟริกาใต้ ประเทศแอฟริกาใต้เคยเป็นประเทศอาณานิคมของอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ซึ่งเป็นคนผิวขาว ในขณะที่แอฟริกันชนพื้นเมืองเป็นคนผิวสี ภายหลังเจ้าอาณานิคมได้รวมชนกลุ่มน้อยพื้นเมืองเดิมเข้ากับรัฐบาลของเจ้าอาณานิคมก่อตั้งเป็นสหภาพ

แอฟริกาใต้(South African Union) ในปี 1910 และก่อตั้งรัฐธรรมนูญแห่งสหภาพขึ้นซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้กีดกันสิทธิของคนผิวสีในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การออกเสียงและการร่างกฎหมาย นอกจากนี้ยังได้มีการออกกฎหมายเพื่อแบ่งแยกระหว่างประชาชนผิวสีออกจากเจ้าอาณานิคมอีกหลายฉบับจึงได้มีการก่อตั้ง African National Congress ขึ้นเพื่อทำการปฏิรูปและสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นพื้นเมืองและเจ้าอาณานิคมแต่ไม่เป็นผล จึงได้มีการขัดกันทางอาวุธขึ้น ความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้นในกรณีความขัดแย้งในแอฟริกาใต้นอกจากมุ่งทำให้เกิดสันติภาพและ กระบวนการภายในรัฐยังมุ่งสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างเจ้าอาณานิคมเดิมและชนพื้นเมืองอีกด้วย เนื้อหาของความตกลงสันติภาพจึงเป็นเรื่องการกำหนดเขตแดนเพื่อให้ชนกลุ่มน้อยมีอำนาจในการปกครองตนเอง¹⁵ จึงเป็นการตกลงเพื่อกำหนดในเรื่องเขตแดน อำนาจอธิปไตย รัฐบาลที่ปกครองในบางกรณีอาจมีการกำหนดถึงการออกกฎหมายเพื่อกำหนดสถานะข้อผูกมัดกฎหมายภายใน¹⁶

ส่วนสาเหตุของความขัดแย้งอันเกิดจากผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติมักจะเกิดในดินแดนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความต้องการของโลก เช่นทองคำ เพชร โดยผู้นำที่เข้ามาบริหารประเทศเนื่องจากต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าโดยไม่แบ่งให้แก่ประชากรภายในประเทศ จนอาจทำให้กลุ่มที่เสียประโยชน์ไม่พอใจและทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น เช่น ความขัดแย้งในเซียร์รา ลีโอน(Sierre Leone)

กรณีความขัดแย้งใน Sierra Leone กลุ่ม Revolutionary United Front ได้ทำการกบฏในเดือนมีนาคม 1991 และในเดือนพฤศจิกายน 1996 หัวหน้าทั้งสองฝ่ายได้ตกลงที่จะทำการหยุดยิง และได้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีคนใหม่คือ Ahmad Tejan Kabbah แต่อย่างไรก็ตามก็มีการรวมกลุ่มของ Armed Forces Revolutionary Council(AFRC) และ Revolutionary United

¹⁵ รูปแบบของความตกลงสันติภาพที่มีจุดประสงค์เพื่อให้สิทธิในการกำหนดตัวเอง เช่น ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลเม็กซิโก กับกลุ่ม Zapatista National Liberation Army: EZLN), ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลบังกลาเทศกับกลุ่มชนพื้นเมืองของ Chittagong Hills Tract, ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลอินเดียกับกลุ่ม Tribal ทางภาคเหนือของอินเดีย, ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลฝรั่งเศสกับกลุ่ม Kanaks แห่ง New Caledonia และความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลกัวเตมาลา กับกลุ่มชนพื้นเมือง Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca. ดูเพิ่มเติม "Lex Pacificatoria: A Legal Framework for Building a Real and Lasting Peace in the Philippines," 37: University of Philippines, College of Law, Available at <http://law.upd.edu.ph/files/pdf/paperlex.pdf>, P.17.

¹⁶ Bell, Christine, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status. The American Journal of International Law 100:373 (2006): 373-412, P.373.

Front ทำให้เกิดการรัฐประหารในเดือนพฤษภาคม 1997 Economic Community of West African States Ceasefire Monitoring Group(ECOMOG) ได้เข้ามาแต่งตั้งประธานาธิบดี Kabbah ขึ้นดำรงตำแหน่งอีกครั้งในเดือนมีนาคม 1998 ความขัดแย้งจึงเริ่มรุกรามกลายเป็นความรุนแรงที่กระทำต่อประชาชน ในปี 1999 ความตกลงได้จัดทำขึ้นได้มี RUF เข้าร่วมด้วย แต่ความตกลงนี้ถูกละเมิดพร้อมการสู้รบได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งในปี 2000

จะเห็นได้ว่าสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองโดยส่วนใหญ่จะเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิทางการเมืองในการกำหนดการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย หรือการเลือกผู้ปกครองหรือผู้แทนของตนอย่างอิสระ สิทธิในการใช้ทรัพยากรภายในประเทศ สิทธิทางสังคม รวมถึงการยอมรับและยืนยันสิทธิทางวัฒนธรรม ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป(Erga Omnes)¹⁷ การเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าวจึงเป็นการเรียกร้องที่กฎหมายระหว่างประเทศรับรองไว้

2.1.2 สาเหตุของความขัดแย้งที่ไม่ใช่เรื่องการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง

ความขัดแย้งที่มีไม่ได้ใช้หลักการกำหนดเจตจำนงของตนเอง เป็นความขัดแย้งที่ประชาชนภายในรัฐมีส่วนร่วมทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแล้ว เพียงแต่อาจมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง หรือทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มบุคคลกับรัฐบาลที่ไม่ลงรอยกัน หรือความขัดแย้งที่เกิดความต่างในเรื่องความเชื่อหรือศาสนา เช่นความขัดแย้งในอินโดนีเซียที่มีลักษณะภูมิประเทศประกอบไปด้วยเกาะกว่า 17,000 เกาะ ส่งผลให้ประชาชนในแต่ละเกาะมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อที่แตกต่างกันไปจึงทำให้เกิดความขัดแย้งปะทุขึ้นทั้งในดินแดนมาลุกส์ใต้ (South Maluccas) ในปี 1950 และปาปัวตะวันตก(West Papua) ในปี 1965-78¹⁸

นอกจากนี้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐอาจเป็นผลมาจากความไม่พอใจการทำงานของรัฐบาลจนนำไปสู่การชุมนุมเพื่อขับไล่รัฐบาลเช่นกรณีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนเสื้อสอง

¹⁷ A Laing, Edward, the Norm of Self-determination: 1941-1991, California Western International Law Journal, 22 (1992), p.102-108.

¹⁸ UCDP Conflict Encyclopedia, <http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=75®ion>Select=11-Oceania>, ค้นคว้าวันที่ 26 มิถุนายน 2558.

สี่ในประเทศไทย โดยฝ่ายหนึ่งคือแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ(นปช.) ได้ชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลมีการยุบสภาและจัดการเลือกตั้งใหม่ แต่รัฐบาลไม่ทำตามความประสงค์และได้มีการใช้กองกำลังทางทหารเพื่อบีบให้กลุ่มผู้ชุมนุมสลายตัว จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้มีการใช้กำลังทางอาวุธ และเกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและผู้ชุมนุมส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

จะเห็นได้ว่าสาเหตุของความขัดแย้งภายในรัฐสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุปัจจัยที่หลากหลายกันไป ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวรัฐบาลอาจสามารถปราบปรามกลุ่มที่กระทำการต่อต้านรัฐบาลและควบคุมสถานการณ์มิให้เกิดการขัดกันทางอาวุธหรืออาจนำไปสู่การขัดกันทางอาวุธในเวลาต่อมาก็ได้ หากรัฐบาลสามารถปราบปรามกลุ่มที่กระทำการต่อต้านรัฐบาลได้โดยยังไม่ถือว่าเป็นการใช้กำลังทางอาวุธ สถานการณ์ดังกล่าวจะเรียกว่าการสร้างความตึงเครียดภายในประเทศ หรือ การสร้างความไม่สงบภายในประเทศ

การสร้างความตึงเครียดภายในประเทศ คือ สถานการณ์ที่มีความตึงเครียดอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะทางการเมือง ศาสนา เชื้อชาติ สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ มีการจับกุมอย่างกว้างขวาง มีนักโทษการเมืองจำนวนมากการมีอยู่ของการปฏิบัติอย่างต่ำทรมาน หรือการควบคุมตัวในสภาพที่ไร้มนุษยธรรม มีการงดเว้นการให้ประกันพื้นฐานทางด้านความยุติธรรม ไม่ว่าจะในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการประกาศภาวะฉุกเฉิน และ มีการกล่าวอ้างว่ามีการหายตัว¹⁹

การสร้างความไม่สงบภายในประเทศ คือ สถานการณ์ที่มีการเผชิญหน้ากันภายในประเทศ ซึ่งมีลักษณะรุนแรงหรือยาวนาน โดยลักษณะความรุนแรงมีหลายรูปแบบ เป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์กรมากหรือน้อยกับฝ่ายที่มีอำนาจ โดยอาจมีเป้าหมายจำกัดเพียงแยกตัวออกจากการควบคุมของรัฐ จนถึงการเจ้ายึดอำนาจรัฐ และเข้าแทนที่รัฐบาลปัจจุบัน²⁰ ในสถานการณ์เหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเป็นการต่อสู้โดยเปิดเผย ฝ่ายที่มีอำนาจต้องใช้กำลัง

¹⁹ รายงานของคณะกรรมการกาชาดสากลเกี่ยวกับ “การปกป้องผู้ได้รับเคราะห์กรรมในกรณีการขัดกันทางอาวุธที่มีใช้ในทางระหว่างประเทศ”, แปลภาษาไทยจาก เฉลียว นครจันทร์, อ้างแล้ว หน้า 60.

²⁰ คู่มือราชการสนาม ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ (รส. 100 - 20), http://www.geocities.ws/wichai_chucherd/separatismindonesia-2.html, ค้นคว้าวันที่ 26 มิถุนายน 2558.

ตำรวจ หรือแม่กองทัพบกเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย เนื่องจากมีผู้ได้รับเคราะห์กรรมเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องนำกฎหมายอย่างต่ำทางมนุษยธรรมมาใช้²¹

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการสร้างความไม่สงบภายในประเทศ และการสร้างความตึงเครียดภายในประเทศ เป็นเพียงการประท้วงกดดันรัฐบาล การปิดสถานที่ราชการเพื่อให้ไม่สามารถบริหารประเทศได้ ก่อความไม่สงบ ปลุกปั่นประชาชนด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อระดมมวลชนให้กระทำการต่อต้านรัฐบาลเท่านั้น ไม่ได้มีการใช้กำลังทางอาวุธเข้าต่อสู้กันแต่อย่างใด แต่เมื่อไรก็ตามที่มีการใช้กำลังทางอาวุธ เมื่อนั้นจึงจะยกระดับเป็นการขัดกันทางอาวุธซึ่งอาจมีชื่อเรียกได้หลากหลายเช่น การปฏิวัติ(Insurrection) การก่อสงครามหรือการเป็นปฏิปักษ์²² สงครามกลางเมือง²³ เป็นต้น

การขัดกันทางอาวุธ คือการเผชิญหน้าความขัดแย้งโดยการใช้กองกำลังอาวุธที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลหรือดินแดนนั้น โดยฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นรัฐบาลของรัฐ ส่วนอีกฝ่ายจะเป็นรัฐบาลของอีกรัฐหรือจะเป็นองค์กรที่กระทำการเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลฝ่ายแรกรวมถึงการสู้รบกันระหว่างฝ่ายปฏิปักษ์ด้วยกันเองภายในรัฐก็ได้²⁴ คำว่าการขัดกันทางอาวุธได้ถูกนิยามขึ้นเนื่องจากสภาพของ

²¹ รายงานของคณะกรรมการกาชาดสากลเกี่ยวกับ “การปกป้องผู้ได้รับเคราะห์กรรมในกรณีการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีใช้ในทางระหว่างประเทศ”, แปลภาษาไทยจาก เฉลียว นครจันทร์, อ้างแล้ว หน้า 60. นอกจากนี้พจนานุกรมศัพท์ทหารได้ให้คำจำกัดความของคำว่าความไม่สงบไว้ว่า “เป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ กับพวกก่อการไม่สงบที่ ได้จัดตั้งขึ้นและได้รับการสนับสนุนเป็นประจำจากภายนอกให้ก่อการอย่างรุนแรงจากวงใน เพื่อต่อต้านกิจกรรมการเมือง การสังคม การเศรษฐกิจ การทหาร และงานด้านพลเรือน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อก่อความพิวาศให้แก่ทุกระบบภายในประเทศหรือจนกว่าจะโค่นล้มลงที่สุดในที่สุด”, โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, "เอกสารจ่ายยืมประกอบการบรรยาย วิชา สงครามนอกแบบ ส่วนวิชา สงครามพิเศษ พ.ศ. 2541," โรงพิมพ์กองอุปกรณ์การฝึกและศึกษาสถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2541, หน้าที่3.

²² การก่อสงครามหรือการเป็นปฏิปักษ์จะต้องมีลักษณะคือ เป็นกลุ่มองค์กร ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลภายในรัฐ, มีการใช้กำลังอาวุธเข้าควบคุมดินแดนภายในรัฐ ซึ่งการควบคุมดินแดนต้องเป็นการควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ และมีการปฏิบัติการประหนึ่งว่าเป็นรัฐบาลในดินแดนนี้, ดูเพิ่มเติม; (Singh, Ranbir. "Insurgency and International Law & its Legal Consequences," available at <http://www.manupatra.co.in/newsline/articles/Upload/9E421587-72AB-4936-9CB9-2A9ECA0E93EA.pdf>) สงครามกลางเมืองอาจนับเป็นการปฏิวัติ(Revolution) ได้ในกรณีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ภายในสังคมหลังจากสิ้นสุดสงคราม.

²³ Rudolf Dolzer ได้ให้นิยามของสงครามกลางเมืองไว้ว่า เป็นการพิพาทด้วยอาวุธระหว่างสองฝ่ายหรือมากกว่าของพลเมืองภายในรัฐเดียวกัน เพื่อควบคุมรัฐบาลของรัฐเอาไว้ หรือเพราะพลเมืองในรัฐต้องการที่จะแบ่งแยกดินแดน (The International Law Dictionary Oxford, 1987, p.88.)

²⁴ ICRC, "How is the Term “Armed Conflict” Defined in International Humanitarian Law?", Geneva: ICRC, 2008. Available at <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm>.

การใช้กำลังทางอาวุธในระยะหลังรัฐไม่ได้มีการประกาศสงครามกัน แต่จะใช้อาวุธทำลายอีกฝ่ายโดยไม่ทันได้ตั้งตัวก่อน สถานการณ์ดังกล่าวจึงไม่เข้าลักษณะของสงครามเนื่องจากไม่ครบองค์ประกอบสามประการ กล่าวคือ ประการแรกได้แก่เป็นความขัดแย้งที่รู้จักกันโดยทั่วไประหว่างอำนาจอธิปไตยสองฝ่าย ประการที่สองต้องมีการใช้กองกำลังทางอาวุธ ประการที่สาม ความรุนแรงโหดร้ายจะต้องถูกกระทำตามกฎหมายที่ประกาศและปรับใช้ต่อกองกำลังทั้งสองฝ่าย²⁵ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศในภาวะสงคราม สังคมระหว่างประเทศจึงได้มีการบัญญัติคำว่าการขัดกันทางอาวุธขึ้นเพื่อมิให้เกิดปัญหาดังกล่าว

จากการพิจารณานิยามของคำว่าการขัดกันทางอาวุธจะเห็นได้ว่าแตกต่างจากกรณีของการก่อความไม่สงบ หรือการก่อความวุ่นวาย หรือการใช้ความรุนแรงโดยทั่วไป การพิจารณาว่าการใช้ความรุนแรงดังกล่าวเป็นการขัดกันทางอาวุธหรือไม่ในช่วงแรกจะพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ เช่น ความรุนแรงที่เกิดขึ้น จำนวนของผู้เข้าร่วมปฏิบัติการ ระยะเวลาและสถานการณ์ที่มีการยืดระยะเวลา ความรุนแรง การจัดระเบียบขององค์กรแต่ละฝ่าย ความสามารถในการเคารพกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และจำนวนเหยื่อที่เกิดขึ้น²⁶ ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ปัจจัยต่างๆ ในการกำหนดลักษณะของการขัดกันทางอาวุธจะมีใช้สาระสำคัญอีกแล้ว แต่ปัจจัยที่ใช้กำหนดลักษณะตามที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการขัดกันทางอาวุธเป็นการพิจารณาจากข้อเท็จจริงเป็นสำคัญว่าเมื่อใดที่มีการสู้รบกันโดยใช้กองกำลังทางอาวุธ เมื่อนั้นจึงเรียกได้ว่าเป็นการขัดกันทางอาวุธทันทีโดยไม่ต้องมีการประกาศหรือยืนยันถึงสถานะดังเช่นกรณีของสงครามแต่อย่างใด

ดังนั้น จากการพิจารณาลักษณะของความตกลงสันติภาพจากสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นจะพบว่าสาเหตุของความขัดแย้งที่ไม่ได้นำไปสู่เป้าหมายในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง เป็นเพียงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐเท่านั้น ดังนั้นสังคมระหว่างประเทศจึงถือว่าเป็นสิ่งที่รัฐจะใช้อำนาจอธิปไตยของตนเข้าจัดการเพื่อให้สถานการณ์สงบโดยเร็ว และเมื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยภายในรัฐ สังคมระหว่างประเทศจึงไม่ต้องการเข้าไปแทรกแซงหรือ

²⁵ Gentili, A., The three books on the law of war, in "The classic of international law", ed. Scott, J.B., (Washington D.C. Carnegie Endowment for International Peace, 1933), p. 32a-33a.

²⁶ Sassoli, Marco, "Transnational Armed Groups and International Humanitarian Law," In Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Occasional Paper Series: Harvard University, 2006, P. 6.

วางกรอบพันธกรณีให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตาม สิ่งที่รัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐได้ตกลงกันจึงเป็นเพียงการตกลงที่เกิดขึ้นภายในรัฐเท่านั้น มิได้มีผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด

ทางกลับกัน ในกรณีที่ความขัดแย้งนำไปสู่เป้าหมายในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิขึ้นพื้นฐานของประชาชน สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองจึงเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นหากฝ่ายปฏิบัติได้กระทำการอันเป็นการมุ่งหวังที่จะใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองแล้ว จึงเป็นการที่ฝ่ายปฏิบัติมุ่งบังคับตามสิทธิที่ตนมีตามกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง ดังนั้นแม้ฝ่ายปฏิบัติจะได้รับการรับรองแต่ก็มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อฝ่ายปฏิบัติได้ทำความตกลงสันติภาพกับรัฐบาลของตน จึงสามารถสร้างสิทธิและหน้าที่ให้แก่กันและกันได้

อย่างไรก็ดีเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างรัฐบาลและฝ่ายปฏิบัติ จึงต้องมีการพยายามหาทางยุติความขัดแย้งเช่นว่านั้น แนวทางหนึ่งในการยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธีคือการจัดทำความตกลงสันติภาพ

2.2 คู่สัญญาในความตกลงสันติภาพ

ดังที่กล่าวมาในหัวข้อข้างต้นว่าลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพประการหนึ่งคือคู่สัญญาจะประกอบไปด้วยรัฐซึ่งเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศฝ่ายหนึ่ง กับฝ่ายปฏิบัติที่มีใช้บุคคลตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในส่วนของรัฐเมื่อได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศก็ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศทุกประการ ทำให้รัฐมีความสามารถในการจัดทำตราสารตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่ในส่วนของฝ่ายปฏิบัติที่ยังไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของกลุ่มปฏิบัติจึงมิได้เกิดขึ้นดังเช่นรัฐ อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน กฎหมายระหว่างประเทศได้มีการบัญญัติคำว่าผู้ทรงสิทธิไว้เพื่อใช้กับองค์ภาวะที่ไม่ได้มีการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ ซึ่งหากเป็นผู้ทรงสิทธิแล้วย่อมมีความสามารถในการจัดทำตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้เช่นกัน ดังนั้นฝ่ายปฏิบัติจะมีความสามารถในการจัดทำตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่จึงต้องพิจารณาว่าฝ่ายปฏิบัติจะสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิในกฎหมายระหว่างประเทศได้หรือไม่

2.2.1 รัฐ

บุคคลในระบบกฎหมายระหว่างประเทศที่ยอมรับกันว่าสำคัญที่สุดคือรัฐ เพราะในปัจจุบันสังคมระหว่างประเทศของเราดำเนินไปโดยระบบรัฐเป็นศูนย์กลาง(State-Centric System) ซึ่งเป็นผลมาจาก สนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย(Westphalia Peace) โดยระบบรัฐเป็นศูนย์กลางเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ โดยรัฐ และเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ(a system regulating relations between states, by states, and for the benefit of states)²⁷ ถึงแม้ว่าภายหลังจะมีการรับรองให้องค์การระหว่างประเทศมีสถานะบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้วก็ตาม²⁸ แต่รัฐยังคงถือสิทธิว่าตนมีความเหนือกว่า เนื่องจากมีสิ่งที่องค์การระหว่างประเทศไม่มีนั่นคือ อำนาจอธิปไตย(Sovereignty) เห็นได้ชัดเจนจากการสร้างกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นมาเป็นอนุสัญญาฉบับหนึ่ง หรือแม้กระทั่งการเกิดกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ล้วนต้องใช้ความยินยอมจากรัฐทั้งสิ้นในการยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นกฎหมายต้องปฏิบัติตาม จึงจะผูกพันรัฐ แม้ได้มีการพยายามให้เกิดกฎหมายระหว่างประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว(Universal International Law) แต่ก็ไม่สำเร็จเนื่องจากความเป็นอธิปไตยของรัฐสำคัญเกินกว่าจะยอมรับได้

สิ่งที่สนับสนุนความคิดที่แสดงถึงความเป็นใหญ่ของรัฐ เห็นได้ชัดเจนในเรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองปัจเจกบุคคลภายในรัฐจากความรุนแรงหรือจากการใช้กำลังทางอาวุธ ซึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ปัจเจกบุคคลไม่ใช่บุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม การให้ความยินยอมหรือผูกพันตามอนุสัญญารุ่งเจเนวาที่กำหนดในหลักเกณฑ์ของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกลับต้องให้รัฐยินยอม และปฏิบัติตาม ประชาชนจึงจะได้รับความคุ้มครอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศ เช่นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่จะผูกพันรัฐเสมอเว้นแต่รัฐจะได้ทำคำคัดค้านไว้อย่างชัดเจน หรือสนธิสัญญาที่จะผูกพันรัฐต่อเมื่อรัฐเข้าร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญา จึงต้องอาศัย

²⁷ Klabber, Jan, "Jan Klabber, "(I can't get no) Recognition: Subjects Doctrine and the Emergence of Non-State Actors," ใน Nordic Cosmopolitanism. Essays in International Law for Martti Koskenniemi, ed. Jarna Petman&Jan Klabbers(Lieden: Martinus Nijhoff Publishers). Recognition: Subjects Doctrine and the Emergence of Non-State Actors," In Nordic Cosmopolitanism. Essays in International Law for Martti Koskenniemi, edited by Klabbers, J. P. J. Lieden: Martinus Nijhoff Publishers, 2003., p. 351-69.

²⁸ "Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations." In ICJ: ICJ, 1949.

ความยินยอมจากรัฐทั้งสิ้นแม้ว่าจุดมุ่งหมายในการบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวจะไม่มุ่งคุ้มครองตัวรัฐก็ตาม นอกจากนี้บทบัญญัติของข้อสามร่วมที่มุ่งบังคับต่อการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศก็ได้มีการกำหนดในตอนท้ายว่าจะไม่ยุ่งกับสถานะทางกฎหมายของคู่สัญญาที่พิพาทกัน²⁹ แสดงให้เห็นว่าอนุสัญญากรุงเจนีวาที่จัดทำขึ้นในปี 1949 ไม่ต้องการจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในรัฐ หรือไม่จำกัดสิทธิของรัฐในการจัดการกับฝ่ายตรงข้ามที่เป็นปฏิปักษ์คงเพียงการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงอำนาจอธิปไตยของรัฐที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศอยู่เสมอ

เมื่อรัฐเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ จึงย่อมเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วย จึงต้องมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศ ดังนั้นหากความตกลงสันติภาพที่รัฐจัดทำขึ้นกับฝ่ายปฏิปักษ์อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว จึงเป็นตราสารที่สร้างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบให้แก่รัฐได้เช่นกัน เช่น การเรียกร้องให้อีกฝ่ายปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในความตกลงสันติภาพ โดยส่วนใหญ่แล้วสิทธิของรัฐในการเรียกร้องจะเป็นไปในลักษณะที่ว่าเรียกร้องให้ฝ่ายปฏิปักษ์งดเว้นการใช้กำลังทางอาวุธเพื่อต่อต้านรัฐบาลในระหว่างที่มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ รวมถึงเรียกร้องให้ฝ่ายปฏิปักษ์ให้ความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูประเทศ จะต้องมีการเจรจาโดยสันติวิธีเท่าที่จะเป็นไปได้ จนกว่าจะบรรลุวิธีการสร้างสันติภาพภายในรัฐ³⁰ นอกจากนี้ยังมีพันธกรณีในเรื่องการประกันว่าจะปกป้องและเคารพสิทธิมนุษยชน³¹ ซึ่งพันธกรณีในส่วนนี้จะไปเป็นพันธกรณีทั่วไปที่บังคับกับคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพอยู่แล้ว ดังนั้นรัฐเองจึงมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติต่อฝ่ายฝ่ายปฏิปักษ์อย่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้รัฐยังมีพันธกรณีในการสร้างรัฐใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอีกด้วย โดยพันธกรณีในการวางระบบรัฐใหม่คือการที่รัฐจัดโครงสร้างระบบการปกครองใหม่ด้วยการร่าง

²⁹ Common Article 3: "...The application of the preceding provisions shall not affect the legal status of the Parties to the conflict."

³⁰ General Framework of Agreement of Intent Between the Government of the Republic of Philippines"General Framework of Agreement of intent between the Government of the Republic of Philippines(GRP) and the Moro Islamic Liberation Front(MILF)." and the Moro Islamic Liberation Frontbid., Article 1.

³¹ Ibid, Article 2.

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในการแบ่งแยกอำนาจ หรือให้สิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน ดังนั้นลักษณะของรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นจึงมิได้เกิดจากวิธีการปกติที่ฝ่ายรัฐเพียงฝ่ายเดียวร่างขึ้นโดยไม่สอบถามความต้องการของประชาชน แต่รัฐธรรมนูญจะเป็นไปในลักษณะของสัญญาประชาคมที่มีการแจกแจงการใช้อำนาจมาจากหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ รัฐบาลจะมีอำนาจปกครองประเทศต่อเมื่อประชาชนได้สละสิทธิและเสรีภาพบางประการ นอกจากนี้หากความขัดแย้งภายในรัฐมีต้นเหตุของปัญหาจากชาติพันธุ์ รัฐยังต้องร่างรัฐธรรมนูญเพื่อทำสัญญาในแนวราบคือระหว่างกลุ่มปัจเจกชนด้วยกันว่าจะให้สิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมกันระหว่างบุคคลอีกด้วย³²

อย่างไรก็ดีรัฐธรรมนูญที่รัฐร่างขึ้นในยามปกติกับรัฐธรรมนูญที่รัฐร่างขึ้นภายหลังจากการลงนามในความตกลงสันติภาพคือการมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สาม ปกติแล้วการร่างรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศเป็นเรื่องการใช้อำนาจอธิปไตยภายในรัฐซึ่งสังคมนระหว่างประเทศไม่มีสิทธิแทรกแซงอำนาจอธิปไตยของรัฐ แต่เมื่อมีการลงนามในความตกลงสันติภาพ อาจมีการตกลงให้ความยินยอมแก่ฝ่ายที่สามในการเข้ามาเป็นคณะกรรมการในการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐที่เกิดความขัดแย้งได้³³ ความตกลงสันติภาพจึงเป็นความตกลงที่ใช้อ้างถึงความชอบธรรมในการใช้อำนาจขององค์กรแต่ละฝ่ายรวมถึงฝ่ายที่สามที่เข้ามาบริหารประเทศในยามที่ไม่มีรัฐธรรมนูญของประเทศ³⁴ อีกทั้งการมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สามจึงเป็นกลไกประการหนึ่งในการประกันสิทธิให้แก่ประชาชนภายในรัฐ ความตกลงสันติภาพจึงสร้างพันธกรณีกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องเคารพการกระทำของฝ่ายที่สามที่ตนตั้งเข้ามาให้มีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ในความตกลงสันติภาพด้วย

หน้าที่ดังกล่าวข้างต้นนี้ แม้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นฝ่ายปฏิบัติที่ไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม แต่รัฐไม่สามารถอ้างเหตุผลที่ว่า ฝ่ายปฏิบัติไม่ได้เป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐจึงไม่มีหน้าที่ในการต้องกระทำตามกฎหมายไม่ได้

ในส่วนของความรับผิดชอบละเมิดพันธกรณีตามความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ โดยปกติแล้วความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐมิได้มี

³² Bell, Christine, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, P.392.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid, P.394.

ข้อกำหนดให้คู่สัญญาต้องรับผิดชอบหากมีการละเมิดความตกลงสันติภาพ แต่ไม่ได้หมายความว่าความตกลงสันติภาพจะไม่มีสภาพบังคับให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด เพราะเมื่อใดที่มีการละเมิดความตกลงสันติภาพ คู่สัญญาสามารถเรียกร้องให้อีกฝ่ายต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพ อีกผู้ที่ละเมิดพันธกรณีในความตกลงสันติภาพอาจถูกลงโทษทางการเมืองจากสังคมระหว่างประเทศได้ เช่นการมีมาตรการคว่ำบาตรไม่ทำการค้ากับประเทศที่มีการละเมิดพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ หรือการที่ชาติมหาอำนาจหยุดให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆหากการขัดกันทางอาวุธเกิดขึ้นในรัฐที่ด้อยพัฒนา เช่นกรณีที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติ และสหภาพแอฟริกาหามาตรการเพื่อลงโทษคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายหากมีการละเมิดพันธกรณีความตกลงสันติภาพอีกครั้ง³⁵ ดังนั้นความรับผิดชอบของรัฐที่เกี่ยวกับความตกลงสันติภาพจึงไม่ได้มีวิธีการที่เฉพาะเจาะจงขึ้นอยู่กับมาตรการที่สังคมระหว่างประเทศกำหนดเป็นหลัก แต่หากการละเมิดพันธกรณีในความตกลงสันติภาพก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น รัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธจะต้องรับผิดชอบตามร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐซึ่งมีหลักเกณฑ์เฉพาะ

2.2.2 ฝ่ายปฏิบัติการภายในรัฐ

ฝ่ายปฏิบัติการภายในรัฐคือคือฝ่ายตรงข้ามที่มีความขัดแย้งกับรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการคิด วัตถุประสงค์ รวมถึงผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน จึงได้กระทำการบางอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนมุ่งหวัง การกระทำที่เกิดขึ้นจึงสร้างความไม่สงบภายในรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่ต้องปราบปรามเหตุการณ์ที่ไม่สงบดังกล่าว ซึ่งในบางครั้งความไม่สงบภายในรัฐอาจมีความรุนแรงถึงขนาดเป็นการใช้กำลังทางอาวุธ

เพื่อเป็นการยุติความขัดแย้งที่มีการใช้กำลังทางอาวุธ รัฐและฝ่ายปฏิบัติการภายในรัฐจึงได้จัดทำความตกลงสันติภาพกัน ฝ่ายปฏิบัติการจึงเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในความตกลงสันติภาพ โดยปกติฝ่ายปฏิบัติการภายในรัฐมิใช่บุคคลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ อีกทั้งมิได้มีสถานะใดๆตามกฎหมายภายใน ดังนั้นเมื่อฝ่ายปฏิบัติการมาจัดทำความตกลงสันติภาพจึงทำให้เกิดปัญหาว่าความตกลงสันติภาพจะสามารถเป็นตราสาร ทางกฎหมายได้หรือไม่เนื่องจากเมื่อฝ่ายปฏิบัติการมิได้มีสถานะเป็น

³⁵ South Sudan leaders sign peace agreement amid warnings of tougher sanctions, Edinburgh International, <http://insidetrack.edinburghint.com/south-sudan-leaders-sign-peace-agreement-amid-warnings-of-tougher-sanctions/>. ค้นคว้าวันที่ 8 เมษายน 2558.

บุคคลจึงไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ดังนั้นเมื่อลงนามในความตกลงสันติภาพ จึงไม่อาจสร้างพันธกรณีผูกพันคู่สัญญาให้ต้องปฏิบัติตาม

ดังนั้น การจะพิจารณาว่าความตกลงสันติภาพที่รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ได้จัดทำขึ้นจะมีสถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้หรือไม่ จึงต้องพิจารณาว่าสถานะของฝ่ายปฏิปักษ์สามารถเกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศได้หรือไม่ หากฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐมีสถานะที่เป็นจุดเกาะเกี่ยวในทางกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ฝ่ายปฏิปักษ์จึงมีสิทธิที่จะจัดทำความตกลงสันติภาพได้ และสามารถสร้างพันธกรณีผูกพันให้ตนต้องปฏิบัติตามได้ ดังนั้นก่อนจะพิจารณาสถานะของฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐจึงต้องแบ่งแยกประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์เพื่อความง่ายในการวินิจฉัย

2.2.2.1 ประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ

ประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์สามารถแบ่งแยกได้โดยปัจจัยหลายประการ แต่โดยหลักมักแบ่งแยกด้วยสองปัจจัยกล่าวคือ แบ่งแยกตามระดับความรุนแรง และการแบ่งแยกตามสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

การแบ่งแยกฝ่ายปฏิปักษ์ตามระดับความรุนแรง โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ได้เป็นสามกลุ่มคือ³⁶ กลุ่มต่อต้าน(Rebellion) กลุ่มก่อความไม่สงบ และกลุ่มปฏิปักษ์

กลุ่มต่อต้าน(Rebellion) คือกลุ่มที่มาชุมนุมเรียกร้องผลประโยชน์ที่ตนต้องการ และมีหลักฐานที่เพียงพอรัฐสามารถปราบปรามกลุ่มผู้ปลุกปั่นให้มีการต่อต้านได้ด้วยการใช้คำสั่งทางปกครองภายในรัฐ³⁷ แต่หากเมื่อมีสถานการณ์ที่รุนแรงมากขึ้น การต่อต้านก็สามารถเพิ่มระดับความรุนแรงเป็นการก่อความไม่สงบได้

กลุ่มก่อความไม่สงบ คือ กลุ่มเรียกร้องผลประโยชน์ที่มีโครงสร้างของกลุ่มและ มีการจัดการที่เป็นระบบกว่ากลุ่มต่อต้าน การเกิดกลุ่มก่อความไม่สงบขึ้นมาได้จะต้องเป็นการเรียกร้อง

³⁶ Wilson, Heather A, International Law and the Use of Force by National Liberation Movement., Clarendon Press, 1990, p. 22-29.

³⁷ Kotsch, Lothar, The Concept of War in Contemporary History and International Law, Geneva: Librairie E. Droz, 1956, p. 230.

ผลประโยชน์ที่กระทบต่อคนในวงกว้างมากกว่าของกลุ่มต่อต้าน และเหตุการณ์พร้อมจะลุกลามได้ทุกเมื่อ

กลุ่มปฏิปักษ์ คือ กลุ่มที่โครงสร้างที่ทำให้มีการบังคับบัญชาหรือการจัดการที่อยู่ นอกเหนือจากความควบคุมของรัฐ และมีการใช้กำลังเพื่อให้บรรลุผลในด้านการเมือง หรือถูกกล่าวหาว่ามีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง³⁸ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มที่มีความขัดแย้งจะเป็นกลุ่มปฏิปักษ์ได้จะต้องมีองค์ประกอบสำคัญคือมีการขัดกันทางอาวุธ

นอกจากลักษณะการแบ่งข้างต้น Bell ยังได้แบ่งฝ่ายปฏิปักษ์ในการขัดกันทางอาวุธ สามารถแบ่งแยกฝ่ายปฏิปักษ์ออกเป็นกลุ่มย่อยๆอีกสามกลุ่ม โดยแบ่งแยกตามลักษณะสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กล่าวคือ³⁹

1) *กลุ่มติดอาวุธตรงข้ามรัฐ* มักพบได้บ่อยที่สุดในการลงนามในความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ภายในประเทศ ลักษณะของความตกลงมักแสดงออกว่าคู่สัญญาต้องการผูกพันในลักษณะทางกฎหมาย และมักมีการยอมรับว่ากลุ่มเหล่านี้มีพันธกรณีผ่านทางกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น กลุ่มติดอาวุธในประเทศบรูไน ซึ่งได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพ Arusha กลุ่มติดอาวุธในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกซึ่งได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพลูซาคา และกลุ่ม Revolutionary United Front of Sierra Leone ในเซียร์ราลีโอนซึ่งได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพ Lomé

2) *กลุ่มชนพื้นเมือง* หมายถึงกลุ่มชนที่ได้อยู่อาศัยในดินแดนแห่งนี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ต่อมาได้มีการอพยพเข้ามาตั้งรกรากของคนต่างถิ่นและขยายอาณาเขตออกไปจนผู้อพยพมีจำนวนที่มากกว่ากลุ่มชนพื้นเมือง ผู้อพยพดังกล่าวจึงสถาปนาระบบการปกครองตนเองขึ้นเพื่อจัด

³⁸ คำจำกัดความนี้มีฐานคำจำกัดความมาจาก NGO Geneva Call. เช่น Sjoberg, Anki. Armed Non-State Actors and Landmines. Volume III: Towards a Holistic Approach to Armed Non-State Actors? . Geneva Call Reports Andrej Lang, "“Modus operandi,” “Lex pacificatoria” and the ICJ’s appraisal of the Lusaka Ceasefire Agreement in the Armed Activities on the Territory of the Congo Case More than just Latin lessons: The Role of Peace Agreements in International Conflict Resolution,” Institute for International Law and Justice New York University School of Law.: 64.

³⁹ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 381-382.

ระเบียบผู้อพยพด้วยตนเองและปกครองกลุ่มชนพื้นเมืองด้วย จึงพบว่ามีหลายกรณีที่มีความตกลงสันติภาพถูกลงนามโดยกลุ่มชนพื้นเมืองเดิมในดินแดนที่ที่ต้องการเป็นอิสระหรือมีสิทธิในการปกครองตัวเอง อย่างไรก็ตาม สถานะผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศของกลุ่มชนพื้นเมืองยังมีการถกเถียงกันอยู่ เนื่องจากนักวิชาการบางท่านเห็นว่ากลุ่มชนพื้นเมืองถือว่าเป็นชนชาติหนึ่งในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ อีกทั้งสิทธิของกลุ่มชนพื้นเมืองเดิมก็มีสิทธิพิเศษประการหนึ่งคือสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่จะเป็นรัฐอิสระได้⁴⁰ แต่ไม่ว่ากลุ่มชนพื้นเมืองจะได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือเป็นชนชาติในทางระหว่างประเทศก็ตาม ก็ได้รับการยอมรับว่าสามารถเข้าร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพได้ เช่น กลุ่ม Zapatista National Liberation Army (EZLN) ในความขัดแย้งในเม็กซิโก ที่มีการจัดทำ San Andrés Accords และกลุ่ม Unidad revolucionaria nacional guatemalteca ในความขัดแย้งในกัวเตมาลาที่ได้มีการจัดทำ Guatemalan Peace Accords

3) *ชนกลุ่มน้อยที่ต้องการแยกตัวเป็นเขตปกครองอิสระ* ชนกลุ่มน้อยไม่จำเป็นต้องมีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลดังเช่นกลุ่มชนพื้นเมือง แต่ชนกลุ่มน้อยคือกลุ่มบุคคลผู้มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ที่ปกครองประเทศ โดยความต่างอาจเกิดจาก เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือสีผิว เป็นต้น ชนกลุ่มน้อยนี้จึงมักจะถูกกีดกันไม่ให้ได้รับสิทธิทางพลเมืองดังเช่นที่ประชาชนส่วนใหญ่ภายในรัฐได้รับ จึงต้องมีการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิที่เท่าเทียมกันหรือเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการปกครองตนเอง เช่น กลุ่มเชเชนเนีย (Chechen) ในความขัดแย้งกับรัสเซียที่ได้มีการจัดทำ Khasavuyrt Accord และกลุ่มอับฮาเซีย (Abkhazia) ในความขัดแย้งในจอร์เจียที่ได้มีการจัดทำ Georgia-Abkhazia Agreement

จากลักษณะการแบ่งประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ข้างต้นจะพบว่าประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ในส่วนแรกจะแบ่งตามลักษณะของความความร้ายแรงของสถานการณ์ความขัดแย้งภายในประเทศ ส่วนการแบ่งประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ในส่วนที่สองจะแบ่งจากลักษณะหรือสาเหตุ

⁴⁰ ILO Convention (No. 169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries, June 27, 1989; Meijknecht, Annan. Towards International Personality: The Position of Minorities and Indigenous Peoples in International Law.

ของความขัดแย้งเป็นสำคัญ ดังนั้นการแบ่งประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์โดย Bell อาจจัดอยู่ในกลุ่มก่อความไม่สงบหรือกลุ่มปฏิปักษ์ก็ได้แล้วแต่สถานการณ์ของความรุนแรงนั่นเอง

จากนิยามของฝ่ายปฏิปักษ์ในการขัดกันทางอาวุธ กลุ่มต่อต้านเป็นเพียงกลุ่มที่มาชุมนุมเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ที่ตนต้องการเท่านั้นซึ่งการเข้ามารวมกลุ่มจะเป็นไปในลักษณะหลวมๆ ไม่ได้มีเจตนาแรงกล้าที่จะก่อความรุนแรงหากไม่ได้ผลดังที่ตนต้องการ อีกทั้งนักวิชาการมีแนวคิดว่ากฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้มีบทบัญญัติใดปกป้องผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มต่อต้านแต่อย่างใด⁴¹

กลุ่มก่อความไม่สงบเป็นการยกระดับกลุ่มต่อต้านที่มาเรียกร้องผลประโยชน์เป็นเพียงการสร้างสถานการณ์ตึงเครียด หรือสถานการณ์วุ่นวายภายในรัฐ อีกทั้งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศกลุ่มก่อความไม่สงบมิได้มีสถานะหรือมีสิทธิและหน้าที่ใดๆตามกฎหมายระหว่างประเทศเลย ดังนั้น เมื่อมีการกระทำของกลุ่มต่อต้าน หรือกลุ่มก่อความไม่สงบ โดยหลักจึงถือเป็นเพียงสถานการณ์ความไม่สงบซึ่งถือว่าเป็นเรื่องภายในของรัฐเท่านั้น กฎหมายระหว่างประเทศและสังคมระหว่างประเทศจะไม่เข้าไปจัดการกับสถานการณ์เช่นนั้น เว้นแต่หากสถานการณ์ความไม่สงบได้รุนแรงขึ้นจนถึงขนาดมีการใช้กำลังทางอาวุธ เมื่อนั้นรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐจึงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

ส่วนกลุ่มปฏิปักษ์ถือว่าเป็นกลุ่มที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่อย่างไรก็ดีการจะเป็นกลุ่มปฏิปักษ์ได้นั้นจำเป็นที่จะต้องได้รับการยอมรับจากสังคมระหว่างประเทศก่อนจึงสามารถยกระดับกลุ่มก่อความไม่สงบให้มีสถานะเป็นกลุ่มปฏิปักษ์ได้

จากประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ข้างต้น จะเห็นว่าฝ่ายปฏิปักษ์ในการขัดกันทางอาวุธเป็นองคภาวะที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศกล่าวคือมีสิทธิและพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่การที่องคภาวะใดจะเป็นผู้ทรงสิทธิในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้จะต้องมีการรับรององคภาวะในทางกฎหมายระหว่างประเทศก่อน การรับรององคภาวะในทางกฎหมาย

⁴¹ Kotzsch, *The Concept of War in Contemporary History and International Law*, p. 230-231.

ระหว่างประเทศจะใช้หลักพื้นฐานสองประการคือ หลักความจำเป็น(Necessity) และหลักการรับรอง⁴²

หลักความจำเป็น(Necessity) คือ การมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นทำให้ต้องมืองคภาวณี้ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในเหตุการณ์ดังกล่าว โดยการผลักดันให้เกิดองคภาวณี้ขึ้นอาจเป็นไปตามลักษณะของสถานการณ์ และอาจเป็นเรื่องในทางการเมืองมาเกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น ปาเลสไตน์ในสมัยก่อน ที่ยังไม่มีกรรับรองว่าเป็นรัฐก็ได้มีการพยายามสร้างระบบในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการปรองดองระหว่างปาเลสไตน์และอิสราเอล ในกรณีจึงเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องให้มีความพยายามในการประสานร่วมมือกันเพื่อให้เกิดสันติภาพ แต่ในปัจจุบันปาเลสไตน์ได้รับการรับรองว่าเป็นรัฐแล้ว จึงเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ

หลักการรับรอง เป็นกรณีที่ไม่ต้องมีเหตุการณ์ที่จำเป็นในอันที่จะต้องให้องคภาวณี้ดังกล่าวมีสถานะพิเศษก็ได้ แต่ว่าสังคมระหว่างประเทศต่างรับรองให้มีสถานะเนื่องจากองคภาวณี้ดังกล่าวมีความสำคัญประชาคมโลกจึงรับรู้ และยอมรับสถานะเช่น นครรัฐวาติกัน

ในสมัยก่อนได้มีการนำหลักเกณฑ์การรับรองฝ่ายปฏิบัติมาใช้กับการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศทำให้เกิดประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาคือ เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลและฝ่ายปฏิบัติ จะต้องมีการรับรองฝ่ายปฏิบัติในการขัดกันทางอาวุธหรือไม่ ใครบ้างที่สามารถรับรองฝ่ายปฏิบัติได้ และหากมีการรับรองเกิดขึ้น จะส่งผลต่อสถานะของฝ่ายปฏิบัติอย่างไรบ้าง

2.2.2.2 หลักการรับรองฝ่ายปฏิบัติในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ

การรับรองฝ่ายปฏิบัติ คือการทำคำประกาศฝ่ายเดียวโดยรัฐบาลที่ขอด้วยกฎหมายของรัฐเพื่อรับรู้ถึงการเกิดขึ้นของรัฐ ของรัฐบาล หรือของฝ่ายปฏิบัติ การรับรองเป็นการผสมผสานกันทั้งในเรื่องกฎหมายและการเมือง กล่าวคือทำให้การรับรองฝ่ายปฏิบัติจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีผลเป็นการสร้างความสัมพันธ์พิเศษระหว่างรัฐที่ให้การรับรองและฝ่าย

⁴² Klabber, Jan, "Klabber, J., "(I can't get no) Recognition: Subjects Doctrine and the Emergence of Non-State Actors." Recognition: Subjects Doctrine and the Emergence of Non-State Actors," p. 50-54.

ปฏิปักษ์ที่ได้รับการรับรอง อีกทั้งยังมีผลทางกฎหมายกล่าวคือคือการสร้างสิทธิและหน้าที่ทั้งตามกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ

กลุ่มก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นภายในรัฐ แม้ว่าจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเพียงสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นภายในรัฐเท่านั้น แต่หากว่ามีความรุนแรงเกิดขึ้น รัฐบาลไม่ว่าจะของรัฐที่เกิดความขัดแย้งหรือรัฐที่สามารถให้การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบได้ ซึ่งเคยมีการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบในเหตุการณ์ความไม่สงบภายในที่ปะทุขึ้นมาเป็นสงครามกลางเมืองในสงครามประกาศอิสรภาพของคิวบา(Cuban War of Independence) และในสงครามกลางเมืองสเปน

หลักการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในสมัยสงครามระหว่างสเปนและประเทศอาณานิคมในอเมริกาใต้ที่อังกฤษและอเมริกาประกาศรับรองสิทธิของกลุ่มปฏิปักษ์ และได้มีการสนับสนุนแนวคิดนี้มาเรื่อยๆ ในการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐ เช่นกรณีของเวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้ และ ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและเชชเนีย(Chechnya) โดยจุดประสงค์หลักของการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐ คือการยกระดับฐานะของกลุ่มปฏิปักษ์โดยให้มีการปฏิบัติต่อกลุ่มปฏิปักษ์ประหนึ่งว่ากลุ่มปฏิปักษ์เป็นคู่สงครามส่งผลให้นำหลักเกณฑ์ที่กำหนดในการขัดกันทางอาวุธในทางระหว่างประเทศมาปรับใช้⁴³

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการให้การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบและกลุ่มปฏิปักษ์มีความคล้ายคลึงกันอย่างมากเพียงแต่มีหลักการและผลที่แตกต่างกันบางประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2.2.2.1 การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบภายในรัฐ

หลักการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบภายในรัฐเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยสงครามประกาศอิสรภาพของคิวบา(Cuban War of Independence) ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้แสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีข้อเท็จจริงใดที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มก่อความไม่สงบในคิวบาได้มีการยึดครองพื้นที่บางส่วน รวมถึงยังไม่มีข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มก่อความไม่สงบได้มีการจัดเตรียมเพื่อใช้อำนาจฝ่ายบริหารเหนือดินแดนของคิวบา ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ ส่งผลให้กลุ่มก่อ

⁴³ Lootsteen, Lieutenant Colonel Yair M, The Concept of Belligerency in International Law, Military Law Review 166 (2000): 33, p.110.

ความไม่สงบในคิวบาไม่อาจได้รับการรับรองว่าเป็นกลุ่มปฏิวัติได้ คงเป็นได้แค่เพียงกลุ่มก่อความไม่สงบเท่านั้น ดังนั้นการให้การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบจึงเป็นเพียงการรับรู้ถึงสถานการณ์ความไม่สงบ และส่งผลให้รัฐที่ให้การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยความเป็นกลาง(Neutrality Laws)⁴⁴ โดยหลักนี้ได้มีการเน้นย้ำอีกในสมัยสงครามกลางเมืองสเปน รวมถึงสงครามปฏิวัติในโคลัมเบีย โดย Wharton ได้เขียนอธิบายเรื่องการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบว่า การรับรองกลุ่มปฏิวัติไม่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้แน่ชัด แต่การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบจะเกิดขึ้นได้หากเป็นการรับรองสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในรัฐที่ไม่เข้าองค์ประกอบของการรับรองกลุ่มปฏิวัติ⁴⁵

นอกจากนี้ Menon ยังได้เสนอเงื่อนไขของการรับรองกลุ่มไว้ 7 ประการ⁴⁶ อย่างไรก็ตามก็ตีหลักการดังกล่าวไม่ได้รับการปฏิบัติหรือการยอมรับจากรัฐ จึงไม่อาจถือได้ว่าหลักนี้เป็นหลักเกณฑ์การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ทำให้ในปัจจุบันเงื่อนไขของการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบจึงยังไม่มีที่แน่นอน

⁴⁴ Lauterpacht, H. Recognition in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1948. P.272. กฎหมายว่าด้วยความเป็นกลางเป็นกฎหมายภายในรัฐที่เกิดขึ้นในช่วงการเกิดสงครามรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าสงครามแบ่งแยกดินแดน โดยวัตถุประสงค์หลักของกฎหมายฉบับนี้คือ การปฏิบัติตัวอย่างเป็นกลางของรัฐในสงครามแบ่งแยกดินแดนที่เกิดขึ้น โดยจะต้องไม่ส่งอออาวุธ หรือให้การสนับสนุนการทำสงครามให้แก่รัฐที่เกิดความขัดแย้ง เช่นการให้เงินสนับสนุน เป็นต้น รายละเอียดเพิ่มเติม <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/neutrality-acts>.

⁴⁵ Lauterpacht, H. Recognition in International Law. P. 274.

⁴⁶ Menon, P.K. The Law of Recognition in International Law : Basic Principle. Edwin Mellen Pr, 1994. Conditions essential to the recognition of insurgency :

1. There is within the disturbed State a hostile, armed uprising beyond the control of its civil authority;
2. this party is pursuing public ends by force, namely endeavouring to change the form of government[,] to reform the administration, or to obtain some similar object;
3. the insurgents have gained control over a part of the territory;
4. there is considerable support to the insurgents from the people inhabiting the territory – the support must be forthcoming out of their own free will and must not be the result of duress or compulsion;
5. the insurgents have the capacity and willing[ness] to carry out the international obligations imposed on them by the grant of insurgency;
6. the conditions within the State are so disturbed as to materially affect outside States; and
7. in the absence of control by the parent State, outside States have some relations with the insurgents

กลุ่มก่อความไม่สงบในเบื้องต้นไม่อาจเป็นกลุ่มที่สถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ คงเป็นเพียงกลุ่มก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นภายในรัฐเท่านั้น แม้ว่ารัฐในสังคมนระหว่างประเทศอาจให้การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบได้ ก็มีได้ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่แก่กลุ่มก่อความไม่สงบในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เป็นเพียงการรับรู้ถึงสถานการณ์ที่รุนแรงและให้สังคมนระหว่างประเทศเฝ้าสังเกตมิให้สถานการณ์ลุกลาม⁴⁷ การรับรองจึงก่อให้เกิดเพียงพันธกรณีหลวมๆที่รัฐผู้ให้การรับรองจะต้องไม่กระทำการใดๆอันเป็นการช่วยเหลือกลุ่มก่อความไม่สงบ⁴⁸ นอกจากนี้แม้จะมีการรับรอง แต่กลุ่มก่อความไม่สงบก็ไม่ได้รับการปกป้องในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด⁴⁹ คงมีเพียงการป้องกันมิให้ปฏิบัติต่อกับกลุ่มก่อความไม่สงบประหนึ่งว่าเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการยกเว้นความรับผิดชอบของรัฐบาลในดินแดนที่เกิดความขัดแย้งต่อความเสียหายใดๆที่กลุ่มก่อความไม่สงบที่ได้รับการรับรองกระทำต่อรัฐที่ให้การรับรอง⁵⁰

การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งการที่รัฐประกาศโดยชัดแจ้ง รวมถึงการรับรองโดยพฤตินัยที่แม้รัฐที่รับรองจะมีได้มีการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม แต่รัฐดังกล่าวก็มีการแสดงออกถึงการกระทำบางอย่างที่สามารถอนุมานได้ว่าการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบแล้ว ซึ่งในทางปฏิบัติรัฐที่ให้การรับรองมักจะรับรองกลุ่มปฏิบัติการโดยการกระทำมากกว่าประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร

2.2.2.2.2 การรับรองกลุ่มปฏิบัติการภายในรัฐ

การรับรองกลุ่มปฏิบัติการภายในรัฐเป็นหลักการมาจากความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิอธิปไตย(Sovereign Right) และ ทฤษฎีการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ(Effective Control

⁴⁷ Falk, Richard A, Janus Tormented: The International Law of Internal War, in International Aspects of Civil Strife, Princeton University Press, 1964, p. 199.

⁴⁸ Higgins, Rosalyn, International Law and Civil Conflict in the International Regulation of Civil Wars, (Evan Luard ed.,1972), p. 170.

⁴⁹ Kotsch, The Concept of War in Contemporary History and International Law, p. 232. Anki Sjoberg, Armed Non-State Actors and Landmines. Volume III: Towards a Holistic Approach to Armed Non-State Actors? (Geneva: Geneva Call and the PSIO, 2007)

⁵⁰ Roth, Brad R. Governmental Illegitimacy in International Law Oxford Oxford University Press, 2000. P.174.

Doctrine)⁵¹ ดังนั้นหลักเกณฑ์การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์จึงมีที่มาจากความสามารถในการใช้อำนาจอธิปไตย และความด้อยประสิทธิภาพของรัฐบาลในการควบคุมสั่งการภายในเขตอำนาจอธิปไตยของตน จึงเห็นได้ว่ากลุ่มปฏิปักษ์ที่ได้รับการรับรองจะต้องมีการใช้อำนาจอย่างอื่นที่นอกเหนือจากการใช้กำลังทางทหาร⁵²

หลักเกณฑ์การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐมีการเขียนไว้เป็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอนต่างจากการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบ โดยมีองค์ประกอบทั้งสิ้นสี่ประการ⁵³ ได้แก่

- มีการใช้กำลังทางอาวุธภายในรัฐซึ่งมีลักษณะที่รุนแรงกว่าการก่อความไม่สงบภายในรัฐทั่วไป
- มีพื้นที่ภายในดินแดนที่เกิดการขัดกันทางอาวุธโดยกลุ่มปฏิปักษ์ และมีการใช้อำนาจทางปกครองโดยกลุ่มปฏิปักษ์ภายในพื้นที่ที่ถูกครอบครอง โดยการใช้อำนาจไม่จำเป็นต้องเป็นการใช้กำลังทางอาวุธเสมอไป
- มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในกฎหมายภาคสงครามโดยกองกำลังกลุ่มปฏิปักษ์ และกระทำการภายใต้อำนาจที่รับผิดชอบ
- จะต้องมีพฤติกรรมที่เกิดความจำเป็นแก่รัฐอื่นที่มีใช้รัฐที่เกิดความขัดแย้งทำให้เกิดความต้องการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์

จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ของการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์สอดคล้องกับทฤษฎีความสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ เมื่อกลุ่มปฏิปักษ์มีดินแดนที่สามารถใช้อำนาจอธิปไตยได้ภายในดินแดนที่ตนยึดครอง สะท้อนถึงการไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลในรัฐที่เกิดความขัดแย้งที่จะควบคุมบังคับบัญชาดินแดนที่ถูกยึดครองอีกต่อไป ส่งผลให้กลุ่มปฏิปักษ์มีอำนาจอันชอบธรรมที่จะกระทำการใดๆ ภายในดินแดนที่ตนยึดครองได้ เมื่อครบองค์ประกอบสี่ประการข้างต้น ย่อมเป็นเหตุ

⁵¹ Roth, Brad R. Governmental Illegitimacy in International Law. P.177.

⁵² Joseph H. Beale, Jr., The Recognition of Cuban Insurgency. 1895-1896. P.407, quoted in Roth. Governmental Illegitimacy in International Law. P. 178

⁵³ Lootsteen, Lieutenant Colonel Yair M, Ibid, p.135. Roth, Brad R. Governmental Illegitimacy in International Law. P.178.

ให้รัฐบาลในรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธและรัฐบาลของรัฐที่สามารถรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐได้ โดยการยอมรับสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยองค์การทางการศาล หากเกิดขึ้นโดยหัวหน้าของรัฐที่มีอำนาจในการให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ บุคคลที่จะทำการยอมรับหรือรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์สามารถเกิดขึ้นได้สองลักษณะคือ การรับรองโดยรัฐบาลในรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธเอง หรือการรับรองโดยรัฐบาลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธภายในรัฐ

การรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์โดยรัฐบาลที่เกิดการขัดกันทางอาวุธมักจะไม่ได้เกิดขึ้นตามสภาพการณ์โดยปกติ ทั้งนี้ เนื่องจากการรับรองสถานะแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความเท่าเทียมกันของกลุ่มปฏิปักษ์ และจะต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อกลุ่มปฏิปักษ์นั่นเอง ซึ่งรัฐต้องการจะกีดกันมิให้องค์ภาวะทั้งหลายมีความเท่าเทียมเสมือนตนอยู่แล้ว เนื่องจากรัฐมักคิดว่าตนมีอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจที่กุมความเป็นใหญ่ในสังคมนระหว่างประเทศได้ และอำนาจอธิปไตยนี้เองเป็นตัวแปรสำคัญที่แบ่งแยกมิให้รัฐยอมรับการใช้หลักเกณฑ์ของการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศดังเช่นการขัดกันทางอาวุธในทางระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามก็ดี รัฐบาลอาจมีแนวโน้มที่จะรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐได้ หากสถานการณ์ความรุนแรงทวีจนกระทั่งมีการจับตัวทหารที่เข้าร่วมในการสู้รบเป็นจำนวนมาก หากรัฐต้องการให้กลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐปฏิบัติต่อทหารของตนอย่างมีมนุษยธรรม รัฐอาจให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์เพื่อสร้างสิทธิเรียกร้องของตน และสร้างหน้าที่แก่กลุ่มปฏิปักษ์ที่จะต้องปฏิบัติต่อทหารที่จับตัวไปเยี่ยงนักโทษสงคราม⁵⁴ การรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์ในกรณีนี้จึงมักจะเกิดขึ้นจากสถานการณ์ความไม่สงบที่มีการใช้กำลังทางอาวุธที่ยืดเยื้อออกไป นอกจากนี้การยอมรับสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์โดยรัฐบาลที่เกิดการขัดกันทางอาวุธอาจเกิดขึ้นได้ในลักษณะของการจัดทำความตกลงสันติภาพที่ถือว่ารัฐบาลดังกล่าวยอมรับสถานะความเท่าเทียมและควรมีสติหน้าที่ที่จะผูกพันตามหลักเกณฑ์ในความตกลงสันติภาพ

ดังนั้นการแก้ปัญหาในกรณีที่รัฐบาลที่เกิดการขัดกันทางอาวุธปฏิเสธการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐคือการได้รับการรับรองโดยรัฐบาลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธและเมื่อมีการสนับสนุนให้มีการรับรองโดยรัฐบาลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธจึงเกิดเป็นประเด็นขึ้นมาว่า รัฐทุกรัฐในสังคมนระหว่างประเทศสามารถรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ในการขัดกันทางอาวุธภายในประเทศได้ทั้งสิ้นหรือไม่

⁵⁴ Lootsteen, Lieutenant Colonel Yair M, The Concept of Belligerency in International Law, p.120.

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นว่าไม่ใช่ทุกประเทศที่สามารถรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ในการขัดกันทางอาวุธ แต่จะต้องมีจุดเกาะเกี่ยวกับประเทศที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ หลักการที่ทำให้รัฐให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์จะประกอบไปด้วยหลักการสามประการ⁵⁵ ซึ่งรัฐอาจพิจารณาหลักการใดหลักการหนึ่งในสามประการดังกล่าวเพื่อรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ก็ได้ กล่าวคือ

1) ปัจจัยในทางเศรษฐกิจ(Commercial Tradition: Commercialism) หรือ การขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของโลก เป็นหลักการที่รัฐที่สามใช้ในการรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์ ในระยะแรกที่ริเริ่มให้มีการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ หลักเกณฑ์การรับรองคือ กลุ่มปฏิปักษ์มีความสามารถในทางเศรษฐกิจหรือมีผลประโยชน์ในทางการเมืองซึ่งจะต้องมีขนาดใหญ่ในระดับที่ว่า การแทรกแซงจากรัฐไม่มีผลกระทบที่ทำให้กลุ่มปฏิปักษ์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หรือให้การรับรองเนื่องจากรัฐได้รับผลกระทบจากการสู้รบ เช่น ได้รับผลกระทบในเรื่องการขนส่งทางทะเล⁵⁶ ตัวอย่างเช่น กลุ่มปฏิปักษ์ในเบนกาซี(Benghazi)ของลิเบียมีการทำธุรกิจของตัวเองที่เกี่ยวข้องกับกิจการพลังงานที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสังคมโลก⁵⁷ จากหลักการข้างต้นส่งผลให้เมื่อมีการขัดกันทางอาวุธทำให้กลุ่มปฏิปักษ์พยายามที่จะกระทำการเพื่อให้การสู้รบก่อให้เกิดผลกระทบต่อการค้าขาย เช่นในกรณีของสงครามระหว่างสเปนและอาณานิคม รัฐอาณานิคมได้พยายามเปิดเมืองท่าเพื่อสนับสนุนให้เกิดการค้าระหว่างรัฐอาณานิคมกับรัฐที่สามเพื่อกระตุ้นให้รัฐที่สามให้การสนับสนุนการรับรอง⁵⁸ ส่งผลให้อังกฤษและอเมริกาให้การรับรองสถานะของรัฐอาณานิคม

อย่างไรก็ดี การรับรองโดยการที่รัฐที่สามได้รับผลกระทบทางด้านประโยชน์เศรษฐกิจทำให้เกิดประเด็นขึ้นอีกว่า คำว่าผลประโยชน์ที่ได้รับการกระทบจะต้องมีลักษณะอย่างไร ซึ่งเมื่อพิจารณาพัฒนาการจากยุคฟื้นฟูมาจะเห็นว่านักกฎหมายระหว่างประเทศได้คำนึงถึงเรื่องการ

⁵⁵ Halabi, Sam Foster, Tradition of Belligerent Recognition: The Libyan Intervention in Historical and Theoretical Context, American University International Law Review 27 (2012), p. 327.

⁵⁶ Wheaton, Henry. Elements of International Law. Edited by Dana, R. H. London: 1866.

⁵⁷ BP, Quantifying Energy: BP Statistical Review of World Energy 6(2006), available at http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/Russia/bp_russia_english/STAGING/localassets/downloads_pdfs/s/Stat_Rev_2006_eng.pdf. ลิเบียมีน้ำมันสำรองมากที่สุดในทวีปแอฟริกา และคิดเป็นร้อยละ3.34 ของโลก

⁵⁸ Goebel, Dorothy Burne, British Trade to the Spanish Colonies, 1796-1823, The American Historical Review 43, 2 (1938): 33.

ค้าขายระหว่างประเทศหรือการแสวงหาประโยชน์หรือทรัพยากรจากต่างประเทศอย่างเท่าเทียมกัน⁵⁹ ดังนั้น ผลประโยชน์อันจะทำให้รัฐที่สามารถรับรองสถานะของกลุ่มปฏิบัติได้จึงมักเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือ กระทบการเยือนต่อการค้าขายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหากฝ่ายปฏิบัติมาก่อความไม่สงบในทะเลหลวงซึ่งถือว่าเป็นสมบัติร่วมกันของมวลมนุษยชาติที่ทุกรัฐสามารถใช้ประโยชน์ได้แล้ว⁶⁰ ย่อมส่งผลให้รัฐที่สามารถให้การรับรองสถานะของกลุ่มปฏิบัติ อันจะทำให้ผลกระทบจากการขัดกันทางอาวุธที่มีต่อการค้าเหลือน้อยที่สุดนั่นเอง

2) ปัจจัยในเรื่องพื้นฐานสำคัญ (Constitution Tradition: Constitutionalism) หรือการขัดกันทางอาวุธส่งผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยในการจัดการของรัฐบาลเดิม หรืออีกประการคือ เป็นเหตุผลทางด้านภูมิศาสตร์ การรับรองกลุ่มปฏิบัติจากปัจจัยพื้นฐานสำคัญจึงสืบเนื่องมาจากผลที่ทำให้เสถียรภาพหรือสถานการณ์ภายในภูมิภาคดีขึ้น เช่น หากให้การรับรองสถานะของกลุ่มปฏิบัติในลิเบียอาจทำให้สถานการณ์ในแอฟริกาเหนือ และในตะวันออกกลางดีขึ้นได้ การรับรองตามหลักการนี้จึงพิจารณาได้จากหลักการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ กล่าวคือ เมื่อรัฐไม่สามารถควบคุมอำนาจในการบริหารบ้านเมืองให้สงบสุขได้แล้ว รัฐใกล้เคียงจึงมักให้การรับรองกลุ่มปฏิบัติเพื่อสร้างเสถียรภาพภายในภูมิภาคนั่นเอง ดังนั้นข้อเท็จจริงส่วนใหญ่ที่กลุ่มปฏิบัติจะถูกรับรองสถานะคือ กลุ่มปฏิบัติมีอำนาจหรือมีการควบคุมในดินแดนส่วนหนึ่งส่วนใดภายในรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธแล้ว โดยการใช้อำนาจดังกล่าวจะต้องเป็นไปโดยอิสระประหนึ่งว่าเป็นรัฐเอกราชรัฐหนึ่ง⁶¹

การพิจารณาว่ากลุ่มปฏิบัติมีปัจจัยพื้นฐานสำคัญแห่งการรับรองหรือไม่ ไม่จำเป็นต้องดูจากรัฐธรรมนูญระบุอำนาจหน้าที่หรือที่มาของฝ่ายบริหารแต่อย่างใด แต่ให้ดูจากประสิทธิภาพของ

⁵⁹ Smith, Adam. An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations Edited by M'Culloch, J. R.: 1850.

⁶⁰ Butler, W. E, Grotius and the Law of the Sea, in Hugo Grotius and International, Relations 213 Edited by Bull, H.: 1990.

⁶¹ BBC, UK Expels Gaddafi Diplomats and Recognises Libya Rebels, July 27, 2011 ("It follows similar moves by the US and France. The UK previously said it recognized 'countries not governments'. But MR Hague said it was a 'unique situation'" and said recognizing the NTC could help 'legally in the unfreezing of some assets.'")

กลไกการทำงานของกลุ่มปฏิบัติการในการบริหารดินแดนรัฐเป็นหลัก รวมถึงการดำเนินความสัมพันธ์ในทางระหว่างประเทศด้วย กล่าวคือดูความสามารถในการใช้อำนาจอธิปไตยของกลุ่มปฏิบัติการตามเป็นจริง⁶²

3) ปัจจัยทางด้านสถาบัน (Institutionalist Tradition: Institutionalism)

หลักการนี้ถูกริเริ่มโดยประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน ซึ่งเป็นผู้แสดงจุดยืนว่าควรมีการจัดตั้งองค์กรในทางระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นองค์การระหว่างประเทศ หรือการรวมกลุ่มกันของรัฐต่างๆ สร้างหลักเกณฑ์ในการปกครองชาติพันธุ์ทั้งหลาย⁶³ ดังนั้นองค์กรเหล่านี้จึงมีอำนาจในการรับรองกลุ่มปฏิบัติการ เช่นองค์การสหประชาชาติผ่านทางข้อมติเพื่อให้มีการปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเพื่อปกป้องประชาชนภายในรัฐ หรือการที่สมาชิกชาติยุโรปนำโดยอังกฤษได้เป็นตัวกลางในการประนีประนอมยอมความระหว่างกลุ่มปฏิบัติการในสงครามอาณานิคมของสเปน หรือสงครามภายในของอเมริกา เพื่อเป็นการป้องกันและคอยสอดส่องมิให้กลุ่มปฏิบัติการกระทำการอันใดที่ผิดต่อหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรืออาญาระหว่างประเทศ เช่นกระทำอาชญากรรมสงครามหรือกระทำอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ เพื่อจุดประสงค์ที่ว่าหากในอนาคตกลุ่มปฏิบัติการได้เป็นรัฐบาลของรัฐจะได้เป็นรัฐบาลโดยปราศจากข้อกังขา เช่นการที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติให้การรับรองกลุ่มปฏิบัติการในลิเบียจึงช่วยให้กลุ่มปฏิบัติการปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเพื่อปกป้องประชาชนในลิเบีย โดยจุดประสงค์ท้ายที่สุดก็เพื่อรักษาผลประโยชน์หรือกฎเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศนั่นเอง

หลักการรับรองกลุ่มปฏิบัติการในการขัดกันทางอาวุธภายในประเทศโดยองค์กรนี้เป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับเข้าที่ที่สุด เนื่องด้วยการตั้งองค์กรเข้ามาเพื่อปกครองกฎเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศเป็นการทำให้รัฐเกิดความระแวงว่าองค์กรเหล่านี้จะเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในและกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของตน ดังเช่นในสมัยสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกา ที่

⁶² Halabi, Sam Foster, Tradition of Belligerent Recognition: The Libyan Intervention in Historical and Theoretical Context, p. 362.

⁶³ Daniel Patrick Moynihan, On the Law of Nations 34-35 (1990) (citing President Woodrow Wilson, Address to a Joint Session of Congress (April 2, 1917)).

สหรัฐอเมริกาได้ปฏิเสธข้อเสนอของฝรั่งเศสในการเข้ามาเป็นตัวกลางประนีประนอม เนื่องจากสภา
 คองเกรสเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นมิตรต่อสหรัฐอเมริกา⁶⁴

วิธีการรับรองในอดีตเริ่มต้นจากการที่รัฐให้คำประกาศ เช่นในสงครามระหว่างสเปน
 และอาณานิคม ประธานาธิบดีเมดิสันได้ประกาศในวันที่ 1 กันยายน 1815 ว่าไม่ว่าประชาชนชาว
 อเมริกันหรือลูกเรือจะไม่มีใครได้รับอนุญาตในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มต่อสู้ที่ต่อต้านสเปน ซึ่งหาก
 พิจารณาแล้วคำประกาศนี้เหมือนเป็นการแสดงออกว่าสหรัฐอเมริกาแสดงออกอย่างเป็นกลาง แต่
 แท้จริงแล้วเป็นการเน้นย้ำสิทธิของกลุ่มปฏิปักษ์ที่สหรัฐอเมริกาจะไม่เข้าไปยุ่งจึงเป็นการรับรอง
 สถานะในท้ายที่สุด⁶⁵ แต่ปัญหาเกิดขึ้นในสงครามกลางเมืองของอเมริกา ระหว่างรัฐในดินแดนเหนือ
 และดินแดนใต้ ฝ่ายใต้ได้ทำการควบคุมการขนส่งทางเรือส่งผลให้รัฐต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน
 อังกฤษและฝรั่งเศสจึงประกาศนโยบายเป็นกลางทางการเมือง แต่ได้ส่งกองทัพเข้าคุ้มกันเรือสัญชาติ
 ของตน ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาออกมาคัดค้านว่าให้การรับรองเร็วเกินไป นักวิชาการจึงได้ตั้งข้อสังเกต
 ว่าเมื่อไหร่ที่กลุ่มปฏิปักษ์ควรจะได้รับการยอมรับดี ซึ่งเป็นคำถามที่ยังไม่สามารถหาหลักเกณฑ์ได้
 อย่างแน่ชัด

แนวทางการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ได้แบ่งออกเป็นสองแนวทางคือ ประการแรก เมื่อมี
 การประกาศรับรองอย่างเป็นทางการถึงความมีสิทธิของกลุ่มปฏิปักษ์ และประการที่สองคือเมื่อกลุ่ม
 ปฏิปักษ์จะได้รับการยอมรับโดยอนุমানเอาจากพฤติกรรมโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการประกาศอย่างเป็นทางการ⁶⁶
 หรือเรียกว่าการรับรองแบบพฤตินัย เช่นการยอมรับในการกระทำของกลุ่มปฏิปักษ์โดยไม่มี
 ข้อโต้แย้งในการกระทำใดๆที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐที่สาม การยอมรับในการปิดท่าหรือ

⁶⁴ Concurrent Resolutions of Congress (March 4, 1863) in 2 Papers Relating to Foreign Affairs, Accompanying the Annual Message of the President to the First Session of the Thirty-Eight Congress 813(1864).

⁶⁵ Oglesby, Roscoe Ralph. Internal War and the Search for Normative Order. Springer Netherlands, 1971., p. 9.

⁶⁶ Halabi, Sam Foster, Tradition of Belligerent Recognition: The Libyan Intervention in Historical and Theoretical Context, p. 345. Wilson, Robert R, Recognition of Insurgency and Belligerency, Proceedings of the American Society of International Law at Its Annual Meeting (1921-1969) 31 (1937): 9, P. 139 and McPherson, James M. Battle Cry of Freedom: The Civil War Era. Edited by Woodward, C. V. Oxford: Oxford University Press, 1988.

การใช้ท่าเรือของรัฐอื่นเพื่อการจับกุม⁶⁷ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้ว การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์มักจะเป็นการประกาศรับรองเจตนารมณ์ของรัฐว่าจะดำรงตนเป็นเป็นกลาง แม้ถ้อยคำจะมีใช้การประกาศรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์อย่างแจ่มชัด แต่เมื่อพิจารณาถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงของคำประกาศแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการรับรองความมีอยู่ของสิทธิของกลุ่มปฏิปักษ์ จึงเป็นการรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐ

การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์โดยรัฐที่สามเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างยืนยันสิทธิและหน้าที่ของกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐให้มีสถานะคู่สงครามเท่าเทียมกันกับรัฐ อย่างไรก็ตามการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์โดยรัฐที่สามมีจุดอ่อนที่ว่า รัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธอาจเพิกเฉยต่อการรับรองเช่นนั้น ส่งผลให้จุดประสงค์ที่แท้จริงของการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ กล่าวคือ คุ่มครองประชาชนหรือเหยื่อสงครามที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการขัดกันทางอาวุธไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่ Pictet เองได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า แม้จะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการเต็มร้อย แต่อย่างน้อย การที่รัฐที่สามให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐสามารถสร้างแรงกดดันให้รัฐกระทำการอยู่ในกรอบของการปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมากขึ้น⁶⁸

2.2.2.3 ผลของการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐ

ก่อนที่จะมีการจัดทำอนุสัญญากรุงเจนีวา เมื่อใดที่ฝ่ายปฏิปักษ์มีองค์ประกอบเข้าเงื่อนไขแห่งการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ และได้รับการรับรองโดยรัฐบาลที่มีอำนาจในการรับรองแล้ว การรับรองจะมีผลที่สำคัญคือ เป็นการยกระดับสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์จะเป็นการทำให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างรัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ในฐานะฝ่ายในการขัดกันทางอาวุธ (Party to Armed Conflict) อันส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ที่บังคับใช้กับการขัดกันทางอาวุธที่มีลักษณะระหว่างประเทศ นอกจากนี้ความเท่าเทียมกันยังส่งผลให้มีการปฏิบัติต่อกันที่ติดอาวุธอย่างเท่า

⁶⁷ Wilson, Robert R. Recognition of Insurgency and Belligerency. Proceedings of the American Society of the International Law at Its Annual Meeting(1921-1969 31 (1937): 9. P.141.

⁶⁸ Lootsteen, Lieutenant Colonel Yair M, The Concept of Belligerency in International Law, p.126.

เทียมกันด้วย และเมื่อมีการจับกุมไม่ว่าจะเป็นการจับกุมทหารของฝ่ายรัฐบาลหรือสมาชิกติดอาวุธของกลุ่มปฏิปักษ์ก็ตามก็จะได้รับได้รับการปฏิบัติในฐานะนักโทษทางสงครามเอกเช่นเดียวกัน⁶⁹

นอกจากนี้ การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ยังส่งผลให้รัฐได้ปลดปล่อยพันธกรณีจากความเสียหายใดๆที่เกิดขึ้นจากการกระทำของกลุ่มปฏิปักษ์ภายในเขตแดนการควบคุมของกลุ่มปฏิปักษ์เองด้วย ยกตัวอย่างเช่นกรณีการปิดล้อมอ่าวของสหรัฐอเมริกา ในกรณี Alabama Claims⁷⁰ ที่แม้จะเป็นสงครามภายในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นในเขตการควบคุมของฝ่ายใต้ อเมริกาจึงหลุดพ้นความรับผิดชอบและเรียกร้องให้ต้นเหตุของความเสียหายรับผิดชอบได้ นอกจากนี้การรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์ก่อให้เกิดผลเพิ่มเติมคือ กลุ่มปฏิปักษ์สามารถทำการค้ากับรัฐที่ให้การรับรองได้ กลุ่มปฏิปักษ์สามารถดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐที่รับรองได้ และ เมื่อใดที่มีการรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์จะเป็นการเริ่มต้นให้กลุ่มปฏิปักษ์สามารถฟ้องศาลของรัฐที่ให้การรับรองได้⁷¹ และหากการรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์สามารถทำโดยรัฐที่สามแล้ว รัฐที่ให้การรับรองจะเข้าสู่สถานะรัฐที่เป็นกลางในการขัดกันทางอาวุธทันที⁷²

สถานะรัฐที่เป็นกลางในการขัดกันทางอาวุธมาจากหลักการทั่วไปในการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ ที่ว่าการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์จะต้องไม่มีลักษณะเป็นการเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของรัฐ กล่าวคือจะต้องไม่เข้าไปหาส่วนได้ส่วนเสียจากการรับรอง โดยรัฐที่ให้การรับรองสถานะของกลุ่มปฏิปักษ์จะมีหน้าที่สามประการดังนี้⁷³

⁶⁹ Taulbee, James Larry and Glahn, Gerhard von. Law Among Nations: An Introduction to Public International Law. Pearson, (10th ed. 2012.) 703; Kelsen, Hans, Principles of International Law, New Jersey: The Lawbook Exchange, 1959, p. 291.

⁷⁰ คดี Alabama เป็นการต่อเรือนำเที่ยวที่ต่อเรือในเมืองลิเวอร์พูล ในประเทศอังกฤษ แต่อังกฤษได้ต่อเรือให้มลรัฐฝ่ายใต้เพื่อใช้ทำสงครามกับมลรัฐฝ่ายเหนือในสงครามกลางเมืองอเมริกา ซึ่งขัดต่อหลักความเป็นกลางที่ตนได้ประกาศไว้ ศาลอนุญาโตตุลาการจึงได้ตัดสินให้อังกฤษจ่ายค่าชดเชยให้แก่สหรัฐอเมริกา

⁷¹ เคยมีคดีระหว่าง U.S. v. Pink ที่ศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินว่าศาลจะมีคำวินิจฉัยในคดีเฉพาะกับรัฐที่ได้รับการรับรองโดยสหรัฐอเมริกาเท่านั้น. (1942) 315 U. S. 203 c. f. Kapoor op. cit., at P. 149.

⁷² Ranbir Singh, "Insurgency and International Law & its Legal Consequences," p. 135; Jessup, Philip C, A Modern Law of Nations: An Introduction, New York: The Macmillan Company., 1948, p. 53; Hans Kelsen, Principles of International Law, p. 291.

⁷³ Ibid, p. 135-136.

1) หน้าที่ในการละเว้น(Duties of Abstention) กล่าวคือ รัฐที่มีความเป็นกลาง จะต้องไม่ให้ความช่วยเหลือทั้งทางตรงหรือทางอ้อมแก่ฝั่งของกลุ่มปฏิปักษ์ เช่นการให้ความช่วยเหลือทางกองกำลังทางทหารหรือการช่วยเหลือทางการเงิน หรือการจัดหาที่พักพิงให้แก่กองกำลังทางอาวุธของกลุ่มปฏิปักษ์

2) หน้าที่ในการป้องกัน(Duties of Prevention) กล่าวคือ รัฐที่มีความเป็นกลาง จะต้องทำการป้องกันภายในดินแดนหรือเขตอำนาจอธิปไตยของตนที่จะไม่ให้มีการกระทำการ เช่น การเกณฑ์กองกำลังของกลุ่มปฏิปักษ์ การเตรียมการกระทำความรุนแรงใดๆ

3) หน้าที่ในการยอมรับ(Duties of Acquiescence) กล่าวคือ รัฐที่มีความเป็นกลาง จะต้องยอมรับในการกระทำของกลุ่มปฏิปักษ์ที่เกี่ยวข้องทางการค้าถ้ากลุ่มปฏิปักษ์ได้กระทำการ ถูกต้องเหมาะสมภายใต้กฎหมายภาคสงคราม เช่น รัฐที่มีความเป็นกลางมีอำนาจกักหรือจับเรือ ภายใต้ธงของกลุ่มปฏิปักษ์ที่มีการซื้อขายของเถื่อน

ในขณะเดียวกัน รัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ในการขัดกันทางอาวุธก็มีหน้าที่สามประการ ดังนี้⁷⁴

1) หน้าที่ในการละเว้น(Duties of Abstention) กล่าวคือ กลุ่มปฏิปักษ์จะต้องไม่กระทำการใดๆที่มีลักษณะเป็นการก่อสงครามกับรัฐที่เป็นกลาง หรือไม่เข้าไปกระทำการรุนแรงในน่านน้ำหรือน่านฟ้าของประเทศที่เป็นกลาง

2) หน้าที่ในการป้องกัน(Duties of Prevention) กล่าวคือ กลุ่มปฏิปักษ์จะต้องป้องกันการกระทำขัดแย้งต่อผู้แทนทางการทูตของรัฐที่เป็นกลาง รัฐที่เป็นกลาง หรือทำความเสียหายต่อทรัพย์สินของรัฐที่เป็นกลาง

3) หน้าที่ในการยอมรับ(Duties of Acquiescence) กลุ่มปฏิปักษ์จะต้องยอมรับการกักกันสมาชิกของกองกำลังของตนที่เข้าไปลี้ภัยในดินแดนของรัฐที่เป็นกลางโดยรัฐที่เป็นกลาง

⁷⁴ Ibid, p. 136-137.

จากหลักการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการที่รัฐอื่นรับรองกลุ่มปฏิปักษ์เป็นไปเพื่อการคุ้มครองทั้งกลุ่มปฏิปักษ์รวมถึงประชาชนภายในรัฐโดยไม่มุ่งเน้นผลประโยชน์แอบแฝงที่เกิดขึ้น เนื่องจากรัฐที่ให้การรับรองจะต้องประพฤติตัวเป็นกลาง แต่ในทางปฏิบัติ การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์โดยส่วนใหญ่จะมุ่งผลประโยชน์ในทางการเมืองมากกว่าในทางกฎหมาย เช่น รัฐบาลประเทศที่รับรองอาจมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนักกับรัฐบาลประเทศที่มีการขัดกันทางอาวุธ จึงพยายามให้การสนับสนุนกลุ่มปฏิปักษ์โดยมุ่งหวังว่าหากกลุ่มปฏิปักษ์ได้รับชัยชนะจากการสู้รบและจัดตั้งรัฐบาลแล้วจะทำให้ความสัมพันธ์ในทางระหว่างรัฐที่ให้การรับรองและรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธดีขึ้นและได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆมากขึ้น ทำให้ในบางกรณีค่าประกาศรับรองก็เหมือนเป็นเพียงแค่กระดาษแผ่นหนึ่งเท่านั้น⁷⁵ จากปัญหาในเรื่องของความเป็นกลางของรัฐที่ให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ส่งผลให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐจึงไม่ค่อยได้รับความนิยมน

นอกจากนี้ผลจากการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์ยังส่งผลให้กลุ่มปฏิปักษ์มีสถานะกึ่งบุคคลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่อย่างไรก็ดีผลจากการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์จะไม่แน่นอนเนื่องจากการกระทำของกลุ่มปฏิปักษ์อาจล้มเหลวในภายหลังได้ นอกจากนี้ ผลจากการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์จะสามารถใช้ยื่นได้เฉพาะกับรัฐที่ให้การรับรองเท่านั้น⁷⁶ แต่หากมีรัฐที่ให้การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์เป็นจำนวนมาก ฐานในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของกลุ่มปฏิปักษ์จะมีมากขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้กลุ่มปฏิปักษ์อาจเป็นบุคคลในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ต่อไป

จากการศึกษาข้างต้นพบว่า คู่สัญญาของความตกลงสันติภาพ ได้แก่รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ รัฐเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่ฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐโดยหลักแล้วมิใช่บุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ เป็นเพียงกลุ่มที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับรัฐบาลเท่านั้น ฝ่ายปฏิปักษ์จึงมิได้มีสถานะใดในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย

⁷⁵ Gomulkiewicz, Robert W, International Law Governing Aid to Opposition Groups in Civil War: Resurrecting the Standards of Belligerency, (1988), p. 48.

⁷⁶ Abdulrahim, Walid. "Recognition." In Private Site for Legal Research and Studies, edited by Abdulrahim, W., available at <https://sites.google.com/site/walidabulrahim/home/my-studies-in-english/8-recognition>, (19 June 2015).

ระหว่างประเทศได้ ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นจึงไม่อาจเป็นตราสารที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้

อย่างไรก็ดี แม้ความขัดแย้งจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในรัฐก็ตาม แต่หากฝ่ายปฏิบัติได้รับการรับรองจากรัฐ เป็นการที่รัฐที่ให้การรับรองยืนยันความมีสิทธิและหน้าที่ของฝ่ายปฏิบัติ แม้ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะเป็นเพียงเรื่องภายในรัฐเท่านั้น โดยฝ่ายปฏิบัติสามารถยืนยันความมีสิทธิและหน้าที่ต่อรัฐที่ให้การรับรองตน ดังนั้นยังมีรัฐให้การรับรองสถานะของฝ่ายปฏิบัติมากเพียงใด อำนาจในการใช้ยื่นต่อรัฐต่างๆในสังคมนานาชาติจึงย่อมมีมากขึ้นเท่านั้น เช่น กรณีที่ฝ่ายปฏิบัติที่ได้รับการรับรองกระทำการใดๆที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐผู้ให้การรับรองฝ่ายปฏิบัติ รัฐที่ให้การรับรองสามารถเรียกให้ฝ่ายปฏิบัติชดเชยความเสียหายแก่ตนได้ อีกทั้งรัฐบาลในดินแดนที่เกิดความขัดแย้งสามารถอ้างการรับรองเพื่อเป็นเหตุให้ตนไม่ต้องชดเชยความเสียหายแก่รัฐที่ให้การรับรอง เฉกเช่นเดียวกัน เมื่อฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐได้ลงนามในความตกลงสันติภาพ ย่อมสร้างสิทธิและพันธกรณีต่อรัฐที่ให้การรับรองสถานะของฝ่ายปฏิบัติได้ การรับรองสถานะของฝ่ายปฏิบัติจากการจัดทำความตกลงสันติภาพแบ่งเป็นการรับรองสถานะจากการลงนามโดยรัฐบาลที่เกิดความขัดแย้ง และการรับรองสถานะของภาวะอื่นที่มีใช้จากรัฐบาลที่เกิดความขัดแย้ง

การรับรองสถานะจากการลงนามโดยรัฐบาลที่เกิดความขัดแย้ง เป็นกรณีที่รัฐบาลร่วมเจรจาและลงนาม เพื่อจัดทำความตกลงสันติภาพกับฝ่ายปฏิบัติ เป็นการที่รัฐบาลในรัฐที่เกิดความขัดแย้งให้การรับรองความมีสิทธิและหน้าที่ของฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ อย่างไรก็ตามการรับรองโดยรัฐบาลที่เกิดความขัดแย้งมิได้มีความเกี่ยวพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นเรื่องที่รัฐบาลให้รัฐให้การรับรองฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ การรับรองดังกล่าวจึงเป็นเพียงเรื่องที่เกิดขึ้นภายในรัฐ ใช้ยืนยันสิทธิและหน้าที่กันภายในรัฐเท่านั้น จึงไม่มีผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด

การรับรองสถานะของภาวะอื่นที่มีใช้จากรัฐบาลที่เกิดความขัดแย้ง อาจเกิดจากหลักการรับรองฝ่ายปฏิบัติดังที่กล่าวมาข้างต้น หรือการลงนามเพื่อรับรองการมีสิทธิ และหน้าที่ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในฐานะพยานก็ได้ เมื่อมีการรับรองฝ่ายปฏิบัติในความขัดแย้งภายในรัฐแล้ว ฝ่ายปฏิบัติจึงมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ เพียงแต่การมีสิทธิและหน้าที่ของฝ่ายปฏิบัติจะมีจำกัด กล่าวคือสามารถใช้อ้างยันได้เฉพาะกับรัฐที่ให้การรับรองฝ่ายปฏิบัติเท่านั้น

ดังนั้น จากการศึกษาในสองหัวข้อดังกล่าวข้างต้นทำให้ได้ข้อสรุปว่า ความตกลงที่สามารถมีประเด็นและมิติในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ คือความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นโดยมีสาเหตุของความขัดแย้งเป็นการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง หรือในกรณีที่ฝ่ายปฏิบัติได้รับการรับรองจากองคภาวะในทางระหว่างประเทศ

2.3 ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ

ดังที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนว่าเมื่อมีการขัดกันทางอาวุธขึ้นไม่ว่าจะในทางระหว่างประเทศหรือไม่มีลักษณะระหว่างประเทศก็ตาม คู่สงครามมักแสวงหาสันติภาพด้วยการจัดทำสนธิสัญญาสันติภาพหรือความตกลงสันติภาพขึ้น คำสองคำนี้แม้มีเหตุเกิดจากการขัดกันทางอาวุธเหมือนกัน แต่จะต่างกันในเรื่องรายละเอียดในเรื่องคู่สัญญา กล่าวคือ สนธิสัญญาสันติภาพ เป็นสนธิสัญญาที่ทำการขึ้นระหว่างรัฐที่เป็นปรปักษ์กันสองฝ่ายขึ้นไปเพื่อยุติความขัดแย้งหรือการขัดกันทางอาวุธ โดยเนื้อหาของสนธิสัญญาสันติภาพจะเป็นการตกลงในเรื่องการเยียวยา ฟ้นฟูรัฐคู่สงครามทุกฝ่าย ภายหลังจากการเกิดการขัดกันทางอาวุธ รวมถึงการกำหนดให้รัฐผู้แพ้สงครามจ่ายค่าชดเชยให้แก่รัฐผู้ชนะสงคราม เช่น สนธิสัญญาแวร์ซาย(Treaty of Versailles) ที่จัดทำขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เพื่อให้เยอรมันจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร และจำกัดกองกำลังทางทหารของเยอรมนี⁷⁷

เมื่อสนธิสัญญาสันติภาพนั้นมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาอย่างหนึ่ง จึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญา(Vienna Convention on the Law of Treaties 1969)⁷⁸ จากนิยามของอนุสัญญากรุงเวียนนาได้กำหนดลักษณะของสนธิสัญญาไว้ว่าเป็นความตกลงในทางระหว่างประเทศที่กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศภายในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศและก่อให้เกิดพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ⁷⁹

⁷⁷ Section 5, The Treaty of Peace between The Allied and Associated Powers and Germany, Signed at Versailles, June 28th, 1919.

⁷⁸ สนธิสัญญาอยู่ภายใต้กฎหมายสองฉบับ คือ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969 และ Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations 1986 แต่เนื่องจากสนธิสัญญาสันติภาพเป็นความตกลงเพื่อยุติความขัดแย้งระหว่างรัฐจึงอยู่ภายใต้อนุสัญญากรุงเวียนนา ปี 1969 เท่านั้น

⁷⁹ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Article 2. Use of terms

สนธิสัญญาสันติภาพจึงสามารถเกิดขึ้นได้กับคู่สัญญาระหว่างรัฐกับรัฐเท่านั้น ปัจจุบันสนธิสัญญาสันติภาพจึงมีใช้ตราสารที่เกิดขึ้นบ่อยนัก

นอกจากนี้ เมื่อสนธิสัญญาสันติภาพมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาจึงก่อตั้งพันธกรณีผูกพันตัวรัฐคู่สัญญาให้ต้องปฏิบัติตาม และมีฐานะเป็นบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศอย่างหนึ่งตามข้อ 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ(Statute of The International Court of Justice)

ความตกลงสันติภาพ คือความตกลงที่เป็นทางการของคู่สัญญาสองฝ่ายขึ้นไปไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐที่เป็นปฏิปักษ์กันสองรัฐ หรือระหว่างรัฐกับฝ่ายปฏิปักษ์(Armed Opposition Group)ภายในรัฐนั่นเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสิ้นสุดสงครามหรือการขัดกันทางอาวุธ และสร้างสันติภาพที่ถาวร อีกทั้งกำหนดข้อตกลงต่างๆเพื่อสร้างพันธกรณีให้แก่คู่สัญญาให้ยอมรับและปฏิบัติตามในอนาคต⁸⁰ จากนิยามข้างต้นจะเห็นว่าลักษณะสำคัญของความตกลงสันติภาพจะประกอบไปด้วยสี่ประการกล่าวคือ

- มีการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐ
- มีการเจรจากันระหว่างรัฐบาลฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายปฏิปักษ์ฝ่ายตรงข้าม โดยมีจุดประสงค์คือการยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐอย่างถาวร โดยมีการปฏิบัติประหนึ่งว่ารัฐบาลและฝ่ายปฏิปักษ์มีความเท่าเทียมกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้ฐานะขององคภาวะทั้งสองฝ่ายจะแตกต่างกัน ทั้งในทางกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน แต่เมื่อทำ ความตกลงสันติภาพร่วมกันแล้วทั้งสองฝ่ายถือว่าเป็นคู่สัญญาที่ต้องปฏิบัติตามข้อความในความตกลง

1.For the purposes of the present articles:

(a) "Treaty" means an international agreement concluded between States in written form and governed by international law, whether embodied in a single instrument or in two or more related instruments and whatever its particular designation.

⁸⁰ Vinjamura, L and Boesenecker, AP, "Accountability and Peace Agreement: Mapping Trends from 1980 to 2006, Geneva, Centre for Humanitarian Dialogue," 56, 2007. available at <http://www.hdcentre.org/publications/accountability-and-peace-agreements-mapping-trends-1980-2006>.

- กระบวนการทั่วไปในการระงับข้อพิพาทนอกจากจะเป็นการหยุดยั้งแล้วยังรวมไปถึงการสร้างและจัดการทางการเมืองและทางกฎหมายใหม่รวมถึงกระบวนการบังคับใช้อำนาจ
- กระบวนการที่ตกลงเป็นเอกสารที่เป็นทางการ มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีการลงนามและประกาศให้รับรู้กันโดยทั่วไป ซึ่งมีฝ่ายต่างๆเข้าร่วมทั้งภายในและภายนอกรัฐ⁸¹

ดังนั้น จากลักษณะของความตกลงสันติภาพข้างต้นจะเห็นได้ว่าความตกลงสันติภาพไม่จำเป็นต้องเกิดจากบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศดังเช่นสนธิสัญญาสันติภาพแต่อย่างใด

ความตกลงสันติภาพยังมีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งคือการนำฝ่ายที่สามเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ และการปรับใช้มาตรการพิเศษบางประการของความตกลงสันติภาพ⁸² นอกจากนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของฝ่ายที่สามยังเป็นกระบวนการลูกผสมของระบบกฎหมาย(hybrid legal pluralism)⁸³ คือการผสมผสานระหว่างกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศให้ทำงานสอดคล้องกันไปได้ โดยผ่านกระบวนการจัดตั้งคณะกรรมการต่างๆ เช่นกรรมาธิการทางทหารร่วม สภาตรวจสอบสันติภาพร่วม อีกทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการในทางระหว่างประเทศ⁸⁴ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการเข้ามาของฝ่ายที่สามจึงมีบทบาททั้งบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามกระบวนการ รวมถึงร่วมกันพัฒนารัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศอีกด้วย

เมื่อรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐตกลงใจทำความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีการใช้กำลังทางอาวุธกัน จากการศึกษาสาเหตุการเกิดขึ้นของการขัดกันทางอาวุธจะพบว่า

⁸¹ Bell, Christine, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, The American Journal of International Law 100:373 (2006): 373-412, p.373-374.

⁸² Ibid, p. 402-403.

⁸³ ระบบกฎหมายพหุนิยม(legal pluralism) คือระบบกฎหมายที่มีความแตกต่างในเขตภูมิภาคหนึ่ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับประเทศอาณานิคมที่มีการใช้ระบบกฎหมายของประเทศเจ้าอาณานิคมควบคู่ขนานไปกับกฎหมายของท้องถิ่นนั้นๆ หรือกฎหมายจารีตประเพณี นอกจากนี้ระบบกฎหมายพหุนิยมยังเกิดขึ้นกับประเทศที่มีความแตกต่าง ส่งผลให้ต้องบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันเช่นในอินเดียหรือแทนซาเนียที่มีศาลอิสลามมาปรับใช้กฎหมายอิสลามในชุมชนของชาวอิสลามเอง, ที่มา http://en.wikipedia.org/wiki/Legal_pluralism, ค้นคว้าเมื่อ 24 มีนาคม 2558.

⁸⁴ Bell, Christine, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, P. 406.

ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้งจะไม่ต่างกัน จึงส่งผลให้วัตถุประสงค์และรูปแบบรวมถึงกระบวนการในการจัดทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐไม่ต่างกันในสาระสำคัญ

2.3.1 วัตถุประสงค์ของการจัดทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ

เมื่อความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในประเทศเกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในรัฐจะนำไปสู่การขัดกันทางอาวุธ ส่งผลให้กระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงในทางระหว่างประเทศได้ ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของความตกลงสันติภาพคือการยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แม้ว่าความตกลงสันติภาพจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ภายในฉบับเดียว ก็ต้องพยายามหาวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการอื่นโดยไม่กลับไปใช้กำลังทางอาวุธอีกรอบ⁸⁵

วัตถุประสงค์รองของความตกลงสันติภาพ คือการแก้ไขต้นเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งโดยหลักแล้วคือการให้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองแก่ประชาชนที่อยู่ภายในรัฐ ทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการให้อิสระในการปกครองตนเอง หรือการก่อตั้งรัฐใหม่แก่กลุ่มที่เกิดความขัดแย้ง นอกจากนี้วัตถุประสงค์รองของความตกลงสันติภาพยังรวมถึง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอื่น เช่นความขัดแย้งในเรื่องเชื้อชาติ ความขัดแย้งในเรื่องศาสนา ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง หรือความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งผลให้วัตถุประสงค์ของความตกลงสันติภาพรวมถึงวิธีการในการจัดทำความตกลงสันติภาพมีลักษณะที่หลากหลายตามไปด้วย เช่น

- หากสาเหตุของความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความต้องการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง วัตถุประสงค์ของความตกลงสันติภาพคือการดำเนินวิธีการเพื่อให้กลุ่มคนที่ใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองสามารถ

⁸⁵ Lang, Andrej, "Modus operandi," "Lex pacificatoria" and the ICJ's appraisal of the Lusaka Ceasefire Agreement in the Armed Activities on the Territory of the Congo Case More than just Latin lessons: The Role of Peace Agreements in International Conflict Resolution, Institute for International Law and Justice New York University School of Law (2007), P. 16.

แยกตัวออกไปปกครองตนเองโดยอิสระ หรือการจัดระบบการปกครองใหม่ เพื่อให้กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยในการปกครองได้มีบทบาททางการปกครองใน แนวทางที่ตนต้องการมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการลดทอนอำนาจผูกขาดที่มีอยู่ แต่เดิมให้ฝ่ายต่างๆภายในรัฐเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นด้วย

- หากสาเหตุของความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความแตกต่างในเรื่องของเชื้อชาติ และศาสนา วัตถุประสงค์ลำดับรองของความตกลงสันติภาพจึงมีเพื่อให้ บุคคลที่มีความแตกต่างสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติภาพ
- หากสาเหตุของความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการขัดกันในเรื่องของผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์ลำดับรองของความตกลงสันติภาพจึงมีเพื่อการ สร้างความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ และให้ทุกฝ่ายเข้าถึง ทรัพยากรธรรมชาติภายในรัฐ

อย่างไรก็ดี แนวทางดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์รองของความตกลง สันติภาพมิได้หมายความว่าเมื่อมีการตกลงกระบวนการในความตกลงสันติภาพฉบับหนึ่งๆแล้วรัฐ จะต้องบรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขความขัดแย้งได้ภายในฉบับเดียว ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่าเมื่อมี ความขัดแย้งเกิดขึ้นจะเกิดความตกลงสันติภาพในการแก้ไขปัญหาหลายฉบับเสมอ แต่การดำเนินการ ของคู่สัญญาจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์หลักกล่าวคือ จะต้องไม่กลับไปใช้กำลังทางอาวุธอีกครั้ง การ เจริญเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง จึงต้องมีกระบวนการในการจัดทำเพื่อการวางกรอบการ ดำเนินงาน เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งวัตถุประสงค์หลัก และวัตถุประสงค์รองของความตก ลงสันติภาพ

2.3.2 กระบวนการจัดทำความตกลงสันติภาพ

เมื่อพิจารณาจากสาเหตุและวัตถุประสงค์ของความตกลงสันติภาพซึ่งมีความ หลากหลายออกไปแล้วจึงส่งผลให้กระบวนการจัดทำความตกลงสันติภาพมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ แตกต่างกันไปด้วย แต่โดยหลักแล้วขั้นตอนการทำความตกลงสันติภาพจะประกอบไปด้วย ขั้นตอนต่างๆดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรกคือการริเริ่มให้มีการแสวงหาสันติภาพโดยการหยุดยิง เป็นโครงสร้างเบื้องต้นที่เกิดหลังจากการเจรจา และเป็นโครงสร้างหลักที่ทำให้เกิดสันติภาพขึ้น หากยังไม่มี การหยุดยิงขึ้น องค์การสหประชาชาติ โดยคณะมนตรีความมั่นคง (UN Security Council) ซึ่งเป็น องค์การรักษาสันติภาพและความมั่นคงในระดับระหว่างประเทศเป็นองค์กรหลักเข้ามาร่วมรับผิดชอบ โดยอาศัยอำนาจตามข้อ 24 หมวดที่ 6 และ 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติในการดำเนินการเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ เช่น กรณีของ เยเมน (Yemen) ที่คณะมนตรีความมั่นคง ได้ออกข้อมติให้มีการหยุดยิงโดยทันที และให้มีการเจรจา⁸⁶

แต่หากมีการตกลงให้หยุดยิงแล้วในบางครั้ง องค์การสหประชาชาติจะแสดงความ พึงพอใจในการตกลงหยุดยิง และสนับสนุนให้มีการดำเนินการเจรจาเพื่อทำความเข้าใจสันติภาพต่อไป เช่น ความตกลงระหว่างรัฐบาลบรุนดี กับ กลุ่ม CNDD-FDD⁸⁷ ซึ่งการที่องค์การสหประชาชาติได้เข้ามา แสดงบทบาทและท่าทีในตอนต้น แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการ ทำความตกลงสันติภาพในระยะเวลาดังกล่าวด้วย นอกจากนี้คณะมนตรีความมั่นคงยังสามารถเข้ามามี ส่วนร่วมด้วยการออกข้อมติดอกมาเพื่อวางกรอบแนวทางให้กับรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธได้นำไป จัดทำความตกลงสันติภาพต่อไป โดยข้อมติดังกล่าวมักมีการใช้คำในลักษณะที่ว่าให้คู่สัญญาไปจัดทำ มาตรการเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องที่คณะมนตรีความมั่นคงต้องการ เช่น ความขัดแย้งในโคโซโว⁸⁸ และ ความขัดแย้งในติมอร์ตะวันออก⁸⁹

เมื่อมีการตกลงเพื่อหยุดยิงแล้ว คู่สัญญามักจะตั้งฝ่ายที่สามเข้ามาร่วมตรวจสอบการ ปฏิบัติและเฝ้าสังเกตการณ์เพื่อมิให้มีการยิงกัน

⁸⁶ UNSC resolution 924(1994), para.3 “Calling for an immediate cease-fire, reminding all concerned that their political difference cannot be resolved through the urging them to return immediately to negotiations which will permit a peaceful resolution of their differences and a restoration of peace and stability”

⁸⁷ UNSC Presidential Statement 40 S/PRST/2002/40 (2002); UNSC Presidential Statement 30 S/PRST.2003/30 (2003). “welcomed the signing of the conseil national pour la defense de la democratie-Front de defense de la democratie (CNDD-FDD) on 2 December 2002 in Arusha”

⁸⁸ U.N.S.C. Resolution 1244 (1999).

⁸⁹ U.N.S.C. Resolution 1272 (1999).

ขั้นตอนต่อมาคือขั้นตอนการเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่การเจรจา เมื่อความตกลงสันติภาพเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหา การออกแบบกุญแจเพื่อปลดล็อกปัญหาจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง แต่โดยหลักแล้ว ขั้นตอนการเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่การเจรจา จะต้องมีการศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นว่าต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริงเป็นอย่างไร โดยวิธีการหนึ่งในการศึกษาและร่วมถกเถียงถึงปัญหาที่แท้จริงได้แก่ การการสัมมนาภายในชาติและการประนีประนอมยอมความในประเด็นอื่นๆ ที่ใช้ในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ ซึ่งขั้นตอนนี้ไม่ได้สร้างพันธกรณีแน่นอนให้ต้องใช้ระยะเวลาเท่านั้นเท่านั้น แต่จะกำหนดเพียงแผนการคร่าวๆเท่านั้น เช่นใน Lusaka Agreement ก็ใช้เพียงคำว่า “ตกลง” ที่จะให้มีการเจรจาเท่านั้น ซึ่งไม่ได้กำหนดวันและเวลาที่แน่นอน เป็นเพียงแผนการเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามในเวลาอันรวดเร็วที่สุดที่พร้อมจะปฏิบัติได้ภายในกรอบเวลาที่กำหนดไว้⁹⁰ ในส่วนขั้นตอนของการเจรจาเพื่อหาทางออกของประเทศก็อาจมีฝ่ายที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก็ได้

เมื่อสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างชัดเจนแล้ว ขั้นตอนต่อมาจึงมีการเจรจาเพื่อหาผลประโยชน์ร่วมกัน⁹¹ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการยุติปัญหา ทั้งนี้เป็นเพราะความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดจากผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกันและไม่สามารถหาจุดกึ่งกลางของผลประโยชน์ได้ในขั้นตอนนี้ อาจมีการแบ่งฝ่ายที่เข้าร่วมในการเจรจาออกเป็นกลุ่มๆตามความต้องการหลักของแต่ละฝ่ายก่อนการเจรจา เพื่อให้สามารถหาจุดกึ่งกลางของผลประโยชน์ได้โดยเร็วและโดยง่าย อันส่งผลต่อการสร้างบรรยากาศของความสำเร็จในการเจรจาในเบื้องต้น ก่อนที่จะมีการเจรจาในรายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับประเด็นต่างๆในภายหลัง

เมื่อคู่สัญญาสามารถหาจุดร่วมของผลประโยชน์ได้แล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการพยายามหาจุดเชื่อมโยงในแต่ละประเด็นให้การเจรจาที่ซับซ้อนมีหัวข้อที่น้อยลงและทำให้ขั้นตอนการเจรจาลดลง นอกจากนี้เมื่อกำหนดประเด็นต่างๆแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนการเจรจาโดยคู่สัญญาควรที่จะ

⁹⁰ Lusaka Agreement, Chapter 5, 5.1: On the Coming into force of the Ceasefire Agreement in the DRC, the Parties agree to do their utmost to facilitate the inter-Congolese political negotiations which should lead to a new political dispensation in the Democratic Republic of Congo.

⁹¹ Adriana Camisar, Boris Diechtiareff, Bartol Letica and Christine Switzer, An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords, The Fletcher School of Law and Diplomacy (2005), p.9.

หยิบยกประเด็นที่สามารถตกลงได้โดยง่ายเข้าสู่ขั้นตอนการเจรจาก่อน เพื่อเป็นการสร้างน้ำหนักของความเป็นไปได้ของความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นจากการเจรจา

เมื่อสามารถกำหนดประเด็นที่เชื่อมโยงกันได้แล้วขั้นตอนต่อมาคือการเจรจา ซึ่งในระหว่างการเจรจານี้ คู่เจรจาย่อมต้องพิจารณาและสังเกตว่าเป้าหมายของการเจรจาใดบ้างที่สูงจนเกินไปและส่งผลให้การเจรจาไม่สามารถบรรลุผลได้ และให้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายให้มีลักษณะที่ต่ำลง เช่นในความตกลงสันติภาพเดย์ตัน เมื่อพิจารณาแล้วว่ามีที่ตั้งเป้าหมายที่สูงเกินไป กล่าวคือให้มีการตกลงหยุดยิงและนำสันติภาพมาสู่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน 60 วัน และจะต้องได้ความตกลงที่ทุกฝ่ายที่มีชาติพันธุ์หลากหลายได้รับประโยชน์ดังที่ต้องการ⁹² ทำให้เกิดภาวะสุ่มเสี่ยงที่จะมีการปะทุความรุนแรงขึ้นอีกครั้งเนื่องจากไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ภายในเวลาที่กำหนดได้ นาย Holbrook หนึ่งในผู้เจรจาเห็นว่าไม่อาจจะเกิดขึ้นมาได้ตามเป้าหมาย อีกทั้งการแยกเซอร์เบียออกเป็นสามส่วนอาจเป็นไปได้แต่ไม่อาจบรรลุผลได้จากการเจรจาในครั้งนี้ภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการวางรายละเอียดการเจรจาเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจไว้ใหม่อีกครั้ง⁹³

ในการเจรจาเพื่อจัดทำความตกลงสันติภาพ โดยปกติแล้วจะมีได้มีแค่รัฐและฝ่ายปฏิบัติการเข้าร่วมการเจรจาเท่านั้น แต่ยังมีฝ่ายที่สามไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศเข้าร่วมเจรจาด้วยเสมอ เช่นกรณีการเข้าร่วมขององค์การสหประชาชาติที่สร้างบรรทัดฐานในการยอมรับความตกลงสันติภาพแต่ละฉบับที่ตนลงนาม โดยในปี 1999 องค์การสหประชาชาติได้ออกแนวทางเพื่อให้ผู้แทนขององค์การสหประชาชาติได้พิจารณาความตกลงสันติภาพแต่ละฉบับว่ามีมาตรฐานการจัดการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิมนุษยชนเพียงพอหรือไม่⁹⁴ ก่อนให้การรับรองความตกลงสันติภาพ และได้เข้าร่วมในการตกลงและลงนามเป็นพยานในความตกลง Comprehensive Peace Agreement โดยส่งตัวแทนพิเศษในความขัดแย้งของซูดานมาร่วมลงนาม

องค์การระหว่างประเทศอื่นในบางครั้งอาจมีบทบาทในการเข้าร่วมการจัดทำความตกลงสันติภาพได้เช่นกัน ซึ่งโดยปกติมักจะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับ

⁹² Adriana Camisar, Boris Diechtiareff, Bartol Letica and Christine Switzer, Ibid, p. 18.

⁹³ Holbrooke, Richard, To End a War, New York: Random House, 1998, p. 223.

⁹⁴ U.N. Press Release SG/SM/7257, "Secretary-General Comments on Guidelines Given to Envoys ", 1999.

สันติภาพและความมั่นคงหรือเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ดูแลในภูมิภาคนั้นๆเข้ามาร่วมเป็นสักขีพยานด้วย เช่น สหภาพแอฟริกา และ องค์การพัฒนาแห่งภูมิภาคแอฟริกาตะวันออก(The East African Regional Development Organization)

รัฐที่สามารถเข้าร่วมในการเจรจาหรือการรับรองความตกลงสันติภาพได้เช่น Comprehensive Peace Agreement ระหว่างรัฐบาลซูดานและกลุ่ม The Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army ได้มีรัฐอื่นนอกจากองค์การสหประชาชาติเข้ามารับรู้ด้วยเช่น อียิปต์ อิตาลี นอร์เวย์ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา หรือกรณี Cambodia Agreement ที่มีออสเตรเลีย บรูไน แคนาดา จีน ฝรั่งเศส อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย รัสเซีย เข้าร่วมไกล่เกลี่ยและลงนาม รัฐเหล่านี้ล้วนเป็นรัฐที่ได้รับความไว้วางใจ เข้าร่วมลงนามในความตกลงสันติภาพ

เมื่อความตกลงสันติภาพแต่ละฉบับมีผลบังคับใช้เรียบร้อยแล้ว พบว่าน้อยครั้งมากที่ความตกลงสันติภาพจะสามารถบรรลุเป้าประสงค์ได้ภายในฉบับแรกที่ทำกัน เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนที่อาจกระทบกับทุกฝ่ายได้ ดังนั้นเมื่อความตกลงสันติภาพมีผลบังคับใช้แล้วจึงควรมีการตรวจสอบถึงประสิทธิภาพของความตกลงสันติภาพว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้เพียงใด ดังเช่นความตกลงสันติภาพเดย์ตันที่ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้จนกระทั่งเป็นเหตุให้เกิดสงครามแตกแยกของยูโกสลาฟ(Yugoslav Dissolution) ก็ด้วยเนื้อหาของข้อตกลงหลายประการที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น แบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองไม่สามารถตอบสนองการเติบโตของสังคมได้ และผู้นำก็ไม่ได้มีการตอบสนองตามที่ตกลงไว้ในความตกลงสันติภาพแต่อย่างใด อีกประการคือขาดกลไกในการบังคับเนืองด้วยสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำในการเจรจาไม่ได้ส่งกองกำลังทางทหารขององค์การป้องกันแอตแลนติกเหนือ(NATO) เข้ามาช่วย อีกทั้งหน่วยงานท้องถิ่นของยูโกสลาเวีย บอสเนีย เซิร์ฟเองก็ไม่ได้ตอบสนองเพื่อให้ความตกลงสันติภาพบรรลุผล เป็นต้น ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ผู้นำการเจรจาทั้งหลายจึงต้องนำปัญหาเข้าสู่โต๊ะเจรจาใหม่อีกรอบเพื่อยุติปัญหาดังกล่าว

2.3.3 เนื้อหาของความตกลงสันติภาพ

เนื้อหาของความตกลงจะแตกต่างกันไปตามสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยเนื้อหาของความตกลงสันติภาพจะสามารถแบ่งได้ออกเป็นสองส่วนได้แก่ เนื้อหาที่เป็นเรื่องภายในรัฐและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ ความตกลงสันติภาพจึงมีลักษณะพิเศษเรียกว่า พันธกรณีลูกผสม(Hybrid Obligation)⁹⁵ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องภายในรัฐ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศก็ตามจะสามารถแยกองค์ประกอบออกเป็นสามส่วนดังต่อไปนี้⁹⁶

1. ส่วนของวิธีบัญญัติ คือวิธีการที่จะก่อให้เกิด หรืออ้างไว้ซึ่งสันติภาพ โดยกำหนดวิธีการว่าจะมีวิธีการไปสู่สันติภาพอย่างไร โดยมีการกำหนดตารางการทำงาน องค์กรที่อำนวยความสะดวก รวมถึงรายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ เช่น กระบวนการเลือกตั้ง ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และการไม่ใช้กำลัง โดยส่วนใหญ่แล้วในเรื่องของวิธีการมักจะมีการกำหนดระยะเวลาการทำงานไว้ในส่วนเอกสารแนบท้าย(Annex) ของความตกลงสันติภาพ
2. ส่วนของสารบัญญัติ เป็นการกำหนดรายละเอียดว่าอะไรเป็นสิ่งที่จะเปลี่ยนไปหากความตกลงสันติภาพนี้สำเร็จผล โดยจะแบ่งเป็นด้านต่างๆ ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ให้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้นในอนาคต เช่นการกำหนดในเรื่องการแบ่งอำนาจ การกำหนดกระบวนการเพื่ออ้างไว้ซึ่งความยุติธรรม
3. ส่วนขององค์กร คือส่วนที่กำหนดว่าองค์กรใดเป็นผู้จัดการเพื่อทำให้เกิดสันติภาพอันเป็นหนึ่งเดียว โดยในส่วนขององค์กรจะแบ่งย่อยได้อีกสองชนิดคือ ชนิดแรกเป็นองค์กรที่ถูกอ้างอิงโดยองค์การสหประชาชาติ เรียกว่า กระบวนการจัดการ(Implementation Mechanisms) เช่นการจัดการหรืออำนวยความสะดวกเพื่อให้สามารถบรรลุผลของความตกลงไปได้ โดย

⁹⁵ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 391 และ Sheeran, Scott P, Peace Agreements and Self-Determination: The Case of Sudan. International and comparative Quarterly 60, 02 (2011): 36, p. 446.

⁹⁶ Ouellet, Nita Yawarajah and Julian. "Peace Agreement." Available at <http://www.Beyondintractability.org/bi-essay/structuring-peace-agree>, last access 14 May 2014.

องค์กรที่จะมาเติมเต็มอาจเป็นองค์การระหว่างประเทศเอง หรือเป็นกองกำลังรักษาสันติภาพ หรืออาจเป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้น โดยมีบุคลากรจากองค์การสหประชาชาติ หรือรัฐที่สาม ชนิดที่สองคือกระบวนการสร้างสันติภาพ(Peacebuilding mechanism) จะเป็นองค์กรที่มีส่วนช่วยในการหาวิธีการที่จะระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากองค์ประกอบของความตกลงสันติภาพที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า ไม่ว่าเนื้อหาของความตกลงสันติภาพจะมีเนื้อหาที่เป็นเรื่องจัดการภายในรัฐหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม จะมีองค์ประกอบสามประการที่กล่าวข้างต้นเสมอ

เนื้อหาของความตกลงสันติภาพในส่วนบททั่วไปหรืออารัมภบทมักจะเริ่มต้นด้วยการเรียกร้องเพื่อให้คู่สัญญาและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น รวมถึงให้มีการยืนยันให้มีการปฏิบัติตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ นอกจากนี้ เมื่อความตกลงสันติภาพเป็นตราสารเพื่อการยุติความขัดแย้ง ความตกลงสันติภาพจึงมักเริ่มต้นด้วยการกำหนดให้มีการหยุดยิง ซึ่งนิยามของการหยุดยิงจะมีแตกต่างกันออกไป ในบางฉบับอาจเพียงกำหนดให้การงดเว้นการใช้กำลังทางอาวุธและการใช้กำลังทางทหารเท่านั้น แต่ในบางฉบับอาจกำหนดนิยามให้กว้างขึ้น เช่นรวมไปถึงการค้าขายอาวุธ การถือครองดินแดน รวมถึงการใช้ความรุนแรงในด้านต่างๆ เช่นความรุนแรงในการกล่าวปราศรัยทางการเมือง การละเมิดสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง⁹⁷ นอกจากส่วนทั่วไปแล้ว เนื้อหาของความตกลงสันติภาพสามารถแบ่งได้เป็น เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภายในรัฐ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ

2.3.3.1 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภายในรัฐ

ในส่วนที่เป็นเนื้อหาจัดการภายในรัฐเป็นการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแต่ละสภาพสังคม เนื้อหาที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการกำหนดกรอบการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน จากยุคเตรียมตัวเปลี่ยนผ่าน(Pre-Interim Period) ซึ่งเป็นขั้นตอนการเตรียมตัวเพื่อเจรจาไปสู่พันธกรณีในระยะยาว เพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูและปฏิรูปประเทศ เนื้อหาของความตกลงสันติภาพจึงมีการกำหนด

⁹⁷ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol III Permanent Ceasefire and Cessation of Hostilities, Article 25.

กรอบการทำงานคร่าวๆเท่านั้นแต่จะมีการตกลงเจรจาตามระยะเวลาที่กำหนดภายหลังสำหรับรายละเอียดแผนงาน จึงมักกำหนดเป็นแผนการคร่าวๆที่มีกรอบการทำงานที่ไม่ชัดเจน และมีลักษณะภาษาที่สร้างพันธกรณีหลวมๆ โดยพันธกรณีในการฟื้นฟูประเทศส่วนนี้จะมีบทบาทที่จะนำไปสู่กฎหมายพื้นฐาน หรือสร้างแนวทางไปสู่กฎหมายพื้นฐานของประเทศได้ เช่นใน Comprehensive Peace Agreement ได้มีการกำหนดให้การตกลงในความตกลงสันติภาพเป็นแนวทางในการจัดการประเทศให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวในอนาคต⁹⁸

เนื้อหาที่เกี่ยวกับการจัดการภายในรัฐสามารถแบ่งได้เป็นสองส่วน คือ การจัดการอำนาจภายในรัฐ และการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ

1) การจัดการอำนาจภายในรัฐ เป็นหลักเกณฑ์ที่สืบเนื่องมาจากแนวความคิดว่า เมื่อมีการขัดกันทางอาวุธเกิดขึ้น ความสูญเสียย่อมตามมา ดังนั้นเพื่อก่อให้เกิดสันติภาพอย่างถาวร จะต้องมีการพัฒนาสภาพของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เนื้อหาของความตกลงสันติภาพจึงมักจะมีเนื้อหาในส่วนของพัฒนาการรัฐในด้านต่างๆมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยพื้นฐานของการพัฒนาจะมาจากกระบวนการจัดการอำนาจภายในรัฐ โดยพยายามให้อยู่ภายใต้พื้นฐานของเจตจำนงของประชาชน⁹⁹ และพัฒนาสิทธิของประชาชนในด้านต่างๆนั่นเอง เนื้อหาของความตกลงสันติภาพในการพัฒนาสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเพื่อการพัฒนาประเทศจะประกอบไปด้วยสามส่วนคือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาวัฒนธรรม ความตกลงสันติภาพจึงมักจะเป็นการเปลี่ยนผ่านสามสิ่งคือ เปลี่ยนผ่านจากภาวะสงครามไปสู่ภาวะความสงบ เปลี่ยนผ่านจากความมีเอกลิทธิและอำนาจเพียงหนึ่งเดียวของรัฐบาลไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลที่มีส่วนร่วม และการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจจากความยากจนและความไม่เท่าเทียมไปสู่การพัฒนา¹⁰⁰ โดยรายละเอียดของพันธกรณีที่มี

⁹⁸ Comprehensive Peace Agreement, Chapter II Power Sharing : Convinced that the successful implementation of this Agreement shall provide a model for good governance in Sudan that shall help to create a solid basis to make unity of the country attractive and preserve peace.

⁹⁹ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol II Democracy and Good Governance, Chapter 1, Article 1. นอกจากนี้หลักการนี้ยังถูกรับรองอยู่ในความตกลงสันติภาพฉบับอื่นๆ เช่น Agreement between the Zimbabwe African National Union-Patriotic Front(ZANU-PF) and the Two Movement for Democratic Change(MDC) Formations, on Resolving the Challenges Facing Zimbabwe, Article VI.

¹⁰⁰ Bell, Christine, "Peace Agreements and the Law of Peace: A Consultative Paper Exploring Issues Relevant to Peace Processes in the Philippines," 44: the Philippine Programme of International Alert, 2011.

การกำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องปฏิบัติตามร่วมกัน ในส่วนของการจัดการอำนาจภายในรัฐสามารถแบ่งเนื้อหาดังต่อไปนี้

การแบ่งแยกอำนาจ เป็นการจัดระบบอำนาจทางการปกครองขึ้นใหม่เพื่อให้แก้ไขสาเหตุของการขัดกันทางอาวุธตั้งที่กล่าวมาข้างต้นได้ โดยการแบ่งแยกอำนาจสามารถเกิดขึ้นได้สามลักษณะ คือการแบ่งแยกอำนาจตามดินแดน การแบ่งแยกอำนาจทางความคิด และการแบ่งแยกอำนาจและปกครองโดยรัฐบาลเสียงส่วนมาก

- การแบ่งแยกอำนาจตามดินแดน เกิดจากความขัดแย้งที่เกิดจากการต้องการแยกการปกครองออกอาจเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ หรือความเชื่อ เช่นความขัดแย้งในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา ได้มีการตกลงแบ่งแยกอำนาจไว้ใน Dayton Peace Agreement ได้แบ่งเขตการปกครองเป็น Republika Srpska และ Croat-Muslim เนื่องจากความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์¹⁰¹ หรือในกรณี Comprehensive Peace Agreement ของความขัดแย้งในซูดาน ก็ได้มีการแบ่งซูดานใต้ให้เป็นเขตปกครองตนเอง และให้รัฐบาลเครพในเขตปกครองตนเองด้วย¹⁰²
- การแยกอำนาจทางความคิด เป็นการแบ่งแยกอำนาจให้กับคณะผู้ปกครองพิเศษเพื่อมีอำนาจเฉพาะถิ่น เพื่อให้ดินแดนหรือกลุ่มที่มีความแตกต่างมีสิทธิได้รับการแก้ไขเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาได้ตรงตามแต่ละจุดที่เกิดปัญหาอีกด้วย เช่นในไอร์แลนด์เหนือ ที่ได้ให้อำนาจแก่หน่วยงานทางตำรวจ โดยกำหนดอภิสิทธิ์บ้างประการรวมถึงมีการแบ่งแยกงบประมาณพิเศษให้แก่หน่วยงานดังกล่าว หรือมีการให้อำนาจในเรื่องเฉพาะ เช่นในเรื่องการพัฒนาการศึกษาหรือว่าวัฒนธรรมของชนกลุ่ม

¹⁰¹ General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Peace Agreement), Article 1-3. Available at http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf

¹⁰² Comprehensive Peace Agreement, Chapter II: Power Sharing, Part 1: 1.5.1.4 In their relationships with each other or with other government organs, all levels of government and particularly National, Southern Sudan, and State Governments shall: (a) Respect each others' autonomy; หลักการเดียวกันยังได้ถูกบรรจุไว้ใน Framework Agreement on the Bangsamoro, III Powers(1).

น้อย หรือกรณีของความขัดแย้งในบรูไน ที่ให้องค์กรป้องกันและความปลอดภัย(Defence and Security Forces) เป็นหน่วยงานที่สามารถพิจารณาการให้ความช่วยเหลือประชาชนในภาคส่วนต่างๆ ตามแต่ความต้องการของประชาชน โดยที่ไม่เลือกปฏิบัติ¹⁰³ นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดองค์กรตำรวจพิเศษเพื่อทำงานให้ท้องที่พิเศษ หรือในกิจการพิเศษแยกต่างหากออกไป¹⁰⁴

- การแบ่งแยกอำนาจและปกครองโดยรัฐบาลเสียงส่วนมาก ระบบนี้เป็นระบบรัฐสภาที่มีการลงคะแนนเสียงส่วนมาก ในขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยความต้องการของเสียงส่วนน้อย โดยในแต่ละเขตการปกครองจะต้องมีการส่งตัวแทนของแต่ละเขตที่มาจาก การเลือกตั้งเข้ามา ร่วมในการบริหารประเทศ เช่นใน Dayton Peace Agreement ได้มีการกำหนดหลักการพัฒนาไว้ในการบริหารส่วนกลาง โดยให้มีสมาชิกสามคนในส่วนฝ่ายประธานาธิบดี ห้าจำนวนสัดส่วนตัวแทนของมุสลิม โครท และเซิร์บที่เหมาะสมในองค์กรนิติบัญญัติ และสร้างความสมดุลทางด้านชาติพันธุ์ในองค์กรตุลาการ รวมถึงการสร้างสมดุลในองค์กรอื่นๆด้วย¹⁰⁵

การเลือกตั้งหรือการจัดทำประชามติ เป็นกระบวนการที่มีอยู่ในความตกลงสันติภาพทุกฉบับ เนื่องจากการเลือกตั้งหรือการจัดทำประชามติเป็นการแสดงออกว่าประชาชนในรัฐมีความคิดเห็นอย่างไร มีความต้องการให้บริหารจัดการประเทศอย่างไร และไว้วางใจให้ใครมาเป็นฝ่ายจัดการ จึงถือเป็นการให้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของประชาชนภายในรัฐ และนำไปสู่กระบวนการจัดการอำนาจภายในรัฐ เนื้อหาในส่วนนี้จึงเริ่มต้นจากการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การร่างกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง เช่นความตกลงสันติภาพโมแซมบิก ที่มีการปฏิรูป

¹⁰³ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol III Peace and Security for all, Chapter 2, Article 12.

¹⁰⁴ Ibid, Article 13.

¹⁰⁵ Dayton Peace Agreement, Annex4, Article IV-V.

การเลือกตั้ง จัดตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมีการตรวจสอบในทางระหว่างประเทศ¹⁰⁶ การให้สิทธิแก่ฝ่ายปฏิปักษ์ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการจัดตั้งพรรคการเมือง เช่นในโคลอมเบียที่ให้การระบุนิติพิเศษเพื่อสนับสนุนให้มีการเข้าสู่พรรคการเมืองรวมถึงการเข้าถึงสื่อสาธารณะ¹⁰⁷ นำไปสู่การพัฒนากฎหมายการเลือกตั้งของประเทศในเวลาต่อมา

การให้องค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนภายในรัฐที่มีได้เข้าร่วมพรรคการเมืองมีบทบาทในการปกครองนอกเหนือจากการเลือกผู้แทนในแต่ละท้องที่ให้เข้ามาบริหารประเทศ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นอีกวิธีที่ก่อให้เกิดผลดีเนื่องจากจะสามารถทราบและเข้าถึงความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ เช่นการจัดตั้งองค์กรประชาชนและชนพื้นเมือง ซึ่งมีความตกลงสันติภาพจำนวนหนึ่งได้ให้องค์กรประชาชนเป็นรัฐบาลเปลี่ยนผ่าน หรือบางความตกลงสันติภาพก็กำหนดบทบาทขององค์กรประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสร้างกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่ใช้ในการจัดหารัฐบาลปกครองประเทศ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้ในรูปแบบของการร่วมจัดตั้งพรรคการเมือง และการเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในสภา ดังที่ความตกลงสันติภาพ Arusha กำหนดไว้

การหามาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการฟื้นฟูหลักนิติธรรม เป็นวัตถุประสงค์ที่มีความสำคัญลำดับต้นๆของการมีความตกลงสันติภาพ ซึ่งเป็นมาตรการที่รัฐบาลจัดทำขึ้นเพื่อนำไปสู่การแบ่งแยกอำนาจ กระบวนการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ รวมถึงกระบวนการชดเชยค่าเสียหายเมื่อมีการละเมิด และการจำกัดอำนาจของฝ่ายบริหาร ซึ่งความตกลงสันติภาพบางฉบับก็ได้มีการนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาปรับใช้ภายในรัฐเลย เช่นความตกลงสันติภาพเดย์ตัน ที่กำหนดให้มีการนำความตกลงเพิ่มเติมในเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น 13 ฉบับ มาบังคับใช้ในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา¹⁰⁸ อย่างไรก็ตามมาตรการคุ้มครองดังกล่าวมักเป็น

¹⁰⁶ General Peace Agreement for Mozambique, 4 October 1992. นอกจากนี้ในเรื่องการเลือกตั้งยังมีกำหนดอยู่ในความตกลงสันติภาพทุกฉบับไม่ว่าจะเป็น Dayton Peace Agreement ที่กำหนดหลักเกณฑ์การเลือกตั้งไว้ใน Annex 3 นอกจากนี้ยังมีกำหนดไว้ใน Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol II Democracy and Good Governance, Chapter 1, Article 5 และ Chapter II Transitional Arrangements, Article 20.

¹⁰⁷ Political Agreement between the National Government, The Political Parties, M-19 and the Catholic Church as Moral and Spiritual of the Process, 9 March 1990.

¹⁰⁸ Dayton Peace Agreement, Constitution of Bosnia and Herzegovina, Annex 1, Additional Human Rights Agreements to be Applied in Bosnia and Herzegovina.

มาตรการที่ถูกกละเลยในทางปฏิบัติ เช่นเมื่อมีสถานการณ์ดึงเครียดรัฐบาลก็มักประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทำให้สิทธิของประชาชนถูกตัดทอนลงไป พร้อมทั้งให้อำนาจของรัฐบาลมีเพิ่มมากขึ้น

ส่วนหลักเกณฑ์อื่นอาจทำการกำหนดเพิ่มเติมตามความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เช่นเมื่อมีความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ดังเช่นความตกลงสันติภาพเดย์ตัน จึงได้มีการวางกรอบเพื่อแบ่งแยกบอสเนียออกเป็นสามส่วนจึงได้มีเนื้อหาส่วนของการแบ่งแยกดินแดนและการกำหนดเส้นเขตแดนในแต่ละรัฐด้วย นอกจากนี้ยังได้มีกรอบในเรื่องของระบบการปกครองเพื่อวางแนวทางให้กับแต่ละประเทศ¹⁰⁹ ซึ่งการจัดทำความตกลงสันติภาพแต่ละฉบับอาจจะไม่ได้มีเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นครบในฉบับเดียว ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาในการตกลงรวมถึงความพร้อมในการเจรจาในแต่ละประเด็น

2) การปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ(Social and Economic Reform) ความตกลงสันติภาพมักจะกำหนดการกระจายสิทธิเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม โดยให้ฝ่ายปฏิรูปฯได้รับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ดังนั้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจมักจะมีเรื่องสิทธิมนุษยชนในแง่การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงการเข้าถึงการบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา หรือการบริการสาธารณสุข เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ นอกจากนี้แล้วการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจยังรวมถึงการแก้ไขปัญหาความยากจนหรือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดการขัดกันทางอาวุธด้วย

วิธีการเพื่อกำจัดความไม่เท่าเทียมกันในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ในเบื้องต้นอาจมีการแก้ไขปัญหาทางการเงินด้วยการช่วยจ่ายหนี้สินที่ประชาชนต้องแบกรับเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง เช่นกรณีความขัดแย้งในบรุนดี¹¹⁰ นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาวยังต้องกำหนดหลักการมีสิทธิทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน เช่น ความตกลงสันติภาพ Comprehensive Peace Agreement ในซูดานที่กำหนดหลักเกณฑ์พื้นฐานในการแบ่งทรัพยากรธรรมชาติให้มีความเท่าเทียมกันไม่แบ่งแยกถึงสีผิว ฐานะ หรือความคิดเห็นทางการเมือง อีกทั้งทุกพื้นที่ของซูดานจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันและมีการจัดทำสาธารณสุขขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนชาวซูดานทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตที่มีความ

¹⁰⁹ Holbrooke, To End a War, p. 223.

¹¹⁰ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol IV Reconstruction and Development, Chapter 2, Article 12(c).

ขัดแย้งกันอย่างหนัก โดยให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลเปลี่ยนผ่านและส่งต่อให้รัฐบาลแห่งชาติต่อไป¹¹¹ หรือกรณี Interim Agreement for Peace and Self-government in Kosovo ได้ตกลงในประเด็นที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ โดยให้นำหลักการตลาดเสรีมาใช้ และให้มีการจัดสรรและแจกจ่ายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม โดยกำหนดให้ต้องมีการเจรจาเพื่อพิจารณารายละเอียดหลักการต่อไป¹¹²

ปัญหาสังคมเนื้อหาในการแก้ไขปัญหามักจะประกอบไปด้วยสามหัวข้อใหญ่ คือ การแก้ปัญหาสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม สิทธิที่ไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ความยากจน และการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัย ซึ่งแต่ละประเด็นจะมีวิธีการแก้ไขปัญหาคู่ที่แตกต่างกันออกไป โดยประเด็นส่วนใหญ่ที่ถูกกำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพมักจะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระบบการพัฒนาปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การพัฒนาประเทศ เช่นการจัดทำระบบขนส่งมวลชน การจัดหาที่ดินและที่อยู่ให้กับประชาชนที่บ้านเรือนถูกทำลายหรือเกิดความเสียหาย¹¹³ นอกจากนี้ ประเด็นในเรื่องการพัฒนาสังคมยังรวมถึงการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก ทั้งการสร้างอาคารเรียน การสนับสนุนอุปกรณ์ทางการเรียนให้แก่เด็ก¹¹⁴ รวมถึงการให้นักเรียนได้เข้าเรียนในระดับขั้นพื้นฐานโดยที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย

ในด้านการเมืองได้มีการกำหนดห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติและการหามาตรการเพื่อความเท่าเทียมกันในสิทธิทางการเมือง ให้มีการศึกษาถึงหลักสูตรการป้องกันความเหลื่อมล้ำทางสังคม

¹¹¹ Comprehensive Peace Agreement between the Government of the Republic of the Sudan and the Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army, Chapter III Wealth Sharing, available at <http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>. หลักการดังกล่าวยังปรากฏอยู่ใน Framework Agreement to Resolve the Conflict in Darfur between the Government of Sudan (GOS) and the Justice and Equality Movement Sudan (JEM), Article 10. นอกจากนี้ความตกลงสันติภาพ Arusha ยังกำหนดความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจด้วยการจัดหางานให้กับประชาชน รวมถึงการพัฒนาความสามารถของผู้หญิงและเด็กเพื่อให้ประชาชนชาวบुरुндіมีความสามารถในการหางานอย่างเท่าเทียมกันอีกด้วย Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol IV Reconstruction and Development, Chapter 2, Article 16.

¹¹² Rambouillet Accords Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, Chapter 4 Economic Issues. หลักการดังกล่าวยังปรากฏใน Framework Agreement on the Bangsamoro, IV Revenue Generation and Wealth Sharing. ซึ่งได้มีการกำหนดระยะเวลาการตรวจสอบการเจรจาเพื่อวางกรอบนโยบายทุกๆ 6 เดือน

¹¹³ Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, Article 7, Principles and measures relating to social services.

¹¹⁴ Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, Article 7, Principles and measures relating to education.

และปรับใช้กับประชาชนทุกภาคส่วน¹¹⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงบริการสาธารณะและความปลอดภัยในการอยู่อาศัย การระบุปัญหาและแก้ไขสังคมตามเชื้อชาติและพื้นที่โดยพิจารณาว่าแต่ละพื้นที่และเชื้อชาติต้องการสิทธิขั้นพื้นฐานใดเป็นพิเศษหรือไม่ โดยวางแผนเป็นการดำเนินงานระยะสั้นที่ต้องการให้เกิดขึ้นทันทีและส่งผลในระยะยาวที่จะเกิดในอนาคต เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามจุดที่ต้องการ

การพัฒนาสังคมยังรวมถึงการพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งความตกลงสันติภาพจะมีการกำหนดหลักการในเรื่องพัฒนา หรือส่งเสริมวัฒนธรรมหากกลุ่มปฏิบัติการมีลักษณะเป็นชนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อยที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หรือขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ เช่นใน Actions and Measures for Chiapas Joint Commitments and Proposals from the State and Federal Governments and the EZLN ของความขัดแย้งในเม็กซิโกซึ่งมีความขัดแย้งมาจากปัญหาของชนพื้นเมือง ก็ได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อจะสนับสนุน พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรมของชนพื้นเมือง และให้การสนับสนุนสิทธิของชนพื้นเมืองเดิม และจัดทำมาตรการเยียวยาความเสียหายจากการที่รัฐได้เข้าไปแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในเขตที่อยู่อาศัยของชนพื้นเมืองเดิมจนกระทบต่อความเป็นอยู่¹¹⁶

การจัดการภายในรัฐไม่ว่าจะเป็นการจัดการระบบการปกครอง หรือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมล้วนเสมือนเป็นสิ่งที่ผู้ปกครอง หรือผู้ที่ได้รับเลือกให้มาปกครองรัฐที่เกิดความ

¹¹⁵ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol IV Reconstruction and Development, Chapter 2, Article 13.

¹¹⁶ Actions and Measures for Chiapas Joint Commitments and Proposals From the State and Federal Governments, and the Ezln, 16 February 1996; “Cultural and educational projects for the indigenous peoples must receive the very highest priority in the programming and allocation of public spending, both State and federal, requiring that they give an advance guarantee of continuity, congruence, and rationality.”

“Legislative promotion will be given to recognition of the right of indigenous peoples and communities to receive the corresponding compensation when the exploitation of their natural resources by the State causes damage to their habitat which endangers their cultural reproduction. In cases where the damage has already been done and the peoples can prove that the compensation paid does not allow their cultural reproduction, revision mechanisms shall be established whereby the peoples and the State may jointly analyze the particular case. In both cases, the compensatory mechanisms will seek to ensure the sustainable development of the indigenous peoples and communities....”

ขัดแย้งทำการสัญญากับประชาชนว่าการพัฒนาและสิทธิต่างๆที่ระบุไว้ รัฐจะให้แก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เนื้อหาในส่วนนี้จึงมักจะมีการกล่าวอ้างหลักการของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่าการพัฒนาดังกล่าวจะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

2.3.3.2 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ

ความตกลงสันติภาพทุกฉบับมักมีการนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาบรรจุไว้ในส่วนของเนื้อหาเช่นกัน เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธ และการฟื้นฟูรัฐ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และกฎหมายอาญาระหว่างประเทศจึงมักสอดแทรกเข้ามาเพื่อเน้นย้ำให้มีการปฏิบัติการในความตกลงสันติภาพเสมอๆ โดยเนื้อหาในส่วนของสารบัญญัติและวิธีบัญญัติที่มักมีการนำหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาบรรจุไว้มีดังต่อไปนี้

1) กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเป็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดในยามมีการขัดกันทางอาวุธเพื่อเป็นการคุ้มครองประชาชนที่มิได้มีส่วนร่วมในการขัดกันทางอาวุธ รวมถึงคุ้มครองบุคคลบางประเภทที่แม้จะเกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธแต่ไม่อยู่ในสถานการณ์ที่สามารถเข้าร่วมการสู้รบได้ ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นความขัดแย้งที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ ดังนั้น กฎหมายมนุษยธรรมที่เกี่ยวข้องจึงได้แก่ข้อสามร่วมของอนุสัญญากรุงเจนีวา และพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สองของอนุสัญญากรุงเจนีวาว่าด้วยเรื่องการปกป้องเหยื่อจากการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ

ข้อสามร่วมของอนุสัญญากรุงเจนีวาเป็นหลักเกณฑ์คร่าวๆที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองประชาชนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง รวมถึงสมาชิกของกองกำลังที่ติดอาวุธที่ได้วางอาวุธแล้ว ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้หลักเกณฑ์ตามข้อสามยังมีหลักการคุ้มครองที่ถือว่าเป็นข้อห้ามอย่างสิ้นเชิงมิให้รัฐกระทำการปฏิบัติต่อประชาชน เช่นการกระทำรุนแรงต่อชีวิต การทรมานทารุณ รวมถึงต้องมีการดำเนินคดีอย่างยุติธรรมแก่ผู้ต้องหาก่อนที่จะตัดสินลงโทษ

ซึ่งเป็นเพียงหลักการกว้างๆที่กำหนดขึ้นเท่านั้น รัฐและกลุ่มปฏิปักษ์สามารถตกลงมาตรการในทางปฏิบัติระหว่างกันและกันได้¹¹⁷

สืบเนื่องจากหลักการของข้อสามร่วมที่เป็นเพียงหลักการกว้างๆ จึงได้มีการจัดทำพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สองของอนุสัญญากรุงเจนีวาขึ้น เพื่อให้มีการคุ้มครองบุคคลผู้เป็นเหยื่อในการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ตีข้อบทที่กำหนดไว้ในพิธีสารเพิ่มเติมมีเพียง 28 ข้อซึ่งไม่เพียงพอในทางปฏิบัติ ในปัจจุบันจึงได้มีการยอมรับให้ใช้หลักจารีตประเพณีของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาบังคับใช้กับการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศด้วย

แม้ความตกลงสันติภาพจะได้มีการจัดทำขึ้นเมื่อการขัดกันทางอาวุธสิ้นสุดลงแล้ว แต่มีหลักเกณฑ์ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศบางประการที่นำมาใช้ภายหลังการสิ้นสุด

¹¹⁷ Common ARTICLE 3 : In the case of armed conflict not of an international character occurring in the territory of one of the High Contracting Parties, each Party to the conflict shall be bound to apply, as a minimum, the following provisions:

(1) Persons taking no active part in the hostilities, including members of armed forces who have laid down their arms and those placed ' hors de combat ' by sickness, wounds, detention, or any other cause, shall in all circumstances be treated humanely, without any adverse distinction founded on race, colour, religion or faith, sex, birth or wealth, or any other similar criteria.

To this end, the following acts are and shall remain prohibited at any time and in any place whatsoever with respect to the above-mentioned persons:

(a) violence to life and person, in particular murder of all kinds, mutilation, cruel treatment and torture;

(b) taking of hostages;

(c) outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;

(d) the passing of sentences and the carrying out of executions without previous judgment pronounced by a regularly constituted court, affording all the judicial guarantees which are recognized as indispensable by civilized peoples.

(2) The wounded and sick shall be collected and cared for.

An impartial humanitarian body, such as the International Committee of the Red Cross, may offer its services to the Parties to the conflict.

The Parties to the conflict should further endeavour to bring into force, by means of special agreements, all or part of the other provisions of the present Convention.

The application of the preceding provisions shall not affect the legal status of the Parties to the conflict.

การขัดกันทางอาวุธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการปล่อยตัวนักโทษ และการนิรโทษกรรมซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่มีการกำหนดอยู่ในความตกลงสันติภาพทุกฉบับเนื่องจากการเป็นกลางเพื่อกำหนดกรอบเวลาในการปล่อยตัวนักโทษของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย อีกทั้งยังเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีในการนิรโทษกรรมผู้กระทำความผิดอีกด้วย

การปล่อยตัวนักโทษ เป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ฝ่ายปฏิบัติทั้งหลายในการเจรจาความตกลงสันติภาพ อีกทั้งการปล่อยตัวนักโทษสงครามยังเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศด้วย โดยได้มีการกำหนดหลักการเรื่องนี้โดยเฉพาะเจาะจงไว้ในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สอง¹¹⁸ ซึ่งในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สองจะใช้คำว่าผู้ถูกคุมขัง(Detained) หรือผู้ที่ถูกกักตัว(Interned) เนื่องจากผู้ที่ติดอาวุธในการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศจะไม่อยู่ในนิยามของพลรบ(Combatant) อันจะทำให้กลายเป็นนักโทษสงคราม(Prisoner of War) เมื่อมีการจับกุมและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามในความตกลงสันติภาพมักจะใช้คำว่านักโทษ(Prisoner) แทนคำว่าผู้ถูกคุมขังหรือกักตัว

การดำเนินการนิรโทษกรรมอาจมีองค์การระหว่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งมักจะ เป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีหน้าที่ในเรื่องมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้แก่องค์การกาชาดระหว่างประเทศ โดยกำหนดเวลาในการปล่อยตัวมักจะภายหลังไม่นานจากเมื่อทำความตกลงสันติภาพเนื่องจากตามพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สอง ได้ใช้คำว่าโดยเร็วที่สุด เช่นใน Lusaka Agreement องค์การกาชาดสากลก็ยินดีให้ความช่วยเหลือให้มีการปล่อยนักโทษสงครามให้เสร็จสิ้นภายในสามวันนับแต่วันที่มีการลงนามในความตกลงสันติภาพ¹¹⁹

การนิรโทษกรรม เป็นกลไกที่เป็นเหตุจูงใจให้แก่ฝ่ายปฏิบัติในการเข้าร่วมการเจรจาความตกลงสันติภาพเช่นเดียวกับการปล่อยตัวนักโทษ ซึ่งหลักการนิรโทษกรรมถูกระบุไว้ในข้อ

¹¹⁸ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non- International Armed Conflicts(Protocol II), Article 6(5) : At the end of hostilities, the authorities in power shall endeavor to grant the broadest possible amnesty to persons who have participated in the armed conflict, or those deprived of their liberty for reasons related to armed conflict, whether they are interned or detained.

¹¹⁹ Lusaka Agreement, Chapter 3.

บทเดียวกันกับการปล่อยตัวนักโทษ¹²⁰ จะให้มีการนิรโทษกรรมเท่าที่จะเป็นไปได้ภายหลังจากสิ้นสุดการใช้กำลังทางอาวุธแล้ว ดังนั้นรัฐจึงมักเสนอเงื่อนไขว่าหากฝ่ายปฏิปักษ์มีการเข้าร่วมกระบวนการตามที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพแล้ว รัฐบาลจะยกเว้นความรับผิดชอบในการกระทำที่ฝ่ายปฏิปักษ์ได้ทำขึ้นก่อนหน้าที่จะมีการจัดทำความตกลงสันติภาพ เช่น กรณีที่ฝ่ายปฏิปักษ์กระทำการต่อต้านรัฐบาลที่ปกครองประเทศ จึงถูกกล่าวหาว่ากระทำการเป็นกบฏ หรือฐานกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ซึ่งเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาของประเทศนั้นๆ

นอกจากนี้ เมื่อมีการขัดกันทางอาวุธเกิดขึ้น คู่สงครามทั้งสองฝ่ายมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดระเบียบของการทำสงคราม แต่ในภาวะที่มีความตึงเครียด และมีความต้องการที่จะเอาชนะกัน ทำให้อาจมีกระทำการบางประการที่ทำให้ฝ่ายปฏิปักษ์กระทำความผิดหลักเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศได้ ซึ่งการกระทำผิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ หรือกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ส่งผลให้อาจมีความรับผิดชอบตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศได้ เป็นเหตุให้ฝ่ายปฏิปักษ์ไม่ต้องการยอมแพ้ หรือทำสัญญาสงบศึก เนื่องจากเกรงว่าเมื่อความขัดแย้งสงบลง โดยที่ตนไม่สามารถเป็นฝ่ายชนะได้จะส่งผลให้ตนถูกดำเนินคดี วิธีการหนึ่งที่เป็นที่มุ่งใจให้ฝ่ายปฏิปักษ์เข้าร่วมลงนามในความตกลงสันติภาพ รัฐจึงมักมีข้อเสนอในเรื่องการนิรโทษกรรมในความผิดที่ฝ่ายปฏิปักษ์ได้ทำไปก่อนหน้าที่จะมีความตกลงสันติภาพเกิดขึ้น¹²¹ เช่น Townsville Peace Agreement ระหว่างรัฐบาลของหมู่เกาะโซโลมอน (The Solomon Island Government: SIG) กับชนกลุ่มน้อยในหมู่เกาะคือ The Malaita Eagle Force:MEF, The Isatabu Freedom Movement: IFM, The Malaita Provincial Government: MPG และ The Guadalcanal Provincial Government: GPG ที่ให้มีการกำหนดในเรื่องการนิรโทษกรรมในความตกลงสันติภาพด้วย ไม่ว่าจะเป็นการนิรโทษกรรมในเรื่องอาวุธ การนิรโทษกรรมใน

¹²⁰ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non- International Armed Conflicts(Protocol II), Article 6(5).

¹²¹ Vattel เองได้กล่าวไว้ว่า “การให้การนิรโทษกรรมอาจเป็นมาตรการเดียวในความเป็นจริงในการป้องกันประเทศจากการประทุงค์ค้ำที่ยึดเยื้อต่อไป” Vattel, E. The law of nations and the principles of natural law, (Book III, Chapter XVIII); Scott, The classic of international law, Washington D.C: Carnegie Institution of Washington, 1916, p. 25 ซึ่งจากแนวคิดของ Vattel จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการนำมาตรการนิรโทษกรรมมาใช้เป็นมาตรการเพื่อก่อให้เกิดสันติภาพภายในประเทศในเวลาต่อมา ซึ่งหลักการนี้ได้บรรจุอยู่ในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สองด้วย

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา การนิรโทษกรรมในเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่ง เป็นต้น¹²² การนิรโทษกรรมแบบครอบคลุมในทุกเรื่อง จึงก่อให้เกิดประเด็นขึ้นมาว่า รัฐสามารถให้การนิรโทษกรรมความผิดที่ฝ่ายปฏิบัติได้ทำขึ้นทั้งหมดเลยหรือไม่ เนื่องจากข้อบทเขียนว่าเท่าที่เป็นไปได้ซึ่งคลุมเครือว่ารัฐสามารถให้การนิรโทษกรรมแก่ฝ่ายปฏิบัติได้เพียงใด

ในกรณีความขัดแย้งของ Sierra Leone ได้มีการนิรโทษกรรมกลุ่มติดอาวุธเมื่อมีการทำความตกลงสันติภาพขึ้นระหว่างรัฐบาลของ Sierra Leone และ Revolutionary United Front of Sierra Leone และให้สิทธิต่างๆกลับคืนมาแก่ฝ่ายปฏิบัติ¹²³ แต่อย่างไรก็ดีในขณะที่ลงนามในความตกลงสันติภาพ นาย Francis Okelo ตัวแทนขององค์การสหประชาชาติ ไม่ยอมลงนามความตกลงสันติภาพในตอนแรกเนื่องจากไม่เห็นด้วยกับเรื่องการนิรโทษกรรมแบบครอบคลุมกลุ่มติดอาวุธกลุ่มนี้ แต่เมื่อได้คำนึงถึงสันติภาพที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากความตกลงสันติภาพฉบับนี้ไม่สามารถบังคับใช้จึงได้ลงนามให้ความเห็นชอบ แต่ได้ส่งจดหมายติติงมาว่า ความผิดในทางอาญาระหว่างประเทศจะถูกยกเว้นโทษไม่ได้ องค์การสหประชาชาติจึงได้จัดตั้งศาลพิเศษ ร่วมกับ Sierra Leone ขึ้นมา เพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในการขัดกันทางอาวุธ โดยในธรรมนูญของศาลพิเศษก็ได้มีการบัญญัติไว้ว่าหากเป็นการกระทำความผิดที่เข้าข่ายตามธรรมนูญศาลพิเศษแล้ว แม้จะมีการนิรโทษกรรมก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการนำตัวมาดำเนินคดี¹²⁴ จากหลักเกณฑ์นี้จึงกลายเป็นบรรทัดฐานว่าแม้จะ

¹²² Townsville Peace Agreement. National Security and the War Claims, Article 3. หลักการเดียวกันยังถูกกำหนดไว้ใน Framework Agreement to Resolve the Conflict in Darfur between the Government of Sudan(GOS) and the Justice and Equality Movement Sudan(JEM), Article 2.

¹²³ Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone, art IX (Jul. 7, 1999) : to consolidate the peace and promote the cause of national reconciliation, the Government of Sierra Leone shall ensure that no official or judicial action is taken against any member of the RUF, ex-AFRC [Armed Forces Revolutionary Council], ex-SLA [Sierra Leone Army] or CDF [Civil Defence Forces], in respect of anything done by them in pursuit of their objectives as members of those organizations since March 1991 up to the time of the signing of the present Agreement. In addition, legislative and other measures necessary to guarantee immunity to former combatants, exiles and other persons, currently outside the country for reasons related to the armed conflict shall be adopted, ensuring the full exercise of their civil and political rights, with a view to their reintegration within a framework of full legality.”

¹²⁴ Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, U.N. Doc. S/2002/246(Jan. 16, 2002). Art 10 “ An amnesty

มีการทำข้อตกลงยกเว้นความผิดไว้แล้วก็ตาม แต่หากเป็นการกระทำความผิดที่เข้าข่ายตามธรรมนูญ ศาลอาญาระหว่างประเทศแล้วก็สามารถนำตัวมาลงโทษได้อยู่ดี

ทำให้ในปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวได้มีข้อสรุปอย่างชัดเจนแล้วว่า รัฐมีอำนาจที่จะให้การนิรโทษกรรมได้ในการกระทำผิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกฎหมายภายใน ทั้งนี้เพราะกิจการภายในของรัฐเป็นการใช้อำนาจอธิปไตยที่รัฐทุกรัฐพึงกระทำได้ โดยไม่ถูกแทรกแซงกิจการจากรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศอื่นใด เมื่อรัฐมียินยอมที่จะงดเว้นการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดภายในรัฐ ก็ย่อมเป็นสิทธิที่รัฐพึงทำได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนืออำนาจอธิปไตยภายในรัฐ ศาลภายในประเทศไม่อาจเป็นผู้ตัดสินได้ว่าจะลงโทษหรือนิรโทษกรรม ต้องพิจารณาว่าหลักกฎหมายระหว่างประเทศสามารถมีการนิรโทษกรรมได้หรือไม่ โดยสามารถพิจารณาได้ดังนี้

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ได้กำหนดในเรื่องของการนิรโทษกรรมไว้ในข้อสามร่วมของอนุสัญญากรุงเจนีวา ปี 1949 โดยได้วางหลักเกณฑ์คร่าวๆเกี่ยวกับการนิรโทษกรรม ก่อนที่จะมีการเน้นย้ำหลักเกณฑ์ดังกล่าวอีกครั้งในพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สองของอนุสัญญากรุงเจนีวา ข้อ 6 วรรค 5¹²⁵ ได้มีการกำหนดว่าภายหลังจากเหตุการณ์รุนแรงแล้ว ผู้มีอำนาจสามารถประกาศนิรโทษกรรมกับบุคคลผู้มีส่วนร่วมในความขัดกันทางอาวุธ หรือเพิกถอนเสรีภาพบางประการที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันทางอาวุธได้ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะถูกกักขังตัวอยู่หรือไม่ โดยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมุ่งหวังให้รัฐนิรโทษกรรมแก่ตัวผู้เข้าร่วมการสู้รบที่ถูกจับได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายหลังจากสิ้นสุดการขัดกันทางอาวุธแล้ว¹²⁶ แต่การนิรโทษกรรมดังกล่าวจะทำได้เฉพาะกับความผิดที่เกิดขึ้นตามกฎหมายภายในประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่ใช่ในส่วนของกฎหมายอาญาระหว่างประเทศได้ โดยหลักนี้ถือได้ว่าเป็นจารีตประเพณีตามกฎหมายมนุษยธรรม

granted to any person falling within the jurisdiction of the Special Court in respect of the crimes referred to in article 2 to 4 of the present Statute shall not be a bar to prosecution”

¹²⁵ Additional Protocol II Article 6 (5): At the end of hostilities, the authorities in power shall endeavour to grant the broadest possible amnesty to persons who have participated in the armed conflict, or those deprived of their liberty for reasons related to the armed conflict, whether they are interned or detained.

¹²⁶ Ibid.

ระหว่างประเทศด้วย ดังนั้นเมื่อฝ่ายปฏิบัติได้กระทำความผิดตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว จะต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีความผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศหรือไม่ หากไม่ผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศแล้ว รัฐจึงมีอำนาจที่จะให้การนิรโทษกรรมแก่ฝ่ายปฏิบัติได้ แต่หากการกระทำของฝ่ายปฏิบัติเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศแล้ว รัฐจะไม่สามารถให้การนิรโทษกรรมแก่สมาชิกของฝ่ายปฏิบัติได้ ส่งผลให้สมาชิกฝ่ายปฏิบัติคนที่ได้กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศจะต้องถูกดำเนินคดีต่อศาลอาญาระหว่างประเทศ

ดังนั้น ในกรณีของการนิรโทษกรรมแก่ฝ่ายปฏิบัติในการขัดกันทางอาวุธที่แม้จะเกิดขึ้นภายในรัฐก็ตาม แต่ก็มีข้อจำกัดในการให้การนิรโทษกรรมตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ ทำให้เกิดจุดเกาะเกี่ยวอย่างมีนัยสำคัญกับกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือ สะท้อนให้เห็นว่าแม้ความตกลงสันติภาพจะเป็นความตกลงเพื่อก่อให้เกิดสันติภาพภายในรัฐก็ตาม แต่หลักการที่ตกลงในความตกลงสันติภาพก็ต้องเคารพหลักของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย ไม่สามารถอ้างอำนาจอธิปไตยมาเป็นเหตุยกเว้นการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือฝ่ายปฏิบัติก็ตาม

2) กฎหมายสิทธิมนุษยชน

กฎหมายสิทธิมนุษยชนเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างมากต่อความตกลงสันติภาพเพราะเป็นหลักเกณฑ์ที่อยู่ในความตกลงสันติภาพทุกฉบับ เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐส่วนใหญ่มักจะมีสาเหตุมาจากหลักการทางสิทธิมนุษยชน เช่นความขัดแย้งเกี่ยวกับชาติพันธุ์ (Ethnic Conflict) ฝ่ายรัฐบาลจึงมักจะดำเนินนโยบายทางการเมืองเพื่อจัดการกับประชาชนที่มีความแตกต่างในชาติพันธุ์นี้ เช่น การขจัดชนกลุ่มน้อยให้สิ้นไปโดยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การเนรเทศ การเลือกปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย¹²⁷ เป็นต้น ทำให้เกิดการลุกฮือของประชาชน อีกทั้งเมื่อเกิดการขัดกันทางอาวุธผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างมากคือพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขัดกันทางอาวุธแต่อย่างใด สิทธิมนุษยชนที่ถูกละเมิดบ่อยครั้งที่สุดคือ การถูกทอดทิ้ง การโจมตีอย่างไม่แบ่งแยก และการฆ่าพลเรือนทั้งโดยกองกำลังทางอาวุธและพลรบ การคุมขังโดยไม่มี การได้

¹²⁷ ตัวอย่างการใช้นโยบายทางการเมืองเพื่อจัดการกับชนกลุ่มน้อย ดูเพิ่มเติมที่ตาราง 2.1 Bell, Christine, Peace Agreement and Human Rights, Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 17.

สวน การใช้อำนาจไต่สวนโดยไม่ยุติธรรม การละเมิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องการทรมาน หรือการกระทำรุนแรง โหดเหี้ยมอื่นใด¹²⁸ ถือว่าเป็นการละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพซึ่งเป็น สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐจะต้องประกันให้แก่ประชาชนภายในรัฐในยามที่รัฐสงบสุข เมื่อมีความ ขัดแย้งทางอาวุธเกิดขึ้นสิทธิมนุษยชนจึงถูกสั่นคลอนเพราะรัฐไม่สามารถประกันสิทธิให้แก่ประชาชน ได้ดังเดิม ดังนั้นกระบวนการแก้ปัญหาที่ทำให้เกิดสันติภาพอย่างถาวรที่สุด คือการที่รัฐพยายาม ประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนภายในรัฐของตนอย่างเท่าเทียมกัน และเมื่อมีการแสวงหาซึ่ง สันติภาพหลักสิทธิมนุษยชนจึงมักเป็นหลักการที่ถูกระบุไว้ในความตกลงสันติภาพ

ความตกลงสันติภาพจะนำหลักการในอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนฉบับพื้นฐานมาเป็น พื้นฐานในการวางกรอบการประกันสิทธิของประชาชนภายในรัฐเสมอ อันได้แก่ Universal Declaration of Human Rights และ the International Covenants on Human Rights¹²⁹ ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่ประกันสิทธิความเท่าเทียมกันของประชาชนที่อยู่บนโลกนี้ ไม่ว่าจะมีความต่าง ในเรื่องชาติพันธุ์ ศาสนา สีผิว หรือว่าเพศก็ตามจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน¹³⁰ นอกจากนี้เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของการเมือง จึงได้มีการประกันสิทธิของประชาชนที่จะสามารถกำหนดทิศทางทางการเมือง ของรัฐตนได้ โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ¹³¹ รวมถึงสิทธิอื่นๆอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นพลเมือง ภายในรัฐ

¹²⁸ "Minimum humanitarian standard : Analytical report of the Secretary-General submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1997/21, E/CN.4/1998/87.", paras. 24-37.

¹²⁹ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol II Democracy and Good Governance, Chapter 1, Article 3 นอกจากนี้ความตกลงสันติภาพอาจมีการอ้างอนุสัญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่อยู่ ภายใต้อำนาจระหว่างประเทศส่วนภูมิภาคด้วย เช่น Arusha Peace Agreement ได้มีการอ้างอิงถึงหลักการใน the African Charter on Human and Peoples' Rights.

¹³⁰ Universal Declaration of Human Rights, Article 2: Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

¹³¹ the International Covenants on Human Rights, Article 1:

หลักการในเรื่องสิทธิมนุษยชนมักเป็นประเด็นหลักในทุกช่วงเวลาของการเจรจา ความตกลงสันติภาพเสมอโดยสามารถแบ่งเป็นช่วงต่างๆได้ ดังต่อไปนี้¹³²

ในช่วงต้นภายหลังจากมีการสิ้นสุดการขัดกันทางอาวุธจะมีการเจรจาเพื่อ กำหนด มาตรการที่ร่วมเจรจาความขัดแย้งในเบื้องต้น เช่นการเจรจาหยุดยิง ยุติการใช้กฎหมายในสถานการณ์ ฉุกเฉิน การปฏิบัติตามหลักการของมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชน และตรวจสอบให้มีการปฏิบัติตาม หลักการเช่นว่านั้น นอกจากนี้ในการกำหนดการเจรจาในเบื้องต้นอาจมีการเจรจากรณีพิเศษเฉพาะใน บางเรื่อง เช่น การปล่อยตัวนักโทษในบางส่วน การค้นหาและนำกลับคืนมาซึ่งผู้ที่สาบสูญ และ การตั้ง คณะกรรมการพิเศษเพื่อตรวจสอบการกระทำอันเป็นการละเมิดต่างๆ¹³³ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กฎหมายสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องในความตกลงสันติภาพในส่วนนี้มักจะเกี่ยวข้องกับกฎหมาย มนุษยธรรมระหว่างประเทศด้วย

นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนที่มีความสำคัญและมักถูกกำหนดอยู่ในความ ตกลงสันติภาพทุกฉบับที่เกิดขึ้นภายหลังจากสิ้นสุดการขัดกันทางอาวุธได้แก่ เรื่องการกลับคืนถิ่นของผู้ลี้ ภัย ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐต้องการให้ประชาชนที่ได้อพยพถิ่นฐานเพื่อหนีภัย ได้มีโอกาสกลับมาในดินแดน บ้านเกิดอีกครั้ง และร่วมกันพัฒนารัฐที่เกิดความขัดแย้งด้วยกัน โดยกฎหมายที่มีการอ้างอิงสิทธิของผู้

1. All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.

2. All peoples may, for their own ends, freely dispose of their natural wealth and resources without prejudice to any obligations arising out of international economic co-operation, based upon the principle of mutual benefit, and international law. In no case may a people be deprived of its own means of subsistence.

3. The States Parties to the present Covenant, including those having responsibility for the administration of Non-Self-Governing and Trust Territories, shall promote the realization of the right of self-determination, and shall respect that right, in conformity with the provisions of the Charter of the United Nations.

¹³² Bell, Christine, Peace Agreement and Human Rights, Oxford: Oxford University Press, 2000, P.296

¹³³ หลักการข้างต้นจะอยู่ในความตกลงสันติภาพแทบทุกฉบับ โดยวิธีการดำเนินการมักจะตั้งฝ่ายที่สามเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินการเช่น กรณีความขัดแย้งในบรูไนที่ให้องค์การสหประชาชาติจัดตั้งองค์กร United Nations Security Council of an International Judicial Commission of Inquiry on Genocide, war crimes and other crimes against humanity โดยมีอำนาจในการสืบสวน แบ่งประเภทของผู้กระทำความผิด การจัดทำรายงานพร้อมทั้งเสนอแนะความรับผิดชอบจากการ กระทำความผิดให้แก่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

ลี้ภัยได้แก่ Geneva Convention Relative to the Status of Refugees และ Protocol Relative to the Status of Refugees นอกจากนี้ในความตกลงสันติภาพบางฉบับอาจมีการอ้างอิงฐานกฎหมายในเรื่องผู้ลี้ภัยจากอนุสัญญาที่มีการจัดทำขึ้นภายในภูมิภาคของตนด้วย เช่น กรณีความตกลงสันติภาพ Arusha ได้มีการอ้างอิง Organization of African Unity Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa¹³⁴ เพื่อเป็นหลักในการวางเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องผู้ลี้ภัย โดยเนื้อหาในเรื่องของการกลับคืนถิ่น รัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องจะพยายามกระจายข่าวให้ประชาชนที่อพยพได้ทราบถึงสิทธิดังกล่าวรวมทั้งมีการกำหนดระยะเวลาเพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนที่ต้องการอพยพกลับมา นอกจากนี้หน้าที่ของรัฐในเรื่องผู้ลี้ภัยยังรวมถึงการจัดการหาที่อยู่ และการช่วยดำเนินการในเรื่องการจัดการทรัพย์สินของประชาชนด้วย¹³⁵

ในช่วงการวางกรอบการดำเนินงานในความตกลงสันติภาพ ส่วนใหญ่เนื้อหาการตกลงในขั้นตอนนี้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดสรรอำนาจและดินแดน และวางรากฐานของระบบเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยุติธรรม เช่น การตรากฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน การปฏิรูประบบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุขในสังคม เช่น เรื่องการจัดการอำนาจตำรวจและทหาร เรื่องทางอาญา เรื่องกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนอกจากนี้การตกลงในขั้นตอนนี้การตกลงจะมีเรื่องของการกลับคืนซึ่งผู้ลี้ภัยและการคืนดินแดนที่ยึดครองด้วย รวมถึงอาจมีประเด็นอื่นๆเกิดจากการเจรจาตกลงครั้งที่ผ่านมา ดังนั้นกฎหมายสิทธิมนุษยชนในช่วงการสร้างกรอบการตกลงจึงมักเป็นการวางกรอบการทำงานและการให้สิทธิในขั้นพื้นฐานต่างๆ เพื่อเป็นการประกันสิทธิในเบื้องต้นก่อนการเจรจากันต่อไป

ในช่วงการกำหนดเนื้อหาในความตกลงสันติภาพเพื่อนำไปปรับใช้ เป็นการกลับมาตกลงกันอีกครั้งเพื่อขยายความ ทำให้กระจ่างชัด ในประเด็นสำคัญในกรณีที่มีความตกลงฉบับก่อนๆ สามารถบังคับใช้ได้ด้วยดี ซึ่งส่วนใหญ่การตกลงในขั้นตอนนี้มักจะเป็นการตรวจสอบถึงการปฏิบัติตามที่ผ่านมา และการจัดตั้งองค์กรที่มีลักษณะเป็นการถาวรเพื่อสร้างความมั่นคง กฎหมายสิทธิ

¹³⁴ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol IV Reconstruction and Development, Chapter 1, Article 1.

¹³⁵ Ibid, Article 4. นอกจากนี้หลักการดังกล่าวยังปรากฏอยู่ใน Framework Agreement to Resolve the Conflict in Darfur between the Government of Sudan(GOS) and the Justice and Equality Movement Sudan(JEM), Article 8.

มนุษยชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องในส่วนนี้จึงประกอบไปด้วยสองส่วนใหญ่ได้แก่ สิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูประเทศ และสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นประชาชนภายในรัฐ

- สิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูประเทศ เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการปกครอง สืบเนื่องมาจากการได้สิทธิที่ไม่เท่าเทียมกัน หรือถูกกดขี่ในทางปกครองที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นกฎหมายสิทธิมนุษยชนในส่วนนี้จึงมักเป็นการตกลงเพื่อให้ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มคนที่ถูกกดขี่มีสิทธิในทางการเมืองมากขึ้น โดยความตกลงสันติภาพได้นำหลักการตามอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในทางการเมืองมาเป็นแม่แบบในการให้สิทธิแก่ประชาชนภายในรัฐ เช่นใน Comprehensive Peace Agreement ของความขัดแย้งในซูดานก็ได้มีการอ้างถึง International Covenant on Civil and Political Rights มาใช้เป็นอนุสัญญาพื้นฐานในการตกลงรายละเอียดด้วย¹³⁶
- สิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นประชาชนภายในรัฐเป็นสิทธิมนุษยชนในเรื่องอื่นนอกจากสิทธิทางการเมือง เช่นสิทธิทางการศึกษา สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิของเด็ก และสตรี สิทธิในการถูกพิจารณาคดี เป็นต้น ดังนั้นเมื่อเป็นประชาชนภายในรัฐ ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติใดก็ตามจะต้องได้รับสิทธิเหล่านี้เท่าเทียมกันทั้งสิ้น เช่น Agreement between the Zimbabwe African National Union-Patriotic Front and the Two Movement for Democratic Change Formations, on Resolving the Challenges Facing Zimbabwe ที่กำหนดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกและการสื่อสาร¹³⁷ และในความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐเป็นตราสารที่ให้การรับรองสิทธิมนุษยชนในฐานะที่

¹³⁶ Comprehensive Peace Agreement, Chapter II: Power Sharing, Part 1: 1.6.1.

¹³⁷ Agreement between the Zimbabwe African National Union-Patriotic Front(ZANU-PF) and the Two Movement for Democratic Change(MDC) Formations, on Resolving the Challenges Facing Zimbabwe, Article XIX. นอกจากนี้หลักการสิทธิมนุษยชนดังกล่าวยังปรากฏใน Framework Agreement on the Bangsamoro, VI Basic Rights(1).

เป็นประชาชนภายในรัฐนี้ เช่นใน Comprehensive Peace Agreement ในความขัดแย้งในซูดานก็ได้มีการกำหนดไว้ในส่วนที่สองว่าด้วยการ แบ่งแยกอำนาจไว้ โดยได้มีการดึงเอาอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ มนุษยชนหลายฉบับมาเป็นฐานในการรับรอง เช่น the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the Convention on the Rights of the Child เป็นต้น¹³⁸

3) กฎหมายอาญาระหว่างประเทศ

กฎหมายอาญาระหว่างประเทศเป็นฐานความผิดที่กำหนดตามความรับผิดชอบของปัจเจกชนในกรณีกระทำความผิดตามเจ็อนของค้ประกอบของฐานความผิดตามที่กำหนดในกฎหมายระหว่างประเทศ ในอดีตกฎหมายอาญาระหว่างประเทศได้กำหนดความผิดฐานอาชญากรรมสงคราม เมื่อมีการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงในกรณีข้อพิพาททางอาวุธระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตามภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองธรรมนูญศาลระหว่างประเทศนูเรมเบิร์ก(Nuremburg) และโตเกียว(Tokyo) ได้ระบุฐานความผิดเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อให้ครอบคลุมถึงฐานความผิดอื่นๆ เช่นอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ(Crime Against Humanity) และอาชญากรรมต่อสันติภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ปรากฏการณ์ในทางระหว่างประเทศแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐเป็นจำนวนมาก และระดับความรุนแรงและการสูญเสียไม่ต่างจากการขัดกันทางอาวุธในทางระหว่างประเทศทำให้มีการก่อตั้งศาลอาญาเฉพาะกิจขึ้นเพื่อดำเนินการสอบสวน หรือลงโทษผู้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น ศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย(The International Criminal Tribunal for the formal Yugoslavia) และศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับรวันดา(The International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR) การตั้งทีมสอบสวนพิเศษจากความขัดแย้งในคองโก การตั้งศาลพิเศษจาก Lomé Peace Agreement ในความขัดแย้งใน Sierra Leone เป็นต้น ซึ่งภายหลังหลักการได้มีการพัฒนาจนกระทั่งมีการบัญญัติธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศซึ่งเป็นศาลถาวรในการตัดสินการ

¹³⁸ Comprehensive Peace Agreement, Chapter II: Power Sharing, Part 1: 1.6.1.

กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศ กำหนดให้การกระทำบางอย่างในการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศมีความรับผิดชอบอาญาระหว่างประเทศขึ้น เช่นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์¹³⁹ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ¹⁴⁰ อาชญากรรมสงคราม¹⁴¹ และ อาชญากรรมรุกราน¹⁴² โดยปัจเจกชนผู้ที่ก่ออาชญากรรมระหว่างประเทศจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าวแม้ว่ากฎหมายภายในจะไม่สามารถเอาผิดการกระทำละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่มีความผิดตามกฎหมายอาญาระหว่างประเทศได้

¹³⁹ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์(The crime of genocide) ได้มีการกำหนดนิยามโดย Raphael Lemkin ว่า การทำให้เกิดการแตกสลายของสถาบันทางการเมืองและสังคม ทำให้วัฒนธรรม ภาษา ความรู้สึกรักชาติ ศาสนา และความเชื่อของกลุ่มต่างๆในชาติและการทำลายล้างความปลอดภัยของบุคคล ความเป็นอิสระ สุขอนามัย ศักดิ์ศรี และแม้แต่ชีวิตของบุคคลในกลุ่มเช่นว่า การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงเป็นการกระทำที่มุ่งต่อกลุ่มรักษาที่รวมตัวกันเป็นองค์ภาวะ และการกระทำที่ถูกล่ามหัวต้องทำต่อบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นๆซึ่งสถานะดังกล่าวไม่ใช่สถานะส่วนตัวของบุคคล เช่นกรณีศาล ICTR ได้พิจารณาลงโทษจำคุกตลอดชีวิตหัวหน้าและรองหัวหน้าพรรคการเมืองที่นำโดยชนเผ่าฮูตู เนื่องจากได้สั่งให้สังหารทหารชนเผ่าทุตซีตายไปราว 8 แสนคน ในช่วงเวลา 100 วัน

¹⁴⁰ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ(Crimes against humanity) คือ การกระทำที่มุ่งโจมตีอย่างมีลักษณะเป็นระบบโดยมุ่งก่อให้เกิดผลอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลเป็นวงกว้าง ซึ่งหากเป็นในกรณีการขัดกันทางอาวุธจะต้องทำให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของพลเรือนเป็นวงกว้าง

¹⁴¹ อาชญากรรมสงคราม(War Crime) คือ การกระทำความผิดอาญาในขณะที่มีสงครามหรือการขัดกันทางอาวุธ โดยความผิดฐานอาชญากรรมสงคราม ศาลในคดี Tadic ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การกระทำความผิดไว้ ได้แก่ การละเมิดอย่างร้ายแรงอันส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย ซึ่งกฎหมายที่ถูกละเมิดต้องเป็นกฎหมายจารีตประเพณีหรือสนธิสัญญา และการละเมิดก่อให้เกิดความรับผิดชอบทางอาญาต่อตัวบุคคลที่กระทำความผิด แบ่งเป็น การละเมิดอย่างร้ายแรงต่ออนุสัญญาเจนีวาฉบับลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 การละเมิดอย่างร้ายแรงกรณีอื่นๆต่อกฎหมายและจารีตประเพณีที่ใช้บังคับในการขัดกันทางอาวุธในทางระหว่างประเทศภายใต้กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศที่ประกาศใช้อยู่ การกระทำอันเป็นการทำลายศักดิ์ศรี การดำเนินคดีอาญาและการลงโทษโดยปราศจากกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม และ การละเมิดอย่างร้ายแรงอื่นๆต่อกฎหมายและจารีตประเพณีที่ใช้บังคับกับการขัดกันทางอาวุธที่ได้มีลักษณะระหว่างประเทศซึ่งอยู่ในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีการประกาศใช้อยู่ และในกรณีการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ ได้มีการละเมิดข้อ 3 ร่วมของอนุสัญญากรุงเจนีวา รวมถึงกระทำการใดๆต่อบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนในการรบในภาวะความขัดแย้ง รวมถึงสมาชิกกองกำลังที่ได้วางอาวุธเรียบร้อยแล้ว รวมถึงพลรบที่ป่วยบาดเจ็บ ถูกควบคุมตัวหรือกรณีอื่น โดย ทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิต โดยเฉพาะการสังหารทุกรณี การกระทำการอันทรามหรือทารุณ การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลบหลู่ศพหมีน

¹⁴² อาชญากรรมรุกราน(The crime of aggression) ยังไม่ได้มีการกำหนดคำนิยามของอาชญากรรมประเภทนี้ไว้ แต่ได้มีการพยายามจำกัดขอบเขตโดยการใช้แนวทางตามข้อมติของสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติที่ 3314 ดังนั้นอาชญากรรมรุกรานจึงมีขอบเขตความหมายคือ การวางแผนการเตรียม การริเริ่ม หรือการปฏิบัติการ โดยบุคคลในตำแหน่งที่สามารถควบคุมหรือกำหนดการกระทำอย่างแท้จริงทางการเมืองหรือทหารในการกระทำที่เป็นการรุกราน ซึ่งการรุกรานก็คือการใช้กำลังติดอาวุธโดยรัฐต่ออธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน หรือเอกราชทางการเมืองของรัฐอื่น ซึ่งมีลักษณะความร้ายแรงและขอบเขตอันถือเป็นการละเมิดกฎบัตรแห่งสหประชาชาติและข้อมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติที่ 3314 ซึ่งการกระทำดังกล่าวต่อไป นี้ไม่ว่าจะมีการประกาศสงครามหรือไม่ จึงถือว่าเป็นการกระทำการรุกราน

อนึ่ง การรับผิดในทางอาญาระหว่างประเทศจะเป็นการรับผิดในลักษณะของปัจเจกบุคคล กล่าวคือการรับผิดไม่ได้เกิดจากสถานะฝ่ายปฏิปักษ์ หรือฝ่ายรัฐบาล แต่จะรับผิดเมื่อตนเป็นบุคคลผู้กระทำความผิดทางอาญาระหว่างประเทศ โดยหลักดังกล่าวได้รับการยืนยันทั้งจากศาลอาญาระหว่างประเทศเฉพาะกิจกรณีรวันดา(Ad Hoc International Criminal Tribunal in Rwanda)¹⁴³ และในธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ(Rome Statue of the International Criminal Court) ในส่วนของอาชญากรรมสงคราม¹⁴⁴ อีกทั้งยังมีการเน้นย้ำหลักแนวความคิดนี้โดยศาลอาญาระหว่างประเทศพิเศษกรณียูโกสลาเวีย(Appeals Chamber of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia) ในคดี Tadic ที่ศาลได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนจะนำไปสู่ความรับผิดทางอาญาเป็นรายบุคคลไม่ว่าการกระทำของพวกเขาจะเป็นการกระทำในการขัดกันทางอาวุธภายในประเทศหรือระหว่างประเทศก็ตาม¹⁴⁵ ดังนั้นความรับผิดทางอาญาระหว่างประเทศจะใช้หลักที่ว่าผู้ใดทำผู้ใดรับผิด โดยการใช้จะถือว่าผู้ใดเป็นผู้รับผิดชอบในการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศส่วนใหญ่กฎหมายระหว่างประเทศจะกำหนดให้หัวหน้าจะเป็นผู้รับผิด เช่น Augusto Pinochet ในความขัดแย้งในชิลี Slobodan Milosevic ในความขัดแย้งในเซอร์เบีย และ Radovan Karadzic ในความขัดแย้งในบอสเนีย

ความตกลงสันติภาพมักมีการกำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อลงโทษผู้ที่กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศ เพื่อความสะดวกในการดำเนินการยื่นเรื่องส่งให้ศาลอาญาระหว่างประเทศได้ดำเนินคดี¹⁴⁶ อีกทั้งการกำหนดเนื้อหาในการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาระหว่าง

¹⁴³ Statute of the International Tribunal for Rwanda, Article 4: The tribunal shall have the power to prosecute persons committing or ordering to be committed serious violations of both Common Article 3 and Protocol II.

¹⁴⁴ Rome Statue of the International Criminal Court, Article 8(2)(c) and Article 8(2)(e).

¹⁴⁵ Prosecutor V. Tadic 105 ILR 507-20,520. นอกจากนั้นแล้วการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดยังเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องลงโทษอีกด้วย เพราะถือว่าเป็นการปฏิบัติตามหลังสุจริตเพื่อบังคับให้เป็นตามความประสงค์ของสนธิสัญญา ดูเพิ่มเติม Meron, Theodor, War Crimes Law Comes of Age: Essays, Oxford University Press, 1998.

¹⁴⁶ Rome Statue of the International Criminal Court, Article 13 Exercise of jurisdiction:

The Court may exercise its jurisdiction with respect to a crime referred to in article 5 in accordance with the provisions of this Statute if:

(a) A situation in which one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by a State Party in accordance with article 14;

ประเทศ ยังเป็นการยืนยันให้คู่สัญญาอีกฝ่ายมั่นใจว่าจะมีการเคารพและดำเนินการตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพ ความตกลงสันติภาพมักมีการกำหนดเนื้อหาในส่วนการดำเนินคดี โดยเริ่มต้นที่การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการตรวจสอบการกระทำ ความผิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เมื่อมีการสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดแล้ว คณะกรรมการอาจส่งรายงานไปยังศาลอาญาระหว่างประเทศเพื่อดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด หรือรัฐบาลในดินแดนที่เกิดการขัดกันทางอาวุธสามารถยื่นคำร้องต่อคณะมนตรีความมั่นคงระหว่างประเทศเพื่อจัดตั้งศาลอาญาพิเศษขึ้นเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้ ยกตัวอย่างเช่นความตกลงสันติภาพ Arusha ได้กำหนดให้รัฐบาลบุรุนดีร้องขอจัดตั้งศาลพิเศษผ่านคณะมนตรีความมั่นคงภายใน 15 วันนับแต่มีการส่งรายงานของคณะกรรมการไต่สวน(International Judicial Commission of Inquiry)¹⁴⁷ หรือในกรณีของยูกันดา ที่มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อสืบสวนหาผู้กระทำความผิดอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดอาญาที่มีความเกี่ยวข้องกับอาญาระหว่างประเทศ¹⁴⁸ อย่างไรก็ตามความตกลงสันติภาพหลายฉบับที่กำหนดให้มีการสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงจากการขัดกันทางอาวุธแต่ไม่ได้มีการกำหนดวิธีการในการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดแต่อย่างใด เช่น ใน Agreement on Implementation and Monitoring Mechanisms ระหว่างสาธารณรัฐยูกันดา กับกลุ่ม Lord's Resistance Army/Movement(LRA/M) ในDjibouti Agreement หรือใน Kenya National Dialogue and Reconciliation : Truth, Justice and Reconciliation Commission ที่กำหนดให้

(b) A situation in which one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by the Security Council acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations; or

(c) The Prosecutor has initiated an investigation in respect of such a crime in accordance with article 15.

¹⁴⁷ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol V Guarantees on Implementation of the Agreement, Article 5(3).

¹⁴⁸ Agreement on Accountability and Reconciliation between the Government of the Republic of Uganda and the Lord's Resistance Army Movement, 4 .1 : Formal criminal and civil justice measures shall be applied to any individual who is alleged to have committed serious crimes or human rights violations in the course of the conflict. Provided that, state actors shall be subjected to existing criminal justice processes and not to special justice processes under Agreement. And 5.1 : The Parties affirm that Uganda has Institutions and Mechanisms, customs and usages as provided for and recognized under national laws, capable of addressing the crimes and human rights violations committed during the conflict. The Parties also recognize that modifications may be required within the national legal system to ensure a more effective and integrated justice and accountability response.

ทำรายงานส่งประธานาธิบดี แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะมีมาตรการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดอย่างไรต่อไป¹⁴⁹ นอกจากนี้ ความตกลงสันติภาพจำนวนมากที่ได้กำหนดให้มีการสอบสวนการกระทำ ความผิดที่ละเมิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ

2.3.3.3 องค์กรติดตามควบคุมการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ

ไม่ว่าความตกลงสันติภาพจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอำนาจภายในรัฐหรือเกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม จะต้องมีการประกันให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณี ตามที่ถูกรับรองไว้ในความตกลงสันติภาพ จึงต้องมีการกำหนดส่วนองค์กรเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบและ ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามเนื้อหาที่ตกลงไว้ โดยองค์กรที่เข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบและควบคุม การปฏิบัติตามสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในรูปแบบของการที่องค์กรสหประชาชาติเข้ามาดูแล หรือการ ก่อตั้งเป็นคณะกรรมการอิสระประกอบไปด้วยผู้แทนจากหลายฝ่ายเข้ามาร่วมตรวจสอบ

1) การให้องค์กรสหประชาชาติเข้ามาดูแล ในส่วนขององค์กรสหประชาชาติ จะเข้ามามีส่วนร่วมภายหลังเกิดความตกลงสันติภาพสามกรณี คือ การเข้ามาสังเกตการณ์เพื่อให้เกิด การหยุดยิงในรูปแบบของการจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพ(Peace Keeping) และ การเข้ามามีส่วน ร่วมในการเสริมสร้างสันติภาพในรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ(Peacebuilding) และการตรวจสอบ คู่สัญญาให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพที่ได้ทำขึ้น

การเข้ามาสังเกตการณ์เพื่อให้เกิดการหยุดยิงในรูปแบบของการจัดตั้งกองกำลัง รักษาสันติภาพ(Peace Keeping) เช่น ใน Comprehensive Peace Agreement ได้มีการจัดตั้ง Ceasefire Joint Military Committee(CJMC) ขึ้นมา โดยประกอบไปด้วยผู้แทนทั้งหัวหน้าหน่วยรบ ของ UN Monitoring Mission รวมถึงหัวหน้าหน่วยรบอื่นที่ได้รับการยอมรับจากคู่สัญญา และ ตัวแทนของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบมิให้มีการใช้กำลังทางอาวุธขึ้นอีกครั้ง หากมี การฝ่าฝืนใช้กำลังทางอาวุธที่ไม่เข้าข้อยกเว้นตามที่ CPA กำหนดแล้ว CPA ได้กำหนดมาตรการ

¹⁴⁹ Kenya National Dialogue and Reconciliation : Truth, Justice and Reconciliation Commission, General Parameters: ...The Commission will complete its work and submit a final report within two years. The final report shall state its findings and recommendations, which will be submitted to the President and will be made public in fourteen days and tabled in Parliament.

ลงโทษไว้กล่าวคือ ให้ส่งเรื่องให้ CJMC กำหนดมาตรการลงโทษที่เหมาะสม เช่นให้มีการประณามฝ่ายที่กระทำการละเมิด มีการดำเนินคดีอาญาหรือคดีอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น¹⁵⁰

นอกจากนี้บทบาทของกองกำลังรักษาสันติภาพแห่งองค์การสหประชาชาติยังรวมถึงการเข้าไปตรวจสอบ หรือการสังเกตการณ์เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ โดยองค์การสหประชาชาติอาศัยอำนาจตามหมวด 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติในการดูแลรักษาสันติภาพและความมั่นคง เช่น มติคณะมนตรีความมั่นคงที่ 1590 ที่ให้ส่งกองกำลังรักษาสันติภาพ UN Mission in Sudan: UNMIS เข้าไปสังเกตการณ์และสนับสนุนให้คู่ภาคีทั้งสองฝ่ายมีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลง Comprehensive Peace Agreement¹⁵¹

การเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติภาพในรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ (Peacebuilding) เป็นกรณีที่องค์การสหประชาชาติอาศัยอำนาจตามหมวด 7 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติเห็นว่า การจัดตั้งเพียงกองกำลังรักษาสันติภาพเพื่อสังเกตการณ์ให้มีการหยุดยิงไม่เพียงพอที่จะทำให้รัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐหันหน้าเข้าร่วมเจรจาเพื่อก่อให้เกิดสันติภาพได้ องค์การสหประชาชาติก่อตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่วางระบบอำนาจทางการปกครองเพื่อเป็นพื้นฐานให้รัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธสามารถปกครองตนเองได้โดยไม่กลับไปเกิดการขัดกันทางอาวุธอีกครั้ง เช่นในกรณี Paris Peace Agreement ซึ่งเป็นความตกลงสันติภาพที่สร้างขึ้นในความขัดแย้งภายในกัมพูชา โดยมีองค์การสหประชาชาติเป็นหัวเรือใหญ่และมีกลุ่มต่างๆในกัมพูชาสี่กลุ่มและประเทศอีก 18 ประเทศร่วมลงนาม¹⁵² โดยให้มีการจัดตั้งหน่วยงาน United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC) มารับผิดชอบหน้าที่ในการเสริมสร้างสันติภาพในกัมพูชา โดยเน้นการมีส่วนร่วมในเรื่องความปลอดภัย เรื่องการเลือกตั้ง และสื่อในกัมพูชาคอยดำเนินงาน สังเกตการณ์ และจัดการการเลือกตั้งให้ลุล่วงไปด้วยดี

¹⁵⁰ Comprehensive Peace Agreement, Annexure I: Permanent Ceasefire and Security Arrangements Implementation Modalities and Appendices, 10.2.

¹⁵¹ UNSC Resolution 1590 : available at <http://www.un.org/News/Press/docs/2005/sc8343.doc.htm>

¹⁵² ฝ่ายทั้งสิ้นของกัมพูชาได้แก่ United Front for a Cooperative, Independent, Neutral and Peaceful Cambodia (FUNCINPEC), the anti royalist Khmer People's National Liberation Front (KPNLF), the Khmer Rouge Party of Democratic Kampuchea (PDK) และ the State of Cambodia (SOC) ส่วนประเทศอื่นๆได้แก่ ทำสมาชิกรัฐธรรมนูญ มติความมั่นคง หกสมาชิกรัฐธรรมนูญ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย นอกจากนี้ยังมี ออสเตรเลีย แคนาดา อินเดีย ญี่ปุ่น ลาว และเวียดนาม (ในตอนนั้นลาวและเวียดนามยังไม่ได้เป็นสมาชิกอาเซียน)

การตรวจสอบคู่สัญญาให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพที่ได้ทำขึ้นโดยบทบาทขององค์การสหประชาชาติสามารถแบ่งได้เป็นสองวิธีการ ได้แก่

วิธีการแรก องค์การสหประชาชาติได้มีการออกข้อมติออกมาเพื่อบังคับให้คู่สัญญาปรับใช้ความตกลงสันติภาพ เป็นกรณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้มีการทำความตกลงสันติภาพแล้ว ข้อความในความตกลงแม้ไม่ได้กำหนดให้องค์การสหประชาชาติมีหน้าที่โดยตรงในการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงสันติภาพแต่อย่างใด แต่เนื่องจากสภาพของการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐมีความรุนแรงจนถึงขนาดที่กระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศ องค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ในฐานะองค์การระหว่างประเทศและองค์กรที่มีหน้าที่โดยตรงจึงต้องมีการออกข้อมติเพื่อเรียกร้องให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามพันธกรณี เช่น กรณีของไลบีเรีย¹⁵³ และของเซียร์ราลีโอน¹⁵⁴ ที่มติของสมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติใช้คำที่เป็นการสร้างพันธกรณีให้คู่สัญญาปฏิบัติตาม ได้แก่คำว่า “เรียกร้องให้(calls on)” หรือคำว่า “มีความรับผิดชอบภายใต้(responsibilities under)” ซึ่งคำในมติคณะมนตรีความมั่นคงแสดงถึงความสนใจและให้ความสำคัญต่อการจัดทำความตกลงสันติภาพ เพื่อสร้างแนวทางให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง¹⁵⁵ อีกทั้งเป็นการยืนยันถึงพันธกรณีระหว่างประเทศที่คู่พิพาทมีอยู่ให้ต้องปฏิบัติตามความตกลงหยุดยิงซึ่งมีผลผูกพันทั้งต่อฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายปฏิปักษ์¹⁵⁶ และอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบแก่ฝ่ายที่เพิกเฉยต่อข้อมติขององค์การสหประชาชาติ

การออกข้อมติขององค์การสหประชาชาติจึงเป็นกลไกในการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงสันติภาพอย่างหนึ่ง เพื่อต้องการให้เกิดการกลับคืนสู่สภาพปกติให้เร็ว

¹⁵³ UNSC resolution 788(1992).

¹⁵⁴ UNSC resolution 1171(1998).

¹⁵⁵ Corton, Olivier and Klein, Pierre, Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order?, The Law of Treaties Beyond the Vienna Convention, Oxford University, 2011, P. 18.

¹⁵⁶ Kooijmans, P.H, The Security Council and Non-State Entities as Parties to Conflicts in International Law, In Edited by Eric Suy, K. W., Theory and Practice Essays in Honour of Erik Suy The Hague: Martinus Nijhoff, 2011, p. 333-46.

ที่สุด¹⁵⁷ แม้ว่าจะมีหลายหลายประเทศออกมากล่าวหาว่าเป็นการเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในรัฐ เช่นประเทศจีนออกมาท้วงติงในกรณีของเยเมน แต่อีกหลายประเทศ เช่นฝรั่งเศสรวมถึงตัวองค์กรสหประชาชาติต่างอ้างว่าเป็นเรื่องของสันติภาพและความมั่นคงในทางระหว่างประเทศ ซึ่งจะต้องระงับการใช้ความรุนแรงและกองกำลังทางอาวุธให้ได้มากที่สุด¹⁵⁸ จึงไม่ควรมีประเด็นในเรื่องของดินแดนเข้ามาเกี่ยวข้อง¹⁵⁹

วิธีการที่สอง เป็นกรณีที่องค์การสหประชาชาติได้รับความมอบหมายจากคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพให้เป็นคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติงาน หรือจัดตั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบและประสานงานการปฏิบัติงาน เช่น กรณีของ The Lomé Peace Agreement ระหว่างรัฐบาล Sierra Leone และ Revolutionary United Front of Sierra Leone ก็มีการกำหนดให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการหยุดยิง โดยคณะกรรมการดังกล่าวจะได้รับการแต่งตั้งโดยผู้สังเกตการณ์แห่งสหประชาชาติ

กรณี General Peace Agreement ซึ่งเป็นความตกลงสันติภาพที่ทำขึ้นในความขัดแย้งในโมซัมบิก¹⁶⁰ ประกอบไปด้วย 7 โปรโตคอล โดยในสถานการณ์เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบจะอยู่ในโปรโตคอลแรก ส่วนอีก 6 โปรโตคอลที่เหลือจะเป็นการตกลงในเรื่องระบบการจัดการภายในรัฐ โดยในGPA ได้มีการจัดตั้งองค์กร ONUMOZ เพื่อเข้ามาตรวจสอบ ภายหลังจากการตกลงตามความตกลงสันติภาพได้เกิดบรรยากาศที่ไม่สู้ดีนักที่อาจปะทุความรุนแรงขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ดี Frelimo หัวหน้าฝ่ายรัฐบาลได้มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามความตกลงให้เกิดผลสำเร็จให้ได้

¹⁵⁷ Corton, Olivier and Klein, Pierre, Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order?, p. 20.

¹⁵⁸ Report of the Secretary-General on the situation on Yemen, S/1994/764, 7 June 1994, at 4, para. 20.

¹⁵⁹ Corton, Olivier and Klein, Pierre, Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order? p. 20.

¹⁶⁰ ความขัดแย้งในประเทศโมซัมบิกเกิดขึ้นภายหลังที่โปรตุเกสได้ปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคม แต่โปรตุเกสไม่ได้วางแผนการถ่ายโอนอำนาจและการปกครองใดๆเลยให้แก่โมซัมบิกทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการหาตัวผู้นำในการบังคับบัญชาอำนาจภายหลังจากการประกาศอิสรภาพแล้ว จึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม Frelimo ที่ได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรคอมมิวนิสต์ในสงครามเย็นและได้ตั้งต้นเป็นใหญ่เพื่อปกครองประเทศ และกลุ่ม Renamo ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์ จึงเห็นได้ว่ากรณีความขัดแย้งในโมซัมบิกไม่เชิงว่าเป็นการต่อสู้เพื่อต่อต้านรัฐบาล แต่เป็นกรณีที่ยังมิได้มีการรับรองรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายอย่างแน่ชัดเสียก่อนก็มีการต่อสู้ขึ้นเพื่อเป็นผู้นำในการปกครองประเทศ

เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สามที่คอยตรวจตราตนเอง แสดงให้เห็นว่าความตกลงสันติภาพเป็นการสร้างพันธกรณีในการดำเนินการแก่แต่ละฝ่าย และการมีส่วนร่วมโดยบุคคลที่สามเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ความตกลงสันติภาพสามารถบรรลุผลไปได้ นอกจากนี้เมื่อเกิดความล้มเหลวในการปฏิบัติงานขององค์การสหประชาชาติได้มีการจัดตั้งองค์การของตนอย่างเป็นทางการ คือ The United Nations Officer for Humanitarian Assistance Co-Ordination(UNOHAC) ขึ้น เพื่อเป็นองค์กรที่ช่วยติดต่อประสานงานต่อผู้ที่ดำเนินการตามความตกลงสันติภาพต่างๆ

2) การตั้งคณะกรรมการฉันทประจบไปด้วยผู้แทนจากหลายฝ่ายเข้าร่วมตรวจสอบ เป็นกรณีที่รัฐหรือองค์การระหว่างประเทศอื่นที่นอกเหนือจากองค์การสหประชาชาติเข้ามามีบทบาทภายหลังจากที่ความตกลงสันติภาพมีผลใช้บังคับแล้วได้ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมนี้สามารถแบ่งได้สองกรณีที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการจัดการอำนาจภายในรัฐ องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ และองค์กรที่มีบทบาทในการจัดการอื่นๆ ได้แก่

องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการจัดการอำนาจภายในรัฐ กลไกการตรวจสอบการปฏิรูปการจัดการอำนาจโดยปกติคู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีสิทธิตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างกันและกัน โดยมักอยู่ในรูปของการตั้งคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบ ซึ่งอาจเป็นบุคคลภายในรัฐที่เกิดความขัดแย้งทั้งสองฝ่ายช่วยกัน หรืออาจมีฝ่ายที่สามเข้ามาร่วมในความตกลงสันติภาพ แต่โดยปกติแล้วเมื่อมีกลไกการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพจะมีฝ่ายที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอเพื่อให้ระบบการตรวจสอบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น Arusha Agreement ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบได้แก่ Implementing Monitoring Commission(IMC)¹⁶¹ ขึ้น เพื่อให้มีการตรวจสอบกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยภายหลังจากการลงนามในความตกลงสันติภาพจนกระทั่งได้มีการเลือกตั้ง หรือกรณีความตกลงสันติภาพในชุดานก็ได้มีการจัดตั้ง Assessment and Evaluation Commission เพื่อเป็นคณะกรรมการตรวจสอบในยุคเปลี่ยนผ่าน

¹⁶¹ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol V Guarantees on Implementation of the Agreement, Article 5(4).

ซึ่งนอกจากจะประกอบไปด้วยตัวแทนของทั้งรัฐบาลของซูดานและตัวแทนของกลุ่ม SPLM/A และ ยังมีฝ่ายที่สามเข้ามาร่วมในคณะกรรมการด้วย¹⁶²

องค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นเพียงความขัดแย้งภายในดินแดนของรัฐเดียว องค์กรในการฟื้นฟูหรือปฏิรูปจึงมักตั้งมาจากองค์กรหลักในการตรวจสอบภายในรัฐเอง ซึ่งโครงสร้างขององค์กรตรวจสอบจะขึ้นอยู่กับการตกลงของคู่สัญญา เช่นใน Bougainville Peace Agreement ได้มีการจัดตั้ง Bougainville Salaries and Remuneration Commission ขึ้นมาเพื่อคัดเลือกผู้แทนในการตรวจสอบ แต่งตั้งหัวหน้า รวมถึงสร้างกลไกการทำงานสำหรับธนาคารกลางเพื่อสนับสนุนนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาล¹⁶³ ส่วน Peace Agreement Between the Republic of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone ได้จัดตั้ง Commission for the Management of Strategic Resources, National Reconstruction and Development เพื่อควบคุมกิจการท่าเหมืองเพชร ทอง และ แร่อื่นๆ¹⁶⁴ ส่วนความขัดแย้งในซูดานได้มีการก่อตั้ง Southern Sudan Reconstruction and Development Fund(SSRDF) โดยเป็นกองทุนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนาดินแดนในแถบใต้ หรือการจัดตั้ง National Petroleum Commission(NPC) ขึ้นเพื่อพัฒนากิจการน้ำมันร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมต่างๆเพื่อนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจน้ำมันเพื่อประโยชน์ของชาวซูดาน¹⁶⁵ นอกจากนี้ยังมีการสร้างกลไกตรวจสอบซึ่งเป็นกลไกภายในรัฐเอง ได้แก่ Fiscal and Financial Allocation and Monitoring Commission(FFAMC) โดยประกอบไปด้วยตัวแทนภายในรัฐทั้งฝ่ายรัฐบาลและซูดานใต้ รวมถึงตัวแทนจากภาคอื่นๆในซูดาน เพื่อทำหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม และตั้งกองทุนเพื่อรวบรวมรายได้จากการขายน้ำมัน

¹⁶² Comprehensive Peace Agreement between the Government of the Republic of the Sudan and the Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army, Chapter I the Machakos Protocol, Part B: the Transition Process, 2.4

¹⁶³ Bougainville Peace Agreement, 30 August 2001.

¹⁶⁴ Peace Agreement Between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone, Article VII: Commission for the Management of Strategic Resources, National Reconstruction and Development.

¹⁶⁵ Dayton Peace Agreement, Chapter III Wealth Sharing, 3.Oil Resources, B.National Petroleum Commission(NPC)

ในด้านสังคม ความตกลงสันติภาพก็ได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้แก่หน่วยงานต่างๆของรัฐในภายภาคหน้า เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อนำไปสู่การมีกองกำลังทางทหาร และกองกำลังตำรวจที่มีความเชี่ยวชาญ¹⁶⁶

นอกจากนี้ในด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ฝ่ายที่สามอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ในกรณีที่รัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธมีความยากจนมากจึงต้องขอความช่วยเหลือจากสังคมระหว่างประเทศ จึงเป็นเหตุให้รัฐที่สามหรือองค์การระหว่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือ โดยองค์การระหว่างประเทศที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากได้แก่ กองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือ International Monetary Fund(IMF) ซึ่งประเทศโมแซมบิกเคยขอรับความช่วยเหลือในการบริหารประเทศจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(IMF) และธนาคารโลก¹⁶⁷ ซึ่งการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศได้จะต้องอยู่ภายใต้การดูแลและดำเนินการตามที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศต้องการด้วย จึงทำให้ในปัจจุบันโมแซมบิกเป็นประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับต้นๆของทวีปแอฟริกา หรือในกรณีของศรีลังกา¹⁶⁸ ที่รับความร่วมมือจากองค์การการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF ในการให้คำแนะนำทำให้ปัญหาความยากจนคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

องค์กรที่มีบทบาทในการจัดการอื่นๆ เป็นกรณีที่มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อมีส่วนช่วยการดำเนินงานต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นเครื่องมือที่ทำให้มั่นใจว่า ความตกลง

¹⁶⁶ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol V Guarantees on Implementation of the Agreement, Article 5(5)-(6).

¹⁶⁷ Marco Mezzera, Michael Pavicic and Leontine Specker, Governance Components in Peace Agreements: Fundamental Elements of State and Peace Building? Netherlands Institute of International Relations (2009), p. 66.

¹⁶⁸ Peace Negotiations in Sri Lanka เป็นความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นในความขัดแย้งในประเทศศรีลังกา ซึ่งความขัดแย้งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้รับประกาศอิสรภาพ โดยในศรีลังกามีความแตกต่างในเรื่องชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มทมิฬซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย และสิงหลซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศ กลุ่มทมิฬจึงได้มีการจัดตั้ง the Liberation Tigers of Tamil Ealam(LTTE) ขึ้นเพื่อต่อสู้กับกลุ่มรัฐบาลปกครองประเทศ

ภายหลังจากการทำความตกลงสันติภาพความขัดแย้งในศรีลังกาเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในพันธกรณีของความตกลงสันติภาพ เนื่องจากรัฐบาลศรีลังกามีความพยายามที่จะกระชากอำนาจให้แก่ชนกลุ่มน้อยทมิฬมากขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถยุติความขัดแย้งได้ เนื่องจากกลุ่มทมิฬยังคงกล่าวหาว่ารัฐบาลยังคงเลือกปฏิบัติในกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศอยู่

สันติภาพที่จัดทำขึ้นจะสามารถบรรลุสันติภาพได้อย่างแท้จริง โดยในระยะเริ่มต้นของการจัดทำความตกลงสันติภาพ องค์การที่มีบทบาทในการจัดการที่สำคัญได้แก่การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการควบคุมมิให้มีการกลับไปใช้กำลังทางอาวุธ เช่นการจัดตั้งคณะกรรมการหยุดยิง(Ceasefire Commission)¹⁶⁹ รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบกรณีที่เกิดการกระทำของรัฐหรือฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐที่มีการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่นกรณีความตกลงสันติภาพ Arusha ที่มีการร้องขอให้คณะมนตรีความมั่นคงจัดตั้งคณะกรรมการไต่สวน(International Judicial Commission of Inquiry)¹⁷⁰ ขึ้น เพื่อสอบสวนหาผู้ที่ละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมและกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อันนำไปสู่การลงโทษต่อไป

ในกรณีที่มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพเกิดปัญหา คู่สัญญาจำเป็นต้องหาคนกลางทำหน้าที่ในการประสานงาน โกล่เกลี่ยเพื่อหาทางออกให้แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเพื่อมิให้กลับไปใช้กำลังทางอาวุธอีกครั้ง องค์การที่ทำหน้าที่นี้อาจเป็นรัฐ องค์การระหว่างประเทศอื่นหรือการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายก็ได้ โดยองค์การระหว่างประเทศอื่นที่มักได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้มักเป็นองค์การระหว่างประเทศในท้องถิ่นที่เกิดการขัดกันทางอาวุธเพราะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีส่วนได้เสียในภูมิภาค โดยองค์การระหว่างประเทศที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งอยู่บ่อยครั้งได้แก่ สหภาพแอฟริกัน เนื่องจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในบริเวณทวีปแอฟริกาอยู่บ่อยครั้ง เช่น ความขัดแย้งในบुरुнди¹⁷¹ ซึ่งในภายหลังได้มีการลงนาม Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi แต่ก่อนที่จะมีการลงนาม ได้มีการพยายามตกลงกันหลายครั้งแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ สหภาพแอฟริกันจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยและการตรวจสอบการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ

¹⁶⁹ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol III Permanent Ceasefire and Cessation of Hostilities, Article 27. โดยคณะกรรมการหยุดยิงมีหน้าที่หลักคือประกันการเคารพให้มีการหยุดใช้ความรุนแรงทั้งปวงไม่เฉพาะการใช้กำลังทางอาวุธเท่านั้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการค้นหาอาวุธที่มีการใช้ หรือระเบิดที่มีการขุดหลุมฝังไว้ เพื่อเรียกคืนสันติภาพและความมั่นคงให้เร็วที่สุด

¹⁷⁰ Arusha Peace Agreement and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol V Guarantees on Implementation of the Agreement, Article 5(3).

¹⁷¹ ความขัดแย้งในบुरुндиเป็นความขัดแย้งภายหลังได้รับอิสรภาพจากเจ้าอาณานิคม เนื่องจากบुरुндиประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันสองกลุ่มคือกลุ่ม Tutsi และ Hutu โดยที่ Hutu เป็นชนกลุ่มใหญ่ Tutsi จึงมีการก่อตั้งกลุ่ม The national army of Burundi(FAB) ขึ้นเพื่อทำการเป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายรัฐบาล

รัฐสามารถเป็นฝ่ายที่สามในการเข้าร่วมกลไกการตรวจสอบได้ เช่นในกรณี Comprehensive Peace Agreement ของความขัดแย้งในซูดานที่กำหนดให้ฝ่ายที่สามมีส่วนร่วม โดยให้คณะกรรมการประเมินการปฏิบัติตาม(Assessment and Evaluation Commission) ซึ่งประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา รัฐสมาชิกสหภาพยุโรปสี่รัฐ และผู้ร่วมสังเกตการณ์อีกจำนวนหนึ่งในมาตรวจสอบ¹⁷²

ในกรณีที่เป็นที่สงสัยว่าได้มีการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจะต้องมีการสอบสวนความรับผิดชอบ โดยการตั้งคณะกรรมการสอบสวนระหว่างประเทศและแห่งชาติ โดยอาจเกิดขึ้นจากการก่อตั้งในทางระหว่างประเทศเองหรือการแต่งตั้งโดยบุคคลธรรมดา เพื่อเก็บข้อมูลพยานหลักฐานหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น¹⁷³ รวมถึงการก่อตั้งคณะกรรมการหาข้อเท็จจริงแห่งชาติและระหว่างประเทศ(International and National Truth Commission) ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ก่อตั้งขึ้นไม่ว่าจะเป็นในส่วนระหว่างประเทศ ส่วนภูมิภาค หรือแห่งชาติขึ้น เพื่อหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่อยู่ในข่ายต้องสงสัย การตั้งคณะกรรมการเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบเพียงการละเมิดที่เข้าข่ายความผิดอาญาระหว่างประเทศเท่านั้น แต่อาจอยู่ในรูปแบบของการบันทึกข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยรวมเพื่อพิจารณารายละเอียดในภาพรวมก็ได้¹⁷⁴ เพราะคณะกรรมการดังกล่าวจะมีหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้แต่งตั้งเอง หน้าที่โดยหลักของคณะกรรมการคือการรวบรวมข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการขัดกันทางอาวุธเพื่อนำข้อเท็จจริงเหล่านี้ไปใช้ในกระบวนการเจรจาเพื่อแสวงหาสันติภาพต่อไปในอนาคต ข้อเท็จจริงที่ได้มาอาจส่งผลให้มีการสอบสวนในเรื่องการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศไปด้วย

องค์กรที่มีบทบาทในการระงับข้อพิพาท ในขั้นตอนกลไกในการระงับข้อพิพาทเป็นขั้นตอนที่อาจเกิดขึ้นได้ตามปกติจากการปฏิบัติตามกระบวนการในความตกลงสันติภาพปกติเมื่อความตกลงสันติภาพได้มีการสร้างความสัมพันธ์กับทั้งสองฝ่าย ดังเช่นในเรื่องของสนธิสัญญาที่มักจะใส่กระบวนการระงับข้อพิพาทไว้เมื่อไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่ระบุไว้ในความตกลงสันติภาพได้

¹⁷² The Comprehensive Peace Agreement, Chapter I: the Machakos Protocol

¹⁷³ M. Cherif Bassiouni, Accountability for Violations of International Humanitarian Law and Other Serious Violations of Human Rights, Portions of this article are based on Searching for Peace and Achieving Accountability, Available at <http://www.sos-attentats.org/publications/bassiouni.violations.pdf>, P.399.

¹⁷⁴ M. Cherif Bassiouni, Ibid, p. 400.

โดยวิธีการระงับข้อพิพาทจะต้องเป็นไปตามที่กฎบัตรสหประชาชาติกำหนดไว้คือห้ามใช้กำลังทางอาวุธ และให้ระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีตามข้อ 33 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ แม้จะมีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับรัฐก็ตาม แต่เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างการปฏิบัติตามพันธกรณีตามความตกลงสันติภาพจึงมีใช้เพียงการระงับข้อพิพาททางการศาลหรืออนุญาโตตุลาการเท่านั้นที่สามารถระงับข้อพิพาทได้ แต่การระงับข้อพิพาทอาจเกิดขึ้นได้จากการเจรจา การไกล่เกลี่ย หรือการประนีประนอมยอมความ เช่นในกรณีของบรูไนที่ได้มีการตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยและสืบหาความจริงแห่งชาติ (National Truth and Reconciliation Commission) ขึ้นจากการคัดสรรผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรต่างๆภายในรัฐ โดยมีหน้าที่ประการหนึ่งคือการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือตัดสินข้อเท็จจริงบางอย่างเมื่อไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่เกิดขึ้นได้¹⁷⁵ ฝ่ายที่สามจึงเข้ามามีบทบาทในความพยายามไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจนกระทั่งสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีได้ในที่สุด

ตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งได้แก่ ความขัดแย้งในซูดาน¹⁷⁶ ที่แม้จะทำความตกลงและได้มีการเจรจาต่อเนื่องหลายครั้ง โดยสาเหตุเกิดจากการที่ฝ่ายทางใต้รู้สึกว่าจะตนไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์จากน้ำมัน เนื่องจากซูดานเป็นประเทศที่มีทรัพยากรน้ำมันเป็นจำนวนมาก ซึ่งความขัดแย้งได้เริ่มขยายวงกว้างไปสู่การแบ่งแยกดินแดนบริเวณ อาบิเย (Abyei) ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำมันและอยู่กึ่งกลางระหว่างซูดานเหนือและซูดานใต้พอดี ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้มีการก่อตั้ง Abyei Boundary Commission(ABC) ขึ้น และได้มีการรายงานสรุปข้อพิพาทแล้ว แต่ National Congress Party ของซูดานก็ได้ออกประกาศว่าขอไม่ยอมรับรายงานของ ABC สถานการณ์จึงเริ่มตึงเครียดเมื่อทั้งสองฝ่ายจัดตั้งกองกำลังบริเวณดินแดนอาบิเย ในภายหลังทั้งสองฝ่ายได้มีการทำความตกลงขึ้นมาอีกฉบับเพื่อส่งเรื่องไปให้ศาลอนุญาโตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีดินแดนบริเวณอาบิเย การตกลงเพื่อนำความขัดแย้งมาให้องค์กรในทางระหว่างประเทศวินิจฉัยนี้เองทำให้ศาลอนุญาโตตุลาการให้ความเห็นว่า “การที่คู่สัญญาข้อพิพาทกันในเรื่องการกำหนดเส้น

¹⁷⁵ Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, Article 8, Principles and measures relating to national Reconciliation.

¹⁷⁶ ความขัดแย้งในซูดานเป็นความขัดแย้งระหว่างซูดานเหนือและซูดานใต้ภายหลังจากได้รับการปลดปล่อยอาณานิคมจากอังกฤษได้เคยมีการทำความตกลงสันติภาพแต่สุดท้ายก็ไม่สามารถสิ้นสุดความขัดแย้งขึ้นได้ จึงเกิดการขัดกันทางอาวุธขึ้นใหม่ระหว่างรัฐบาลของซูดาน และ Sudan's people Liberation's Army(SPLM/A) ซึ่งความขัดแย้งในซูดานนั้นมิได้เกิดจากความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ แต่เกิดจากการปกครองที่ไม่เป็นธรรม เกิดความเหลื่อมล้ำและเลือกปฏิบัติ

เขตแดนซึ่งเป็นกิจกรรมในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และการที่คู่สัญญาเลือกวิธีการในทางการศาลการระงับข้อพิพาทก็เป็นการมุ่งหมายแสดงเจตนาที่จะให้มีการปรับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ”¹⁷⁷ ซึ่งการที่มุ่งให้มีการระงับข้อพิพาทในทางการศาลหรือในทางอนุญาโตตุลาการนี้เองเป็นสิ่งที่เน้นย้ำที่จะให้มีการปรับใช้กฎหมายระหว่างประเทศกับข้อพิพาท และเป็นการเน้นย้ำถึงสภาพในทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลง¹⁷⁸

จากการศึกษาจะพบว่าความสำเร็จในการระงับข้อพิพาทจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยกลไกของฝ่ายที่สามเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหา ทั้งในการสนับสนุนหรือแนะนำแนวทางให้แก่รัฐและกลุ่มปฏิปักษ์ภายในรัฐ ฝ่ายที่สามหรือผู้อุปการะจึงควรรวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาดังเช่นกรณีของกัมพูชา¹⁷⁹ เพื่อให้ทำให้งานการแก้ไขปัญหา การบังคับใช้ความตกลงสันติภาพเป็นไปในแนวทางเดียว อย่างไรก็ตามการสร้างจากการศึกษาข้างต้นพบว่า องค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพสามารถแบ่งได้สองกลุ่มใหญ่คือ องค์กรสหประชาชาติ และการก่อตั้งคณะกรรมการโดยให้รัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งประเภทขององค์กรที่เข้ามาส่งผลให้เกิดข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกันออกไป

การเข้ามามีส่วนร่วมโดยองค์กรสหประชาชาติเกิดจากการที่คู่สัญญาในความตกลงสันติภาพเชิญให้องค์การสหประชาชาติตั้งหน่วยงานพิเศษเข้ามาทำงานในรัฐที่เกิดความขัดแย้ง ซึ่งองค์กรสหประชาชาติจะมีการประชุมเพื่อให้ความเห็นชอบแต่งตั้งหน่วยงานเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ การทำงานขององค์กรสหประชาชาติจะใช้หลักการวางระบบโดยนำหลักประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน ดังนั้นแบบแผนการดำเนินงานจะมีความชัดเจนแน่นอน และมีแนวโน้มที่จะเกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงานค่อนข้างมากเห็นได้จากกรณีความขัดแย้งที่องค์กรสหประชาชาติเข้าไปมีบทบาท ไม่ว่าจะเป็นกรณีความขัดแย้งในกัมพูชาที่ได้มีการตั้งหน่วยงาน United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC) ที่แม้จะมีอุปสรรคในการดำเนินงานค่อนข้างมาก แต่ผลของการปฏิบัติงานก็

¹⁷⁷ Government of Sudan v the Sudan People's Liberation Movement/Army, Final Award at para 249 (Permanent Court of Arbitration 2009), available at <http://www.pca-cpa.org/upload/files/abyei%20Final%20Award.pdf>

¹⁷⁸ Sheeran, Scott P, Peace Agreements and Self-Determination: The Case of Sudan, International and comparative Quarterly 60, 02 (2011): 36, p. 423-458, Available at <http://journals.cambridge.org>, 441

¹⁷⁹ Stephen John Stedman, Spoiler Problems in Peace Processes, p. 51.

สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หรือกรณีความขัดแย้งในซูดานที่ได้มีการก่อตั้ง United Nations Mission in Sudan (UNMIS) มาเป็นองค์กรปฏิบัติหน้าที่และช่วยเหลือการจัดระบบการปกครองให้กับซูดาน อย่างไรก็ตามการทำงานขององค์การสหประชาชาติเป็นการทำงานโดยยึดหลักเกณฑ์สากลที่อาจละเลยต่อพัฒนาการทางด้านสังคมของรัฐนั้นๆไป ส่งผลให้เมื่อมีการวางรากฐานระบบการปกครอง หรือระบบการฟื้นฟูรัฐที่เกิดความขัดแย้งแล้ว ทำให้รัฐประสบปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อองค์กรขององค์การสหประชาชาติได้ถอนตัวออกไป เช่นกรณีความขัดแย้งในบอสเนียที่องค์การสหประชาชาติได้ก่อตั้ง United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (UNMIBH) ขึ้น และวางรากฐานระบบการปกครองให้แก่บอสเนีย ซึ่งภายหลังจากให้การช่วยเหลือ กลับพบปัญหาว่า เมื่อผู้นำรวมถึงประชาชนภายในรัฐเห็นว่ามิบุคคลอื่นเข้ามาคอยช่วยเหลือ ผู้นำรวมถึงประชาชนเหล่านี้จะขาดความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือสังคมของตนเอง อย่างไรก็ตามกรณีความขัดแย้งในบอสเนียที่ผู้แทนระดับสูงของฝ่ายที่สามได้กล่าวไว้ว่า บอสเนียไม่ใช่รัฐอารักขา และมาตรการต่างๆที่ปรับใช้ก็มีใช้ที่มาจากอำนาจภายในท้องถิ่น¹⁸⁰ การจะให้ฝ่ายที่สามให้ความช่วยเหลือตลอดไปคงไม่สามารถเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม มาตรการที่จัดทำเพื่อสร้างสันติภาพในบอสเนียมิใช่ระบบวัฒนธรรมการเมืองที่ชาวบอสเนียรู้จักและศรัทธาจึงไม่อาจจะบังคับใช้ได้หากภายหลังชาติตะวันตกได้ถอนอำนาจในการจัดการ

ในขณะเดียวกันหากมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นโดยรัฐที่มีความใกล้ชิดกับรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ ข้อดีจะเกิดขึ้นเนื่องจากรัฐที่มีความใกล้ชิดจะทราบถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและการปกครองของรัฐที่เกิดความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาเป็นวิธีการที่รัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธคุ้นเคย เมื่อนำไปปฏิบัติจริงจึงมีแนวโน้มที่องค์กรต่างๆภายในรัฐจะนำไปปฏิบัติตามได้โดยง่าย อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของการจัดตั้งองค์กรฝ่ายที่สามในลักษณะคณะกรรมการมีข้อเสียในแง่ที่ว่า อำนาจในการโน้มน้าวใจให้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามมีต่ำกว่าองค์การสหประชาชาติ ที่เป็นองค์กรดูแลเรื่องสันติภาพและความมั่นคงโดยเฉพาะ ทำให้แนวโน้มการตรวจสอบบังคับให้ปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพจึงมีน้อยกว่า

กล่าวโดยสรุป ในบทที่สอง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พิจารณาจุดเกาะเกี่ยวของความตกลงสันติภาพกับกฎหมายระหว่างประเทศ จากการค้นคว้าพบว่าจุดเกาะเกี่ยวจะมีอยู่ด้วยกันทั้งสิ้นสอง

¹⁸⁰ Schake, Kori, The Dayton Peace Accords: Success or Failure, p. 291.

ประการคือ จุดเกาะเกี่ยวในเรื่องสาเหตุของความขัดแย้ง และจุดเกาะเกี่ยวในเรื่องของการรับรองฝ่ายปฏิบัติ

จุดเกาะเกี่ยวในเรื่องสาเหตุของความขัดแย้งจะพบว่า สาเหตุของความขัดแย้งบางประการเป็นสิ่งที่กฎหมายระหว่างประเทศให้สิทธิแก่ฝ่ายปฏิบัติที่จะใช้สิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ อันได้แก่สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง ซึ่งฝ่ายปฏิบัติในฐานะปวงชน(Peoples) มีสิทธิที่จะกำหนดเจตจำนงของตนเองได้ ดังนั้น การที่ฝ่ายปฏิบัติก่อความขัดแย้งขึ้น แม้จะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐก็ตาม แต่เมื่อเป็นสิทธิที่กฎหมายระหว่างประเทศคุ้มครองให้ ฝ่ายปฏิบัติผู้กระทำการจึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศโดยไม่ต้องได้รับการรับรองจากสังคมนระหว่างประเทศแต่อย่างไร

อย่างไรก็ดี หากสาเหตุของความขัดแย้งมีการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองแล้ว โดยหลักจะถือว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐเท่านั้น อย่างไรก็ตามหากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ มีการลุกลามจนอยู่ในความสนใจของสังคมนระหว่างประเทศ เมื่อนั้นฝ่ายปฏิบัติอาจได้รับการรับรองสถานะให้มีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้โดยองค์ภาวะในทางระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นรัฐ หรือองค์การระหว่างประเทศก็ตาม เมื่อใดก็ตามที่ฝ่ายปฏิบัติได้รับการรับรองแล้ว การกระทำใดๆที่ฝ่ายปฏิบัติทำขึ้นและมีผลในทางระหว่างประเทศจะสามารถใช้อ้างยันกับองค์ภาวะที่ให้การรับรองได้

ดังนั้น ความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้นเพื่อยุติการใช้กำลังทางอาวุธภายในรัฐสามารถมีประเด็นและมิติในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ หากสาเหตุของการขัดกันทางอาวุธเป็นเรื่องของการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองของปวงชนภายในรัฐ หรือ การที่ฝ่ายปฏิบัติได้รับการรับรองจาก องค์ภาวะในทางระหว่างประเทศ เมื่อหาจุดเกาะเกี่ยวอันจะสร้างสถานะให้แก่ความตกลงสันติภาพได้แล้ว สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือ สถานะของความตกลงสันติภาพ ควรจะเป็นเช่นไร และความตกลงสันติภาพ มีผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศเช่นไรบ้าง

บทที่ 3

สถานะและผลของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ

ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้น สามารถมีประเด็นและมิติในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้หากมีจุดเกาะเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศดังที่ศึกษาในบทที่สอง อย่างไรก็ตามหากความตกลงสันติภาพสามารถอยู่ภายใต้ของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อมาคือกฎหมายระหว่างประเทศใดควรนำมาปรับใช้กับความตกลงสันติภาพหรือไม่ และระบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำมาปรับใช้กับความตกลงที่มีลักษณะพิเศษดังเช่นความตกลงสันติภาพหรือไม่

ในปัจจุบัน นักวิชาการได้มีการถกเถียงในประเด็นนี้อย่างมาก หลายท่านยอมรับว่าความตกลงสันติภาพมีจุดเกาะเกี่ยวและสามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่เนื่องจากลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพ ทั้งเนื้อหาที่มีการบรรจุรายละเอียดการบริหารจัดการภายในรัฐ และการอ้างอิงหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงสถานะของคู่สัญญาที่ไม่มี ความเท่าเทียมกันอย่างมาก ทำให้นักวิชาการยังไม่สามารถหาข้อยุติในเรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพได้ว่าควรจะเป็นความตกลงในทางระหว่างประเทศ เป็นเพียงสัญญา หรือเพียงวิธีปฏิบัติให้คู่สัญญาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเท่านั้น จึงเป็นเรื่องท้าทายที่จะต้องทำการศึกษาต่อไป

นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพสิ่งหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือคู่สัญญาที่มีความมุ่งประสงค์จะผูกพันในหลักเกณฑ์ของความตกลงสันติภาพเพียงใด เพราะหากคู่สัญญาเห็นว่าความตกลงสันติภาพเป็นตราสารก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาแล้ว แม้จะมีได้มีสถานะที่สามารถระบุได้แน่ชัด แต่ก็ถือได้ว่าความตกลงสันติภาพเป็นตราสารที่สามารถก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้นั่นเอง ดังนั้นในบทนี้ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงขอกล่าวถึงสถานะของความตกลงสันติภาพที่ดีมีการถกเถียงกันในปัจจุบัน รวมถึงผลของความตกลงสันติภาพภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศจากมุมมองขององคภาวะในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสถานะของความตกลงสันติภาพ

ความตกลงสันติภาพสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ๆได้แก่ ความตกลงสันติภาพที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ และความตกลงสันติภาพที่ไม่มีจุดเกาะเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นเมื่อความตกลงสันติภาพใดมีจุดเกาะเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ความตกลงสันติภาพดังกล่าวจึงอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ แต่หากความตกลงสันติภาพใดมีจุดเกาะเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ความตกลงสันติภาพนั้นจะไม่สามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่สามารถใช้บังคับได้ระหว่างคู่สัญญา กล่าวคือ รัฐและฝ่ายปฏิบัติการภายในรัฐเท่านั้น

นอกจากนี้ เนื่องจากลักษณะของความตกลงสันติภาพมีความพิเศษที่แตกต่างจากสัญญา หรือความตกลงระหว่างประเทศทั่วไป จึงทำให้มีนักวิชาการได้คิดระบบกฎหมายใหม่ขึ้นมาเพื่อรองรับการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพให้สามารถผสมผสานวิธีบัญญัติในทางระหว่างประเทศมาบังคับใช้กับเนื้อหาการจัดการภายในรัฐ

3.1.1 ความตกลงสันติภาพเป็นเพียงวิธีปฏิบัติ (Modus Operandi)

แนวความคิดที่ว่าความตกลงสันติภาพเป็นเพียงวิธีปฏิบัติเกิดขึ้นจากคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดี Armed Activities on the Territory of the Congo Case¹ ระหว่างสาธารณรัฐคองโก และยูกันดา โดยวิธีปฏิบัติการ (Modus Operandi) เป็นหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่คู่สัญญาตกลงกันเพื่อปฏิบัติ โดยเป็นเพียงการวางแนวทางของคู่สัญญาเท่านั้น ว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติการเช่นไร แต่ไม่ได้เป็นขั้นตอนที่บังคับว่าคู่สัญญาจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัดเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้ วิธีปฏิบัติการจึงมิได้เกิดขึ้นจากความตกลงยินยอมของคู่สัญญาที่จะให้แนวทางการปฏิบัตินี้ผูกพันตน จึงไม่ก่อให้เกิดพันธกรณีแก่คู่สัญญาให้ต้องปฏิบัติตาม

ข้อเท็จจริงในคดีคองโกมีอยู่ว่า ยูกันดาได้ส่งกองกำลังของตนเข้าไปในดินแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ในขณะที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกเองก็ได้เกิดการขัดกันทาง

¹ "Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo," In ICJ: ICJ, 2005, p.168. (ต่อไปใช้คำว่า Judgment)

อาวุธขึ้น แม้ว่าจะเป็นการส่งกองกำลังไปเพื่อช่วยคองโกในการสู้รบก็ตาม แต่การส่งกองกำลังเข้าไปในเขตอำนาจอธิปไตยของบุคคลอื่นโดยที่ไม่ได้รับความยินยอมส่งผลให้มีการละเมิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการแทรกแซง ซึ่งในภายหลังได้มีการทำความตกลงสันติภาพลูซาคา ขึ้นโดยมีผู้ลงนามคือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก, ยูกันดา, แองโกลา, นามิเบีย, รวันดา, ซิมบับเว และมีฝ่ายปฏิปักษ์คือ Movement for the Liberation of Congo(MLC) และ Congolese Rally for Democracy(RCD)มาร่วมลงนามในภายหลัง จึงเห็นได้ว่าความตกลงสันติภาพที่ทั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกได้พิพาทกับยูกันดาเป็นความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐในความหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ประเด็นข้อพิพาทหนึ่งในคดีนี้เกิดจากข้อความตอนหนึ่งในความตกลงสันติภาพกำหนดให้ยูกันดา “คงกองกำลังทางทหารของยูกันดาอย่างน้อย 180 วัน นับจากวันที่ 10 กรกฎาคม 1999”² จึงทำให้ยูกันดาอ้างว่าตนมิได้ละเมิดหลักการห้ามแทรกแซงอำนาจอธิปไตยของรัฐอื่นเนื่องจากความตกลงสันติภาพแสดงถึงความยินยอมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกที่ให้นำกองกำลังเข้าไปได้ แสดงให้เห็นว่าสาธารณรัฐยูกันดาเห็นว่าความตกลงสันติภาพเป็นเอกสารที่แสดงถึงความยินยอมของคองโก และความมีสิทธิของรัฐในการตรึงกองกำลังทางทหารภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐอื่น ความตกลงสันติภาพจึงเป็นเอกสารที่แสดงสิทธิและพันธกรณีแก่คู่สัญญา

อย่างไรก็ดี ศาลได้ให้เหตุผลว่าที่ความตกลงสันติภาพฉบับนี้เป็นเพียงวิธีปฏิบัติการ (Modus Operandi) เท่านั้น มิใช่เป็นความตกลงที่ก่อให้เกิดพันธกรณีแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกได้ทำวิธีปฏิบัติการขึ้นโดยได้วางหลักเกณฑ์วิธีการเป็นบรรทัดฐานทำกับทุกคู่สัญญาอยู่แล้วว่าจะให้มีกองกำลังอยู่ในเวลาที่กำหนด จึงเป็นวิธีการที่เป็นแบบแผนปฏิบัติในความตกลงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกกับทุกรัฐไม่เฉพาะแค่อยูกันดาเท่านั้น วิธีปฏิบัติการจึงไม่ได้เกิดจากความยินยอมของคู่สัญญาเป็นเพียงแค่นโยบายปฏิบัติเท่านั้น อีกทั้งยังไม่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อตัวคู่สัญญาด้วย นั้นหมายความว่ากรณีที่ยูกันดาอ้างข้อความว่าให้กองกำลังของยูกันดาออกไปจากดินแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกไม่น้อยกว่าร้อยแปดสิบวันจากวันที่ 10 กรกฎาคม 1999 จึงไม่ใช่การให้ความยินยอมว่ากองกำลังที่เข้ามาสามารถเข้ามาได้อย่างถูกต้องตาม

² Lusaka Agreement, Annex B to Ceasefire Agreement, Calendar for the Implementation of the Ceasefire Agreement, 17 Orderly withdrawal of all foreign forces D-Day+180 days.

กฎหมายแต่เพราะว่ากองกำลังดังกล่าวเข้ามาไม่ถูกต้องตามกฎหมายอยู่แล้วจึงต้องออกไปจากดินแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก การที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกตกลงในแบบแผนปฏิบัตินี้จึงไม่ได้หมายความว่าให้ความยินยอมในการเข้ามาในเขตแดนของกองกำลังของยูกันดาและทำให้กองกำลังของยูกันดาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างใด³ ยูกันดาจึงมีความผิดฐานแทรกแซงอำนาจอธิปไตยของรัฐอื่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ยังมีนักวิจารณ์ได้ให้เหตุผลด้วยว่าในสายตาของศาล ความตกลงสันติภาพไม่ได้ก่อให้เกิดความผูกพันอะไรเลยในทางระหว่างประเทศ การที่รัฐละเมิดไม่ปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพจึงไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐอีกด้วย เนื่องจากความตกลงสันติภาพมีลักษณะที่แตกต่างจากความตกลงอื่นๆระหว่างรัฐ เพราะคู่สัญญามีได้เท่าเทียมกันมาตั้งแต่ต้นเพราะในภาวะสงครามไม่มีความเท่าเทียมกัน มีเพียงผู้ชนะหรือผู้แพ้เท่านั้น และผู้แพ้จะเป็นผู้ที่ต้องทำความตกลงในลักษณะที่ถูกบีบบังคับ⁴ เช่นในกรณีตามข้อเท็จจริง สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกเองก็ถูกบีบบังคับให้ลงนามในความตกลงลูซาคา ซึ่งมีลักษณะให้ฝ่ายปฏิบัติการที่มีส่วนใกล้ชิดกับยูกันดาเข้ามาร่วมกระบวนการทางการเมือง⁵ และกำหนดระยะเวลาในการถอนทหาร อีกทั้งข้อเท็จจริงระบุว่าในขณะที่มีการเจรจาตกลงประธานาธิบดี Kabila ได้เผชิญหน้ากับการคุกคามทางอาวุธที่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ด้วยการลงนามในความตกลงเท่านั้น⁶ เมื่อสถานะไม่เท่ากันศาลจึงไม่อาจให้สถานะเหมือนกับความตกลงทั่วไปที่คู่สัญญามีสถานะเท่าเทียมกัน

การที่ศาลตัดสินว่าความตกลงเป็นวิธีปฏิบัติการ (Modus Operandi) จึงกระทบต่อสถานะทางกฎหมายของความตกลงสันติภาพ ไม่เฉพาะเพียงความตกลงลูซาคาเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อสถานะของความตกลงสันติภาพทุกฉบับที่ได้ทำขึ้นเพื่อต้องการสิ้นสุดความขัดแย้ง ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐและฝ่ายปฏิบัติการได้ทำความตกลงสันติภาพขึ้น ก็ด้วยมุ่งหวังให้เป็นการสิ้นสุดของความขัดแย้ง ดังนั้นข้อความที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงเจรจากันจึงมีความมุ่งหมายให้เกิดเป็นพันธกรณี

³ Judgment, at para. 99.

⁴ Fortna, Virginia, *Scraps of Paper? Agreement and Durability of Peace*, International Organization 57, 02 (2003): 36, p. 365.

⁵ Lemarchand, Rene, "The Democratic Republic of Congo: From Collapse to Potential Reconstruction," In Occasional Paper for the Centre of African Studies, 63, 2001, p. 49.

⁶ "Scramble for the Congo: Anatomy of a ugly war," ICG Africa Report, 2000, p. 3.

ผูกพันคู่สัญญาให้ปฏิบัติตามเป็นสำคัญ การที่ศาลตัดสินว่าความตกลงนี้เป็นเพียงวิธีปฏิบัติการจึงทำให้คู่สัญญาใช้เป็นเหตุอ้างในการไม่ปฏิบัติตามความตกลงได้ และส่งผลในท้ายที่สุดคือสันติภาพไม่อาจเกิดขึ้นได้นั่นเอง

นอกจากนี้นักวิชาการยังได้พยายามหาเหตุผลจากคำพิพากษาของศาลที่ตัดสินให้ความตกลงสันติภาพไม่มีผลผูกพันอีกว่า ความตกลงสันติภาพมีลักษณะที่ไม่สร้างความน่าเชื่อถือในการปฏิบัติตาม เพราะในเรื่องของสงครามหรือการใช้กำลัง คู่สงครามต้องการเพียงชัยชนะโดยที่ไม่สนใจว่ากฎหมายคืออะไร ขอแค่เพียงว่าตนชนะ ตนจะเป็นฝ่ายที่ถูกต้องขึ้นมา ดังนั้นเมื่อเทียบสถานะของความตกลงสันติภาพซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาการขัดกันทางอาวุธ กับกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแล้วความตกลงสันติภาพจึงมีความศักดิ์สิทธิ์น้อยกว่ากฎเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศ⁷ ทั้งนี้เพราะความตกลงสันติภาพมีจุดอ่อนคือ บ่อยครั้งที่ความตกลงสันติภาพได้กำหนดพันธกรณีให้คู่สัญญาได้มาเจรจาเพื่อหาทางออกของความขัดแย้ง แต่ไม่ได้มีการกำหนดหรือควบคุมผลงานที่ออกมา⁸ เช่นความตกลงลูซาคาที่ได้มีการจัดการเสวนาเพื่อทำให้เกิดระเบียบทางการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกขึ้น แต่ก็ไม่ได้มีการกำหนดว่าระเบียบดังกล่าวควรมีรูปแบบเช่นไร ไม่ได้มีบทสรุปของการเจรจาเพื่อต่อยอดต่อไป ทั้งนี้เพราะไม่ได้มีพันธกรณีทางกฎหมายที่จะนำไปสู่ผลโดยเฉพาเจาะจง จึงเป็นการยากที่จะพิจารณาว่าเมื่อไหร่ที่คู่สัญญาละเมิดหน้าที่ที่ได้มีการตกลงไว้ตามความตกลงสันติภาพ⁹ ดังนั้น ศาลจึงปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของยูกันดาที่กล่าวอ้างว่าสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกได้ละเมิดมาตรการที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพลูซาคา

กล่าวโดยสรุปแม้ศาลจะมีได้พิจารณาถึงสถานะของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐเนื่องจากเหตุปัจจัยในการเกิดความตกลงสันติภาพรวมถึง ไม่ต้องการตอบคำถามสถานะของฝ่ายปฏิปักษ์ที่จะกลายเป็นปัญหาตามมาว่าจะมีการยกระดับสถานะของฝ่ายปฏิปักษ์หรือไม่ อย่างไรก็ตามการให้สถานะของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐเป็นเพียงวิธีปฏิบัติกลับส่งผลกระทบที่มากกว่า กล่าวคือกระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศ เพราะเมื่อไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่ละฝ่ายก็จะอ้างว่าตนไม่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

⁷ ยูกันดาเอง เมื่อได้มีการลงนามในความตกลงสันติภาพแล้วแต่ก็ยังให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่ MLC. ICG, Report on Lusaka Agreement, at 18.

⁸ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 393.

⁹ Ibid, p. 411.

ตาม เมื่อไม่มีหน้าที่ปฏิบัติตาม ความตกลงสันติภาพที่ทำขึ้นก็จะกลายเป็นเอกสารที่ไม่มีประโยชน์ เพราะคนไม่ปฏิบัติตามทำที่สุดก็จะมีใครเจรจาและจัดทำความตกลงสันติภาพต่อไป

3.1.2 ความตกลงสันติภาพที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ คู่สัญญาในความตกลงสันติภาพจะต้องมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐเป็นบุคคลในทางกฎหมายระหว่างประเทศจึงย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ส่วนฝ่ายปฏิบัติจะมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้หากการขัดกันทางอาวุธมีสาเหตุมาจากสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง หรือมีการรับรองฝ่ายปฏิบัติขึ้น

ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐมิใช่สนธิสัญญา เนื่องจากอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญา(Vienna Convention on the Law of Treaties 1969)¹⁰ ได้กำหนดลักษณะของสนธิสัญญาไว้ว่าเป็นความตกลงในทางระหว่างประเทศที่กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศภายในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศและก่อให้เกิดพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ¹¹ สนธิสัญญาโดยหลักจึงสามารถเกิดขึ้นได้กับคู่สัญญาระหว่างรัฐกับรัฐหรือรัฐกับองค์การระหว่างประเทศเท่านั้น ความตกลงสันติภาพจึงไม่สามารถอยู่ภายใต้บังคับของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญาได้เพราะเหตุว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีสถานะเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญพื้นฐานของกฎหมายสนธิสัญญา

¹⁰ สนธิสัญญาอยู่ภายใต้กฎหมายสองฉบับ คือ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969 และ Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations 1986 แต่เนื่องจากสนธิสัญญาสันติภาพเป็นความตกลงเพื่อยุติความขัดแย้งระหว่างรัฐจึงอยู่ภายใต้อนุสัญญากรุงเวียนนา ปี 1969 เท่านั้น

¹¹ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Article 2. Use of terms

1. For the purposes of the present articles:

(a) "Treaty" means an international agreement concluded between States in written form and governed by international law, whether embodied in a single instrument or in two or more related instruments and whatever its particular designation.

อย่างไรก็ดี แนวความคิดที่ว่าความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐสามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อศาลพิเศษเซียะราลีโอน (Appeals Chamber of the Special Court for Sierra Leone) ได้ตัดสินคดี Kallon ซึ่งมีเหตุเกิดจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลเซียะราลีโอนและกลุ่ม The Revolutionary United Front โดยภายหลังได้ทำความตกลงสันติภาพโลเม ซึ่งมีเนื้อหาส่วนหนึ่งคือการให้การนิรโทษกรรมแก่กลุ่ม RUF ศาลพิเศษจึงได้ถูกตั้งขึ้นและให้คำวินิจฉัยว่าฝ่ายปฏิปักษ์มีความสามารถที่จะทำความตกลงในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ แม้ว่าฝ่ายที่สามหรือองค์การสหประชาชาติจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในความตกลงสันติภาพ เพราะฝ่ายที่สามเป็นเพียงผู้รับรองว่าคู่สัญญาจะปฏิบัติตามพันธกรณีตามหลักสุจริตเท่านั้น¹² ความตกลงระหว่างประเทศโดยตัวของมันเองจะต้องสร้างสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลและกลุ่ม RUF เป็นความตกลงระหว่างองค์การในรัฐสององคภาวะ ความตกลงที่ทำมิใช่สนธิสัญญาในทางกฎหมายระหว่างประเทศและมีผลจำกัดตามกฎหมายภายใน ดังนั้นภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศรัฐบาลจึงไม่สามารถให้การนิรโทษกรรมแก่การฝ่าฝืนอาชญากรรมระหว่างประเทศร้ายแรงได้¹³

ดังนั้น โดยปกติแล้วความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ ไม่ได้เป็นบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศเนื่องจากไม่เข้าลักษณะของบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศตามข้อ 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ กรอบต่างๆของความตกลงจึงเป็นเพียงหลักเกณฑ์ให้คู่ความปฏิบัติตามเท่านั้น อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ในความตกลงสันติภาพอาจสร้างสถานะผูกพันอย่างแน่นหนา หากหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้มีการกล่าวอ้างกฎหมายระหว่างประเทศไว้ให้คู่สัญญามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม

¹² "The Prosecutor v. Morris Kallon and Brima Buzzy Kamara," Special Court for Sierra Leone, 2004, Decision on Challenge to Jurisdiction: "Lomé Accord Amnesty ": Appeals Chamber, 2004. para. 41.

¹³ PROSECUTOR v MORRIS KALLON & ANR - SUMMARY OF DECISION ON PRELIMINARY MOTION BASED ON LACK OF JURISDICTION/ ABUSE OF PROCESS: AMNESTY PROVIDED BY THE LOMÉ ACCORD, SCSL-2004-15-PT; Case No.SCSL-2004-16-PT, Judgment Date: Saturday, March 13, 2004, available at : <http://www.sierrali.org/sl/judgment/special-court/2004/2>.

เมื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นจึงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อมาคือ กฎหมายระหว่างประเทศใดที่จะนำมาใช้บังคับกับความตกลงสันติภาพ

แม้จะมีได้อยู่ในบังคับของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญา เมื่อความตกลงสันติภาพมีลักษณะเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง จึงให้มีการนำหลักทั่วไปในเรื่องความตกลงระหว่างประเทศมาบังคับใช้ อันได้แก่ หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา(Pacta Sunt Servanda) หลักสุจริต(Good Faith) และหลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติ(Reciprocity)

หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา(Pacta Sunt Servanda) เป็นหลักการกำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยสนธิสัญญาว่าทุกสนธิสัญญาที่บังคับใช้จะผูกพันคู่สัญญาและจะต้องถูกปฏิบัติโดยคู่สัญญาตามหลักสุจริต¹⁴ อย่างไรก็ตามก็ตีหลักนี้ได้ว่าหลักการทั่วไปที่มีการระบุในทุกกิจกรรมที่ทำความตกลงในทางระหว่างประเทศ และเป็นหลักการที่นักกฎหมายระหว่างประเทศเห็นว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สังคมระหว่างประเทศไม่ควรละเมิด เพราะจะก่อให้เกิดความเสียหายในทางการเมืองได้¹⁵ ส่วนหลักสุจริตได้มีการบัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ข้อ 2 วรรคสองว่ารัฐจะต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันที่ตนยอมรับด้วยความสุจริตใจ หลักสองหลักนี้จึงเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่บังคับใช้ในความตกลงในทางระหว่างประเทศด้วย ดังนี้ สิ่งที่ตกลงจะสร้างพันธกรณีให้คู่สัญญาผู้มีความสุจริตทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามโดยสุจริต แสดงว่าถ้าเมื่อใดที่ผู้ทรงสิทธิไม่ปฏิบัติตามเสียแล้ว เมื่อนั้นถือว่าผู้ทรงสิทธิดังกล่าวกระทำการโดยไม่สุจริตนั่นเอง

หลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติ(Reciprocity)เป็นหลักการที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพื้นฐานและการตีความความตกลงระหว่างประเทศ หลักการสำคัญคือเมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องถูกผูกพันตามความตกลงสันติภาพแล้ว คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องผูกพันตามความตกลงสันติภาพด้วยเช่นกัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีที่ตนถูกผูกพันไว้ อีกฝ่ายหนึ่งก็สามารถกล่าวอ้างเพื่อมิให้ตนต้องถูกผูกพันในการปฏิบัติตามพันธกรณีเช่นกัน

¹⁴ Article 26, Vienna Convention on the Law of Treaties.

¹⁵ Onuma Yasuaki, International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society, 14 Eur. J. Int'L. 105 (2003), at116

อย่างไรก็ดีหลักการถ้อยทีถ้อยปฏิบัติจะนำมาใช้ได้เฉพาะในส่วนของความตกลงกรณีทั่วไปเท่านั้น แต่ไม่อาจใช้อ้างเพื่อเป็นเหตุไม่ปฏิบัติตามความตกลงได้หากเป็นการตกลงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เนื่องจากกฎหมายระหว่างประเทศสองแขนงนี้ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า แม้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ตามหลักการของมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือ สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศก็ตามก็หาเป็นเหตุให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งใช้เป็นเหตุในการไม่ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีแต่อย่างใด ภาคคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งก็ยังคงมีเงื่อนไขที่จะต้องละเว้นการละเมิดพันธกรณีที่เกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ¹⁶

นอกจากหลักทั่วไปในเรื่องความตกลงระหว่างประเทศที่นำมาบังคับใช้แล้ว นักวิชาการบางท่าน เช่น Andrej Lang ยังเห็นว่าคู่สัญญาสามารถนำเรื่องมาตรการโต้ตอบมาใช้เป็นหลักการตรวจสอบการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพได้

มาตรการโต้ตอบเป็นบรรทัดฐานลำดับรองของกฎหมายระหว่างประเทศ ที่นำมาใช้เมื่อมีการละเมิดบรรทัดฐานลำดับแรก ซึ่งหลักในเรื่องของมาตรการโต้ตอบเป็นหลักการที่อยู่ในอนุสัญญาว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐ ซึ่งเป็นการสร้างแนวบรรทัดฐานให้รัฐตรวจสอบกันและกัน เนื่องจากในทางระหว่างประเทศไม่ได้มีองค์กรตำรวจที่ทำหน้าที่ตรวจตรา หรือตรวจสอบผู้ที่ละเมิดพันธกรณีในทางระหว่างประเทศ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐเองที่จะต้องตรวจสอบกันและกัน ซึ่งการตรวจสอบกันและกันจะมีสองประการคือ คู่สัญญาจะต้องตรวจสอบไม่ให้คู่สัญญาอีกฝ่ายละเมิดพันธกรณีในความตกลง และการตรวจตรามิให้คู่สัญญาละเมิดพันธกรณีในทางระหว่างประเทศ ดังนั้นการกำหนดหลักการในเรื่องมาตรการโต้ตอบจึงเป็นหลักการหนึ่งที่ชักชวนให้รัฐปฏิบัติตามพันธกรณีของตน แต่อย่างไรก็ดี เมื่อมีผู้ที่ละเมิดพันธกรณีขึ้น คู่สัญญาหรือผู้ที่ถูกละเมิดพันธกรณีจะกระทำการตอบโต้เลยไม่ได้ แต่จะต้องเรียกร้องให้ฝ่ายที่ละเมิดพันธกรณีรับผิดชอบเสียก่อน ซึ่งมักจะมีการเจรจาพ่วงเข้ามาด้วย¹⁷ เมื่อไม่มีความรับผิดชอบจากรัฐผู้ละเมิดพันธกรณีจึงจะกระทำการตอบโต้ได้ แต่การตอบ

¹⁶ Laura Perna, *The Formation of the Treaty Law of Non-International Armed Conflicts*, International Humanitarian Law Series, Volume 14, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006, pp. 51.

¹⁷ Draft Articles on Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Article 52.

โต้จะต้องกระทำการโดยพอสมควรแก่เหตุ¹⁸ ถูกต้องตามกฎหมายอีกทั้งเมื่อรัฐผู้ละเมิดพันธกรณีได้หยุดการละเมิดพันธกรณีแล้ว ก็ต้องหยุดกระทำการตอบโต้ด้วยเช่นกัน¹⁹

อย่างไรก็ดีการโต้ตอบจะไม่สามารถเป็นเหตุอ้างยกเว้นความรับผิดชอบได้หากการโต้ตอบละเมิดต่อหลักการในการคุ้มครองปัจเจกชน²⁰ กล่าวคือ หากมีการใช้กำลังในการโต้ตอบ จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่ควบคุมคือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งหากการโต้ตอบด้วยการใช้กำลังทางอาวุธขัดต่อหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ รัฐที่ทำการโต้ตอบก็ไม่อาจอ้างเหตุโต้ตอบเป็นเหตุในการยกเว้นความรับผิดชอบได้ แม้ว่าอีกฝ่ายจะกระทำการอันเป็นการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาก่อนก็ตาม

Lang ได้อธิบายแนวความคิดในเรื่องการนำมาตรการโต้ตอบในทางกฎหมายระหว่างประเทศมาใช้ไว้ว่า การใช้มาตรการตอบโต้ ตามหลักการในเรื่องความรับผิดชอบของรัฐเพื่อป้องกันการเกิดการละเมิดความตกลงและนำไปสู่สงครามอีกครั้ง ซึ่งมาตรการตอบโต้จะมีความสามารถในการหาช่องทาง และโครงสร้างกฎเกณฑ์ทางปฏิบัติของรัฐในสถานการณ์ที่ยากแก่การไว้วางใจภายหลังจากความขัดแย้ง ที่จะเกิดจากแรงยั่วของฝ่ายปฏิบัติที่ทำให้สถานการณ์กลับสู่ภาวะสงครามได้ โดยให้รัฐปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆก่อนที่จะหาทางออกโดยการนำมาตรการโต้ตอบ เพื่อเป็นการควบคุมปฏิบัติการโต้ตอบ และลดความเสี่ยงในการทำให้เกิดภาวะสงครามอีกครั้ง มาตรการตอบโต้จึงเป็นมาตรการที่ใช้ตรวจสอบและบังคับให้ปฏิบัติตามความตกลงระหว่างคู่สัญญา โดยทำให้เกิดความ

¹⁸ Draft Articles on Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Article 51.

¹⁹ Draft Articles on Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Article 49.

²⁰ United Nations, International Law Commission, Report on the Work of its Fifty-third Session (23 April–1 June and 2 July–10 August 2001), General Assembly, Official Records, Fifty fifth Session, p. 336 (para. 8 on Art. 50), and Arts 46/47/13 (3)/33 (3), respectively of the four Conventions and Arts 20, 51(6), 52(1), 53(c), 54(4), 55(2) and 56(4) of Protocol I.

เคารพและปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนมี และสามารถตอบโต้ได้โดยชอบด้วยกฎหมายหากมีการยั่วของฝ่ายปฏิปักษ์ที่ทำให้สถานการณ์กลับสู่ภาวะสงครามได้”²¹

อย่างไรก็ดี มาตรการที่ Lang กำหนดไม่ใช่มาตรการที่ดำเนินการต่อผู้ที่กระทำความผิด ดังนั้นไม่ได้หมายความว่าเมื่อมีมาตรการนี้แล้วจะไม่มีผลกระทบในทางลบต่อสันติภาพแต่อย่างใด แต่การมีมาตรการควบคุมจะส่งผลในทางจิตวิทยามีให้มีการละเมิดพันธกรณีในความตกลง

ในกรณีที่ความตกลงสันติภาพไม่ได้อยู่ในบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศก่อนหรือขณะทำสัญญาอาจเปลี่ยนเป็นความตกลงสันติภาพที่อยู่ในบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ หากสังคมระหว่างประเทศได้มีการรับรองความมีสิทธิและหน้าที่ของความตกลงสันติภาพดังกล่าว โดยปกติแล้ว องค์การที่ให้การรับรองสถานะของความตกลงสันติภาพคือองค์การสหประชาชาติ โดยการออกข้อมติออกมาเพื่อบังคับให้คู่สัญญาปรับใช้ความตกลงสันติภาพ เป็นกรณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้มีการทำความตกลงสันติภาพแล้ว ข้อความในความตกลงแม้ไม่ได้กำหนดให้องค์การสหประชาชาติมีหน้าที่โดยตรงในการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงสันติภาพแต่อย่างใด แต่เนื่องจากสภาพของการขัดกันทางอาวุธมีความรุนแรงจนถึงขนาดที่กระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศ องค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ในฐานะองค์การระหว่างประเทศและองค์การที่มีหน้าที่โดยตรงจึงต้องมีการออกข้อมติเพื่อเรียกร้องให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามพันธกรณี เช่น กรณีของไลบีเรีย²² และของเซียร์ราลีโอน²³ ที่มติของสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติใช้คำที่เป็นการสร้างพันธกรณีให้คู่สัญญาปฏิบัติตาม ได้แก่คำว่า “เรียกร้องให้(calls on)” หรือคำว่า “มีความรับผิดชอบภายใต้(responsibilities under)” เช่น ใน UNSC resolution 1643 ที่มีตอนหนึ่งระบุว่า “...recall[ed] strongly the obligations [of the parties] to comply with a ceasefire agreement, or to act ‘in

²¹ Andrej Lang. “Modus operandi,” “Lex pacificatoria” and the ICJ’s appraisal of the Lusaka Ceasefire Agreement in the Armed Activities on the Territory of the Congo Case More than just Latin lessons: The Role of Peace Agreements in International Conflict Resolution, p. 28.

²² UNSC resolution 788(1992).

²³ UNSC resolution 1171(1998).

accordance with their obligations.”²⁴ ซึ่งคำในมติคณะมนตรีความมั่นคงแสดงถึงความสนใจ และให้ความสำคัญต่อการจัดทำความตกลงสันติภาพเพื่อสร้างแนวทางให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง²⁵ อีกทั้งเป็นการยืนยันถึงพันธกรณีระหว่างประเทศที่คู่พิพาทมีอยู่ให้ต้องปฏิบัติตามความตกลงหยุดยิงซึ่งมีผลผูกพันทั้งต่อฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายปฏิปักษ์²⁶ และอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบแก่ฝ่ายที่เพิกเฉยต่อข้อมติขององค์การสหประชาชาติ

การออกข้อมติขององค์การสหประชาชาติจึงเป็นกลไกในการตรวจสอบการปฏิบัติ ตามพันธกรณีของความตกลงสันติภาพอย่างหนึ่ง เพื่อต้องการให้เกิดการกลับคืนสู่สภาพปกติให้เร็วที่สุด²⁷ อีกทั้งยังเป็นการรับรองถึงตราสารที่สร้างสิทธิและหน้าที่ซึ่งมีส่วนเกี่ยวพันกับกฎหมายระหว่างประเทศด้วย แม้ว่าจะมีหลายหลายประเทศออกมากล่าวหาว่าเป็นการเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในรัฐ เช่น ประเทศจีนออกมาท้วงติงในกรณีของเยเมน แต่อีกหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศสรวมถึงตัว องค์การสหประชาชาติต่างอ้างว่าเป็นเรื่องของสันติภาพและความมั่นคงในทางระหว่างประเทศ ซึ่งจะต้องระงับการใช้ความรุนแรงและกองกำลังทางอาวุธให้ได้มากที่สุด²⁸ จึงไม่ควรมีประเด็นในเรื่องของดินแดนเข้ามาเกี่ยวข้อง²⁹

3.1.3 ความตกลงสันติภาพที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

ความตกลงสันติภาพที่ไม่ถูกกำหนดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ คือความตกลงสันติภาพที่มีได้เกิดจากการขัดกันทางอาวุธที่มีสาเหตุมาจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของ

²⁴ UNSC resolution 1643, para. 2.

²⁵ Corton, Olivier and Klein, Pierre, Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order?, The Law of Treaties Beyond the Vienna Convention, Oxford University, 2011, P. 18.

²⁶ Kooijmans, P.H, The Security Council and Non-State Entities as Parties to Conflicts in International Law, In Edited by Eric Suy, K. W., Theory and Practice Essays in Honour of Erik Suy The Hague: Martinus Nijhoff, 2011, p. 333-46.

²⁷ Corton, Olivier and Klein, Pierre, Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order?, p. 20.

²⁸ Report of the Secretary-General on the situation on Yemen, S/1994/764, 7 June 1994, at 4, para. 20.

²⁹ Corton, Olivier and Klein, Pierre, Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order? p. 20.

ตนเองและฝ่ายปฏิบัติไม่ได้รับการรับรองจากองคภาวะในทางระหว่างประเทศ ลักษณะของความตกลงสันติภาพจึงเป็นเพียงลักษณะของการปรองดองระหว่างรัฐและกลุ่มต่อต้าน เช่น ส่งผลให้ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นจึงสามารถก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ภายในรัฐเท่านั้น แต่ไม่มีผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด

รากฐานของความตกลงสันติภาพส่วนใหญ่จึงนำไปสู่ตราสารที่ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายในรัฐ ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงพบว่าหลักเกณฑ์ในความตกลงหลายฉบับใช้เป็นหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ หรือได้มีการตกลงให้นำความตกลงสันติภาพมาบัญญัติให้เป็นรัฐธรรมนูญ เช่น Agreement between the Zimbabwe African National Union-Patriotic Front and the Two Movement for Democratic Change Formations, on Resolving the Challenges Facing Zimbabwe ที่มีการร่างรัฐธรรมนูญลงในความตกลงสันติภาพ³⁰ และบังคับใช้เป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศในเวลาต่อมา หรือในความตกลงสันติภาพ Arusha ที่มีการวางหลักการคร่าวๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดทำรัฐธรรมนูญของประเทศต่อไป โดยหลักที่นำไปร่างรัฐธรรมนูญจะต้องไม่ต่ำกว่าหลักที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพ³¹ จากลักษณะข้างต้นจึงแสดงให้เห็นว่าแม้ความตกลงสันติภาพจะมีได้อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็สามารถใช้บังคับได้ระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้ปกครองในลักษณะของสัญญาประชาคม (Social Contract)

ทฤษฎีสัญญาประชาคม เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากแนวความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างรัฐ และมนุษย์ยินยอมร่วมกันทำสัญญาประชาคมเพื่อหาผู้ปกครองมาปกครองสังคมของตน เนื่องจากความไม่มั่นใจในความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตน โดยจอห์น ล็อก (John Locke) ผู้ปกครองเกิดจากการที่ประชาชนทำสัญญามอบอำนาจให้ผู้ปกครอง ดังนั้นผู้ปกครองจะต้องกระทำการตามเจตนารมณ์ของประชาชนในฐานะที่เป็นคู่สัญญากับประชาชนผู้มอบอำนาจปกครองให้ อีกทั้งประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้ปกครองได้ หากเห็นว่าผู้ปกครองไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของ

³⁰ Agreement between the Zimbabwe African National Union-Patriotic Front(ZANU-PF) and the Two Movement for Democratic Change(MDC) Formations, on Resolving the Challenges Facing Zimbabwe, Article VI.

³¹ Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi, Protocol II Democracy and Good Governance.

ประชาชนส่วนใหญ่ ดังนั้นจากแนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคมของลือค และของ รุสโซ่จะพบว่านักคิดทั้งสองท่านสนับสนุนแนวคิดทฤษฎีประชาธิปไตย เนื่องจากผู้ปกครองเกิดจากการเลือกของประชาชน โดยวิธีการที่เหมาะสมในการเลือกผู้ปกครองคือการใช้เสียงข้างมากในการตัดสิน

จากการพิจารณาดังกล่าวข้างต้นจึงพบว่าความตกลงสันติภาพที่รัฐทำขึ้นกับกลุ่มกบฏภายในรัฐมิได้อยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ เนื่องจากเมื่อพิจารณาแล้ว การที่กลุ่มกบฏออกมาเรียกร้องเป็นเพียงการบีบบังคับให้รัฐปฏิบัติในสิ่งที่ตนต้องการ สิ่งนั้นจึงมิใช่เพียงเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองแต่อาจเกิดขึ้นได้กับทุกเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของประชาชนภายในรัฐ เช่น เรื่องค่าแรงขั้นต่ำ เรื่องไม่พอใจกฎหมายฉบับใหม่ที่จะออกมา หรือเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง เป็นต้น การออกมาเรียกร้องดังกล่าวจึงมิใช่การใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง รัฐจึงมีสิทธิจัดการปัญหาดังกล่าวได้โดยใช้อำนาจอธิปไตยของตน อีกทั้งกลุ่มกบฏเป็นเพียงกลุ่มออกมาเรียกร้องความต้องการบางประการภายในรัฐเท่านั้น และสถานการณ์ในการที่กลุ่มกบฏออกมาเรียกร้องก็มิได้มีลักษณะที่จะกระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงอันจะอยู่ในความสนใจของสังคมระหว่างประเทศได้ ดังนั้นข้อตกลงใดๆก็ตามที่รัฐทำกับกลุ่มกบฏจึงเป็นเพียงข้อตกลงที่รัฐสัญญาจะทำให้กับประชาชนภายในรัฐเท่านั้น ซึ่งอาจมิได้มีการอ้างอิงถึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศ หรือเชิญให้องคภาวะในทางกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแต่อย่างใด ซึ่งมีใช้ลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพ

3.1.4 การวางระบบกฎหมายใหม่ของความตกลงสันติภาพ: *Lex Pacificatoria*

เนื่องจากความตกลงสันติภาพเป็นความตกลงเพื่อแก้ปัญหาภายในรัฐแต่ก็มีฝ่ายที่สามารถเข้าร่วมด้วย ความตกลงสันติภาพจึงมีลักษณะพิเศษเรียกว่า พันธกรณีลูกผสม (Hybrid Obligation)³² กล่าวคือในความตกลงสันติภาพแต่ละฉบับจะมีพันธกรณีทั้งในประเทศ และพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ สืบเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของความตกลงสันติภาพเกิดจากความขัดแย้งของกลุ่มภายในประเทศที่มีต่อรัฐจากเหตุผลทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมเป็นหลัก ซึ่งเป็นเรื่องภายในประเทศ ในขณะที่เดียวกันเพื่อเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามพันธกรณี คู่สัญญา

³² Bell, *Peace Agreements: Their Nature and Legal Status*, p. 391 และ Sheeran, Scott P, *Peace Agreements and Self-Determination: The Case of Sudan*. *International and comparative Quarterly* 60, 02 (2011): 36, p. 446.

จึงมีความมุ่งหมายที่ต้องการสร้างพันธกรณีในทางระหว่างประเทศ³³ ความตกลงสันติภาพจึงมีหลักเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น ความตกลงสันติภาพจะประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ภายในประเทศ และหลักเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศเสมอ ส่วนสัดส่วนจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับข้อตกลงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญซึ่งในแต่ละฉบับจะมีแตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้ Bell จึงได้ทำการค้นคว้า และจัดทำระบบกฎหมายใหม่ที่มีลักษณะเป็นเอกเทศจากระบบกฎหมายระหว่างประเทศเดิมเพื่อบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ

จากการศึกษาค้นคว้าลักษณะของความตกลงสันติภาพจะพบว่า เมื่อมีการขัดกันทางอาวุธเกิดขึ้นจะนำมาซึ่งการลงนามในความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ ซึ่งเมื่อพิจารณาในส่วนสารบัญญัติที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพแล้วจะพบว่าความตกลงสันติภาพไม่ได้มีสาระสำคัญที่แตกต่างกันมากในแต่ละฉบับไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสิทธิมนุษยชน กฎหมายมนุษยธรรม การกำหนดเจตจำนงของตัวเอง การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยุติธรรม หรือการเข้ามาไกล่เกลี่ยหรือบังคับโดยฝ่ายที่สาม³⁴ Bell จึงได้สร้างระบบ Lex Pacificatoria โดยเพื่อนำมาจัดการกับรูปแบบของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐโดยเฉพาะ ซึ่ง Lex แปลว่ากฎหมาย ส่วน Pacificatoria แปลว่าการมุ่งหมายเพื่อความสงบสุข Lex Pacificatoria จึงเป็นระบบกฎหมายที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความสงบสุข เนื่องจากความตกลงสันติภาพมีลักษณะที่เป็นลูกผสม เพราะมีพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับทั้งกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศ กฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชนไปพร้อมกัน³⁵ อีกทั้งยังเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ที่บังคับใช้กับเรื่องเฉพาะของความตกลงสันติภาพที่ไม่เกิดขึ้นกับความตกลงแบบอื่นๆ เช่นการให้อภัยโทษอื่นที่ไม่ใช่รัฐเป็นผู้ลงนามในความตกลง ลักษณะการกำหนดกระบวนการต่างๆ ลักษณะธรรมชาติของความขัดแย้งที่ต้องมีการจัดการด้วยเป้าหมายระยะสั้นและเป้าหมายระยะยาว³⁶

³³ Aust, Anthony, Modern Treaty Law and Practice, Edited by CUP, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, P.20. และ "Temple of Preah Vihear case " In ICJ: ICJ, 1961, p. 31-32.

³⁴ "Lex Pacificatoria: A Legal Framework for Building a Real and Lasting Peace in the Philippines," 37: University of Philippines, College of Law, P. 1.

³⁵ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 410.

³⁶ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 408-12.

Bell ได้กำหนดคำจำกัดความของ Lex Pacificatoria ไว้ว่า เป็นสัญญาที่ผนวกพันธกรณีที่มีลักษณะทางสนธิสัญญาในทางระหว่างประเทศไว้ โดยมีระบบการบังคับโดยฝ่ายที่สาม ในขณะที่เดียวกันความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในประเทศยังสามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่พันธกรณีตามกฎหมายพื้นฐานภายในรัฐได้³⁷ เรียกได้ว่าเป็นสัญญาประชาคม(Social Contract) ระหว่างชนชั้นปกครองกับประชาชนโดยมีพันธกรณีที่ต้องทำตอบแทนกันและกัน จึงเห็นได้ว่าความตกลงสันติภาพเป็นความตกลงที่ก่อตั้งกฎหมายพื้นฐานและเป็นการสร้างแนวทางการปฏิบัติให้แก่รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายที่ใช้ในการปกครองทั่วไปที่ฝ่ายปกครองมีอำนาจกระทำการต่างๆได้โดยไม่จำเป็นต้องถามความสมัครใจ ซึ่งลักษณะของ Lex Pacificatoria จะคล้ายคลึงกับ Lex Mercatoria หรือกฎหมายของพ่อค้า³⁸ ที่พยายามจัดหาลักษณะการกระทำที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้เข้าใจถึงแบบแผนปฏิบัติในทางการค้าเพื่อใช้ในการอ้างสิทธิ์ความชอบด้วยกฎหมายทั้งในด้านระหว่างประเทศและในประเทศ Bell จึงไม่ได้ต้องการให้ความตกลงสันติภาพถูกบังคับโดยระบบของกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ต้องการให้มีระบบกฎหมายโดยเฉพาะที่แบ่งแยกเป็นเอกเทศ³⁹

³⁷ Bell, Ibid, p. 399. “ Contracts that incorporate internationalized treatylike commitments with a high degree of third-party enforcement, while enabling a transition to democratic constitutional commitments.”

³⁸ Lex Mercatoria เป็นกฎหมายสำหรับพ่อค้าที่ใช้ในการติดต่อค้าขาย มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโรมันโดยได้รับการปรับปรุงใหม่ในสมัยช่วงกลางของศตวรรษที่ 20 ซึ่งในตอนแรก Lex Mercatoria ไม่ได้รับการยอมรับว่ามีลักษณะในทางกฎหมาย แต่เมื่อคู่สัญญาได้ปฏิบัติโดยมีเจตนาที่จะผูกพันเป็นพันธกรณีประกอบกับเมื่ออนุญาโตตุลาการยับยั้งหลักการใน Lex Mercatoria ขึ้นมาปรับใช้เพื่อทำคำชี้ขาด อีกทั้งได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักกฎหมายที่มีอยู่ในกฎหมายภายใน ทำให้บทบาทของ Lex Mercatoria มีลักษณะเป็นกฎหมายชัดเจนมากขึ้น

Lando กำหนดที่มาของ Lex Mercatoria ไว้ว่า มาจากกฎหมายระหว่างประเทศ หลักกฎหมายที่มีลักษณะเดียวกัน หลักกฎหมายทั่วไป หลักเกณฑ์ขององค์การระหว่างประเทศ มาตรฐานทั่วไปของสัญญา และ คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ และโดยส่วนใหญ่แล้วหลักเกณฑ์ของ Lex Mercatoria ก็คือจารีตประเพณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

³⁹ Bell กำหนด Lex Pacificatoria ให้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์คล้ายคลึงกับ Lex Mercatoria หรือกฎหมายของพ่อค้าที่พยายามจัดหาลักษณะการกระทำที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้เข้าใจถึงแบบแผนปฏิบัติในทางการค้าเพื่อใช้ในการอ้างสิทธิ์ความชอบด้วยกฎหมายทั้งในด้านระหว่างประเทศและในประเทศ แต่ Lex Pacificatoria จะต่างกับ Lex Mercatoria ตรงที่ตัวความตกลงสันติภาพที่มีสถานะเป็น Lex Pacificatoria จะไม่สามารถมีการบังคับให้ปฏิบัติตามได้ในตัวของมันเอง ต้องใช้กลไกของฝ่ายที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในตัว Lex Mercatoria คู่ภาคีคือ พ่อค้าย่อมจะทำตามอยู่แล้วเพราะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ในตัวพ่อค้าเอง จึงมีแรงผลักดันให้ต้องปฏิบัติตามได้มากกว่า อีกทั้ง Lex Pacificatoria ตัวคู่สัญญาเองสถานะก็ต่างกัน เพราะเป็นเรื่องของการจัดการความปลอดภัย การจัดการนักโทษทำให้ความเท่าเทียมกันที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามของคู่สัญญาจึงไม่เหมือนกับ Lex Mercatoria

ระบบของ Lex Pacificatoria มีพื้นฐานเบื้องต้นอยู่ที่ว่า แม้ความตกลงสันติภาพจะยังมีสถานะที่ไม่ชัดเจนในทางระหว่างประเทศ แต่ก็เป็ตราสารที่สร้างพันธกรณีในทางระหว่างประเทศเช่นกัน จึงอยู่ภายใต้หลักการพื้นฐานที่ว่าเมื่อคู่สัญญาตกลงกันเพื่อสร้างพันธกรณีผูกพันตนแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจึงต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนตกลงไป ตามหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา(Pacta Sund Servanda) ซึ่งเป็นหลักทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ และเป็นหลักการที่นักกฎหมายระหว่างประเทศเห็นว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สังคมระหว่างประเทศไม่ควรละเมิด เพราะจะก่อให้เกิดความเสียหายในทางการเมืองได้⁴⁰

Bell ได้ให้จำกัดนิยามของลักษณะของความตกลงสันติภาพและหลักเกณฑ์ของการบังคับใช้ Lex Pacificatoria ไว้สี่ประการ กล่าวคือ⁴¹

- 1) ผู้ที่ร่วมลงนามในความตกลงมีทั้งรัฐและองค์การอื่นที่ไม่ใช่รัฐจึงเป็นความตกลงลูกผสมที่สามารถอยู่ได้ทั้งในหมวดหมู่ของความเป็นระหว่างประเทศและในประเทศ
- 2) ลักษณะพันธกรณีในความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐมีความพิเศษคือ ไม่ใช่สนธิสัญญา แต่มีความคล้ายคลึงในบางส่วนจึงเป็นเพียงกึ่งๆสัญญากึ่งๆสนธิสัญญา โดยการสร้างพันธกรณีให้แก่คู่สัญญาให้ปฏิบัติตาม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการก่อตั้งกฎหมายพื้นฐานภายในประเทศด้วย โดยพันธกรณีในทางระหว่างประเทศเป็นพันธกรณีในระยะสั้นเพื่อบังคับให้มีการปรับใช้ ส่วนข้อกำหนดภายในประเทศเป็นพันธกรณีในระยะยาวเพื่อวางแนวทางในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นแม้ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในประเทศจะล้มเหลวในทางปฏิบัติก็ตาม แต่ก็ไม้อถือว่าไม่สามารถบังคับใช้ได้หรือเป็นโมฆะไปทั้งฉบับดังเช่นสนธิสัญญา แต่รัฐบาลสามารถเลือกในส่วนการตั้งข้อกำหนดภายในประเทศมาเป็นกรอบในการทำงานของรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศต่อไป ดังเช่นกรณี Arusha Accords ของความขัดแย้งในรวันดา⁴² ที่แม้จะมีการต่อสู้กันภายหลังจากความตกลงสันติภาพแต่รัฐบาลก็นำหลักการที่ตกลงกันมาใช้เป็นแนวทางฟื้นฟูประเทศได้

⁴⁰ Yasuaki, Onuma, International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society, European Journal of International Law 14 (2003): 15, P.116.

⁴¹ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 407.

⁴² Ibid, p. 408.

3) ความตกลงสันติภาพเป็นการกำหนดเจตจำนงของตนเองที่มีความท้าทายทั้งในทางระหว่างประเทศและภายในประเทศ (Hybrid Self-Determination) ที่จะทำให้อำนาจที่ถือการขัดกันทางอาวุธมีความชอบธรรม โดยจะเห็นได้ว่าพันธกรณีระยะยาวของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในประเทศจะเป็นเรื่องของการสร้างรัฐ โดยผ่านการส่งผ่านอำนาจในทางรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

4) ความตกลงสันติภาพมีลักษณะเฉพาะในเรื่องของการมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สาม กล่าวคือจะมีลักษณะระบบกฎหมายกึ่งพหุนิยม (Hybrid Legal Pluralism) ในการปรับใช้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ความหลากหลายเข้าด้วยกันรวมทั้งมีความทับซ้อนกันระหว่างกฎหมายและในด้านการเมือง เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของคู่พิพาทมาอยู่แล้วตั้งแต่ต้น จึงส่งผลกระทบต่อมา คือเมื่อมีการทำความตกลง สถานะของคู่สัญญาเองก็ไม่ได้มีความเท่าเทียมกัน ความสำเร็จจากการปฏิบัติตามความตกลงจึงมีอัตราส่วนที่น้อยลงไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธกรณีภายในประเทศที่เป็นพันธกรณีระยะยาว ที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่กลับเป็นส่วนที่สังคมระหว่างประเทศที่ไม่อาจเข้าไปแทรกแซงอำนาจอธิปไตยภายในของประเทศนั้นๆ ได้เท่าที่ควร Lex Pacificatoria จึงพยายามกำหนดให้คู่สัญญามีสถานะเท่าเทียมกัน ด้วยวิธีการจัดการอำนาจทางการเมืองและทางกฎหมาย โดยกำหนดการจัดการให้มีความเป็นอิสระ มีสัดส่วนตัวแทนที่เหมาะสม และเปิดเผยในการจัดการเรื่องการปกป้องสิทธิมนุษยชน⁴³ นอกจากนี้ให้มีการตั้งองค์กรภายในเพื่อทำการตรวจสอบ เช่น คณะกรรมการตรวจสอบแห่งชาติ (National Monitoring Commission) สภาสันติภาพ (Peace Council)⁴⁴ เป็นต้น ซึ่งจะต้องมีการวางรากฐานระบบการทำงานและอำนาจทั้งหลายให้แก่องค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการตรวจสอบ จึงเป็นการผสมผสานกลไกการทำงานทั้งในส่วนกฎหมายและการเมือง โดยนำหลักในเรื่องสิทธิมนุษยชนมาเป็นแกนหลักในการปรับใช้ระบบการตรวจสอบ จึงเรียกได้ว่าแนวคิดของ Lex Pacificatoria เป็นถึงลักษณะของการกำหนดเจตจำนงของประชาชนภายในรัฐนั่นเอง

⁴³ "Lex Pacificatoria: A Legal Framework for Building a Real and Lasting Peace in the Philippines," 37: University of Philippines, College of Law, P. 14.

⁴⁴ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 411.

ในเรื่องกึ่งการกำหนดเจตจำนงของตนเอง(Hybrid Self-Determination) Bell ได้แยกลักษณะวิธีการไว้สามประการอันได้แก่ การให้คำนิยามรัฐใหม่(State Redefinition) การแยกอำนาจ(Disaggregation of Power) และการโอนถ่ายอำนาจ(Dislocation of Power)

การให้จำกัดคำนิยามคำว่ารัฐใหม่ เป็นการแก้ไขปัญหาที่ในเรื่องความรู้สึกของประชาชนที่อยู่ภายในรัฐแล้วรู้สึกแบ่งแยกเนื่องจากว่าไม่ได้รับสิทธิที่เพียงพอในการอยู่อาศัยภายในรัฐ ดังนั้นในส่วนนี้จะเป็นการตกลงในเรื่องที่ว่าใครเป็นเจ้าของรัฐบ้าง กล่าวคือจะให้ใครมีส่วนร่วมในการปกครองและการเปลี่ยนแปลงอำนาจหลักของประเทศ รวมถึงการใช้อำนาจระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ในส่วนนี้จึงเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับสัญญาประชาคมที่ว่า ประชาชนได้มอบอำนาจให้แก่ผู้ปกครองเพียงใด และผู้ปกครองมีอำนาจปกครองประชาชนในแง่ไหนบ้าง โดยแนวทางของการให้คำจำกัดความคำว่ารัฐมักจะอยู่ในส่วนอารัมภบทของความตกลงสันติภาพ เช่นในความขัดแย้งของเอลซัลวาดอร์ ความตกลงสันติภาพฉบับลงวันที่ 16 มกราคม 1992 ได้วางแนวทางถึงการพัฒนาประชาธิปไตย และประกันว่าจะไม่มีการจำกัดสิทธิมนุษยชนและทำให้สังคมของเอลซัลวาดอร์มีความเป็นหนึ่งเดียว⁴⁵ แสดงว่านิยามความเป็นรัฐใหม่ของเอลซัลวาดอร์คือรัฐที่เคารพในสิทธิมนุษยชนของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน หรือกรณีความขัดแย้งในกัวเตมาลา ที่มีการทำความตกลงสันติภาพวันที่ 7 ธันวาคม 1986 ได้บันทึกถึงความมีอยู่ของประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานภายในความตกลง ด้วยการร่วมมือประนีประนอมกันให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนของระบบการปกครอง⁴⁶ ส่วนความขัดแย้งในโมแซมบิก ได้มีการให้คำนิยามรัฐใหม่ไว้ในความตกลงสันติภาพวันที่ 4 ตุลาคม 1992 เป็นการสนับสนุนประชาธิปไตยที่มีหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องใน

⁴⁵ The Preamble of the Peace Agreement, 16 January 1992 “To end the armed conflict by political means as speedily as possible, promote the democratization of the country, guarantee unrestricted respect for human rights and reunify Salvadorian society.”

⁴⁶ The preamble of the Agreement on Constitutional Reforms and the Electoral Regime 7 December 1996 “ Constitutional reform contained in this Agreement constitutes a substantive, fundamental basis for the reconciliation of Guatemalan society within the framework of the rule of law, democratic coexistence, full observance of and strict respect for human rights, an end to impunity and, at the national level, the institutionalization of a culture of peace based upon mutual tolerance and respect, shared interests and the broadest possible public participation in all structures of power.”

รูปแบบของพรรคการเมือง และสนับสนุนผู้ที่มาบริหารประเทศจะต้องมาจากเจตจำนงของประชาชนอย่างแท้จริง⁴⁷ เป็นต้น

การแบ่งแยกอำนาจการปกครอง มักใช้กรณีที่มีความขัดแย้งกันค่อนข้างมากหรือว่ามีความต่างกันในด้านต่างๆ จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อมโยงของการให้คำจำกัดความคำว่ารัฐใหม่ ในด้านการแบ่งแยกอำนาจจะเป็นหน้าที่ของนักกฎหมายทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่จะทำการวางระบบกลไกการทำงานของรัฐ โดยการสร้างหลักการปกครองทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายองค์กรตุลาการ นอกจากนี้การวางระบบจะต้องคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มต่างๆ ให้เข้าร่วมในการปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น Ian Martin เจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ และในฐานะตัวแทนเจรจาของเนปาล ได้วาง 5 ปัจจัยพื้นฐานในการวางระบบการปกครองเนื่องมาจากความขัดแย้งของเนปาลได้แก่ การแบ่งแยกอำนาจ การทำความเข้าใจกับกลุ่มเหมาให้เปลี่ยนแปลงความเคลื่อนไหวไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง และนิติธรรม รวมถึงการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การสร้างรากฐานทางกฎหมายภายหลังจากถูกลงโทษ หากเป็นกรณีความต่างด้านศาสนา หรือเชื้อชาติ ก็เลือกที่จะใช้ระบบการจัดการอำนาจด้วยการแบ่งแยกอำนาจ เช่นกรณีของ Dayton Peace Agreement⁴⁸ ที่มีสาเหตุของความขัดแย้งมาจากความต่างทางด้านชาติพันธุ์สามกลุ่มคือ บอสเนีย เซิร์บ และ โครท⁴⁹ ซึ่งในประเด็นเรื่องการแบ่งแยกอำนาจนี้มีใช้การแบ่งแยกอำนาจให้เป็นอิสระแยกต่างหากจากกันไปเลยทีเดียว แต่จะแบ่งเป็นส่วนซึ่งแต่ละส่วนมีอำนาจในการจัดการเป็นของตนเอง แต่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยเดียวกัน เมื่อยังเป็นรัฐเดียวกันอยู่ก็ยังคงต้องมีการสร้างระบบและความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความตกลงบางฉบับจึงมีการวางรากฐานระบบการทำงานร่วมกันไว้ด้วย เช่นใน Comprehensive

⁴⁷ The General Peace Agreement for Mozambique, 4 October 1992 “The parties agree on the necessity of guaranteeing the workings of a multiparty democracy in which the parties would freely cooperate in shaping and expressing the will of the people and promoting the democratic participation by the citizens in the Government of the country.”

⁴⁸ Dayton Peace Agreement เป็นความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นภายใต้ความขัดแย้งในยูโกสลาเวีย ซึ่งผลของความตกลงทำให้รัฐของบอสเนียแบ่งแยกเป็นสองรัฐใหญ่ๆ ได้แก่ Republicka Srpska และ Bosniac-Croat ความตกลงสันติภาพจึงมีลักษณะเป็นการแบ่งแยกการใช้อำนาจให้แก่พวกบอสเนีย โครท และเซิร์บ นอกจากนี้แล้วยังฝ่ายที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก

⁴⁹ Marco Mezzera Michael Pavicic and Leontine Specker, Governance Components in Peace Agreements: Fundamental Elements of State and Peace Building? P. 25.

Peace Agreement ของความขัดแย้งในชุดาน ที่ให้มีการเคารพความเป็นอิสระซึ่งกันและกัน แต่สนับสนุนให้มีความร่วมมือซึ่งกันและกัน

การถ่ายโอนอำนาจ(Dislocation of Power) เป็นการถ่ายโอนอำนาจจากรัฐบาลตามปกติที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จและเด็ดขาดให้มีอำนาจลดลง และกระจายอำนาจอธิปไตยให้แก่องค์กรฝ่ายอื่นเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการภายในประเทศ โดยปกติแล้ววิธีการทำให้ตัวอำนาจอธิปไตยลดลงสามารถทำได้สองวิธี

1) การสร้างชาตินิยมหลากหลาย(multi-nationalism) จะใช้ในกรณีความขัดแย้งที่เกิดจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ต้องการแยกไปปกครองตัวเอง โดยให้มีการกำหนดสัญญาชาติขึ้นมาที่มีความเท่าเทียมกับสัญชาติที่มีอยู่ และหามาตรการเพื่อสนับสนุนให้มีการเคารพต่อชาติพันธุ์ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งจากหลักการดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อระบบการปกครองเช่นการจัดตั้งรัฐบาลผสม

2) การควบคุมในทางระหว่างประเทศตามสาเหตุของความขัดแย้ง โดยวิธีการนี้สามารถแบ่งบทบาทได้เป็นสามประการคือ

- ประการแรก เป็นการหาองค์ภาวะในทางระหว่างประเทศมาช่วยประกันการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดในความตกลง
- ประการที่สอง หาองค์ภาวะเพื่อทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยในประเด็นความขัดแย้งที่ยากแก่การหาข้อยุติและ
- ประการที่สาม คือการให้องค์ภาวะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะลูกผสม กล่าวคือเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรระดับชาติ เช่นองค์กรตุลาการ และประกันการปฏิบัติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้อง⁵⁰

การตกลงให้มีฝ่ายที่สามเข้าร่วมกระบวนการเป็นการแสดงออกถึงการมีองค์ประกอบในทางระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองภายในประเทศแล้ว แต่การเข้ามามีส่วนร่วมของระหว่างประเทศจะเป็นไปในลักษณะที่ไม่ถาวรกล่าวคือตัวรัฐจะให้องค์ภาวะในทางระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในตอนต้น ในช่วงที่มีการปฏิรูปเท่านั้น

⁵⁰ Bell, Christine, "Peace Agreement and the Law of Peace," Paper Commissioned by the Philippine Programme of International Alert, 2011, p. 17.

ลักษณะระบบกึ่งการกำหนดเจตจำนงของตนเองสามารถเห็นตัวอย่างได้ดีใน ความตกลงสันติภาพของโมแซมบิก กัวเตมาลา เอสซัลวาดอร์ และเนปาล⁵¹ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าความขัดแย้งในประเทศเหล่านี้มีลักษณะเป็นความขัดแย้งในเรื่องเชื้อชาติ ยกตัวอย่างเช่นในเนปาล ที่รัฐบาลทำความตกลงสันติภาพกับกลุ่ม Maoists ก็เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันทางอำนาจอธิปไตย และการจัดการทางการเมือง รวมถึงการสร้างระบบประชาธิปไตยใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม⁵² จึงได้มีการเน้นย้ำพันธกรณีเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันของทั้งสองฝ่ายให้ได้มากที่สุด กล่าวคือ ไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติตนเอง⁵³

นอกจากระบบการสร้างรัฐใหม่แล้ว เพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน Lex Pacificatoria จึงวางระบบการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย เนื่องจากการได้รับการจัดสรรทรัพยากรต่างๆอย่างเท่าเทียมกันเป็นอีกหนึ่งบทบาทของรัฐที่จะต้องจัดทำให้แก่ประชาชนทุกคนภายในรัฐ ซึ่งเป็นสิทธิประการหนึ่งตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ⁵⁴ แต่การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติจะแตกต่างจากการสร้างระบบการปกครองรัฐตรงที่ว่า การสร้างระบบการปกครองรัฐจะต้องให้ประชาชนทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างระบบการปกครอง แต่ในเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรไม่จำเป็นต้องมีทุกฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องก็ได้ แต่จะต้องดูว่าฝ่ายที่จะมาเข้าร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมมีผู้มีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ(Effective Participant) ในเรื่องดังกล่าวก็ให้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น สิทธิของชนกลุ่มน้อยและสิทธิของสตรี ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่สิทธิของชนพื้นเมืองเป็นหัวข้อมาตรฐานในเรื่องความเป็นอิสระและเหนือกว่าการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรของประชาชนในเรื่อง

⁵¹ Bell, Christine, Peace Agreement and Human Rights, Oxford: Oxford University Press, 2000, P. 109.

⁵² Preamble of the Comprehensive Peace Agreement between the Government of Nepal and the Communist Party of Nepal.

⁵³ the Comprehensive Peace Agreement between the Government of Nepal and the Communist Party of Nepal, Article 3.5: “..to carry out an inclusive, democratic and progressive restructuring of the state by ending the current centralized and unitary form of the State... by ending discrimination based on class, caste, language, gender, culture, religion and, region”.

⁵⁴ Common Article 1(2) and (2) of the International Covenant on Civil and Political Rights, and the International Covenant on Social, Economic and Cultural Rights.

การตัดสินใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่อดินแดนของชนพื้นเมืองเดิม⁵⁵ กลุ่มคนต่างๆ เหล่านี้จึงถือว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในการเจรจาในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังกล่าว

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามแนวความคิดของ Lex Pacificatoria จะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์สามประการ⁵⁶ ได้แก่

1) การขจัดอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อผู้ที่มีส่วนร่วม โดยการขจัดความมาเท่าเทียมกันทั้งหลายที่เกิดขึ้น และพยายามให้ทุกภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาและแก้ไขปัญหา เช่นความขัดแย้งในไอร์แลนด์เหนือที่กำหนดบทบาทหน้าที่อย่างเท่าเทียมกันในการตรวจสอบการตัดสินใจในการกระทำใดๆก็ตามที่มีผลกระทบต่อความเท่าเทียมกันอีกทั้งยังกำหนดให้มีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำในส่วนที่ได้รับผลกระทบ รวมถึงการพัฒนาประเทศจะต้องพัฒนาในทุกภาคส่วนของดินแดนภายในรัฐ โดยเฉพาะดินแดนของชนกลุ่มน้อย ผู้ที่มีความต่างรวมถึงดินแดนที่มีความยากจนและต้องการการพัฒนาทั้งหลาย โดยศึกษาว่าแต่ละท้องถิ่นต้องการอะไรและพัฒนาให้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ ยกตัวอย่างเช่นกรณีของฟิลิปปินส์ที่ชนพื้นเมืองมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่ม MNLF และกลุ่ม NDFP ซึ่งทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่มีความต้องการในการพัฒนาที่แตกต่างกันโดยกลุ่มแรกเป็นกลุ่มบริเวณที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ จึงต้องเร่งให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูเพื่อให้เกิดสันติภาพเสียก่อนทั้งในเรื่องของการปลดกำลังทางอาวุธและการกลับคืนถิ่นของผู้พลพ

2) การจัดทำโครงสร้างใหม่ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้กับการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทำความตกลงแบ่งปันความมั่งคั่งว่าองค์กรส่วนย่อยควรที่จะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินเท่าไร โดยจะต้องมีการตกลงกันระหว่างองค์กรย่อยและองค์กรส่วนกลางถึงสัดส่วนที่พึงจะได้รับ นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐยังต้องจัดให้มีการปฏิรูปที่ดินและการกสิกรรมทั้งหลายเนื่องจากที่ดินหรือดินแดนมักเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการขัดกันทาง

⁵⁵ Bell, Christine, "Peace Agreements and the Law of Peace: A Consultative Paper Exploring Issues Relevant to Peace Processes in the Philippines," 44: the Philippine Programme of International Alert, 2011, P. 24.

⁵⁶ Bell, Christine, "Peace Agreements and the Law of Peace: A Consultative Paper Exploring Issues Relevant to Peace Processes in the Philippines," 44: the Philippine Programme of International Alert, 2011, P. 25-30.

อาวุธขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการขัดกันทางอาวุธมีสาเหตุมาจากชนพื้นเมืองเดิมที่เป็นเจ้าของดินแดนมาก่อน

3) การให้ความมั่นใจการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในเรื่องผลประโยชน์และผลสัมฤทธิ์ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การบริการสาธารณสุข ความปลอดภัยทางสังคม โดยระบบการตรวจสอบ และการประเมินผล โดยการก่อตั้งระบบป้องกันสังคมที่เป็นเครื่องมือที่ทำให้รัฐสามารถเติมเต็มพันธกรณีที่เกิดขึ้นภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และกระจายระบบป้องกันสังคมดังกล่าวไปยังทุกภาคส่วนของประชาชน โดยจัดหางบประมาณ เจ้าหน้าที่ อีกทั้งเครื่องมือต่างๆให้ประชาชนในส่วนต่างๆเข้าถึงบริการได้โดยง่าย นอกจากนี้รัฐยังต้องตั้งองค์กรที่คอยเก็บข้อมูลการได้รับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการศึกษาของประชาชนภายในรัฐโดยต้องไม่มีการแย่งแยกอายุ เพศและเขตทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้มีการพัฒนาตรงตามที่ต้องการมากที่สุด

จากแนวความเห็นของ Bell จึงพบว่า ระบบ Lex Pacificatoria เป็นระบบการจัดการเพื่อบังคับใช้ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ แม้ว่าความตกลงสันติภาพฉบับดังกล่าวจะมิได้มีสาเหตุมาการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง หรือฝ่ายปฏิปักษ์จะมิได้รับการรับรองก็ตาม จึงถือว่าเป็นระบบที่น่าสนใจในการนำมาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพ แต่อย่างไรก็ดี ระบบ Lex Pacificatoria เป็นระบบจัดการใหม่ที่เป็นเอกเทศจากระบบกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิม วิธีการจัดการจึงยังไม่มีลักษณะเป็นกฎหมาย จึงต้องรอการยอมรับจากรัฐ เพื่อที่จะพัฒนาระบบดังกล่าวให้มีผลบังคับใช้ได้

3.2 ผลของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ

จากการศึกษาสถานะของความตกลงสันติภาพจะพบว่า ความตกลงสันติภาพจะอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศเสมอ เนื่องจากลักษณะของความตกลงสันติภาพจะมีเนื้อหาที่เป็นกำหนัดเจตจำนงของประชาชนภายในรัฐ ดังจะเห็นได้จากการวางรากฐานของระบอบประชาธิปไตยอีกทั้งยังกำหนดให้มีการเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกผู้ปกครองของตนเอง นอกจากนี้เมื่อมีการจัดทำความตกลงสันติภาพจะพบว่ามันจะมีฝ่ายที่เข้าร่วมลงนามในฐานะพยานอยู่เสมอ แม้การเป็นพยานมิได้หมายความว่ามีความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในความตกลงสันติภาพก็

ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นการที่ฝ่ายที่สามได้ทำการรับรองโดยพฤตินัยต่อฝ่ายปฏิบัติที่ร่วมลงนามในความตกลงสันติภาพว่าก่อให้เกิดพันธกรณีที่ผูกพันคู่สัญญาได้ นอกจากนี้ The Permanent Court of Arbitration ยังเคยให้การตัดสินว่าความตกลงสันติภาพของซูดาน(Comprehensive Peace Agreement: CPA) ไม่ใช่สนธิสัญญาในทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็ถือว่าเป็นตราสารที่สร้างพันธกรณีให้ต้องปฏิบัติตามในทางระหว่างประเทศได้⁵⁷ อย่างไรก็ตามในเรื่องผลผูกพันของความตกลงสันติภาพยังมีความเห็นที่หลากหลายออกไป ทั้งไม่มีผลผูกพันแม้จะอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ก็มีผลผูกพัน ซึ่งจะต้องหาข้อยุติต่อไปในอนาคต

3.2.1 ผลในทางปฏิบัติของรัฐและฝ่ายปฏิบัติ

เนื่องจากความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐมีเนื้อหาในการวางระบบฟื้นฟูภายในรัฐในบางครั้งจึงต้องมีการทำความตกลงสันติภาพหลายฉบับเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่ที่ระบุในความตกลงสันติภาพสามารถแบ่งเป็นสี่หัวข้อได้แก่ การฟื้นฟูระบบการเมือง การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจ การฟื้นฟูสังคมและวัฒนธรรม ความรับผิดชอบและการระงับข้อพิพาท

1) การฟื้นฟูระบบการเมือง

การฟื้นฟูระบบการเมืองเป็นขั้นตอนที่อยู่ในความตกลงสันติภาพทุกฉบับ เนื่องจากความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีรากฐานมาจากระบบการเมืองแทบทั้งสิ้น เนื้อหาในเรื่องการฟื้นฟูระบบการเมืองสามารถแบ่งได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆได้แก่ ยุคเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย (Transitional) และยุคภายหลังเปลี่ยนผ่าน

ยุคเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยเป็นยุคของการวางระบบรากฐานเพื่อนำไปสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งในช่วงระยะเวลาจะเป็นขั้นตอนของการเจรจาเพื่อวางระบบรากฐานระยะเวลาที่กำหนดในความตกลงสันติภาพจะขึ้นอยู่กับความยุ่งยากของปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นกรณีความขัดแย้งในซูดาน ที่มีการกำหนดระยะเวลาก่อนการทำประชามติ 6 ปี เพื่อเตรียมการไปสู่การทำ

⁵⁷ Sheeran, Scott P, Peace Agreements and Self-Determination: The Case of Sudan, International and comparative Quarterly 60, 02 (2011): P.423-424.

ประชามติในอนาคต⁵⁸ ในช่วงระหว่างรอเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย ความตกลงสันติภาพอาจมีการกำหนดให้จัดตั้งรัฐบาลเปลี่ยนผ่านก็ได้

จุดหมายปลายทางของการเปลี่ยนผ่านจะนำไปสู่การเลือกตั้งหรือการทำประชามติ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนที่อยู่ภายในรัฐที่เกิดความขัดแย้งได้ใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงว่าตนต้องการผู้ปกครองเป็นใคร หรือต้องการแบ่งแยกดินแดนหรือไม่

ยุคเปลี่ยนผ่านเป็นยุคที่มีฝ่ายที่สามเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากเนื่องจากเป็นภาวะที่สุ่มเสี่ยงต่อการกลับไปใช้กำลังทางอาวุธอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นความสำเร็จของการฟื้นฟูระบบการเมืองจะอยู่ที่ว่าสังคมระหว่างประเทศสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูมากขนาดไหน และการสนับสนุนเป็นไปในทิศทางใด เช่นในกรณีความขัดแย้งในซูดาน ที่สังคมระหว่างประเทศค่อนข้างให้ความสนับสนุนให้ซูดานแยกตัวออกเป็นรัฐใหม่ อีกทั้งยังให้การช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ⁵⁹ จนในท้ายที่สุดจึงได้มีการทำประชามติเพื่อให้ซูดานได้แยกตัวออกมาจากซูดาน

นอกจากนี้ฝ่ายที่สามยังเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณี เช่นในกระบวนการเลือกตั้ง ฝ่ายที่สามมักเข้ามาสังเกตการณ์มาตรวจสอบความโปร่งใสในกระบวนการจัดการเลือกตั้ง เช่น กรณีความขัดแย้งในซูดาน⁶⁰ หรือกรณีความขัดแย้งของกัมพูชา⁶¹ ที่หน่วยงานในทางระหว่างประเทศรวมถึงองค์การระหว่างประเทศได้เข้ามาช่วยเหลือเพื่อจัดการเลือกตั้งรวมถึงการวางระบบกฎหมายเลือกตั้งและการจัดตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อเป็น

⁵⁸ Comprehensive Peace Agreement between the Republic of the Sudan and the Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army, Part B: The Transitional Process, 2.5.

⁵⁹ เช่น ประเทศเคนยา ยูกันดา และเอธิโอเปีย โดยเฉพาะเคนยาที่แสดงจุดยืนสนับสนุนการดำเนินงานของขบวนการปลดปล่อยซูดาน รวมทั้งทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านการขนส่งและความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม นอกจากนี้ ประเทศเคนยาได้ลงทุนช่วยเหลือการอบรมด้านพลเรือนแก่รัฐบาลซูดานใต้และสนับสนุนการร่างกฎหมายอีกด้วย ; รอดซันเมือง, ทิซิมพร, การบังคับใช้สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเองโดยข้อตกลงสันติภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการเกิด "สาธารณรัฐซูดานใต้", นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556. ดูเพิ่มเติม International Crisis Group. Sudan: Regional Perspectives on the Prospect of Southern Independence. (International Crisis Group Working to Prevent Conflict Worldwide, African Report No.159, 6 May 2010), p.1-13.

⁶⁰ Protocol on Power Sharing (the Government of the Republic of the Sudan – the Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army) (20 July, 2002), Article 1.8.7.

⁶¹ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Part II: Election, Article 12. And Annex 1: UNTAC Mandate Section D : Elections.

รากฐานนำไปสู่ระบบการเลือกตั้งของประเทศต่อไป แม้ว่าในความขัดแย้งในชุดานการเลือกตั้งจะล่าช้าออกไป แต่ในที่สุดก็มีการจัดตั้งขึ้นเนื่องจากการผลักดันของสังคมระหว่างประเทศนั่นเอง

จากการเลือกตั้งหรือการจัดทำประชามติคือการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อบังคับใช้กับรัฐที่เกิดความขัดแย้ง โดยรัฐธรรมนูญจะเป็นเครื่องมือในการตอบสนองการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี เช่นกรณีความขัดแย้งในชุดานที่มีปัญหาจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ และศาสนาจนนำไปสู่ความต้องการแบ่งแยกประเทศออกเป็นชุดานได้ จึงได้ใช้กลไกรัฐธรรมนูญในการแบ่งแยกดินแดน รวมถึงการจัดเตรียมกฎหมายเพื่อทำประชามติในการแบ่งแยกดินแดน

2) การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจอาจเป็นปัญหาของความขัดแย้งตั้งต้น กล่าวคือ ประชาชนภายในรัฐมีความยากจน มีช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยมาก จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดสิทธิทางด้านเศรษฐกิจรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกันไว้ในความตกลงสันติภาพ⁶² และเมื่อมีการประกันสิทธิแล้วจึงต้องมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลในเรื่องเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี ปัญหาในเรื่องเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เช่นกรณีของความขัดแย้งในชุดานที่มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทางการเงินและการคลัง แต่ก็ไม่ปรากฏรายละเอียดของการดำเนินงานที่ชัดเจนและไม่พบรายงานการทำงานของคณะกรรมการดังกล่าว⁶³ จึงทำให้การบังคับใช้สิทธิทางเศรษฐกิจล้มเหลว

การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจเองก็ต้องได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรในทางระหว่างประเทศเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากประเทศที่เกิดความขัดแย้งมักเป็นประเทศที่มีความยากจน อีกทั้งได้รับ

⁶² เช่น Protocol on Power Sharing (the Government of the Republic of the Sudan – the Sudan People’s Liberation Movement/Sudan People’s Liberation Army) (20 July, 2002) ที่ให้มีการแบ่งสันปันส่วนทรัพยากรธรรมชาติภายในชุดานอย่างไม่เลือกปฏิบัติ หรือใน Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone(the Lomé Agreement), Article VII ที่จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อแบ่งสรรผลประโยชน์ในเมืองทองและเมืองเพชร

⁶³ รอดชนเมือง, ทิฆัมพร, การบังคับใช้สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเองโดยข้อตกลงสันติภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการเกิด "สาธารณรัฐชุดานใต้", นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556. หน้า 148.

ความเสียหายจากการขัดกันทางอาวุธอย่างรุนแรง จึงทำให้ต้องใช้งบประมาณเพื่อฟื้นฟูอย่างมากทำให้เกิดปัญหาทางการเงิน การได้รับความช่วยเหลือจากสังคมระหว่างประเทศจึงทำให้การพัฒนาของรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธฟื้นตัวได้เร็วขึ้น ปัญหาที่ต้องแก้ไขก็สามารถทำได้เร็วขึ้นเช่นกัน โดยองค์การระหว่างประเทศที่มักเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ ธนาคารโลก(World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(International Monetary Fund)

3) การปฏิบัติตามพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐได้มีการกำหนดพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดไว้ ได้แก่ การนิรโทษกรรมและการปล่อยตัวนักโทษตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ การจัดการผู้พลัดถิ่นหรือผู้ลี้ภัยตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และการดำเนินคดีต่อผู้ที่กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศ แม้ว่าจะไม่มี ความตกลงสันติภาพเกิดขึ้น รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ก็ต้องดำเนินการตามพันธกรณีในกฎหมายระหว่างประเทศอยู่แล้ว แต่การมีความตกลงสันติภาพจะทำให้มีการปฏิบัติ รวมถึงกรอบเวลาที่เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ จึงถือว่ากรอบเวลาที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพเป็นการสร้างพันธกรณีอย่างหนึ่งที่ทำให้คู่สัญญาให้ต้องทำตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้

การนิรโทษกรรมและการปล่อยตัวนักโทษ เป็นอีกหนึ่งขั้นตอนที่มีการกำหนดให้ปฏิบัติทันทีที่ความตกลงสันติภาพมีผลใช้บังคับ ในเรื่องของการนิรโทษกรรม ส่วนใหญ่แล้วความตกลงสันติภาพจะกำหนดให้มีผลบังคับใช้ในทันที⁶⁴ ไม่ต้องอาศัยหน่วยงานใดนอกจากการแสดงเจตนาของรัฐบาลที่จะให้การนิรโทษกรรม จึงไม่ค่อยเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เพียงแต่ว่าการให้การนิรโทษกรรม จะไม่สามารถนิรโทษกรรมการกระทำความผิดที่ละเมิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ ดังที่ได้อธิบายไว้ในบทที่สองได้

ในส่วนของการปล่อยตัวนักโทษ จะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินงานเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายทำการปล่อยตัวนักโทษที่แต่ละฝ่ายคุมขังไว้ จึงต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการเพื่อ

⁶⁴ เช่นใน Lomé Peace Agreement, Article IX (2); After the signing of the present Agreement, the Government of Sierra Leone shall also grant absolute and free pardon and reprieve to all combatants and collaborators in respect of anything done by them in pursuit of their objectives, up to the time of signing of the present Agreement.

ปล่อยตัวนักโทษ ซึ่งอาจมีองค์การระหว่างประเทศเข้าร่วมดำเนินการ ซึ่งคู่สัญญามักจะมีการปฏิบัติตามจึงไม่ค่อยเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ

การจัดการผู้พลัดถิ่นหรือผู้ลี้ภัย คือการจัดการให้ประชาชนที่เคยมีถิ่นฐานอยู่ภายในรัฐที่เกิดความขัดแย้ง แต่ได้อพยพหนีความรุนแรงไปยังต่างประเทศ ดังนั้นเมื่อการขัดกันทางอาวุธสิ้นสุดลงจึงสมควรจัดการให้ประชาชนมีสิทธิกลับมาอาศัยอยู่ในดินแดนเดิมของตน ซึ่งสิทธิในการกลับคืนถิ่นได้รับการรับรองว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์จึงต้องมีการตกลงกรอบกำหนดการเพื่อจัดการเรื่องผู้พลัดถิ่นหรือผู้ลี้ภัย

ในกรณีความขัดแย้งในซูดาน หน่วยงานระหว่างประเทศได้แก่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งองค์การสหประชาชาติได้เป็นสื่อกลางในการจัดการเรื่องผู้ลี้ภัยโดยเริ่มต้นจากประเทศเพื่อนบ้าน⁶⁵ นอกจากนี้องค์การภายในอันได้แก่รัฐบาลกลาง และรัฐบาลแห่งซูดานใต้ยังได้มีการจัดศูนย์ลงทะเบียนสำหรับการเดินทางกลับของผู้พลัดถิ่น⁶⁶ อีกทั้งยังสร้างระบบเพื่อจัดการกับผู้พลัดถิ่นที่ไม่ได้ทำการลงทะเบียนด้วย⁶⁷ จึงทำให้สามารถดำเนินงานจัดการผู้พลัดถิ่นได้กว่า 680,000 คน ในระยะเวลา 1 ปี

ในเรื่องของสิทธิมนุษยชนเรื่องอื่นๆต่างก็เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมาดูแล ซึ่งก็ยังคงได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรในทางระหว่างประเทศเช่นกัน อย่างเช่นกรณีความขัดแย้งในซูดานได้รับความร่วมมือในการร่างกฎหมายจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน การปรึกษาหารือและการฝึกอบรมจากประชาคมระหว่างประเทศ

นับว่าการช่วยเหลือของสังคมระหว่างประเทศจะทำให้การทำงานด้านสิทธิมนุษยชนสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีเนื่องจากว่าปัญหาในเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมักจะ

⁶⁵ Xinhua/ST, July 8, 2006, Khartoum. อ้างใน United Nations Mission in Sudan. Media Monitoring Report (9 July 2006). United Nations Mission in Sudan Public Information Office.

⁶⁶ Allntibaha, April 9, 2006, Khartoum. อ้างใน United Nations Mission in Sudan. Media Monitoring Report (9 July 2006). United Nations Mission in Sudan Public Information Office.

⁶⁷ AlAyaam, July 6, 2006 Khartoum. อ้างใน United Nations Mission in Sudan. Media Monitoring Report (9 July 2006). United Nations Mission in Sudan Public Information Office.

ถูกละเมิดอยู่บ่อยครั้งเนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามสมควรดังเช่นกรณีของความขัดแย้งในซูดาน

การสอบสวนผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ เป็นอีกพันธกรณีหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศที่กำหนดให้บุคคลที่กระทำความผิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและกฎหมายอาญาระหว่างประเทศต้องได้รับโทษ ในกรณีของการสอบสวนผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจะอยู่ในรูปแบบของการตั้งคณะกรรมการเพื่อการสอบสวนโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่นกรณีความขัดแย้งในกัมพูชา หน่วยงานที่มีอำนาจในการสอบสวนได้แก่ United Nations Transitional Authority in Cambodia(UNTAC)⁶⁸ หรือกรณีความขัดแย้งในเซียร์ราลีโอนที่มีการก่อตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบความจริงและไกล่เกลี่ย(The Truth and Reconciliation Commission)⁶⁹ ซึ่งนอกจากจะมีสมาชิกในภาคส่วนของเซียร์ราลีโอนแล้ว ยังต้องมีผู้เชี่ยวชาญในทางระหว่างประเทศเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

เมื่อสอบสวนแล้วพบว่ามีการกระทำความผิดที่ละเมิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ ก็ต้องดำเนินคดีต่อผู้ที่กระทำความผิดอาญาระหว่าง ในอดีตการดำเนินคดีต่อผู้ที่ละเมิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศจะอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งศาลพิเศษเฉพาะกิจ หรือการตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อลงโทษ เช่นกรณีรวันดา หรือยูโกสลาเวีย แต่เมื่อได้มีการจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศขึ้นแล้ว ในปัจจุบันจึงเป็นหน้าที่ของศาลอาญาระหว่างประเทศในการดำเนินคดีลงโทษผู้ที่กระทำความผิด เช่นกรณี Lubanga Case ซึ่งเป็นคดีที่ตัดสินเพื่อลงโทษนาย Thomas Lubanga Dyilo ในข้อหาอาชญากรรมสงครามเนื่องจากการเกณฑ์เด็กเข้าไปเป็นทหารซึ่งกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมีข้อกำหนดว่าไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามจะต้องห้ามมิให้นำเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปีมาเกณฑ์เป็นทหาร ดังนั้นในฐานะที่ Lubanga เป็นหัวหน้ากลุ่ม Union of Congolese Patriots(UPC) และเป็นหัวหน้าหน่วยรบใน Force Patriotiques pour la liberation du Congo(FPLC) จึงต้องถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในข้อหาเกณฑ์เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีมาเกณฑ์เป็นทหารและเข้าร่วมในการขัดกันทางอาวุธที่มีใช้ในทางระหว่างประเทศ

⁶⁸ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Conflict, Article X.

⁶⁹ Lomé Peace Agreement, Article XXVI.

การลงโทษผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายอาญาระหว่างประเทศนอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพด้วย หากไม่มีการลงโทษทางอาญาระหว่างประเทศแก่ผู้ที่กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศ ดังเช่นกรณีความขัดแย้งในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา ที่มี Radovan Karadzic และ Ratko Mladic ทำการกวาดล้างกลุ่มต่างชาติพันธุ์ในบอสเนียแต่กลับยังดำรงอำนาจอยู่ภายหลังจากการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพเดย์ตัน เมื่อไม่มีการจับกุมและดำเนินคดีจึงส่งผลให้คู่สัญญาฝ่ายอื่นไม่ต้องการเจรจาในรอบต่อไป

4) การบังคับใช้ความตกลงสันติภาพ

กลไกการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพและการระงับข้อพิพาทเป็นกลไกที่สำคัญที่จะทำให้ความตกลงสันติภาพสามารถบรรลุผลไปได้ด้วยดี ดังนั้นในเรื่องการบังคับใช้ และการระงับข้อพิพาทจึงมักมีฝ่ายที่สามเข้ามามีบทบาทอยู่เสมอ โดยองค์การระหว่างประเทศที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรื่องการบังคับใช้ได้แก่องค์การสหประชาชาติ เช่นกรณีของซูดาน ที่มีการก่อตั้ง the United Nations Mission in Sudan และ the United Nations Mission in South Sudan เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงในความตกลงสันติภาพ และคอยสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งการมีตัวกลางมาคอยตรวจสอบการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพจะทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรต่างๆ ในการพัฒนาที่รัฐที่เกิดการขัดกันท้าวอาวุธ และเป็นตัวกลางช่วยประสานงานแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นกรณีความขัดแย้งในซูดานที่องค์กรภายในรัฐทำงานไม่ได้ประสิทธิภาพเท่าที่ควร⁷⁰ เพราะความแตกต่างทางความคิดทางการเมือง รวมถึงความไม่ชัดเจนในการบังคับใช้ตัวกลางจึงได้มีการพยายามประสานงานเพื่อจัดให้มีการเจรจาเพื่อหาข้อยุติ องค์กรตรวจสอบการบังคับใช้จึงถือว่าเป็นองค์กรสำคัญที่ทำให้ปัญหาในเรื่องการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพนำไปสู่ทางออกที่ดีขึ้น หรือกรณีความขัดแย้งในกัมพูชาที่มีการก่อตั้ง United Nations Transitional Authority in Cambodia(UNTAC)⁷¹ เข้ามา มีรับผิดชอบการจัดการในยุคเปลี่ยนผ่าน รวมถึงการ

⁷⁰ Marina Arberman-Rabinowitz and Fristin Johnson. 'Power Distribution and Oil in the Sudan: Will the Comprehensive Peace Agreement Turn the Oil Cruse into a Blessing?' International Interactions Empirical and Theoretical Research in International Relations, Vol.34, No.4, 2008, pp.387.

⁷¹ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Conflict, Article 2.

ตรวจสอบให้คู่สัญญามีการปฏิบัติตามพันธกรณี จึงส่งผลให้การดำเนินการเพื่อฟื้นฟูสันติภาพในกัมพูชาสามารถดำเนินการจนสำเร็จผลได้

การตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการการเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ General Peace Agreement เป็นความตกลงสันติภาพที่ทำขึ้นในความขัดแย้งในโมแซมบิกซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่โปรตุเกสได้ปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคม แต่โปรตุเกสไม่ได้วางแผนการถ่ายโอนอำนาจและการปกครองให้แก่โมแซมบิก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการหาตัวผู้นำในการบังคับบัญชาอำนาจภายหลังจากการประกาศอิสรภาพแล้ว จึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม Frelimo ที่ได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรคอมมิวนิสต์ในสงครามเย็นและได้ตั้งตนเป็นใหญ่เพื่อปกครองประเทศ และกลุ่ม Renamo ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อภายหลังจากการตกลงตามความตกลงสันติภาพ ได้เกิดบรรยากาศที่ไม่สู้ดีนักที่อาจปะทุความรุนแรงขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ดี Frelimo ก็ได้มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามความตกลงให้เกิดผลสำเร็จให้ได้เนื่องมาจากกรณีมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สามที่คอยตรวจสอบ แสดงให้เห็นว่าความตกลงสันติภาพมีลักษณะการสร้างพันธกรณีในการดำเนินการแก่แต่ละฝ่าย

จะเห็นว่าผลจากการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐจะเริ่มต้นที่รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ซึ่งเป็นคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพ ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมการเจรจา โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายรัฐที่จะต้องวางรากฐานระบบเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งองค์กรระดับรัฐบาล และองค์กรระดับท้องถิ่น ที่จะต้องให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามพันธกรณีเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของความตกลงสันติภาพไปได้ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า คู่สัญญาามีเจตนาที่จะให้ความตกลงสันติภาพเป็นตราสารที่สร้างพันธกรณีเพื่อผูกพันคู่สัญญาทั้งสอง ที่แม้ว่าจะเป็นการยากที่จะปฏิบัติตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพ หรือคู่สัญญาอีกฝ่ายไม่ต้องการปฏิบัติตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ก็ตาม แต่คู่สัญญาอีกฝ่ายก็จะพยายามเจรจาหรือใช้คนกลางเข้ามาไกล่เกลี่ยเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีได้ในท้ายที่สุด เช่นกรณี Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi ซึ่งเป็นความตกลงที่จัดทำขึ้นภายหลังความขัดแย้งในบुरुнди ซึ่งเป็นความขัดแย้งภายหลังได้รับอิสรภาพจากเจ้าอาณานิคมเนื่องมาจากบुरुндиประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันสองกลุ่มคือกลุ่ม Tutsi และ Hutu โดยที่ Hutu เป็นชนกลุ่มใหญ่และเป็นผู้ปกครองประเทศ กลุ่ม Tutsi จึงมีการก่อตั้งกลุ่ม The national

army of Burundi(FAB) ขึ้นเป็นฝ่ายปฏิปักษ์กับรัฐบาล ทั้งสองฝ่ายได้มีการพยายามตกลงกันหลายครั้งแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ สหภาพแอฟริกันจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยแต่ก็กินระยะเวลาอันยาวนานจนกระทั่งท้ายที่สุด เนลสัน แมนเดลาได้จัดการไกล่เกลี่ยขึ้นและได้มีการลงนามใน Arusha Agreement

ภายหลังจากการลงนามใน Arusha Agreement ได้มีการเจรจาและลงนามใน Pretoria Protocol ในเรื่องรัฐบาลที่เปลี่ยนผ่านรวมถึงการแบ่งแยกอำนาจทางการเมืองและการปกครองและความปลอดภัย ซึ่งภายหลังจากการลงนามพิธีสารแล้ว รัฐบาลก็ได้มีความพยายามในการเจรจาเพื่อหาข้อสรุปในเรื่องการแบ่งอำนาจภายหลังจากยุคเปลี่ยนผ่านตามที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ รัฐบาลสามได้แก่รองประธานาธิบดีของแอฟริกาใต้จึงได้มีการจัดการเพื่อให้ทั้งฝ่าย ได้แก่ รัฐบาลบรุนดีและกลุ่ม CNDD-FDD ได้มีการเจรจาเพื่อหาข้อยุติจนในท้ายที่สุดจึงได้มีการลงนามความตกลงเพื่อการแบ่งแยกอำนาจกัน⁷² จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลได้ยึดถือข้อความในความตกลงสันติภาพว่าเป็นพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเห็นได้ชัด มิใช่เป็นเพียงแนวทางในการปฏิบัติ จนได้มีการจัดให้มีการเจรจาแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะมีการจัดการตามพันธกรณีที่เกิดขึ้นนั่นเอง

นอกจากความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายแล้ว ฝ่ายอื่นภายในรัฐที่มีได้เป็นคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพก็มีบทบาทสำคัญในความร่วมมือเช่นกัน แม้จะมีได้เป็นคู่สัญญาจึงไม่มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ แต่หากขาดความร่วมมือของทุกฝ่ายแล้วประสิทธิภาพในการฟื้นฟูอาจทำได้ไม่สมบูรณ์เต็มที่ นอกจากนี้ ความตกลงสันติภาพมักจะใช้กลไกฝ่ายที่สามเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพอีกด้วย โดยจะเห็นว่าฝ่ายที่สามจะเข้ามาในแทบทุกกระบวนการของการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ กลไกการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพจึงแตกต่างจากความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆที่ให้นำหน้าคู่สัญญาในการบังคับให้มีการปฏิบัติตาม แต่ความสำเร็จของความตกลงสันติภาพส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สามเสมอ เช่นรัฐเพื่อนบ้าน หรือองค์การระหว่างประเทศ ในปัจจุบันจึงเริ่มมีรัฐที่ยอมรับระบบ Lex Pacificatoria เพื่อสร้างระบบที่มาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพโดยเฉพาะ

⁷² Marco Mezzera, Michael Pavicic and Leontine Specker, Governance Components in Peace Agreements: Fundamental Elements of State and Peace Building? P. 80-81.

3.2.2 ปัญหาในทางปฏิบัติของความตกลงสันติภาพ

แม้ว่าความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐจะมีการสร้างพันธกรณีในคู่ความรวมถึงฝ่ายที่สามในการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ แต่ในทางปฏิบัติจะพบว่าความตกลงสันติภาพหลายฉบับมักล้มเหลว และกลับไปใช้กำลังทางอาวุธอีกครั้งหรือต้องทำการเจรจาเพื่อหาข้อยุติใหม่อีกรอบ ซึ่งต้นเหตุของความล้มเหลวอาจเกิดจากตัวองคภาวะภายในรัฐเอง หรืออาจเกิดจากลักษณะของความตกลงสันติภาพก็ได้

ความล้มเหลวที่เกิดจากองคภาวะภายในรัฐ จะประกอบไปด้วยความล้มเหลวที่เกิดจากการกำหนดสถานะของฝ่ายปฏิปักษ์ และกรณีองคภาวะภายในรัฐกล่าวคือฝ่ายปฏิปักษ์หรือรัฐบาลมีเจตนาที่จะไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงสันติภาพ

ในเรื่องของสถานะของฝ่ายปฏิปักษ์แม้จะได้รับการยอมรับจากนักวิชาการและองค์กรต่างๆว่าเป็นผู้ทรงสิทธิในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ แต่การเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศคือการมีสิทธิในการเรียกร้องและหน้าที่ในการปฏิบัติตามพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเท่านั้น มิได้หมายความว่าฝ่ายปฏิปักษ์จะเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศอันจะทำให้ลงนามในความตกลงสันติภาพ และก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในทางระหว่างประเทศได้ เว้นแต่ฝ่ายปฏิปักษ์จะเรียกร้องเพื่อใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง หรือได้รับการรับรองในทางระหว่างประเทศเสียก่อน ซึ่งแม้ในทางทฤษฎีจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อแบ่งแยกการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง หรือหลักเกณฑ์ในการรับรองฝ่ายปฏิปักษ์ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติจะพบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งว่าการเรียกร้องดังกล่าวคือการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองหรือไม่ หรือการกระทำของรัฐจะถือเป็นการรับรองฝ่ายปฏิปักษ์โดยพฤตินัยหรือไม่ จึงทำให้เกิดปัญหาต่อการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพว่า ความตกลงสันติภาพดังกล่าวอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศแล้วหรือยัง

ส่วนองคภาวะภายในรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ และทำให้เกิดความล้มเหลว อาจมีมูลเหตุจูงใจและมีการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการดังกล่าวแตกต่าง

กันไป โดยสามารถแบ่งได้เป็นสามประการ กล่าวคือ มูลเหตุจูงใจแบบแบบจำกัด(Limited) มูลเหตุจูงใจแบบเห็นแก่ตัวและมูลเหตุจูงใจแบบเบ็ดเสร็จ(Total)

1) มูลเหตุจูงใจแบบจำกัดจะมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการแบบจำกัด เช่นแค่มีการรับรอง มีการจัดการเพื่อแบ่งแยกอำนาจระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติ มีการชดใช้เยียวยาความคับข้องใจทั้งหลาย และสร้างความปลอดภัยให้แก่สมาชิกของฝ่ายปฏิบัติก็เพียงพอแล้ว แต่ถึงจะมีเป้าหมายที่จำกัด แต่ผู้มีมูลเหตุจูงใจแบบจำกัดจะใช้ทุกวิธีการเพื่อให้ตนบรรลุเป้าหมาย รวมถึงการทำสงครามอย่างรุนแรงด้วย⁷³ เช่น กลุ่ม RENAMO ในความขัดแย้งในโมซัมบิก

2) มูลเหตุจูงใจแบบเบ็ดเสร็จฝ่ายปฏิบัติที่มีมูลเหตุจูงใจแบบเบ็ดเสร็จจะต้องการอำนาจทั้งหมด และเป็นผู้ได้รับความนิยมน้อยกว่า ดังนั้นผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจแบบเบ็ดเสร็จจะมีความเห็นที่ว่าอำนาจในมือเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง หากไม่ได้มาซึ่งอำนาจคนอื่นก็ไม้อาจมีอำนาจเหนือตน จึงต้องป้องกันมิให้มีการหาทางระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการใดๆ การได้มาซึ่งอำนาจเด็ดขาดจึงเป็นการได้มาซึ่งจุดหมายสูงสุดแม้ว่าสังคมจะถูกเปลี่ยนแปลงไปจากความรุนแรง⁷⁴ เช่น กลุ่มเขมรแดงในความขัดแย้งในกัมพูชา และกลุ่มCDR ในความขัดแย้งในวันดา

3) มูลเหตุจูงใจแบบเห็นแก่ตัว(Greedy) จะอยู่ในจุดกึ่งกลางระหว่างมูลเหตุจูงใจแบบจำกัด และมูลเหตุจูงใจแบบเบ็ดเสร็จ โดยมูลเหตุจูงใจแบบเห็นแก่ตัวจะมีเป้าหมายที่ขยายหรือตกลงอยู่บนฐานของมูลค่าของเป้าหมายและความเสี่ยงในการไปสู่เป้าหมาย ผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจแบบเห็นแก่ตัวจะมีเป้าหมายที่จำกัดที่อาจขยายได้หากว่ามีมูลค่าของเป้าหมายและความเสี่ยงในการไปสู่เป้าหมายที่ต่ำ และอาจมีเป้าหมายแบบเบ็ดเสร็จได้หากเป้าหมายมีมูลค่าและความเสี่ยงที่สูง เช่น กลุ่ม UNITA ในความขัดแย้งในแองโกลา และ State Of Cambodia ในความขัดแย้งในกัมพูชา

จากประเภทของมูลเหตุจูงใจข้างต้นจะเห็นได้ว่ามูลเหตุจูงใจแต่ละประเภทจะส่งผลต่อการไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจแบบจำกัดเป็นผู้แย่งชิงที่ภายในจิตใจมีความกลัว แม้ว่าจะยอมร่วมลงนามในความตกลงสันติภาพแล้วแต่มักจะละเมิดความตกลงเนื่องจากกลัวที่จะฝากความปลอดภัยในกลุ่มของตนให้แก่ฝ่ายตรงข้ามได้จึงมักจะ

⁷³ Stedman, Stephen John, "Spoiler Problems in Peace Processes," p.10.

⁷⁴ Ibid, p.11.

อ้างการไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพว่าอีกฝ่ายล้มเหลวในการดูแลรักษาความปลอดภัย ผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจเห็นแก่ตัวจะใช้กลโกงเพื่อต้องการให้ตนได้รับผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้น โดยการละเมิดความตกลงเพื่อต้องการสร้างโอกาสให้ตนได้ประโยชน์ที่มากกว่าในการเจรจาออกไป ประการสุดท้ายผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจเห็นแก่ตัวจะลงนามด้วยมุ่งหวังจะใช้เป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งกล่าวคือ ถ้าความตกลงสันติภาพสามารถนำฝ่ายปฏิบัติมาให้ได้อำนาจตามที่ต้องการก็จะปฏิบัติตาม แต่ถ้าไม่ได้ซึ่งอำนาจที่ต้องการก็พร้อมที่จะละเมิดพันธกรณีในความตกลงสันติภาพอยู่ทุกเมื่อ

มูลเหตุจูงใจแต่ละประเภทต่างก็มีผลต่อความสำเร็จของความตกลงสันติภาพ ในกรณีที่คู่สัญญาที่มีมูลเหตุจูงใจแบบเบ็ดเสร็จการมุ่งแสวงหาสันติภาพโดยวิธีการเจรจาแทบจะไม่อาจเกิดขึ้นได้เลยเพราะคู่สัญญาลักษณะนี้จะเติมพันด้วยอำนาจทั้งหมดและไม่ต้องการจะแบ่งอำนาจกับใคร เช่น กรณีความขัดแย้งในกัมพูชาจะเห็นได้ว่าเขมรแดงไม่มีท่าทีที่ต้องการให้ความตกลงสันติภาพมีผลใช้บังคับอยู่แล้ว เนื่องจากกลุ่มเขมรแดงไม่ให้อำนาจขององค์การสหประชาชาติที่อยู่ในความดูแลของผู้แทนพิเศษเข้าไปในเขตกัมพูชาตะวันตก โดยอ้างว่าเป็นกองกำลังของต่างชาติที่จะต้องออกไปจากดินแดนของกัมพูชา นอกจากนี้เขมรแดงยังได้ขัดขวางแนวทางในการแสวงหาสันติภาพอีกหลายครั้ง⁷⁵ ผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจแบบจำกัดสามารถเข้าร่วมการเจรจาได้ถ้ามีความต้องการอยากเจรจา ส่วนผู้ที่มีมูลเหตุจูงใจแบบเห็นแก่ตัวสามารถเข้าร่วมการเจรจาโดยสันติได้ถ้าเป้าหมายที่จำกัดมีมูลค่าที่สูงเพียงพอที่จะทำให้เกิดความต้องการที่จะเจรจาได้

มูลเหตุจูงใจสามารถเปลี่ยนประเภทได้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของของหัวหน้าหรือสมาชิกกลุ่มก็ตาม ยิ่งหากเป็นการเปลี่ยนลักษณะของหัวหน้าแล้วมีโอกาสเป็นไปได้สูงมากที่จะเปลี่ยนลักษณะของมูลเหตุจูงใจและจะส่งผลต่อการเจรจา เช่นการเจรจาเพื่อสันติภาพในสงครามกลางเมืองของซิมบับเวเริ่มมีที่ท่าว่าจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้นำของกลุ่ม Zimbabwe-Rhodesia จาก Ian Smith เป็น Abel Muzorewa หรือในกรณีความขัดแย้งในแอฟริกาใต้ที่รัฐบาลแอฟริกาใต้มีความเต็มใจที่จะปรับใช้ Namibian Peace Accord เมื่อ

⁷⁵ เช่น การต่อต้านคณะกรรมาธิการร่วมที่ปรึกษาทางทหาร การโจมตีเฮลิคอปเตอร์ขององค์การสหประชาชาติในเดือนกุมภาพันธ์ 1992 การทำให้อำนาจรักษาสันติภาพได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น, ดูเพิ่มเติม Stedman, Stephen John, "Spoiler Problems in Peace Processes," 49: International Security, 1997, P.27.

ประธานาธิบดี P.W.Botha หมุดอำนาจและมีการเปลี่ยนตัวผู้นำ ดังนั้นหน่วยงานตรวจสอบจึงควรทำการศึกษาถึงสภาพของความขัดแย้งและลักษณะขององคภาวะภายในรัฐว่าเข้ามามีมูลเหตุจูงใจประเภทไหน เพื่อที่ว่าเมื่อเกิดปัญหาจากการปฏิบัติใช้แล้ว ทั้งฝ่ายตรงข้าม และฝ่ายตรวจสอบและบังคับให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพจะสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดมากขึ้น

ความล้มเหลวที่มีเกิดจากลักษณะของความตกลงสันติภาพ สามารถแบ่งออกเป็นปัญหาที่เกิดจากสถานะของความตกลงสันติภาพ และกรณีที่เนื้อหาของความตกลงสันติภาพมีความบกพร่องโดยมิได้เกี่ยวข้องกับตัวคู่สัญญาแต่อย่างใด ปัญหาเรื่องของสถานะเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากในปัจจุบันมีความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐเกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีได้รับการยอมรับอย่างแข็งขันว่ามีสถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อเกิดความคลุมเครือในเรื่องสถานะของกฎหมาย คู่สัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายปฏิปักษ์จึงเกิดความไม่มั่นใจว่าตนจะได้รับความคุ้มครองและได้รับประโยชน์ตามที่ตกลงไว้ในความตกลงสันติภาพหรือไม่ ฝ่ายปฏิปักษ์จึงไม่ต้องการที่จะเจรจาเพื่อจัดทำความตกลงสันติภาพ อีกทั้งหากเมื่อได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพไปแล้ว ฝ่ายปฏิปักษ์อาจอ้างเหตุของความไม่มีสถานะมากล่าวอ้างว่าตนไม่มีพันธกรณีที่จะต้องผูกพันตามข้อความที่ตกลงไว้ในความตกลงสันติภาพก็ได้

ไม่ว่าความล้มเหลวจะเกิดขึ้นจากองคภาวะหรือเกิดจากลักษณะของความตกลงสันติภาพก็ตาม อาจส่งผลได้สองประการคือทำให้ข้อตกลงไม่อาจบรรลุผลได้ตามเป้าหมาย และทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการบังคับใช้

ปัญหาที่ทำให้ข้อตกลงไม่อาจบรรลุผลได้ตามเป้าหมาย เริ่มต้นจากในขั้นตอนการจัดทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐที่กล่าวมาจะเห็นว่าการเจรจา คู่สัญญารวมถึงผู้แทนของฝ่ายต่างๆจะต้องทำการหาประเด็นรวมถึงจุดประสงค์เป้าหมายของความตกลงสันติภาพฉบับนั้นๆเสียก่อน ซึ่งเป้าหมายของการความตกลงสันติภาพจะขึ้นอยู่กับความพอใจของคู่สัญญาซึ่งในบางครั้งเป้าหมายอาจถูกตั้งเป้าไว้สูงเกินไป จึงไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ภายในระยะเวลาดังกล่าว ส่งผลให้คู่สัญญาเกิดความไม่พอใจเนื่องจากเกรงว่าตนจะไม่สามารถได้รับผลประโยชน์ตามที่ตกลงไว้ จึงไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพ เช่นใน

ความตกลงสันติภาพเดย์ตันสร้างกระบวนการในการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองที่ไม่อาจบังคับใช้ได้ภายในเวลาที่กำหนด⁷⁶

นอกจากนี้การที่เป้าหมายที่สูงเกินไปอาจเกิดจากการที่มูลเหตุจูงใจต้องการสร้างเป้าหมายที่มีความเสี่ยงสูงที่จะไม่อาจบรรลุผลได้ด้วยจุดประสงค์บางอย่าง ดังนั้นเมื่อไม่สามารถทำเป้าหมายได้ตามเป้าประสงค์ก็พร้อมที่จะละเมิดพันธกรณีในความตกลงสันติภาพได้เสมอ

ต้นเหตุประการต่อมาที่ทำให้ความตกลงสันติภาพไม่อาจบรรลุได้ตามกฎหมายก็คือ การเกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ และไม่อาจตกลงผลประโยชน์ได้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากความสำเร็จของความตกลงสันติภาพโดยหลักแล้วจะเกิดขึ้นจากการเจรจาบรรลุผลประโยชน์ที่ลงตัวในคู่สัญญาแต่ละฝ่าย รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์จึงยอมลงนามในความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อความตกลงสันติภาพฉบับดังกล่าวได้มีผลบังคับใช้ จะพบว่าในหลายๆครั้งเมื่อไม่สามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้ตามที่ตกลงก็จะเป็นเหตุให้คู่สัญญาฝ่ายที่เสียประโยชน์ไม่ต้องการที่จะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในความตกลงสันติภาพอีกต่อไป ซึ่งสาเหตุอาจเกิดจากการที่ฝ่ายปฏิปักษ์เล่นกลยุทธ์นำเสนอข้อตกลงที่เป็นไปไม่ได้ตั้งแต่ต้นหรืออาจเกิดจากความประมาทเลินเล่อในการประเมินความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามพันธกรณีก็เป็นไปได้ เช่น กรณี Comprehensive Peace Agreement ของความตกลงในซูดาน ที่มีส่วนหนึ่งกล่าวถึงการแบ่งผลประโยชน์ทางด้านน้ำมันในพื้นที่ของซูดาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณดินแดนพิพาท Abyei แต่ในภายหลังเมื่อการแบ่งผลประโยชน์ไม่เป็นไปอย่างที่ฝ่ายปฏิปักษ์ต้องการทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพในเวลาต่อมา หรือการไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งที่คณะกรรมการตรวจสอบขององค์การสหประชาชาติจัดตั้งขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้ในลำดับต่อมา

ปัญหาในเรื่องการบังคับใช้อาจเกิดขึ้นได้ด้วยสาเหตุสองประการคือตัวความตกลงสันติภาพที่ใช้ภาษาคลุ่มเครือ และสาเหตุที่มาจากองคภาวะที่เกี่ยวข้องกับความตกลงสันติภาพ

1) สาเหตุจากตัวความตกลงสันติภาพที่มีการใช้ภาษาที่คลุ่มเครือจะต้องอาศัยการตีความภาษาที่คลุ่มเครือในความตกลงสันติภาพว่าแท้จริงแล้วคู่สัญญามีเจตนาเช่นไร ผู้ที่มีอำนาจใน

⁷⁶ Adriana Camisar, Boris Diechtiareff, Bartol Letica and Christine Switzer, An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords, p. 26.

การตีความจึงอาจเป็นคู่สัญญาเอง คณะกรรมการตรวจสอบให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพ หรืออาศัยองค์กรอนุญาโตตุลาการหรือองค์กรทางการศาลในการตีความก็ได้ ดังนั้นสาเหตุจากตัวความตกลงสันติภาพที่ใช้ภาษาที่คลุมเครือจึงมักไม่ค่อยสร้างปัญหาในทางทฤษฎี แต่หากเมื่อมีการตีความภาษาที่คลุมเครือในความตกลงสันติภาพแล้วตัวคู่ความไม่ยอมรับ หรือไม่ปฏิบัติตามก็อาจเกิดปัญหาในเรื่องการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพที่มีสาเหตุมาจากองค์ภาวะที่เกี่ยวข้องกับความตกลงสันติภาพได้

2) ปัญหาเรื่องการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพที่มีสาเหตุมาจากองค์ภาวะที่เกี่ยวข้องกับความตกลงสันติภาพอาจเกิดได้จากการที่ความตกลงสันติภาพมีลักษณะภาษาที่คลุมเครือในตัวเองหรือไม่ก็ได้ แต่อีกสาเหตุหนึ่งคือ จากองค์ภาวะที่มีความเกี่ยวข้องที่ทำให้เกิดสันติภาพอย่างถาวรได้ภายในรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ ซึ่งประกอบไปด้วยสามฝ่ายใหญ่ๆ ได้แก่ คู่สัญญา องค์กรที่ก่อตั้งภายในรัฐ และองค์กรก่อตั้งในทางระหว่างประเทศ ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาในการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพจากสามฝ่ายดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่ความตกลงสันติภาพฉบับดังกล่าวอาจล้มเหลวได้

ก) ปัญหาเรื่องการบังคับใช้จากคู่สัญญามักเป็นกรณีที่เกิดขึ้นบ่อย โดยคู่สัญญามักอ้างว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมหรือไม่ได้รับผลประโยชน์ที่เพียงพอตามที่ตกลงไว้จึงปฏิเสธการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ อย่างในกรณีบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา บอสเนียซึ่งมีเนื้อที่รวมทั้งประชากรใหญ่ที่สุดได้ปฏิเสธการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพเดย์ตันภายหลังจากได้รับความช่วยเหลือจากชาติตะวันตก จึงส่งผลให้คู่สัญญาฝ่ายอื่นอันได้แก่บอสเนียโครท และเซอร์บ รวมถึงมุสลิมบอสเนีย ปฏิเสธการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพเดย์ตันด้วย⁷⁷ หรือการที่ Jonas Savimbi ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งที่คณะกรรมการตรวจสอบขององค์การสหประชาชาติ จัดตั้งขึ้นในสงครามกลางเมืองของแองโกลา รวมทั้งการที่ชนเผ่าฮูตูปฏิเสธไม่ยอมรับหลักเกณฑ์ของ Arusha Peace Accords⁷⁸

ข) ปัญหาในเรื่องการบังคับใช้ที่มีสาเหตุมาจากองค์กรที่ก่อตั้งภายในรัฐจะเป็นกรณีที่องค์กรภายในรัฐไม่มีอำนาจเพียงพอในการจัดหามาตรการ

⁷⁷ Ibid, p. 27.

⁷⁸ Stephen John Stedman, Spoiler Problems in Peace Processes, p. 5.

เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น กรณีของบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนาที่เหตุหนึ่งของความล้มเหลวขององค์กรหลักในการตรวจสอบควบคุมดูแลพลเรือน (Office of the High Representative) มีอำนาจหน้าที่จำกัด⁷⁹ นอกจากนี้เมื่อมีอำนาจที่จำกัดทำให้องค์กรภายในของบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนาไม่มีอำนาจเต็มที่ในการจัดการกรณีที่คู่สัญญาไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีที่ตกลงไว้ จึงทำได้เพียงพยายามเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาเมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามจึงมักอะลุ่มอล่วยให้ท้ายที่สุดจึงไม่มีฝ่ายใดปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพเลย

ค) ปัญหาในเรื่องการบังคับใช้ที่มีสาเหตุเกิดขึ้นจากคู่สัญญาฝ่ายที่สาม คือกรณีที่ฝ่ายที่สามไม่ได้ให้ความร่วมมือในการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพอย่างเต็มที่ ยกตัวอย่างเช่นกรณีของสหรัฐอเมริกาไม่ได้ส่งกองกำลังป้องกันแอดแลนติกเหนือมาเข้าร่วมในกระบวนการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพเลย ดังนั้นจึงส่งผลให้พลเรือนผิดหวังกับความตกลงที่เกิดขึ้น

ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องข้อตกลงไม่อาจบรรลุผลได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือปัญหาจากการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพก็ตามมักจะนำไปสู่การใช้กำลังทางอาวุธอีกครั้ง และการใช้กำลังทางอาวุธจากการละเมิดพันธกรณีในความตกลงสันติภาพมักจะมี ความรุนแรงมากกว่าก่อนการตกลงสันติภาพ เช่นกรณีความขัดแย้งใน แองโกลา เมื่อล้มเหลวจากการจัดการเลือกตั้งก็นำไปสู่สงครามกลางเมืองขึ้นอีกครั้งสูญเสียชีวิตประชากรกว่าสามแสนคน หรือการที่ชนเผ่าฮูตูปฏิเสธไม่ยอมรับ Arusha Peace Accord ก็นำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวรวันดากว่าหนึ่งล้านคนในสามเดือน ดังนั้นการกำหนดสถานะของความตกลงสันติภาพที่แน่นอน และการสามารถกำหนดระบบกฎหมายที่มาบังคับใช้ในความตกลงสันติภาพที่แน่ชัด จะช่วยให้ปัญหาเกี่ยวกับความตกลงสันติภาพให้ดีขึ้นได้

3.2.3 การยอมรับระบบ Lex Pacificatoria

เมื่อ Lex Pacificatoria เป็นระบบจัดการความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐระบบนี้จึงยังไม่ได้เป็นหลักกฎหมายที่สร้างพันธกรณีอย่างแน่นอนให้แก่คู่สัญญาที่ได้ตกลงความตกลงสันติภาพ การจะพิจารณาว่าความตกลงสันติภาพจะสามารถเป็นระบบกฎหมาย

⁷⁹ Ibid, p. 27.

เพื่อบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐได้หรือไม่จะต้องพิจารณาจากความยินยอมของรัฐเป็นสำคัญว่าต้องการให้ระบบ Lex Pacificatoria มาบังคับใช้กับความขัดแย้งที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศในรัฐของตนเช่นไร ซึ่งแนวคิดเรื่อง Lex Pacificatoria ได้ถูกนำไปใช้กับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในฟิลิปปินส์ที่ได้มีการขัดกันทางอาวุธระหว่างรัฐบาลและฝ่ายปฏิปักษ์หลายกลุ่มในเกาะมิดาเนา เรียกว่ากลุ่ม Moros ซึ่งประกอบไปด้วย Moro National Liberation Front(MNLF), The Bangsa Moro Liberation Organization และ กลุ่ม Moro Islamic LiberationFront ซึ่งได้มีการพยายามเจรจาทำความตกลงสันติภาพขึ้นมาหลายครั้ง เช่นการจัดทำ Final Peace Agreement ในปี 1996 ระหว่างกลุ่ม MNLF กับรัฐบาลของฟิลิปปินส์ แต่สุดท้ายจบลงด้วยการเกิดการขัดกันทางอาวุธขึ้นอีกครั้ง จึงได้มีการพยายามนำหลักการตามแนวคิดของ Bell ใน Lex Pacificatoria มาปรับใช้ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในระหว่างขั้นตอนของการนำหลัก Lex Pacificatoria มาใช้ จึงยังไม่มีข้อสรุปว่าระบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างไรบ้าง

เนื่องด้วยฟิลิปปินส์มีลักษณะของความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ซึ่งความแตกต่างในเรื่องของชนชาติ ศาสนา เหล่านี้ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การให้อำนาจในทางการเมืองที่แตกต่างกัน การพัฒนาหรือให้ผลประโยชน์แก่ประชาชนในท้องที่ต่างๆก็แตกต่างกัน ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนที่แตกต่างกันไป ทำให้ชนกลุ่มน้อยที่ถูกละเลยเกิดการลุกฮือขึ้นมา เรียกว่าเป็นการกระทำเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์(The Communist Insurgency)⁸⁰ ซึ่งเคยมีตัวอย่างเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นทั่วโลกเช่นเนปาล⁸¹ โมแซมบิก⁸² กัวเตมาลา⁸³ เอลซาวาดอร์⁸⁴

⁸⁰ "Lex Pacificatoria: A Legal Framework for Building a Real and Lasting Peace in the Philippines," 37: University of Philippines, College of Law, p. 13-16.

⁸¹ กรณีเนปาล กลุ่ม Maoist เป็นชนกลุ่มน้อยในเนปาล รัฐบาลของเนปาลได้ทำความตกลงสันติภาพกับกลุ่ม Maoist ชื่อว่า Comprehensive Peace Agreement of Nepal and the Communist Party เพื่อทำให้เกิดการจัดการปกครองใหม่ โดยจุดมุ่งหมายของการทำความตกลงนี้ก็เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทั้งสองฝ่ายในเรื่องอำนาจอธิปไตยของชาวเนปาลทุกคน การจัดระเบียบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยใน ข้อ 3.5 ก็ได้มีการระบุว่า “เพื่อทำให้เสร็จสมบูรณ์เพื่อความครอบคลุม เป็นประชาธิปไตย และปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อให้ก้าวไปข้างหน้าของรัฐโดยการสิ้นสุดการรวมอำนาจและความเป็นหนึ่งเดียวของรูปแบบรัฐ และโดยการสิ้นสุดของการไม่เลือกปฏิบัติจาก ความต่างของชนชั้น วรรณะ ภาษา เพศ วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนา” แสดงให้เห็นถึงการพยายามประนีประนอมเอาความคิดที่ต้องการจะทำลายล้างรัฐบาลออกไป และใส่ความคิดเพื่อให้มีการปรองดองเพื่อเกิดสันติภาพทั้งสองฝ่ายมาแทน อันเป็นลักษณะของ Lex Pacificatoria

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นว่าแนวคิด Lex Pacificatoria เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่นักกฎหมายระหว่างประเทศต้องการให้นำมาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพ และเชื่อมั่นว่าหากความตกลงสันติภาพใช้หลักเกณฑ์นี้ในการบังคับใช้จะทำให้ความตกลงสันติภาพสามารถบังคับไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดสันติภาพอย่างถาวรในที่สุด อย่างไรก็ตามแนวคิด Lex Pacificatoria เป็นเพียงแนวความเห็นของนักวิชาการเท่านั้น ยังไม่ถือว่าเป็นกฎหมาย(Hard Law)ที่บังคับใช้ในทางระหว่างประเทศได้ แต่หากว่ารัฐอื่นนอกจากฟิลิปปินส์เห็นว่ากับแนวความคิดนี้ และใช้แนวคิดของ Lex Pacificatoria ในการบังคับก็สามารถทำให้แนวความคิดนี้สามารถพัฒนาเป็นกฎหมายที่สร้างระบบเฉพาะให้รัฐและฝ่ายปฏิบัติต้องปฏิบัติตามได้

3.3 บทวิเคราะห์

ในการพิจารณาว่าความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐจะมีสถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ ในเบื้องต้นจะต้องพิจารณาถึงจุดเกาะเกี่ยวในทางกฎหมายระหว่างประเทศทั้งการพิจารณาในเรื่องของสาเหตุของความขัดแย้ง และการพิจารณาถึง

⁸² รัฐบาลมาร์กซิสได้เข้ามาอำนาจภายหลังจากโมแซมบิกได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 1975 จึงได้เกิดองค์กร Mozambique National Resistance Organization(Renamo) ขึ้นในปี 1976 และกระทำการต่อต้านรัฐบาลใหม่ ความขัดแย้งจึงเริ่มปะทุขึ้นอย่างรุนแรงในทศวรรษที่ 1980 และประชาชนกว่าหนึ่งแสนคนได้ถูกฆ่าในระหว่างปี 1984-1988 แม้ว่าจะมีการทำความตกลงในปี 1984 แล้วก็ตาม เมื่อการสนับสนุนในทางระหว่างประเทศที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลได้สิ้นสุดลงภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็นจึงได้มีความพยายามทำให้เกิดสันติภาพโดยความตกลงในปี 1989 นำไปสู่ Rome process การหยุดยิงได้ถูกเรียกร้องให้หยุดเมื่อเดือนสิงหาคม 1992 การเลือกตั้งจัดตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม 1993

⁸³ สงครามกลางเมืองเริ่มต้นเมื่อความล้มเหลวของการลุกฮือขึ้นต่อสู้ของทหารในกองทัพในปี 1960 และความขัดแย้งได้สิ้นสุดอย่างเป็นทางการในวันที่ 29 ธันวาคม 1996 ด้วยการเซ็นความตกลงสันติภาพ มีประชากรกว่าหนึ่งแสนแปดหมื่นคนต้องเสียชีวิต กว่าสี่หมื่นคนสูญหาย และกว่าหนึ่งแสนคนเป็นผู้ลี้ภัยในเม็กซิโก ความขัดแย้งเกิดจากสาเหตุหลายประการเช่นในเรื่องเกี่ยวข้องกับภายหลังการล่าอาณานิคม แนวคิดทางการเมืองที่เป็นผลจากสงครามเย็น ระบบความยุติธรรมในการแบ่งสรรที่ดินและเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของชนเผ่าพื้นเมือง

⁸⁴ สงครามกลางเมืองเกิดขึ้นเมื่อปี 1979-1992 ในช่วงต้นของทศวรรษที่ 1980 พรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาปกครองที่เอลซาวาดอร์ แต่หลังจากนั้นไม่นานสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาแทรกแซงและได้จัดการเลือกตั้งขึ้น ภายหลังจากการเลือกตั้งพรรค Christian Democratic ได้ชนะการเลือกตั้งและเป็นประธานาธิบดี แต่พอถึงช่วงหลังทศวรรษที่ 1980 รัฐบาลกลางก็ถูกโค่นอำนาจ Republican National Alliance(Arene) พรรคการเมืองฝ่ายขวาได้เข้ามาอำนาจ ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็ได้สนับสนุน Arena เพราะหวังว่า Arena จะทำการปราบปราม พรรคคอมมิวนิสต์ คือ Farabundo Marti National Liberation Front(FMLN) และกองกำลังฝ่ายตรงข้าม ในวันที่ 13 มีนาคม 1990 กลุ่มกบฏได้เข้าโจมตีเป้าหมายพลเรือนและแนะนำให้รัฐบาลเข้าร่วมการเจรจา ความตกลงสันติภาพจึงเกิดขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 1992 Arena ชนะการเลือกตั้งในเดือนเมษายน 1994 แต่ในปี 1997 FMLN ได้ชนะการเลือกตั้งได้รับเสียงข้างมากในสภาสูง

ลักษณะของฝ่ายปฏิปักษ์ ซึ่งในบทที่สองได้กล่าวไว้แล้วว่า หากสาเหตุของความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของประชาชน หรือฝ่ายปฏิปักษ์ กล่าวคือกลุ่มจลาจล และกลุ่มปฏิปักษ์ได้รับการรับรองจากสังคมระหว่างประเทศ ก็จะส่งผลให้ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์สามารถมีมติและประเด็นที่ทำให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้

อย่างไรก็ดี เมื่อความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว สถานะของความตกลงสันติภาพควรมีสถานะเช่นไร และมีระบบของกฎหมายระหว่างประเทศใดใช้บังคับ ทั้งนี้ในเรื่องสถานะเป็นเรื่องที่สำคัญเนื่องจากประสิทธิภาพของการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพจะขึ้นอยู่กับประเด็นในเรื่องสถานะและกฎหมายที่ใช้บังคับ และสามารถส่งผลกระทบต่อผลของความตกลงสันติภาพได้

3.3.1 บทวิเคราะห์เรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพ

จากการพิจารณาลักษณะของความตกลงสันติภาพจะพบว่า ความตกลงสันติภาพทุกฉบับที่จัดทำขึ้นมีจุดเกาะเกี่ยวในทางกฎหมายระหว่างประเทศทั้งสิ้น กล่าวคือ เนื้อหาของความตกลงสันติภาพส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองของฝ่ายปฏิปักษ์เห็นได้จากความต้องการที่จะมีการเลือกตั้งเพื่อเลือกผู้ปกครองประเทศ อีกทั้งเมื่อมีการจัดทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายก็มักจะให้ฝ่ายที่สามอันได้แก่รัฐหรือองค์การระหว่างประเทศมาเข้าร่วมเป็นพยาน อันเป็นการรับรองฝ่ายปฏิปักษ์โดยทางพฤตินัยว่ามีความสามารถทำตราสารผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้

อย่างไรก็ดีแม้ความตกลงสันติภาพจะสามารถเป็นตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ และอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามประเด็นในเรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพก็ยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับการถกเถียง เนื่องจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินใจในคดีคองโกให้ความตกลงสันติภาพ คงเป็นแต่เพียงวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา(Method for Solving Conflict) เท่านั้น มิได้สร้างผลผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี จากการวิจัย ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เห็นว่า หากความตกลงสันติภาพเป็นเพียงวิธีปฏิบัติหรือ Modus Operandi โดยมิได้สร้างพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่

อย่างไร จะส่งผลเสียอย่างมากต่อระบบสันติภาพและความมั่นคงของสังคมระหว่างประเทศ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศด้วย กล่าวคือ เมื่อพิจารณาถึงแนวปฏิบัติของคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพ ซึ่งเป็นแนวทางหลักที่ทำให้ทราบเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาแล้วจะเห็นว่า การที่ฝ่ายปฏิบัติลงนามในความตกลงสันติภาพก็มุ่งหวังให้มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ตกลงกันได้ด้วยเหตุผลสองประการ กล่าวคือ

1) การที่ฝ่ายปฏิบัติได้กระทำการเป็นปฏิบัติกับรัฐบาลก็ด้วยเหตุมีปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ปัญหาความเหลื่อมในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิทธิต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างในเรื่องชาติพันธุ์หรือเรื่องของชนกลุ่มน้อยที่มักจะเป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งปวง ดังนั้นการที่ฝ่ายปฏิบัติกระทำการเป็นปฏิบัติกับรัฐบาลก็เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การทำความตกลงสันติภาพขึ้นก็เพื่อมุ่งหวังให้ยุติความขัดแย้งยอมหมายถึงความต้องการของฝ่ายปฏิบัติที่จะทำให้ตนได้รับสิทธิตามที่เรียกร้อง ข้อความที่ตกลงในความตกลงสันติภาพจึงเป็นพันธกรณีอย่างหนึ่งที่ฝ่ายปฏิบัติมุ่งหวังให้ผูกพันคู่สัญญาแต่ละฝ่ายให้ปฏิบัติตาม

2) เมื่อเกิดการขัดกันทางอาวุธภายในประเทศเกิดขึ้นจะต้องมีการปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาบังคับใช้เสมอ แต่ด้วยความไม่แน่ชัดในนิยามของการขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ รวมถึงเงื่อนไขต่างๆ ในการบังคับใช้พิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่สองของอนุสัญญากรุงเจนีวา ส่งผลให้รัฐบาลของรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธป่วยเบี่ยง หรือไม่ยอมรับเงื่อนไขบางประการที่ทำให้มีการบังคับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และพยายามใช้อำนาจอธิปไตยของตนกวาดล้างฝ่ายปฏิบัติ โดยไม่คำนึงถึงวิธีการ และกีดกันฝ่ายที่สามมิให้เข้าแทรกแซงอำนาจอธิปไตยภายในรัฐของตน ดังนั้นเมื่อมีการทำความตกลงสันติภาพขึ้นมาจึงเป็นการยอมรับของรัฐอย่างเป็นทางการ รวมทั้งการยอมรับในความสามารถของฝ่ายปฏิบัติ และการยอมรับในหน้าที่ทั้งของตนและของฝ่ายปฏิบัติที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ดังนั้นรัฐจึงไม่อาจปราบปรามฝ่ายปฏิบัติได้ตามอำเภอใจตนได้อีกต่อไป เมื่อมีการลงนามในความตกลงสันติภาพฝ่ายปฏิบัติจึงมุ่งหวังให้ตนได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ความตกลงสันติภาพจึงเป็นตราสารที่สร้างพันธกรณีในทางกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแก่รัฐบาลอย่างเป็นทางการ เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังสร้างกลไกการตรวจสอบโดยสังคมระหว่างประเทศเข้ามาตรวจสอบการปฏิบัติตามความตกลงอีกด้วย

นอกจากนี้ การที่ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในประเทศ
ควรมีผลผูกพันตามกฎหมาย ด้วยเหตุผลสองประการ

ประการแรก หากสร้างสถานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศจะส่งผลให้สามารถ
ระงับข้อพิพาทได้ประสบความสำเร็จมากขึ้น เพราะเมื่อความตกลงสันติภาพมีสถานะกฎหมายจะ
ส่งผลให้คู่สัญญาเกิดความรู้อยู่แล้วว่าต้องปฏิบัติตามมิฉะนั้นจะมีความผิด และได้รับความเสียหายจากการ
ไม่ปฏิบัติตาม เนื่องจากลักษณะโดยธรรมชาติประการหนึ่งของความตกลงสันติภาพคือ ความตกลง
สันติภาพจะสร้างแรงกดดันให้กับคู่สัญญาในการปฏิบัติตามมาตรการในความตกลง เสมือนหนึ่งว่า
หากได้ปฏิบัติตามพันธกรณีแล้วจะเป็นการสร้างที่น่าเชื่อถือของตนได้⁸⁵ และการไม่ปฏิบัติตาม
พันธกรณีในความตกลงสันติภาพจะส่งผลให้คู่สัญญาอื่นละเมิดพันธกรณีอื่นเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้เมื่อความตกลงสันติภาพมีผลผูกพันในทางกฎหมาย การมีฝ่ายที่สามมา
เข้าร่วมจึงเป็นการสร้างมาตรการหรือกลไกในการบังคับให้คู่สัญญามีผลต้องผูกพันและยินยอมให้ฝ่าย
ที่สามเข้ามาแทรกแซงเพื่อดำเนินการต่างๆภายในรัฐได้ ก็จะเป็นการสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพใน
การยุติปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เรียกได้ว่า การมีผลผูกพันทางกฎหมายก่อให้เกิดจำนวนของผู้ร่วม
สังเกตการณ์ ยังมีสถานะทางกฎหมายมากก็ยังมีผู้สังเกตการณ์มาก ส่งผลคือเมื่อใดที่มีการละเมิดแล้ว
เมื่อนั้นจะส่งผลให้ระดับความน่าเชื่อถือลดลงไปซึ่งถือว่าเป็นมาตรการทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งถ้า
ความตกลงสันติภาพมิได้มีสถานะในทางกฎหมายแล้ว จะส่งผลคุกคามต่อการเพิ่มจำนวนผู้
สังเกตการณ์ การมีสถานะในทางกฎหมายของความตกลงสันติภาพทำให้เกิดความมั่นใจว่ามาตรการที่
ถูกระบุในความตกลงสันติภาพจะประสบความสำเร็จ⁸⁶

ประการที่สอง การที่ความตกลงสันติภาพมีผลผูกพันตามกฎหมายจะเป็นการสร้าง
ความเชื่อมั่นและความเชื่อถือให้กับสังคมระหว่างประเทศว่าการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐจะ
มีการเคารพกติกาของกฎหมายระหว่างประเทศและได้รับการแก้ไขปัญหาในเร็ววันเพื่อมิให้มีผล
ลุกลามและส่งผลกระทบต่อสันติภาพและความมั่นคง และเมื่อมีการรอบการดำเนินงานที่แน่ชัด สร้าง
ความเชื่อถือให้แก่นานาชาติแล้ว ผลต่อมาคือนานาชาติจะให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือประเทศที่

⁸⁵ Kenneth W. Abbott & Duncan Snidal, *Hard and Soft Law in International Governance*, 54 *Int'L
ORG.* 426 (2000).

⁸⁶ Fortna, *Scraps of Paper? Agreement and Durability of Peace*, p. 341.

เกิดการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐ เช่นในกรณีความขัดแย้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก เมื่อนายกาบิลาได้ลงนามแล้วปรับใช้มาตรการในความตกลงสันติภาพลูซาคาแล้วส่งผลให้สังคมระหว่างประเทศปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกใหม่และให้ความช่วยเหลือที่กว้างขวางขึ้น⁸⁷

ความเห็นดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากผู้พิพากษา Parra- Aranguren ซึ่งเป็นผู้พิพากษาร่วมตัดสินในคดีความขัดแย้งของคองโก โดยผู้พิพากษาเห็นว่าความตกลงสันติภาพควรที่จะเป็นตราสารที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศก่อให้เกิดพันธกรณีต่อคู่สัญญา แต่จากเหตุผลที่ผู้พิพากษานี้ได้ให้ความเห็นไว้แสดงให้เห็นว่าหากให้ความตกลงสันติภาพก่อให้เกิดพันธกรณีแก่คู่สัญญาได้แล้วจะก่อให้เกิดปัญหาตามมา กล่าวคือ การที่กองกำลังของยูกันดาเข้าไปในดินแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกก่อให้เกิดการละเมิดหลักการแทรกแซง ในขณะเดียวกัน การที่ความตกลงสันติภาพกำหนดระยะเวลาที่ให้กองกำลังทางทหารของยูกันดาถอนกองกำลังหลังวันที่ 10 กรกฎาคม 1999 ก่อให้เกิดพันธกรณีแก่ยูกันดาที่ห้ามถอนกองกำลังทางทหารออกไปจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกก่อนกำหนด หากยูกันดาถอนทหารไปก่อนระยะเวลาที่กำหนดจะส่งผลให้เป็นการละเมิดพันธกรณีตามความตกลงซึ่งถือเป็นพันธกรณีในทางกฎหมายอย่างหนึ่ง⁸⁸ ดังนั้นไม่ว่ายูกันดาจะปฏิบัติเช่นไรก็ล้วนกระทำผิดพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศทั้งสิ้น จึงส่งผลให้ศาลตัดสินมิให้ความตกลงสันติภาพก่อให้เกิดพันธกรณีในทางระหว่างประเทศเพื่อป้องกันมิให้เกิดการขัดกันระหว่างพันธกรณีในทางระหว่างประเทศเอง ซึ่งอาจเป็นหนึ่งเหตุผลที่ทำให้ศาลตัดสิน

⁸⁷ Andrej Lang, “Modus operandi,” “Lex pacificatoria” and the ICJ’s appraisal of the Lusaka Ceasefire Agreement in the Armed Activities on the Territory of the Congo Case More than just Latin lessons: The Role of Peace Agreements in International Conflict Resolution, p.18.

⁸⁸ Parra- Aranguren, Dissenting opinion, Para 8 : On the one hand, if Uganda complied with its treaty obligations and remained in the territory of the DRC until the expiration of the timetables agreed upon, Uganda would be in violation of international law because the legal status of its presence had not been changed, the status of its military forces in the DRC being a violation of international law. On the other hand, if Uganda chose not to violate international law as a consequence of its military presence in the DRC, and therefore withdrew its troops from the territory of the DRC otherwise than in accordance with the timetables agreed upon, Uganda would have violated its treaty obligations, thereby also being in violation of international law.

ให้ความตกลงสันติภาพไม่เป็นตราสารที่สร้างความพันธกรณีแก่คู่สัญญาเนื่องจากป้องกันปัญหาดังกล่าว

นักวิชาการจำนวนมากมีความเห็นว่าความตกลงสันติภาพควรอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศเนื่องจากจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้ และสร้างแรงจูงใจให้แก่คู่สัญญาที่จะปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลของลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพในเรื่องเนื้อหาที่มีความเกี่ยวพันทั้งกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศ อีกทั้งการพยายามนำฝ่ายที่สามมาเป็นกลไกในการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพจึงทำให้นักวิชาการถกเถียงในประเด็นต่อมาว่า ระบบกฎหมายที่จะนำมาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพควรมีลักษณะเช่นไร โดยความเห็นได้แตกเป็นสองแนว คือ ฝ่ายแรกเห็นว่าควรนำหลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปที่นำมาบังคับใช้กับความตกลงระหว่างประเทศ ได้แก่ หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา หลักสุจริต และหลักต่างตอบแทน ส่วนอีกฝ่ายได้มีการคิดค้นระบบกฎหมายใหม่เพื่อนำมาปรับกับความตกลงสันติภาพ อันได้แก่ระบบ Lex Pacificatoria แต่เมื่อพิจารณาแล้ว การนำกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป หรือการสร้างระบบกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นมาใหม่ มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

1) การให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

หากความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติการภายในประเทศมีสถานะเป็นความตกลงระหว่างประเทศและบังคับใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่อันได้แก่หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา และมาตรการโต้ตอบจะเกิด ข้อดี ในลักษณะที่ว่า หลักกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวได้รับการยอมรับจากรัฐจึงสามารถสร้างพันธกรณีให้คู่สัญญาปฏิบัติตามได้

อย่างไรก็ดี ข้อเสีย จากการให้ความตกลงสันติภาพบังคับใช้เฉพาะหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่คือ หลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพอย่างมีประสิทธิภาพได้ เนื่องจากความตกลงสันติภาพมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆ กล่าวคือทั้งอำนาจของคู่สัญญาที่ไม่เท่าเทียมกันทำให้ตัวฝ่ายปฏิบัติการอาจเสียเปรียบจากการบังคับให้รัฐปฏิบัติตามหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา หรือมาตรการโต้ตอบได้ อีกทั้งพันธกรณีที่มีความเกี่ยวพันกับการใช้อำนาจอธิปไตยภายในรัฐทำให้รัฐใช้ประเด็นมาสร้างกำแพงเพื่อมิให้รัฐอื่นเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในรัฐได้

2) การให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้ Lex Pacificatoria

การสร้างระบบกฎหมายใหม่อย่าง Lex Pacificatoria มี *ข้อดี* ในแง่ที่ว่า Lex Pacificatoria เข้าใจระบบของความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐได้อย่างแจ่มชัด ระบบกฎหมายที่นำมาปรับใช้จึงสามารถใช้ได้สอดคล้องกับลักษณะของตราสารที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำกลไกในเรื่องฝ่ายที่สามเข้ามาเป็นกลไกหลักในการบังคับให้ความตกลงสันติภาพมีผลบังคับใช้ซึ่งย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่าให้ตัวคู่สัญญามีอำนาจต่างกันมาตรวจสอบกันเอง

นอกจากนี้ระบบของ Lex Pacificatoria ยังมีลักษณะที่เป็นการประนีประนอมการใช้อำนาจอธิปไตยต่างๆของรัฐมิให้มีลักษณะผูกขาดการใช้กำลังเพื่อป้องกันการที่ฝ่ายปฏิปักษ์ใช้ความรุนแรง จึงเป็นระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทดีกว่าการนำหลักกฎหมายระหว่างประเทศมาใช้

อย่างไรก็ดีระบบ Lex Pacificatoria มี *ข้อเสีย* กล่าวคือ Lex Pacificatoria เป็นระบบกฎหมายที่เกิดจากความเห็นของนักวิชาการท่านหนึ่ง แม้ความเห็นของนักวิชาการจะเป็นบ่อเกิดในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ตามข้อ 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ แต่ก็มิใช่บ่อเกิดลำดับหลัก ต้องอาศัยการปฏิบัติและความยินยอมโดยรัฐที่จะปฏิบัติตามระบบกฎหมายนี้เพื่อพัฒนาให้กลายเป็นกฎหมายที่สร้างพันธกรณีที่แน่นอนหนาต่อไป แต่ในปัจจุบันการขัดกันทางอาวุธได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการที่จะต้องรอให้ระบบ Lex Pacificatoria พัฒนาจนเป็นระบบกฎหมายใหม่ที่บังคับใช้เฉพาะกับเรื่องความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในประเทศเลยอาจทำให้การบังคับใช้ความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ข้อเสียประการต่อมากการสร้างระบบ Lex Pacificatoria เป็นกฎหมายใหม่ขึ้นมา ดังเช่นระบบกฎหมายพ่อค้า หรือ Lex Mercatoria สามารถเกิดขึ้นได้ยากกว่า เนื่องจากระบบของ Lex Mercatoria แม้คู่สัญญาสองฝ่ายมีสถานะไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือกระทำระหว่างรัฐอีกประเทศหนึ่งกับบรรษัทข้ามชาติ อีกทั้งขาดอำนาจในการบังคับ แต่เมื่อเป็นเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องร่วมกันซึ่งเป็นผลประโยชน์ในทางธุรกิจการค้า แต่ละฝ่ายต่างไม่ต้องการที่จะผูกพันตามกฎหมายภายในของอีกชาติหนึ่ง แต่ทั้งคู่ต้องการให้ประโยชน์ทางการค้าร่วมกัน จึงเกิดความจำเป็นที่

จะต้องหากกฎหมายกลาง รัฐจึงพยายามไม่นำเรื่องอำนาจอธิปไตยเข้ามาเกี่ยวข้อง และแสวงหาประโยชน์ร่วมกันอย่างถึงที่สุด ดังนั้นแม้จะเป็นระบบกฎหมายใหม่แต่คู่สัญญาที่เต็มใจที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีที่ตนผูกพัน อีกทั้งยังมีมาตรการอื่นที่คู่ค้าได้จัดหาเพื่อเป็นบทลงโทษจากการที่ไม่ปฏิบัติตาม เช่นการขึ้นบัญชีดำ การถอนตัวจากการเป็นคู่ค้ากัน เป็นต้น⁸⁹ จึงทำให้ระบบ Lex Mercatoria สามารถเกิดขึ้นได้และมีประสิทธิภาพจากการบังคับใช้ แต่ระบบของ Lex Pacificatoria เป็นระบบที่ว่าด้วยการจัดการภายในหรือการสร้างรัฐ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยของรัฐโดยตรง ทำให้รัฐคิดว่าเหตุการณ์ภายในรัฐสามารถใช้กฎหมายภายในจัดการเองได้ไม่จำเป็นต้องสร้างระบบกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาใช้ในการจัดการแต่อย่างใด จึงเป็นการยากที่รัฐจะยอมรับระบบดังกล่าวที่ให้ฝ่ายที่สามเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในรัฐได้

เมื่อการใช้ระบบกฎหมายแต่ละระบบมีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันออกไป ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงเห็นว่า แม้ระบบของ Lex Pacificatoria จะดีและเหมาะสมแก่การบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในประเทศก็ตาม แต่ก็ต้องใช้เวลาในการพัฒนาเพื่อให้เป็นระบบที่สามารถบังคับใช้ได้ดังเช่น Lex Mercatoria ดังนั้นก่อนที่จะมีการบังคับใช้ระบบกฎหมายที่เหมาะสม จึงสมควรให้มีการปรับใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปที่บังคับใช้กับความตกลงระหว่างประเทศก่อน

3.3.2 บทวิเคราะห์ในเรื่องผลบังคับของความตกลงสันติภาพ

ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติที่จัดทำขึ้นเป็นตราสารที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ อย่างไรก็ตามก็ดี ความคิดเห็นในเรื่องสถานะและผลผูกพันของความตกลงสันติภาพก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่

⁸⁹ Lowenfeld, Andreas F., Lex Mercatoria: An Arbitrator's view, in LEX MERCATORIA AND ARBITRATION, 84-85; see also Culter, A. Claire, Private Power and Global Authority: Transnational Merchant Law in the Global Political Economic, 2003; see also Rodriguez, "Lex Mercatoria," Department of Private Law University of Aarhus, p. 50.

จากการปฏิบัติของคู่สัญญาในความตกลงสันติภาพจะเห็นว่าคู่สัญญามีเจตนาต้องการให้หลักเกณฑ์ในความตกลงสันติภาพสร้างพันธกรณีผูกพันตน โดยมีลักษณะเป็นการนำหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายระหว่างประเทศมาบังคับใช้ ด้วยเหตุผลสนับสนุนสามประการ อันได้แก่

ประการแรก เจตนาของคู่สัญญาที่ต้องการให้ความตกลงสันติภาพเป็นตราสารในทางกฎหมาย ดังเช่นจะเห็นได้จากโครงสร้างของความตกลงสันติภาพ มีการแบ่งเป็นข้อ มีการใช้ภาษาที่มีลักษณะกฎหมาย มีคู่สัญญา มีการเจรจา มีการลงนาม มีพันธกรณีที่จะต้องผูกพัน⁹⁰ โดยมุ่งหวังให้ คู่สัญญาที่มีหน้าที่ปฏิบัติตาม และมุ่งหวังให้สิทธิของตนตามสัญญาได้รับความคุ้มครอง นอกจากนี้รูปแบบและขั้นตอนกระบวนการที่กำหนดไว้ในความตกลงยังมีกลไกการบังคับจากภายนอกเพื่อมุ่งหวังให้เกิดผลบังคับใช้ และผลผูกพันแก่คู่กรณีในการปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเคร่งครัดขึ้น เช่นการตกลงให้องค์การสหประชาชาติ หรือคณะมนตรีความมั่นคง องค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ องค์กรระหว่างประเทศส่วนภูมิภาค หรือรัฐอื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบและบังคับให้ปฏิบัติตาม

ประการที่สอง ได้มีการใช้กลไกทางการศาลหรืออนุญาโตตุลาการเป็นกลไกในการระงับข้อพิพาท หรือตัดสินคดีในส่วนที่มีปัญหา ความตกลงสันติภาพเป็นดังเช่นความตกลงหรือสนธิสัญญาทั่วไป ที่มักจะกำหนดกระบวนการระงับข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามความตกลงไว้ เช่น Lomé Peace Agreement ซึ่งในครั้งหนึ่งกลไกในการระงับข้อพิพาทที่คู่สัญญาตกลงคือการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการ ซึ่งถือเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่มีลักษณะตุลาการ กล่าวคือ ปัญหาที่ขึ้นสู่การวินิจฉัยขออนุญาโตตุลาการจะต้องเป็นข้อพิพาทอันเกี่ยวกับประเด็นทางกฎหมาย หรือมีฐานทางกฎหมายรองรับในข้อพิพาท ซึ่งจะแตกต่างจากการระงับข้อพิพาทด้วยการเจรจา การไกล่เกลี่ย หรือการประนีประนอมยอมความ ที่ข้อพิพาทเป็นข้อพิพาททางการเมือง หากไม่มีฐานของกฎหมายมารองรับก็สามารถดำเนินการระงับข้อพิพาทได้ ดังนั้นการจะนำความตกลงสันติภาพขึ้นสู่การวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการ และอนุญาโตตุลาการได้มีคำวินิจฉัยให้จึงเป็นกรณีที่อนุญาโตตุลาการยอมรับถึงการมีผลผูกพันบังคับใช้ในทางกฎหมายนั่นเอง

⁹⁰ Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, p. 378.

ประการที่สาม ศาลหรืออนุญาโตตุลาการมักนำกฎหมายระหว่างประเทศมาร่วมพิจารณาในการทำคำตัดสิน จะเห็นได้จากในหลายครั้งที่ศาลตัดสินคดีที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในประเทศ แต่มักนำหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายระหว่างประเทศร่วมวินิจฉัยถึงความสามารถในการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพ ดังตัวอย่างที่ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นบรรทัดฐานในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ ในเรื่องกรณีการนิรโทษกรรมผู้ที่กระทำความผิด ที่อนุญาโตตุลาการได้มีการตัดสินว่าการนิรโทษกรรมไม่อาจกระทำได้อาจหาว่าเป็นการกระทำความผิดในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เนื่องจากเป็นการกระทำนอกเหนืออำนาจอธิปไตยของรัฐนั่นเอง

นอกจากนี้เมื่อกฎหมายระหว่างประเทศเป็นระบบกฎหมายที่เกิดขึ้นโดยความยินยอมของรัฐจึงต้องพิจารณากรณีของรัฐเป็นพิเศษว่านอกจากลักษณะเนื้อหาของความตกลงสันติภาพแล้ว รัฐมุ่งปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพประการหนึ่งว่าเป็นตราสารกฎหมายหรือไม่ แม้จะร่วมลงนามในความตกลงสันติภาพก็ตามแต่สถานะของรัฐที่ลงนามในความตกลงสันติภาพมีอำนาจที่เหนือกว่าฝ่ายปฏิบัติในการขัดกันทางอาวุธภายในรัฐ ดังนั้นหากรัฐมิได้เห็นว่าความตกลงสันติภาพสร้างพันธกรณีผูกพันตนก็ย่อมไม่ปฏิบัติตามก็ไม่เกิดความผิดแต่อย่างใด

จากการศึกษากรณีของการขัดกันทางอาวุธที่เกิดขึ้นภายในรัฐที่เกิดขึ้นจะพบว่ารัฐเองก็เห็นว่าพันธกรณีในความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในประเทศผูกพันตนเช่นกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ General Peace Agreement เป็นความตกลงสันติภาพที่สร้างขึ้นในความขัดแย้งในโมแซมบิกซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่โปรตุเกสได้ปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคม แต่โปรตุเกสไม่ได้วางแผนการถ่ายโอนอำนาจและการปกครองให้แก่โมแซมบิก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการหาตัวผู้นำในการบังคับบัญชาอำนาจภายหลังจากการประกาศอิสรภาพแล้ว จึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม Frelimo ที่ได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรคอมมิวนิสต์ในสงครามเย็นและได้ตั้งตนเป็นใหญ่เพื่อปกครองประเทศ และกลุ่ม Renamo ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อภายหลังจากการตกลงตามความตกลงสันติภาพ ได้เกิดบรรยากาศที่ไม่สู้ดีนักที่อาจปะทุความรุนแรงขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ดี Frelimo ก็ได้มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามความตกลงให้เกิดผลสำเร็จให้ได้ เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมของฝ่ายที่สามที่คอยตรวจสอบ แสดงให้เห็นว่าความตกลงสันติภาพมีลักษณะการสร้างพันธกรณีในการดำเนินการแก่แต่ละฝ่าย

ในอีกกรณีได้แก่ กรณี Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi ซึ่งเป็นความตกลงที่จัดทำขึ้นภายหลังความขัดแย้งในบुरुнді ซึ่งเป็นความขัดแย้งภายหลังได้รับอิสรภาพจากเจ้าอาณานิคม เนื่องมาจากบुरुндіประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันสองกลุ่มคือกลุ่ม Tutsi และ Hutu โดยที่ Hutu เป็นชนกลุ่มใหญ่และเป็นผู้ปกครองประเทศ กลุ่ม Tutsi จึงมีการก่อตั้งกลุ่ม The national army of Burundi (FAB) ขึ้นเป็นฝ่ายปฏิปักษ์กับรัฐบาล ทั้งสองฝ่ายได้มีการพยายามตกลงกันหลายครั้งแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ สหภาพแอฟริกันจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยแต่ก็กินระยะเวลานานจนกระทั่งท้ายที่สุด เนลสัน แมนเดลาได้จัดการไกล่เกลี่ยขึ้นและได้มีการลงนามใน Arusha Agreement

ภายหลังจากการลงนามใน Arusha Agreement ได้มีการเจรจาและลงนามใน Pretoria Protocol ในเรื่องรัฐบาลที่เปลี่ยนผ่านรวมถึงการแบ่งแยกอำนาจทางการเมืองและการปกครองและความปลอดภัย ซึ่งภายหลังจากการลงนามพิธีสารแล้ว รัฐบาลก็ได้มีความพยายามในการเจรจาเพื่อหาข้อสรุปในเรื่องการแบ่งอำนาจภายหลังจากยุคเปลี่ยนผ่านตามที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ รัฐบาลสามได้แก่รองประธานาธิบดีของแอฟริกาใต้จึงได้มีการจัดการเพื่อให้ทั้งฝ่าย ได้แก่ รัฐบาลบुरुндіและกลุ่ม CNDD-FDD ได้มีการเจรจาเพื่อหาข้อยุติจนในท้ายที่สุดจึงได้มีการลงนามความตกลงเพื่อการแบ่งแยกอำนาจกัน⁹¹ จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลได้ยึดถือข้อความในความตกลงสันติภาพว่าเป็นพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเห็นได้ชัด มิใช่เป็นเพียงแนวทางในการปฏิบัติ จนได้มีการจัดให้มีการเจรจาแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะมีการจัดการตามพันธกรณีที่เกิดขึ้นนั่นเอง

ส่วนการนำระบบ Lex Pacificatoria ซึ่งเป็นระบบใหม่ที่นำมาบังคับใช้กับความตกลงสันติภาพ ได้มีรัฐที่สนใจนำระบบดังกล่าวมาปรับใช้เพียงแค่กรณีเดียว ได้แก่กรณีความขัดแย้งในฟิลิปปินส์ในทางปฏิบัติจึงไม่อาจสะท้อนได้ว่า ระบบ Lex Pacificatoria ได้รับการยอมรับจากรัฐเพียงพอที่จะทำให้ระบบดังกล่าวเป็นระบบกฎหมายใหม่ได้

จากตัวอย่างที่เกิดขึ้น ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงเห็นว่าความตกลงสันติภาพมิใช่เพียงวิธีปฏิบัติ หากแต่คือตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ก่อให้เกิดพันธกรณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ และสามารถนำกฎหมายระหว่างประเทศมาบังคับใช้ได้

⁹¹ Marco Mezzera, Michael Pavicic and Leontine Specker, Governance Components in Peace Agreements: Fundamental Elements of State and Peace Building? P. 80-81.

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุป

ในปัจจุบันได้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในรัฐมีจำนวนมากขึ้น และนำไปสู่การขัดกันทางอาวุธ เมื่อเกิดการขัดกันทางอาวุธแล้ว นอกจากรัฐและฝ่ายปฏิบัติจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแล้ว รัฐและฝ่ายปฏิบัติยังได้มีการจัดทำความตกลงสันติภาพขึ้น โดยความตกลงสันติภาพมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากความตกลงระหว่างประเทศอื่น กล่าวคือ

1) คู่สัญญาในความตกลงสันติภาพฝ่ายหนึ่งเป็นรัฐซึ่งเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่อีกฝ่ายมิใช่บุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ และมีใช้บุคคลตามกฎหมายภายในส่งผลให้เกิดปัญหาว่าความการที่คู่สัญญาอีกฝ่ายมิใช่บุคคลตามกฎหมายจะสามารถทำความตกลงสันติภาพได้หรือไม่ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีความเห็นเป็นที่ยุติแล้วว่าฝ่ายปฏิบัติในการขัดกันทางอาวุธเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแล้ว ดังนั้น แม้จะมีใช้บุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศก็สามารถทำความตกลงสันติภาพได้ หากได้รับการรับรองถึงความมีสิทธิและหน้าที่

2) เนื้อหาของความตกลงสันติภาพจะมีลักษณะเป็นลูกผสมกล่าวคือ มีเนื้อหาที่กำหนดพันธกรณีทั้งตามกฎหมายภายใน อันได้แก่เรื่องการวางโครงสร้างอำนาจการปกครองภายในรัฐใหม่ กรอบการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมภายในรัฐ และเนื้อหาที่กำหนดพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ อันได้แก่การประกันสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนภายในรัฐ รวมถึงหลักเกณฑ์ในการนิรโทษกรรมฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ ทำให้ความตกลงสันติภาพเป็นสัญญาที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่าน กล่าวคือ เปลี่ยนผ่านจากสัญญาเพื่อสงบศึกนำไปสู่สัญญาประชาคม ดังนั้น ความตกลงจึงมีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมายจัดตั้งและส่วนที่เป็นสัญญา ลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพในเรื่องเนื้อหาทำให้เกิดปัญหาประการถัดมาคือ ความตกลงสันติภาพควรจะเป็นตราสารกฎหมายหรือไม่ และถ้าเป็นตราสารกฎหมายควรจะเป็นตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่

หลักเกณฑ์ที่ทำให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ของผู้เขียนพบว่า ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐอาจเป็นตราสารที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ หากสามารถหาจุดเกาะเกี่ยวของความตกลงสันติภาพกับกฎหมายระหว่างประเทศได้ ซึ่งจุดเกาะเกี่ยวที่จะทำให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ มีสองประการกล่าวคือ สาเหตุของความขัดแย้ง และความมีสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

ประการแรก สาเหตุของความขัดแย้งบางประการอาจทำให้ฝ่ายปฏิปักษ์มีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ นั่นคือ หากความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากการใช้สิทธิในการกำหนดเขตจำนองของตนเอง

หลักการในการกำหนดเขตจำนองของตนเองแต่เดิมจะใช้กับกรณีที่ดินแดนที่เกิดความขัดแย้งตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของชาติตะวันตก ที่ต่อสู้เพื่อขับไล่อาณานิคมออกจากดินแดนของตน โดยอ้างความเป็นอิสระในการสร้างระบบปกครองตนเอง ซึ่งภายหลังได้มีการพัฒนาหลักการดังกล่าวให้กลายเป็นหลักทั่วไปในทางกฎหมายระหว่างประเทศและมีการยืนยันหลักดังกล่าวในกฎบัตรสหประชาชาติ ส่งผลให้ชนพื้นเมืองเดิมที่เรียกร้องเพื่อขับไล่อาณานิคมมีสิทธิในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้ และเมื่อมีการจัดทำความตกลงสันติภาพเพื่อวางระบบการปกครองตนเอง ความตกลงสันติภาพจึงเป็นตราสารที่อยู่ในบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

ต่อมา สิทธิในการกำหนดเขตจำนองของตนเองได้รับการขยายหลักไปใช้กับกรณีที่มีใช้การขับไล่อาณานิคมด้วย โดยสิทธิดังกล่าวได้รับการยืนยันในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรของสังคม และตราสารในทางกฎหมายระหว่างประเทศอีกหลายฉบับ เนื่องจากแนวคิดที่ว่า การที่ประชาชนภายในรัฐถูกกดขี่หรือถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการปกครองตนเอง สิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ก็ไม่ต่างอะไรกับการถูกกดขี่อยู่ภายใต้อาณานิคม ดังนั้น ประชาชนที่ถูกกดขี่จึงมีสิทธิต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าว การต่อสู้จึงเป็นการเรียกร้องสิทธิที่ได้รับการรับรองในทางกฎหมายระหว่างประเทศเช่นกัน ดังนั้น หากภายหลังการต่อสู้รัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ที่ทำการต่อสู้

ได้จัดทำความตกลงสันติภาพขึ้น ความตกลงสันติภาพดังกล่าวก็สามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้

ดังนั้น หากความตกลงสันติภาพฉบับใดมีสาเหตุความขัดแย้งมาจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง ความตกลงสันติภาพดังกล่าวก็สามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่อย่างไรก็ดี หากความตกลงสันติภาพฉบับดังกล่าวมิได้มีสาเหตุมาจากการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองก็อาจอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้ หากคู่สัญญาามีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

ประการที่สอง คู่สัญญาามีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ คู่สัญญาของความตกลงสันติภาพได้แก่รัฐและฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐ รัฐคือบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นรัฐจึงมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศจึงมีสิทธิจัดทำตราสารที่สร้างสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศได้

ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายปฏิบัติคือผู้ที่มีความคิด เป้าหมาย ความต้องการที่แตกต่างจากรัฐ โดยปกติฝ่ายปฏิบัติเป็นเพียงกลุ่มชนที่มารวมตัวกันเพื่อเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการเท่านั้น จึงไม่ได้เป็นบุคคลทั้งตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ฝ่ายปฏิบัติสามารถแบ่งได้เป็นสามประเภท ได้แก่ กลุ่มต่อต้าน กลุ่มก่อความไม่สงบ และฝ่ายปฏิบัติ องค์กรใดก็ตามที่เป็นเพียงกลุ่มที่มาเรียกร้อง หรือประท้วงรัฐบาล โดยมีได้ใช้กำลังทางอาวุธแต่อย่างใด จึงไม่เคยมีการทำความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและกลุ่มต่อต้าน กลุ่มต่อต้านจึงมิใช่ฝ่ายปฏิบัติภายในรัฐอันอยู่ในขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กลุ่มก่อความไม่สงบ คือกลุ่มต่อต้านรัฐบาลที่มีโครงสร้างในการบังคับบัญชาที่เป็นระบบ และมีการต่อสู้กับรัฐบาลที่รุนแรงมากขึ้นกว่ากลุ่มต่อต้าน การกระทำของกลุ่มก่อความไม่สงบจึงมีทั้งการก่อความไม่สงบด้วยการประท้วง การสร้างสถานการณ์ดั่งเคียด รวมไปถึงการใช้กำลังทางอาวุธ ดังนั้นหากเมื่อไหร่ที่กลุ่มก่อความไม่สงบได้ยกระดับความรุนแรงเป็นการใช้กำลังทางอาวุธแล้ว รัฐสามารถทำความตกลงสันติภาพกับกลุ่มก่อความไม่สงบได้

กลุ่มปฏิปักษ์ คือกลุ่มที่มีโครงสร้างการบังคับบัญชาหรือการชดการที่อยู่ นอกเหนือจากความควบคุมของรัฐ และมีการใช้กำลังทางอาวุธ ซึ่งกลุ่มปฏิปักษ์จะเกิดขึ้นได้จากการที่ กลุ่มก่อความไม่สงบมีเงื่อนไขเข้าลักษณะที่จะสามารถเป็นกลุ่มปฏิปักษ์ได้

จากประเภทของฝ่ายปฏิปักษ์ข้างต้นจะพบว่าฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐที่เป็นคู่สัญญาใน ความตกลงสันติภาพ ได้แก่ กลุ่มก่อความไม่สงบ และกลุ่มปฏิปักษ์ แต่อย่างไรก็ดี ความตกลง สันติภาพที่กลุ่มก่อความไม่สงบและกลุ่มปฏิปักษ์เป็นคู่สัญญาสามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย ระหว่างประเทศได้ หากกลุ่มก่อความไม่สงบและกลุ่มปฏิปักษ์ได้รับการรับรองโดยองคภาวะในทาง ระหว่างประเทศ

การรับรองฝ่ายปฏิปักษ์ในการชดกันทางอาวุธสามารถทำได้โดยรัฐที่เกิดการชดกัน ทางอาวุธ หรือรัฐที่สามก็ได้ โดยการรับรองสามารถทำได้อย่างแจ่มชัด ได้แก่การประกาศรับรองฝ่าย ปฏิปักษ์ หรือการรับรองโดยพฤตินัยอันได้แก่การกระทำที่แสดงออกถึงการรับรองฝ่ายปฏิปักษ์แม้จะ ไม่มีการประกาศก็ตาม เช่น การประกาศนโยบายเป็นการไม่ให้การช่วยเหลือฝ่ายใดโดยเฉพาะ การทำ ความสัมพันธ์กับฝ่ายปฏิปักษ์ รวมถึงการลงนามเป็นพยานเพื่อให้การรับรองความตกลงสันติภาพด้วย

การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบมิได้มีหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างแน่ชัด แต่ รัฐที่สามมักให้การรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบเมื่อสถานการณ์ความไม่สงบภายในรัฐลุกลามจนกระทั่ง กระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงในทางระหว่างประเทศ

การรับรองกลุ่มปฏิปักษ์มีหลักเกณฑ์สี่ประการคือ *ประการแรก* มีการใช้กำลังทาง อาวุธภายในรัฐซึ่งมีลักษณะที่รุนแรงกว่าการก่อความไม่สงบภายในรัฐทั่วไป *ประการที่สอง* มีการ ครอบครองพื้นที่ภายในดินแดนที่เกิดการชดกันทางอาวุธโดยกลุ่มปฏิปักษ์ และ มีการใช้อำนาจทาง ปกครองโดยกลุ่มปฏิปักษ์ภายในพื้นที่ที่ถูกครอบครอง โดยการใช้อำนาจไม่จำเป็นต้องเป็นการใช้กำลังทาง อาวุธเสมอไป *ประการที่สาม* มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในกฎหมายภาคสงครามโดยกองกำลังกลุ่ม ปฏิปักษ์ และกระทำการภายใต้อำนาจที่รับผิดชอบ และ *ประการที่สี่* จะต้องมีเหตุการณ์ที่เกิดความ จำเป็นแก่รัฐอื่นที่มีรัฐที่เกิดความขัดแย้งทำให้เกิดความต้องการรับรองกลุ่มปฏิปักษ์

เมื่อมีการรับรองกลุ่มก่อความไม่สงบ และกลุ่มปฏิปักษ์แล้วจะส่งผลประการสำคัญ กล่าวคือเป็นการรับรองถึงความมีสิทธิและหน้าที่ของกลุ่มก่อความไม่สงบและกลุ่มปฏิปักษ์ส่งผลให้

กลุ่มก่อความไม่สงบและกลุ่มปฏิปักษ์สามารถก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศจากการลงนามในความตกลงสันติภาพ ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐจึงสามารถอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศได้

สถานะของความตกลงสันติภาพและผลในทางปฏิบัติ

จากหลักเกณฑ์การกำหนดลักษณะของความตกลงสันติภาพดังกล่าวข้างต้นจึงส่งผลให้ความตกลงสันติภาพสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มคือความตกลงสันติภาพที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ และความตกลงสันติภาพที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ

ความตกลงสันติภาพที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ใช่สนธิสัญญาเนื่องจากคู่สัญญามีใช้รัฐ และองค์การระหว่างประเทศตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยเรื่องสนธิสัญญา จึงไม่อาจอยู่ภายใต้อนุสัญญากรุงเวียนนาแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม เมื่อความตกลงสันติภาพเป็นความตกลงในทางกฎหมายระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง จึงสามารถนำหลักทั่วไปที่บังคับใช้กับความตกลงระหว่างประเทศมาบังคับใช้ได้ เช่น หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา หลักสุจริต หลักต่างตอบแทน เป็นต้น นอกจากนี้ Lang ยังเสนอแนะให้นำหลักมาตรการโต้ตอบมาบังคับใช้เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ให้คู่สัญญาใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติตามในเบื้องต้นอีกด้วย

ความตกลงสันติภาพที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ คือความตกลงที่มีผลภายในรัฐในลักษณะของสัญญาประชาคม กล่าวคือเป็นสัญญาที่ผู้ปกครองทำกับประชาชนภายในรัฐผู้อยู่ได้ปกครองว่าจะทำตามที่ประชาชนภายในรัฐต้องการ ความตกลงสันติภาพที่จัดทำขึ้นจึงไม่ใช่ตราสารที่สร้างสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดีหากภายหลังจากการทำความตกลงสันติภาพ องค์การสหประชาชาติได้ออกข้อมติเพื่อให้มีการปฏิบัติตามสิ่งที่ตกลงไว้ในความตกลงสันติภาพแล้ว แม้ว่ารัฐและฝ่ายปฏิปักษ์จะต้องผูกพันให้ปฏิบัติตามข้อมติขององค์การสหประชาชาติก็ตาม แต่การที่องค์การสหประชาชาติกล่าวอ้างหลักเกณฑ์ตามความตกลงสันติภาพ ก็ถือเป็นการที่องค์การสหประชาชาติให้การรับรองถึงการเป็นตราสารก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศของความตกลงสันติภาพ จึงทำให้ความตกลงสันติภาพที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศสามารถอยู่ภายใต้บังคับของ

กฎหมายระหว่างประเทศได้ ซึ่งจากการค้นคว้าจะพบว่าความตกลงสันติภาพที่เกิดขึ้นจะเข้าเงื่อนไขที่ทำให้ความตกลงสันติภาพอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศเสมอ

แม้ความตกลงสันติภาพจะอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ประเด็นในเรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างหลากหลาย โดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินในคดีของคองโกว่าเนื้อหาในความตกลงสันติภาพเป็นแต่เพียงวิธีปฏิบัติการเท่านั้น มิได้ก่อให้เกิดพันธกรณีที่คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติแต่อย่างใด ซึ่งคำตัดสินได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากเนื่องจากการศึกษาผลในทางปฏิบัติจะพบว่าคู่สัญญามีความพยายามที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีที่เกิดขึ้นภายใต้ความตกลงสันติภาพเสมอ แม้จะไม่สามารถบรรลุพันธกรณีที่กำหนดไว้ในความตกลงสันติภาพทุกประการ แต่คู่สัญญาก็ต้องพยายามที่จะเจรจาเพื่อให้เกิดผลบั้นปลายคือสันติภาพ อย่างไรก็ตามความเห็นของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในเรื่องการวินิจฉัยความตกลงสันติภาพเพียงจะเกิดขึ้นเพียงคดีเดียวเท่านั้น จึงยังไม่อาจถือเป็นบรรทัดฐาน และสามารถมีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเกี่ยวกับสถานะของความตกลงสันติภาพต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ จากลักษณะพิเศษของความตกลงสันติภาพส่งผลให้นักวิชาการชื่อ Christine Bell ได้คิดค้นระบบ Lex Pacificatoria ซึ่งเป็นระบบใหม่เพื่อปรับใช้กับลักษณะของความตกลงสันติภาพโดยเฉพาะ เนื่องจากเนื้อหาของความตกลงสันติภาพมีลักษณะลูกผสม กล่าวคือสร้างพันธกรณีที่ตามกฎหมายภายใน และกฎหมายระหว่างประเทศ อีกทั้งกลไกการบังคับใช้ของความตกลงสันติภาพมิใช่เพียงให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตรวจสอบกันและกันเท่านั้น ยังต้องมีฝ่ายที่สามมาเข้าร่วมในการตรวจสอบและบังคับให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีด้วย จึงมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทำให้ไม่สามารถใช้กฎหมายระหว่างประเทศเดิมมาปรับใช้ได้¹ แม้ว่าในทางทฤษฎีจะถือว่ามีความเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติฝ่ายรัฐบาลมีอำนาจในการต่อรองและบีบบังคับมากกว่า จึงอาจทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายอ้างเป็นเหตุที่ไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพได้ ดังนั้นกลไกการเข้าร่วมของฝ่ายที่สามจึงสามารถทำให้การบังคับให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลงสันติภาพสามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

¹ Bell, Christine, "On the Law of Peace: Peace Agreements and the Lex Pacificatoria", Oxford: Oxford University Press, 2008.

แม้การนำระบบ Lex Pacificatoria มาบังคับใช้จะช่วยแก้ไขปัญหาช่องว่างที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่อย่างไรก็ดี ระบบ Lex Pacificatoria เป็นเพียงความเห็นของนักวิชาการเท่านั้น ยังไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นระบบกฎหมายใหม่ในทางระหว่างประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาและได้รับการยอมรับโดยรัฐเสียก่อน จึงจะสามารถพัฒนาต่อไปเป็นกฎหมายระหว่างประเทศได้ แต่ความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกวัน หากไม่นำหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิมมาบังคับใช้อาจส่งผลให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างกล่าวอ้างว่าไม่มีระบบกฎหมายที่นำมาบังคับใช้ต่อความตกลงสันติภาพเป็นเหตุให้เกิดการละเมิดความตกลงสันติภาพได้

ด้วยเหตุผลข้างต้น ความตกลงสันติภาพจึงเป็นตราสารตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ในปัจจุบันสามารถนำหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่แล้วมาบังคับใช้ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เห็นว่า หลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่ไม่สามารถสร้างประสิทธิภาพในเรื่องของการบังคับใช้ ทำให้ความตกลงสันติภาพยังมีปัญหาท้าทายที่รอการแก้ไขเพื่อให้การบังคับใช้ความตกลงสันติภาพเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

4.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากความตกลงสันติภาพระหว่างรัฐและฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากความตกลงระหว่างประเทศอื่น อีกทั้งปัญหาหลักของความตกลงสันติภาพคือปัญหาในเรื่องสถานะของความตกลงสันติภาพและการบังคับใช้ ดังนั้นทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ฝ่ายปฏิปักษ์ภายในรัฐ รวมถึงรัฐที่สามจึงควรร่วมกันแก้ไขปัญห และพัฒนาแนวทางปฏิบัติเพื่อการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

ประการแรก การเพิ่มประสิทธิภาพในส่วนเนื้อหาของความตกลงสันติภาพโดยการกำหนดขอบเขตหน้าที่ของคณะกรรมการให้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากเนื้อหาในความตกลงสันติภาพในบางครั้งได้กำหนดบทบาทหน้าที่ที่ได้มีการระบุอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงาน หรือตรวจสอบการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพที่ชัดเจนเพียงพอ ส่งผลให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ โดยคณะกรรมการจะไม่ทราบขอบเขตอำนาจของตนอย่างชัดเจนจึงไม่เด็ดขาดในการควบคุมหรือตรวจสอบ เพราะเกรงว่าตนจะกระทำความเกินขอบเขตหน้าที่ ส่งผลให้คู่สัญญาไม่พอใจที่จะปฏิบัติตาม

และทำให้ความตกลงสันติภาพล้มเหลวในที่สุด นอกจากนี้ การที่คณะกรรมการอิสระกลุ่มอ่าวต่อคู่สัญญาจะส่งผลให้คู่สัญญาเกิดการเรียกร้องผลประโยชน์มากขึ้นจนเกินกว่าที่คู่สัญญาอีกฝ่ายจะยอมรับได้ จนนำไปสู่ความล้มเหลวของการปรับใช้ความตกลงสันติภาพ

ประการที่สอง การเพิ่มประสิทธิภาพในส่วนองค์กร เนื่องจากบทบาทของฝ่ายที่สามที่มาร่วมในการดำเนินงานรวมถึงการตรวจสอบการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพ ได้แก่ องค์กรสหประชาชาติ และรัฐที่สามที่มีดินแดนใกล้เคียงหรือความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐที่เกิดการขัดกันทางอาวุธ จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามความตกลงสันติภาพที่แตกต่างกันไป ดังนั้นเพื่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้ความตกลงสันติภาพ จึงต้องอาศัยความร่วมมือทั้งองค์กรสหประชาชาติ และรัฐที่สามที่ทราบถึงปัญหาของรัฐที่เกิดความขัดแย้งในการแก้ไขปัญหาจะส่งผลให้การบังคับใช้ความตกลงสันติภาพเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- "Agreement between the Zimbabwe African National Union-Patriotic Front(ZANU-PF) and the Two Movement for Democratic Change(MDC) Formations, on Resolving the Challenges Facing Zimbabwe." 2008.
- "Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi ", 1998.
- "Building Peaceful States and Societies." 60: Department for International Development, 2010.
- "Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo." In ICJ: ICJ, 2005.
- "Ceasefire Agreement (Lusaka Agreement)." 1999.
- "Comprehensive Peace Agreement between the Government of Sudan and the SPLM/SPLA." 2005.
- "Final Act of the Paris Conference on Cambodia." 1991.
- "Framework Agreement on the Bangsamoro." 2012.
- "Framework Agreement to Resolve the Conflict in Darfur between the Government of Sudan(GOS) and the Justice and Equality Movement Sudan(JEM)." 2010.
- "Framework for a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict." 1991.
- "The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina." 1995.
- "General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement)." 1995.
- "General Framework of Agreement of intent between the Government of the Republic of Philippines(GRP) and the Moro Islamic Liberation Front(MILF)." 1997.
- International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict. New York and Geneva: United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2011.
- "Israel and Hamas Fire and Ceasefire in a New Middle East Executive Summary and Recommendations." 32: International Crisis Group, 2012.
- "Landmark ICC decision recognises reparation is a right owed to victims." London, 2012.

- "Lex Pacificatoria: A Legal Framework for Building a Real and Lasting Peace in the Philippines." 37: University of Philippines, College of Law.
- "Lubanga Case." International Criminal Court, 2012.
- "Non State Actors." In The Hague Conference. Hague: International Law Association, 2010.
- "Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the RUF (Lomé Peace Agreement)." 1999.
- "Protocol Additional to the Geneva Convention of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts(Protocol II),of 8 June 1977)." 1977.
- "Report of the Independent civil Society Fact-Finding Mission to Libya." 50: International Legal Assistance Consortium, 2012.
- "Statement on the first Reparations Decision by the ICC : The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo." 2012.
- Abdulrahim, Walid. "Recognition." In Private Site for Legal Research and Studies, edited by Abdulrahim, W., 2015.
- Adriana Camisar, Boris Diechiareff, Bartol Letica, Christine Switzer. "An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords." The Fletcher School of Law and Diplomacy, 2005.
- Bassiouni, M. Cherif. Accountability for Violations of International Humanitarian Law and Other Serious Violations of Human Rights. (1996): 60.
- Bell, Christine. "On the Law of Peace: Peace Agreements and the Lex Pacificatoria ". Oxford: Oxford University Press, 2008.
- . "Peace Agreements and the Law of Peace: A Consultative Paper Exploring Issues Relevant to Peace Processes in the Philippines." 44: the Philippine Programme of International Alert, 2011.
- . Peace Agreement and Human Rights. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- . "Peace Agreement and the Law of Peace." Paper Commissioned by the Philippine Programme of International Alert, 2011.
- . Peace Agreements: Their Nature and Legal Status. The American Journal of International Law 100:373 (2006): 373-412.

- Burri, Daniel Thürer and Thomas. "Self-Determination." In Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL], 2008.
- Cassese, Antonio. The Spanish Civil War and the Development of Customary Law Concerning Internal Armed Conflicts In Edited by Antonio Cassese, P. G., and Salvatore Zappalà The Human Dimension of International Law: Selected Papers of Antonio Cassese Oxford: Oxford University Press, 2008.
- David, Kretzmer. "Rethinking Application of IHL in Non-International Armed Conflicts." In Minerva/ICRC Conference Complementing IHL: Exploring the Need for Additional Norms to Govern Contemporary Conflict Situations Jerusalem, 23, 2008.
- Doswald-Beck, Henckaerts and. Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- FIDH. "First decision on reparation: The International Criminal Court acknowledges the right to integral reparations for all the victims of Thomas Lubanga's crimes." FIDH - Worldwide Human Rights Movement, 2012.
- Fortna, Virginia. Scraps of Paper? Agreement and Durability of Peace. International Organization 57, 02 (2003): 36.
- Halabi, Sam Foster. Traditions of Belligerent Recognition: The Libyan Intervention in Historical and Theoretical Context. American University International Law Review 27 (2012): 69.
- Higgins, Noelle. "The Regulation of Armed Non-State Actors: Promoting the Application of the Laws of War to Conflicts Involving National Liberation Movements."
- Holbrooke, Richard. "The Principles of Peacemaking." Jerusalem Center for Public Affairs.
- ICRC. "How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?". Geneva: ICRC, 2008.
- . "The Law of Armed Conflict: Belligerent Occupation. International Committee of the Red Cross." 24. Geneva: ICRC, 2002.

- Jure, Vidmar. South Sudan and the International Legal Framework Governing the Emergence and Delimitation of New States. Texas International Law Journal 47, 3 (2012): 19.
- Klabber, Jan. "(I can't get no) Recognition: Subjects Doctrine and the Emergence of Non-State Actors." In Nordic Cosmopolitanism. Essays in International Law for Martti Koskenniemi, edited by Klabbers, J. P. J. Lieden: Martinus Nijhoff Publishers, 2003.
- Klein, Olivier Corton and Pierre. Are Agreements between States and Non State Entities Rooted in the International Legal Order? In Edited by Cannizzaro, E., The Law of Treaties Beyond the Vienna Convention. Oxford: Oxford University, 2011.
- Kooijmans, P.H. The Security Council and Non-State Entities as Parties to Conflicts in International Law. In Edited by Eric Suy, K. W., Theory and Practice Essays in Honour of Erik Suy The Hague. Martinus Nijhoff, 2011.
- Lang, Andrej. "Modus operandi," "Lex pacificatoria" and the ICJ's appraisal of the Lusaka Ceasefire Agreement in the Armed Activities on the Territory of the Congo Case More than just Latin lessons: The Role of Peace Agreements in International Conflict Resolution. Institute for International Law and Justice New York University School of Law (2007).
- Lauterpacht, H. Recognition in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1948.
- Lemarchand, Rene. "The Democratic Republic of Congo: From Collapse to Potential Reconstruction." In Occasional Paper for the Centre of African Studies, 63, 2001.
- Lootsteen, Lieutenant Colonel Yair M. The Concept of Belligerency in International Law. Military Law Review 166 (2000): 33.
- Mack, Michelle. "Increasing Respect for International Humanitarian Law in Non-International Armed Conflicts." 36. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2008.

- Meisenberg, Simon M. "Legality of Amnesties in international humanitarian law The Lome Amnesty Decision of the Special Court for Sierra Leone." 15: *International Review of the Red Cross*, 2004.
- Michaels, Ralf. "The True Lex Mercatoria: Law Beyond the State." 22: *Indiana Journal of Global Legal Studies* 2007.
- Ouellet, Julian. "Enforcement Mechanisms." September 2004. Colorado, USA: University of Colorado, 2004.
- . "Monitoring of Agreements." Boulder, USA: University of Colorado, 2003.
- Peacemaker, UN. "Operational Guidance Note: Law Enforcement and Policing Issues in Peace Agreements.", edited by Nations, U., 6: United Nations Department of Political Affairs, 2006.
- Perna, Laura. The Formation of the Treaty Law of Non-International Armed Conflicts. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006.
- Quane, Helen. The United Nations and the Evolving Right to Self-Determination The International and Comparative Law Quarterly 47, 3 (1998): 36.
- Roberts, Anthea, and Sandesh Sivakumaran. Lawmaking by Nonstate Actors: Engaging Armed Groups in the Creation of International Humanitarian Law. The Yale Journal of International Law 37:1 (2012): 107-152.
- Rodriguez, Ana Mercedes Lopoz. "Lex Mercatoria." School of Law. Department of Private Law University of Aarhus, 2002.
- Roth, Brad R. Governmental Illegitimacy in International Law Oxford Oxford University Press, 2000.
- Ryngaert, Cedric. "Non-State Actors and International Humanitarian Law." Leuven Institute for International Law K.U.Leuven, 2008.
- Sassoli, Maeco. State Responsibility for Violations of International Humanitarian Law. International Review of the Red Cross 84 (2002): 34.
- Schabas, William A. Punishment of Non-State Actor in Non-International Armed Conflict. Fordham International Law Journal (2002-2003): 26.
- Schake, Kori. The Dayton Peace Accords: Success or Failure. In Edited by Krause, K. R. S. a. J., International Security Challenges in a Changing World. Burn: Contemporary History and Security Policy, 1999.

- Schmitt, Garraway, Dinstein. The Manual on the Law of Non-International Armed Conflict With Commentary. Sanremo: International Institute of Humanitarian Law, 2006.
- Schneider, Mark L. Strategies for Implementing and Enforcing Peace Agreements: Lessons Learned. Cardozo J. of Conflict Resolution 7:317 (2007): 8.
- Schwager, Elke. The Right to Compensation for Victims of an Armed Conflict. Chinese Journal of International Law 4 (26 September 2005): 23.
- Shany, Marco Sassoli and Yuval. "Should the Obligations of states and Armed Groups under International Humanitarian Law Really be Equal?": International Review of the Red Cross, 2011.
- Sheeran, Scott P. Peace Agreements and Self-Determination: The Case of Sudan. International and comparative Quarterly 60, 02 (2011): 36.
- Singh, Ranbir. "Insurgency and International Law & its Legal Consequences." 8.
- Sjoberg, Anki. Armed Non-State Actors and Landmines. Volume III: Towards a Holistic Approach to Armed Non-State Actors? . Geneva Call Reports (2007): 64.
- Somer, Jonathan. Jungle justice: passing sentence on the equality of belligerents in non-international armed conflict. International Review of the Red Cross 89 (2007): 36.
- Specker, Marco Mezzera Michale Pavicic and Leontine. "Governance Components in Peace Agreements: Fundamental Elements of State and Peace Building?", 113. Hague: Netherlands Institute of International Relations, 2009.
- Stedman, Stephen John. "Spoiler Problems in Peace Processes." 49: International Security, 1997.
- Stewart, James G. Toward a Single Definition of Armed Conflict in International Humanitarian Law: A Critique of Internationalized Armed Conflict. International Review of the Red Cross 850 (2003): 38.
- Weller, Marc. Settling Self-determination Conflicts: Recent Developments. The European Journal of International Law 20 (2009): 55.
- Wilson, Heather A. International Law and the Use of Force by National Liberation Movement. Clarendon Press 1990.

Wilson, Robert R. Recognition of Insurgency and Belligerency. Proceedings of the American Society of the International Law at Its Annual Meeting(1921-1969 31 (1937): 9.

เมฆา, ณัฐกฤชตา. หลักการกำหนดใจตนเอง : The Principle of Self Determination. จุลสารความมั่นคงศึกษา 122 (2556).

เอกบุตร, ประสิทธิ์. กฎหมายระหว่างประเทศเล่ม 1 สนธิสัญญา. Edited by 4, พ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.

ถิระวัฒน์, จตุรงค์. กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการกาชาดสากล, 2550.

————. กฎหมายระหว่างประเทศ. Edited by 2, พ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.

นครจันทร์, เฉลียว. การนำกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับการพิพาทด้วยอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีไทยและฟิลิปปินส์. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, นิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535.

นันทขว้าง, ชีรนันท์. "Insurgency-การก่อความไม่สงบ-การก่อความไม่สงบในยุคหลังสงครามเย็น." 6, 2552.

รอดขันเมือง, ทิฆัมพร. การบังคับใช้สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเองโดยข้อตกลงสันติภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการเกิด "สาธารณรัฐชูดานใต้". นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556.

สายสุนทร, จุมพต. กฎหมายระหว่างประเทศเล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุธาสินี เหล่าไทย เกิดเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2531 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร จบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2552 และรัฐศาสตร์บัณฑิต จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2552 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรวิชาว่าความ จากสำนักอบรมวิชาว่าความแห่งสหภาพนายความ ในปี พ.ศ. 2553 (รุ่นที่ 33) และสอบไล่ได้ความรู้ชั้นเนติบัณฑิตตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เมื่อสมัยที่ 63 ปีการศึกษา 2553

